

Petrolejové lampy

Jaroslav Havlíček

Obsah

ČÁST PRVNÍ LAMPY SVÍTÍ A PROSTÍRÁ SE	10
1	10
2	12
3	15
4	19
5	22
6	27
7	30
8	34
9	38
10	41
11	44
12	47
13	53
14	57
15	62
16	66
17	70
18	74
19	77
20	82
21	88
22	93
23	97
24	103
25	108
26	111
27	115
28	120
29	125
30	130
31	135

32	139
33	144
ČÁST DRUHÁ SYTÝ U STOLU	151
1	151
2	156
3	159
4	163
5	166
6	173
7	178
8	182
9	188
10	193
11	199
12	203
13	209
14	213
15	217
16	223
17	228
18	234
19	238
20	244
21	249
22	254
ČÁST TŘETÍ LAMPY ZHASÍNÁJÍ	258
1	258
2	263
3	267
4	272
5	276
6	282
7	288
8	292

9	298
10	302
11	308

*Kde jsou ti páni?
Na hřbitově zakopáni.
(BYL JEDNOU...)*

Památce mého otce

ČÁST PRVNÍ

LAMPY SVÍTÍ A PROSTÍRÁ SE

1

Uprostřed západní zdi jilemnického hřbitova stávala od nepaměti stará márnice s pokřiveným křížkem na vrcholu prohnilé šindelové střechy. Po obou stranách této márnice, za rezavým železným plotem, se tísnilo několik hrobek, každá byla pokryta těžkým náhrobním kamenem.

Dnešní mladá generace městečka již o márnici nic neví, zmizela a nezůstalo po ní ani památky, hrobky jsou tu však stále a skoro v témž stavu jako před lety. Jsou vesměs prastaré. Některá má vryt nápis mělkým písmem do kamene, jiná hlásá nebožtíkovo jméno a jeho životní data z mramorové desky, připevněné k hřbitovní zídce, všechny však kryjí rody, jichž v městečku již není.

Zde v Pánu odpočívá Familie Czihak, hned vedle od roku 1805 na slavné vzkříšení čeká Georg Johann Heweroch, vychovatel Jeho Osvícenosti hraběte z Harrachů, tam leží Wenzel Pestalini. Ani sama Pepka Stínilová, živá kronika městečka, neví, kdo byli Czihakové a s kým byl spřízněn Heweroch.

Poslední Pestalini ještě žije ve vsi Hrabačově. Je již staříčkový, nemá dětí ani příbuzných. Dávno tomu, co cinkal zvoneček jeho krámku v Dolení ulici, dávno tomu, co nosil květovanou kupeckou čepičku, prodával dětem lepkavé bonbóny a sekal cukr ozáblými prsty. Nyní obchoduje mezi hrabačovskými chalupníky a tkalci, ještě hrabou slepice na jeho chudém dvoře, ale až dohasne, nebude již ani Pestaliniů. Docela jistě nebude pohřben do staré hrobky, neví, nikdy nevěděl, jaké příbuzenství ho pojí k těm mrtvým dole.

Czihakové, Žantové, Poličanští, Žulianové a ti ostatní, jejichž jména jsou těžko čitelná nebo dokonce jsou nadobro vyhlazena z kamenných desek, to jsou zpráchnivělí a mlčeliví pamětníci starých časů. Mnohá z koster, způsobně urovnaných v podzemí, by mohla vyprávět o četných požárech, při nichž městečko, vyjma

jediný dům, Pecník, lehkou popelem, o hrůzách moru roku 1772, o slávě otevření prvního vodovodu roku 1780, který sbíral vodu z pramínku pod kapličkou svatého Isidora a zásoboval jí kašnu o čtyřech chrličích v podobě lvích hlav uprostřed náměstí. Tak je aspoň o těch věcech psáno v jilemnických letopisech, uložených v městském muzeu.

Železných kruhů, zapuštěných v náhrobním kameni rodiny Poličanských, nebylo použito po celé století, v písmenech, snad kdysi zlatých, která označují hrobku hraběcího vychovatele, dešť vyhloubil jamky, na Žulianovu mramorovou desku zídka vypočila vápno a to na ní uschlo v stružkách, podobných stopám slz. Možná, že mrtví Žantové byli významní a zasloužilí měšťané, možná, že kterýsi Czihak byl radním, zakladatelem školy nebo dokonce purkmistrem, tak se tomu aspoň podobá, neboť na hrobkách rok co rok svítí obec na své útraty. Proč svítí, nikdy se od nikoho nedoví.

Stará márnice byla zbořena roku 1899 a na jejím místě vyrostla hrobka, v níž měla dojít věčného pokoje – jak praví masivní zlatý nápis nad vchodem – rodina Kiliánova.

Tato nová Kiliánova hrobka, hrobka stavitele Kiliána, byla kdysi pro městečko senzací. Především byla stavěna, když byl její příští obyvatel ještě zcela zdrav, a to podle jeho vlastních návrhů. Kromě toho byla první hrobkou ve tvaru kaple, jaká se na jilemnickém hřbitově vyskytla. Ještě dřív než z ní bylo odstraněno lešení, dřív nežli z její kupole, pobité měděnými pláty, slezl poslední pokrývač, byla zařazena mezi několik málo městských divů. Děti i dospělí jí byli nadšeni. Dlouho pak byl hřbitov oblíbeným vycházkovým místem. Měšťané se svými rodinami se chodili dívat na novou Kiliánovu hrobku, jako se rok předtím chodili dívat na větrem se kymácející věžičku nové dívčí školy a o čtyři roky dříve na novou sokolovnu.

Ještě dnes, ačkoli podhorské povětrí důkladně zřídilo její bílou kdysi omítku, čímsi přitahuje – či je to snad jen památka na dávné okouzlení? Má schodiště o sedmi stupních, průčelí drží dva sloupy s dórskými hlavicemi. Jsou v ní tři řady lavic, před nimi stojí oltář

s mramorovým křížem bez Krista, nad oltářem visí obraz vzkříšení Lazarova, ne sice zrovna dokonalý, ale přece jen opravdový kostelní obraz. V kupoli, nyní zelené měděnkou, je připevněn zvoneček, který klíná dvakrát do roka, zatímco u oltáře kněz slouží zádušní mši, a to dvanáctého února za v Pánu zesnulého Štěpána Kiliána a jedenatřicátého srpna za v Pánu zesnulou Annu Kiliánovou, rozenou Malinovou.

Mezi všemi těmi omšelými, zčernalými náhrobními kameny, oddělenými od ostatního hřbitova zrezivělým plotem, vypadá Kiliánova hrobka asi tak jako palác mezi chatrčemi. Zatímco její kryptu chrání klenba, na níž je namalováno šmolkově modré nebe s hvězdami, do jejích bezpřístřešných sousedů pere déšť, zavaluje je sníh a opravdová nebeská bář je jim nekonečně vzdálenější. Je přepychová, je chlubná, a přece se něčím podobá zchátralým hrobkám kolem sebe: i ona hlásá jméno, které v městečku již nežije.

Když léta Páně 1903 stavitel Kilián náhle zemřel (za pouhá tři léta po dostavění své posmrtné schránky) a za půl roku po něm jeho manželka Anna, nezanechal po sobě ani sourozenců ani jiných příbuzných, nýbrž jen jedinou dceru Štěpánku, provdanou za hejtmana Malinu.

2

Kilián nebyl obzvlášť znamenitý stavitel. Svědčí o tom celá Hoření ulice, jeho životní dílo, která rozmnožila jeho jmění. Stojí v ní přízemní, nejvýš jednopatrové domy, jeden jako druhý, celá řada papírových domků, jaké se v zimě stavějí v oknech do mechu. Maloměstští stavitelé nemívají zvláštní ambice, patrně proto, že se musí přizpůsobovat vkusu svých zákazníků. Jsou-li velmi dobří, dovedou postavit dům ne-li krásný, tedy aspoň účelný. Ani v tomto směru Kilián nikterak nevynikal. Domy, které vystavěl, nemají sklepy, schody jsou v nich většinou tmavé a strmé, nešťastný obyvatel nebo host na nich snadno uklouzne a pak se neodvratně řítí až do přízemí jako po toboganu. Místnosti jsou obrovské a nedají

se vytápět, chodby jsou hotovým bludištěm, bez plánku se v takovém Kiliánově domě vůbec nevyznáš. Zato se však do dvorků táhnou všemožné přístavky, trčí nad nimi kryté i nekryté dřevěné pavlače, dobré jen k tomu, aby se po nich s příšerným skučením proháněl průvan, třískal dveřmi a rozbíjel okenní tabulky.

Příkrý posudek díla nechť nevrhá stín na tvůrce památku! Kilián nebyl o nic horší než jeho kolegové, kteří stavěli vlastně jen proto, aby vydělali peníze. Lze se vůbec divit, že v jeho případě výsledek nebyl úměrný pílí? Kilián právě tak jako oni, nebo aspoň jako mnozí z nich, nebyl veleduch prostě jen proto, že se svému řemeslu v žádných školách neučil. Začal jako zedník a skončil jako zednický mistr. Tehdy však nebylo v Jilemnici jiného, odborně školeného stavitele, městečko se musilo spokojit tím, co se mu nabízelo, a když se to tak vezme, nebylo to ještě tak zlé. Domy v Hoření ulici stojí dodnes, žádný z nich se ještě nesesul, v žádném se neobjevila trhлина – Kiliánova práce byla poctivá, trvanlivá, důkladná.

Stavitel Kilián sám byl právě tak trvanlivý a důkladný. Byl to veliký, tlustý, těžkopádný člověk, k stáru poněkud dýchavičný. Na nohou nosil perka a ta perka ustavičně vrzala, snad jeho tíhou. V době, kdy jsem ho poznal, bylo mu už víc než sedmdesát let. Husté bílé vlasy měl nad vysokým čelem rozházeny v divoké změti. Stejně divoké a načechrané bylo jeho obočí, ale oči pod ním byly světle modré, při dobré náladě takřka něžné. Tváře měl cihlově červené, nos hrubý, modře žilkovaný, pod ním prokvetlý knír a krátkou, do špičky přistřiženou bradku. A bochníčky tuku u uší i v týle – vypadal velmi zajímavě mistr Kilián!

Pokud se dovedu upamatovat, nosil vždycky jen černý nákrčník k nízkým ležatým límčům, k límčům co nejnižším, patrně proto, aby jeho laločnatý, jakoby oteklý krk nebyl ničím tísněn. Také podpatky nosil vždycky jen nízké, a tím se stalo, že se špičky jeho perek obracely vzhůru. Chodil jaksi příliš jen na patách. Šel-li po náměstí, bylo to, jako by se brodil rybníkem. Potom měl ještě jeden zvláštní

kus oděvu, jakých i tehdy bylo už pořádku: černý polocyindr s širokou stuhou, s okrajem romanticky zvlněným.

Ostatně – jeho fotografie dosud visí mezi fotografiemi velikých mužů města Jilemnice v kanceláři obecního úřadu. Vypadá tam poněkud útlejší, menší a ušlechtlejší, než skutečně byl, v podstatě je to však dobrá podobizna. Je na ní vyobrazen v celé postavě. Má tam své boty se špičkami obrácenými vzhůru i svůj polocyindr a stojí trochu pokleslý v kolenou ani ne tak přílišnou vahou těla, jako spíš z jisté koketérie. Kalhoty má nad perky zvarhanělé do nespočetných záhybů, jako by mu padaly. Tenkrát si představovali šviháctví poněkud jinak než dnes.

Kilián dožíval své dny v domku vedle školy – ó té ironie osudu! – v domku, který sám nestavěl. Koupil jej za babku, když Hoření ulice byla již zcela dokončena, a odtamtud ho vynesli „za Frantáčkovy“, jak se v Jilemnici říká hřbitovu podle majitele posledního domku v ulici zvané Zvědavá.

Když se Kilián objevil za domkem na zahrádce, znamenalo to pro žáky a žáčky vždy jisté rozptýlení v duchamoru písmenek a číslic. Zídka školního dvora byla nízká, stavitel byl právě o hlavu vyšší. Ta rudá, rozčepýřená hlava nad školní zdí se tak trochu podobala vycházejícímu slunci nebo snad obrovské, nestvůrně mrkvi. Kiliánova hlava, nikoli celý pan Kilián, měla u kluků přezdívku ne zrovna trefnou – říkalo se jí měchuřina. Přezdívka měla význam hanlivý.

Majitel měchuřiny byl totiž velmi nesnášenlivý. Běda, zaletěl-li míč při hře na školním dvoře nešťastnou náhodou za zídku Kiliánovy zahrádky! Běda, zachytil-li se některý z kluků svými špinavými prackami okrajů zídky, aby se zvědavě rozhlédl po Kiliánově království! V takovém případě nezbylo učiteli nic jiného než mládež seřadit a zachránit se s ní před hněvem rozlíceného a hulákajícího starce ve školní budově.

Tato pokora učitelstva by se snad mohla zdát poněkud přepjatá, je však nutno si uvědomit, že staviteli byl pro jeho zásluhy svěřen úřad školního dozorce. Po dvakrát jsem přijal z ruky pana školního

dozorce Kiliána výroční vysvědčení, a po dvakrát se mi zaryly do tváře jeho bledě modré, krvavými žilkami stínované oči s němou výčitkou.

Kiliánova manželka Anna nebyla o nic menší postavy než její muž. Byl to opravdu rovný pár. Bledá, odulá Anna se žlutými jaterními skvrnami na tvářích, s černýma pichlavýma očima, převyšovala o hlavu všechny stařenky, pilně navštěvující ranní mše a roráty. Jako ony, poslední mohykánky nejstarší módy, nosívala klobouček podobný čepci se závojíčkem přes čelo, s cetkami, penízky a umělými květinami, uvázaný pentlemi pod bradou, černou jupku k tělu a obrovské mužské boty, od nichž byly její předlounhé, zvonovité sukně vzadu okopány.

V několika posledních letech svého života se již nemohla pohybovat. Tak jsem ji také jediné znal, zemdlenou, bezmocně ležící na vozíku, který tlačíval ke kostelu dnes už také dávno mrtvý Tonánek-Světýlko, pobuda ze Špitálku, městského chudobince, povýšený stařeninou nemocí k jakési lokajské službě u Kiliánů.

Anna Kiliánová byla žena přísná, šetrná a nábožná. Selské děvče, vzala si za muže městského člověka, který se stal pánem. Ctíla svého manžela, byla si ve vši pokoře vědoma jeho vysokého společenského postavení a dbala vždy úzkostlivě na svou důstojnost. Plnila věrně všechny povinnosti k rodině, k obci i církvi. Nebyla zlobivá jako její muž, nebyla tak věhlasná jako on, veřejného života se účastnila jen málo. Zanechala po sobě pověst skrblice. Nutno však připomenout, že v oněch starých, opatrných časech, kdy bylo zvykem políbit se stolu spadlý drobeček a kdy krejcar měl jistou kupní cenu, kdy mlsky byly prostičké a zábavy řídké, že tehdy bylo dosti obtížné odlišit skutečného lakomce od člověka šetrného.

3

Anna Kiliánová pocházela ze dvora zvaného Vejrychovsko a byla sestra sedláka Jana Maliny.

Vejurychovsko stojí nedaleko martinického lesa a je vzdáleno asi osm minut od posledního jilemnického stavení. Vypráví se, že na místě dnešního dvora stávala před dávnými lety tvrz, v níž sídlil zeman Vejurych, Vejurych z dob zapomenutých rodů na jilemnickém hřbitově, ba z dob ještě mnohem, mnohem starších. Byl to Vejurych-kouzelník a měl spolek s čertem.

Jilemnická předhistorie počíná Vejurychem a týká se ho valná část všech místních strašidelných pověstí. Jedna z nejznámějších je pověst o regimentu vojáků, který měl čaroděj vždycky k ruce a k němuž si pomáhal velmi jednoduchým způsobem: zaklepal kouzelným proutkem na měděnc, v kterém máčel otruby, a vojáci jeden za druhým vyskákali. Jejich plukovník si věru nemusil dělat starost, kam je po cvičení uloží. Stačilo další malé švihnutí proutkem a vojáci se vrátili do měděnce, stali se opět otrubami. K čemu potřeboval Vejurych vojáky, není známo, nejspíš měl trochu tvrdohlavé robotníky.

Všemožným způsobem čaroval Vejurych, z různých spletitých situací mu pomohl kouzelný proutek, tvrz byla místem nevyčísitelných pekelných rejdu a hrůz. Peněz měl ovšem habaděj, neboť mu jeho přátelé, jimž se upsal krví, vždy zavčas dodávali své pekelné dukáty.

Společenství s čerty mělo však také jisté nevýhody. Vejurych musil zůstat celý život starým mládencem – tak zněly podmínky – neboť strýček satan mu chystal svou sestru za nevěstu. Potom, když smluvená lhůta vypršela, byla ovšem jeho smrt nikoli obyčejnou lidskou smrtí, nýbrž strašlivým pekelným sňatkem, sňatkem o třinácti kočárech. Dvanáct kočárů, plných d'áblů, v třináctém sám zeman Vejurych se svou rohatou nevěstou.

Ó té temné noci, noci bezhvězdne, již má dětská fantazie tak dobře znala, kdy kočáry hrčely jeden za druhým přes městečko ke Koptíkově hatí! V té noci se vyznamenala bába Strouhalka, nesmrtelná bába Strouhalka z Jilmu, která si umínila, že ubohou zemanskou duší vyrve věčnému zatracení navzdory celému peklu. Stála na kamenném mostě přes Jilemku, schována pod sochou

svatého Jana Nepomuckého, drmolila modlitbu za modlitbou a počítala kočáry – jedenáctý – dvanáctý – třináctý. V té chvíli vyskočila, hodila posvěcenou cihlou – a trefila! Rachot hromu, fialové blesky, sirný dým, a všechno to tam, na kamenném zábradlí mostu se třepotá bílá holubička, třikrát, právě třikrát zakrouží nad Strouhalčinou hlavou. Strouhalka klečí před svatým Janem a děkuje pánubohu, že jí byl v jejím nebezpečném podniku nápomocen, zatímco v tvrzi leží mrtvý Vejrych s krvavou ranou uprostřed čela a rána mokvá. Přestože svíce zhasly, je tu světlo jako v pravé poledne a mrtvý kouzelník se usmívá nebeským úsměvem.

Po Vejrychově smrti – tak praví pověst – ďáblové ze msty tvrz ze čtyř stran zapálili, ale komnata s mrtvolou zůstala neporušena. Tělo bylo pak pochováno na rozkaz báby Strouhalky, jíž byl ten nápad vnuknut milostí boží, do hrobu bez jména. Dodnes ukazují u Malinova dvora stodolu, jejíž jedna stěna je postavena z ohořelých kvádrů, v těch kvádrech je místy vidět otvory bývalých střílen. Říká se jí čertova stodola.

Sedlák Malina ovšem nezdědil pekelné dukáty, ty – bůhvíkam se poděly. K vzniku Malinova jmění se víže jiná vzpomínka, ale ta již není legendární.

Po napoleonských válkách zbohatlo mnoho jilemnických měšťanů plátenictvím, mezi nimi Bulušek, bydlící v chalupě nedaleko Vejrychovska, které měl tehdy v majetku jakýsi Krebs. Vlastní dědeček Štěpánky Kiliánové, Antonín Malina, byl u Krebsů na Vejrychovsku čeledínem. Zbohatlík Bulušek rozmnožoval své jmění lichvařením, půjčoval na nekřesťanský úrok. Byl vdovec, samotář a bezdětek.

Ústní podání praví, že tento Bulušek měl ve světnici dubovou, železem kovanou truhlu, v níž schráněl svůj lup v podobě zlatých a stříbrných mincí, a že se od této truhly třeba celý den ani nehnul. Seděl na ní, ozbrojen až po zuby ze strachu před zloději. Byl tak lakomý jako lakomci v pohádkách, šetřil i na vlastní hubě a chudákovi by byl nedal zadarmo ani findu. Nu, milý Bulušek se

na konci svého života přepodivným způsobem zbláznil – začal svůj mamon rozdávat.

Vlastně nikoli rozdávat, nýbrž rozhazovat. Čeledín Malina od Krebsů byl jedním z prvních, kteří se šťastnou náhodou domakali Bulušková podivinství, a nejvíce z něho těžil. Zjistil, že stařec vychází na toulky do martinického lesa, což nikdy předtím nečinil. Vrtalo mu to hlavou a dal se opatrně za ním. Na odlehlé pasece nedaleko Javorka spatřil, jak Bulušek chodí od pařezu k pařezu, na každý klade zlaťák a podšitě se při tom usmívá. Malina se kradl za starcem, který neviděl neslyšel, a shraboval zlaťáky z pařezů.

Tak Bulušek učinil svým dědicem les a Malina se učinil dědicem lesa. Jak lichvář své mince po pařezech rozdílél, tak mu jich v patách ubývalo. Vyprázdnil kapsy a šel si pro novou zásobu. Malina už do dvora na práci nešel, špehovat blázna bylo výnosnější.

Není známo, jak často sbíral Malina zlaťáky na pařezech, jisté však je, že když starý Bulušek zakrátko potom zemřel, jmění po něm zůstalo pramálo, zato se však stala věc nad jiné nepochopitelná: chudý čeledín od Krebsů koupil za hotové statek svého pána.

Antonín Malina, lovec zlaťáků, měl tři děti: Antonína, Jana a Annu. Antonín předčasně zemřel a dědicem statku se stal Jan. Anna byla bohatou nevěstou, přesto však zůstala neprovdána až do svých dvaatřiceti let, tak dlouho, dokud se v městečku neobjevil Kilián. Patrně nebyla zvlášť půvabná, a pak – město se dívalo s jistým opovržením na novopečené majitele Vejrychovska. Přece jen tu trochu vadila ta podezřelá historie Bulušková mamonu. Tehdy byli lidé na sebe ještě náramně přísní a nezbavovali se tak lehce svých předsudků.

Kilián nebyl vybíravý. Chtěl se v životě něčeho dopracovat a potřeboval k tomu peníze. Měl už také leccos za sebou, prožil prý velmi dobrodružné mládí. Bylo mu šestatřicet let. Pepka Stínilová tvrdí, že přišel do městečka s vandrovním rancem na zádech, v roztřepaných kalhotách, člověk neznámý, bez přátel, bez známostí. Takovým způsobem se ovšem v Jilemnici odjaktěživa mluvilo o všech přistěhovalcích, kteří se tu později domohli jmění.

Zvlášť když nepocházeli z hor, nýbrž z kraje, z rovin. Byli to cizáci, nebo také krajáci.

Podle všeho bylo tenkrát v zjevu a v chování stavitele Kiliána jakési kouzlo a jakási síla. Ačkoli byl nejen cizák, nýbrž dokonce i kraják, bylo mu to kupodivu brzy odpuštěno. Hračkou přemohl odpor, který k němu zpočátku měli jako k manželu Malinovy dcery, a stoupal s jejím věnem v kapse závratnou rychlostí na jilemnickém nebi, až se stal hvězdou první velikosti. Možná, že mu také cestu k úspěchu uvolnila tchánova smrt. Antonín Malina zemřel za necelý rok po dceřině svatbě. Za ním šli do hrobu jeden za druhým pamětníci jeho nenadálého zbohatnutí. Nová generace, náchylná k tomu, hledat v oněch dávných událostech spíš prvek romantický, neměla již nedůvěru k muži, který tak přesvědčivě prokázal svou zdatnost.

4

Večer prvního září 1870, kdy se schyloval ke konci zoufalý zápas obklíčené francouzské armády u Sedanu, narodila se Anně Kiliánové po čtyřletém manželství dcera Štěpánka.

Stavitel byl zklamán, doufal, že bude mít syna. Děťátko však bylo zdravé, buclaté, těžké - až příliš těžké, rodička ležela na svém lůžku bolestí jako neživá. Trvalo jí dlouho, než se zas trochu sebrala.

Domníval-li se Kilián, že bude první nezdar napraven při nejbližší příležitosti, pak je možno nazvat všechna další, zbývající léta jeho junáctví jedinou dlouhou řadou zklamání. Štěpánka byla první a poslední. Více dětí u Kiliánů nebylo.

Stavitelovu švagrovi Janu Malinovi ze dvora se holčička nelíbila. Marně ji před ním vychvalovali. Řekl to právě tak, jak si to myslel, nebyl z těch, kteří někomu pochlebují:

„Co je to všechno platné, když má trojitou bradu!“

Trojité brada byla sedlákově známkou tučnosti, blahobytu, pohodlí, hlouposti. Jan Malina zůstal po všechn čas svého života takový, jakým se narodil - měl odpor k trojitým bradám. Nepozbyl

ho ani tehdy, když přivdání trojitě brady do statku znamenalo nejen finanční obnovu, nýbrž i skutečnou oběť, ovšem neuvědomělou, jak se později uvidí.

Kilián dostal s Annou od tchána Maliny věnem dvacet tisíc zlatých. V oné době, kdy se Štěpánka narodila, byl již z nejhoršího venku. Bydlil v jednom ze svých prvních výtvorů v Hoření ulici, měl zakoupeny skoro všechny volné parcely, které bylo tehdy v Jilemnici výhodné zastavět, a zničil a odstranil jediného konkurenta, který se mu v městečku hodlal usadit. Mohl si dovolit furiantské gesto, že všechny své volné peníze, valnou většinu ženina věna, uložil na nově zřízenou vkladní knížku na Štěpánčino jméno a prohlásil, že až přijde dědic mužského rodu, nebude na svém podílu zkrácen. Dědic nepřišel a jednoho dne u Kiliánů shledali, že druhá vkladní knížka již nikdy založena nebude. Možná, že z nestrádaného podílu dítěte, které se nenarodilo, byla později postavena empírová hrobka.

Za oněch starých časů nebylo ani v sebezámožnějších maloměstských rodinách zvykem žít v přepychu. Tak se stalo, že Štěpánka byla kolébána jen v docela obyčejném prádelním koší právě tak jako děti kočího Parduse, který bydlil v srubovém přístavku Kiliánova domku. Jenomže košík nebyl uvázan k stropnímu trámu, jak tomu bylo u Pardusů, nýbrž upevněn na háku, z něhož byla sundána stahovací lampa.

Prvním vjemem probuzeného dětského vědomí byl odlesk pestrých skel ve skleníku v parádním pokoji, jak tam zrána dopadal sluneční paprsek, pak mátožné stíny, které za časných zimních jiter vrhala po stěnách blikající svíčka, a konečně červené světélko nočního knůtku, plovoucího v olejové lampičce. Jásala při světle a bála se stínů - není toho mnoho, co lze říci o dítěti Štěpánce. Nemoci ji mýjely. Poměrně velmi pozdě začala chodit. Byla příliš tlustá. Zato se u ní brzy projevila vyřídilka. Usuzovali z toho, že bude chytrá.

V době Štěpánčina útlého dětství byl obraz jejího malého světa asi takový: čistá, bílá, rozlehlá kuchyň, z níž se mohlo do pokojů jen

přes studenou, tmavou domovní chodbu. V chodbě na almárce, která nahrazovala spíž, ustavičně a tesklivě cukrovala zajatá hrdlička. Pokoje na druhé straně chodby byly dva: jeden, kde se spalo - neříkalo se mu právě ložnice, poněvadž se tam také projektovalo, rýsovalo, účtovalo, bydlilo - vymalovaný neurčitou hnědou barvou se zlatými ornamenty, které se při pouhém doteku obtiskovaly na šaty, druhý, zastíněný záclonami, nepřístupný, parádní. Tam byla voskovaným plátnem potažená pohovka, zrcadlo s širokým vyřezávaným rámem, v jehož spodním okraji byla zatknuta papírová baletka s načechranou sukénkou, skleník budící uctivou hrůzu, množství vějířů, alb, rohoží s pohlednicemi, ochranných příkrývek a háčkovaných i vyšíváných polštářů a nesčetné množství jiných titěrností z porcelánu i z vosku. To byl vnitřní svět. K vnějšímu patřilo území nepoměrně širší: rozlehlý dvůr s kůlnami na dříví, husím trusem, sporou trávou a s kočovými kluky, maličká zahrádka s laťkovým altánem, v níž byla pěstována spíš zelenina než květiny, a konečně celá dlouhá, dosud nezastavěná Hoření ulice.

Když byla Štěpka ještě docela malá, stavěl Kilián sousední dům, který dnes patří krejčímu Herajnovi. Plot mezi oběma parcelami byl poražen, aby bylo usnadněno skládání stavebního materiálu na stavenišťě přes Kiliánův dvůr. Snad bylo tehdy deštivé léto, snad ne, kdožpak to ještě dnes může říci, Štěpánce se však nesmazatelně vtiskla do paměti představa na sebe narovnaných klád, na nichž s matkou sedávala a v jejichž vytesaných jamkách se ustavičně držela voda. V této dešťové vodě plovaly Štěpánčiny husičky z drobtů, lodičky z úlomků kůry, ze spadaneho listí a země byla všude okolo červená cihlovým prachem. Nedaleko stála kád', v které páchlo žlutavě bílé stavební vápno.

Štěpánka neměla spousty panen, měla jen jedinou loutku s porcelánovou hlavou, se strnulýma očima a s lesklými červenými tvářemi, kterou nenáviděla, protože ji ujišťovali, že se jí podobá. Potom měla miminko, které nemělo tělo, nýbrž bylo sestaveno jen z důmyslně svinutých a sešitých hadříků, na nichž byla kličem

nalepena papírová dětská hlavička v karkulce. Ani toto miminko neměla Štěpánka ráda. Milovala-li nějakou svou hračku, byl to vetchý, slámu trousící králíček s důlky místo očí a jeho druh psík, kdysi strakatý, s jediným okem, knoflíčkem ze Štěpánčiny odložené bačkorky. S tímto psíkem a se svým slepým králíčkem vedla na prahu kuchyňských dveří nekonečné vášnivé rozprávky, vymýšlela si o nich dramatické děje, které jí byly tu k smíchu, tu k pláči, a usínávala, tisknouc oba v náruči.

Štěpánka byla dítě samotářské. Neboť byla z dětí, které nejsou u svých malých přátel a přítelkyň oblíbeny. Předně to bylo panské dítě mezi všemi těmi dětmi okolních řemeslníků a chudáků, a potom to bylo dítě zvláštní, hlavaté, těžkopádné, nehezké. Byla mnohem statnější a větší než ostatní. Svádělo je to k předpojatosti, která se časem vystupňovala v opravdovou zášť. Pošklebovaly se jí, nadávaly jí, házely po ní blátem i kamením. Jakási nevysvětlitelná, předčasná dětská pýcha Štěpce bránila, aby si na své trapiče doma postěžovala.

Tak asi vypadal život Štěpánky Kiliánové do jejích šesti let, tak dlouho, dokud se blíže neseznámila s Vejrychovskem a s Malinovými kluky a dokud nezačala chodit do školy.

5

Když přišel stavitel Kilián na staveniště, aby dohlédl na práci svých zedníků, měl ve zvyku se opřít zády o hůl a mlčky se na ně dívat kalným, nepřítomným pohledem. Stejně mlčky a neúčastně, kalným zrakem se díval doma na dcerku. Kdož ví, byla-li v tom pohledu láska. Ostatně býval doma jen málokdy, byl od rána do večera zaměstnán.

Mohlo se proto předpokládat, že matka vynahradí holčičce něhu, kterou jí neprojevoval otec. Nebylo tomu tak. Anna Kiliánová byla selsky přísná, selsky strohá. Vychovávala dítě jako mnohé jiné matky jen samým peskováním. Líbat, hladit, mazlit se – to nebylo u Kiliánů zvykem. Štěpánka si poprvé uvědomila tento nedostatek

rodičovských něžností teprve tehdy, když ji spolužačky zavedly do svých domovů.

V rodinách obchodníků a řemeslníků našla skoro totéž co doma. Pracné shánění živobytí, vlídnost k zákazníkům, ale málo pozornosti k maličkým. Nápadně jiné to bylo v rodinách úředníků a učitelů. Tam bylo zaměstnání pečlivě odděleno od hodin odpočinku, žena se v domácnosti obírala dětmi jako svou největší a mnohdy i jedinou radostí. Regenschori Karban měl dcerku, jedináčka, právě tak jako stavitel Kilián. S Boženkou Karbanovou začala Štěpka chodit do školy. Seděly vedle sebe v poslední lavici, poněvadž byly největší ze třídy. Štěpka byla červená a buclatá, Božka hubená a bledá.

Učení bylo v první třídě pramálo, v deset hodin bylo po všem. Kteréhosi dne si Štěpka přivedla Božku domů, ukázala jí hrdličku, provedla ji dvorkem, sedla si s ní do altánu. Božka ji na oplátku pozvala ke Karbanovým. U regenschoriho objevila Štěpka nový svět, svět obrázkových knih, pohádek, nevýslovné péče, společných her rodičů s dítětem, kočku, žijící pod kamny a po klínech život podobný životu člověka. Stavitel Kilián si nikdy se Štěpkou nehrál, nedůvěřoval knihám a kočky nenáviděl.

Naštěstí nebyla Božka tuze družná, lnula jedině k rodičům, k spolužačkám byla falešná. Vzájemné styky děvčat se neopakovaly tak často, aby Štěpčina duševní rovnováha byla porušena závistí. Přesto však začala od té doby snít. Snít! Ona, takové tlusté, nemotorné a nehezské stvoření? Štěpka však opravdu snila. Snila, když uléhala do postele, za níž byla postavena prkenná zástěna, aby se dítě ve spánku nedotýkalo studené, vlhké zdi. Zástěna byla vyzdobena výšivkou, která představovala selský dvůr se slepicemi, kohoutem a holuby – vždy tentýž obraz na dlouhém pásu látky. Rodiče svítili dlouho do noci. Teprve kolem jedenácté vstával Kilián od svých plánů a Anna odkládala pletení. Štěpánka se obracela ke zdi, přivírala oči, skrz řasy pozorovala kohouta, slepice a holuby, pestré barvy jí splývaly v neurčitou směsici, nabývaly jiných obrysů. Štěpka se stávala někým, kým nikdy nebyla, krásnou, útlou,

křehkou, vybraně oblékanou holčičkou, s níž se všichni mazlili, hýčkanou princeznou trpaslíků, Sněhurkou, pokrytecky spící ve skleněné rakvi. Popelkou, která očekávala svého prince.

Zimní noci byly lepší než letní, v létě byla petrolejová lampa rozsvěcována pozdě, nebo se také vůbec nesvítilo. V zimě bylo možno se zachumlat do peřin, vnímat teplo jako jeden ze vzácných darů života, naslouchat důvěrnému praskání ohně v kachlových kamnech, a když se zhaslo, pozorovat žhnutí rudých očí popelníku a jejich plápolavý odlesk na stěnách. Vůně jehličí na vánočním stromku a šelest vloček, narážejících do okenních tabulí, rachot sněhových lavin, které padaly ze střech, cinkot opožděných rolniček – to vše se rýmovalo s pohádkami. Snění, o kterém u Kiliánů nikdo nevěděl, které by byli pohrdavě odsoudili, které by byli měli za jakýsi druh choroby, bylo tajnou půlí Štěpčina života.

Druhou, živou a pohyblivou půlí bylo Vejrychovsko. Matka Štěpce nebránila běhat do dvora, který byl kdysi jejím vlastním dětským rájem. Naopak to schvalovala, dokonce v tomto dceřině tíhnutí k starému selskému stavení nalézala vzkříšení svých vlastních dětských zálib. Děvče, které zažívalo aspoň část toho, co sama prožívala v dětství, jí bylo bližší než ono, které se bez cíle ploužilo po domě a rozprávělo se svými hračkami.

Městské děti, obeznámené s Vejrychem a s čerty z pověstí, se Malinova dvora bály. Věřily, že tam dosud straší. Štěpka se odjakživa nebála ničeho, ani jí nenapadlo bát se starého rodinného statku. Jako maličkou jí tam vodili nebo vozili, ovšem jen zřídkakdy. Školačka si tam dovedla najít cestu sama. Sotva jen trochu okusila půvabů, které jí dvůr nabízel, chodila tam častěji a častěji.

Jeník Malinů byl o sedm let starší než Štěpka, Pavel o pět. Matka jim zemřela brzy po Pavlově narození a otec se podruhé neoženil. Byli to vlastně už velcí hoši, třináctiletý Jan a jedenáctiletý Pavel, když se s nimi Štěpka sblížila, a dívali se na městskou sestřenicí jaksepatří spatra. Také s jistým ostychem venkovanů. Měli v oblíbě hry, při nichž si docela dobře stačili sami – špačka, otloukačku, kuličky – a o kamarády z okolních chalup neměli nikdy nouzi.

Štěpka mezi nimi byla zbytečná. Viděli domácí zvířata rodit se a růst, byli mnohem blíže skutečnému životu než ona, byli moudřejší. Štěpánka milovala kuřátka, ale bála se krav, štitila se vepře a nedůvěřovala psu. Teprve když se zbavila těchto svých předsudků, bylo její kamarádství s Malinovými kluky jakžtakž navázáno.

Začalo to tím, že ji zasvěcovali do svých vědomostí. Štěpka byla zvědavá, neustále se vyptávala, klukům to lichotilo. Nikdy se na nic neptala strýce, který byl ustavičně zabrán do práce a její městskou změkčilostí pohrdal, ale jich. Ostatně, ptát se strýce na jisté věci, v tom jí překážel stud. Domnívala se právem, že by jí buď vůbec neodpověděl, nebo že by se jí vysmál svým hrubým, křaplavým smíchem. Kluci se uculovali, šťouchali se lokty, pošklebovali se, ale vysvětlovali rádi. Tak se Štěpka poměrně dosti časně dozvěděla všechno, čemu ani zdaleka nerozuměli její městští spolužáci a spolužačky. Poučili ji, proč kohout prohání slepice, proč má strýc zachmuřené čelo, když kráva má mít telátko, proč je mladý býček krotký a poslušný v její přítomnosti, kdežto mužům podléhá jen po ranách holí. Štěpánčin domov byl velmi mlčelivý a to mělo také svou výhodu. Nikdo ji nevyslychal a ona sama nic nevyprávěla. Nebylo třeba a nebylo také záhodno – to tušila – chlubit se nabytými vědomostmi. U Kiliánů nevěděli pranic o snění svého dítěte, právě tak jako nevěděli o tom, jak poznává věci tohoto světa.

Jan a Pavel měli u plotu zeleninové zahrádky nasázeny slunečnice. Když veliké, žluté terče začaly uvnitř zrát a černat, stříleli do nich z vlastnoručně vyrobených šindelových kuší. Jan byl o něco přívětivější než Pavel, dovedl se spíš schýlit k dítěti. Udělal samostříl i pro Štěpánku. Kupodivu, střelba lukem šla tlusté a jinak neobratné dívence docela dobře. Když příštího jara hoši sázeli slunečnice, dali hrst semínek i Štěpce a podle čertovy stodoly pak rostly i její budoucí terče.

Jan a Pavel chovali králíky. Sami si postavili králíkárnou, sami zvířátka opatrovali a krmili. Králíčí kožky prodávali kožešníkovi a za stržené peníze si kupovali kuličky, sladké dřevo, kouzelné

obálky a cukroví. Jan byl skoupý, nikdy se se Štěpkou nerozdělil, ale Pavel dával ochotně, bez zdráhání. Jana měla Štěpka ráda za to, že s ní občas vlídně pohovořil, Pavla za jeho štědrost, za neváznost k nabytému mamonu, za cukroví, které směla plnými hrstmi jíst z jeho kapsy, vždy slepené a plné mlsků.

V devíti letech spatřila Štěpánka poprvé páření býčka a krávy, a toto divadlo, jemuž byla přítomna s oběma hochy, ji povzneslo. Od té doby se domnívala, že je zkušenostmi jim rovnocenná. Aby se jim vyrovnala docela, pokoušela se mluvit jejich hantýrkou. Nebála se výrazů, nazývala věci ve statku jejich pravými jmény.

Tak žila vlastně Štěpka dvojím životem. Na statku se s bratřenci účastnila jejich indiánských her, shrabovala seno, krmila drůbež, pásala dobytek, zakládala ohýnky a pekla brambory, doma se obírala svými loutkami, stýkala se s holčičkami ze spořádaných rodin, četla si v školních knížkách a jen zřídkakdy si zadováděla s kočovnými kluky. Měla už přece také jisté povinnosti, plynoucí z postavení jejich rodičů, a musila se chovat podle společenských zvyklostí.

Kiliánovi se stávali víc a více honorací. V jejich parádním pokoji přibývalo tret, staré levnější kusy nábytku byly vyměněny za nové. V městečku se utvořil ženský zpěvácký spolek, byly v něm všechny dámy z lepších kruhů, třeba nedovedly zpívat. Do spolku vstoupila i Anna Kiliánová, a poněvadž byla bohatá a spravedlivá, zvolili ji pokladní. Jako pokladní a členka výboru byla povinna občas chodit do schůzí. Schůze a spolek vedly k užším stykům s ostatními členkami. Ačkoli se to Anně přičilo, musila čas od času přijmout pozvání na kávu a na oplátku pak sama zvát dámy do svého domu. Pro Štěpku to byly nejčernější dny, když ji matka pečlivě umyla, ustrojila a vzala s sebou na návštěvu. Jaká to trýzeň, strávit celé dlouhé odpoledne mezi způsobnými chlapečky a holčičkami! Naštěstí měla děti velmi ráda, zvláště ty, které byly mladší než ona, s oblibou se k nim chovala jako malá maminka. Žel, že když se s nimi dostala patřičně do proudu, nedovedla si dávat dosti dobrý pozor na pusy, a tak se leckdy stalo, že jí uklouzlo slůvko ze slovníku Malinových kluků, poznámka, prozrazující neuvěřitelné

vědomosti. Děti to žalovaly matkám, matky se děsily a křížovaly a svěřovaly pak Anně Kiliánové své stížnosti se sladkými úsměvy a pokryteckými vzdechy.

Někdy po takových kávových dýcháncích následovaly večery, kdy stavitel hleděl bolestně a vyčítavě na svou selskou ženu a Štěpku stíhaly přísné domácí tresty. Obyčejně si to odneslo Vejrychovsko. Den, dva dni nebo také týden tam byl Štěpce zakázán přístup.

6

Ve škole Štěpka nijak zvlášť nevynikala. Učitel u ní objevil jen jediný skutečný talent: učit se nazpaměť a přednášet. Nedalo jí valnou práci nadřít třeba sebedelší básničku. Přednášela ji pak na výstupku se znamenitým patosem, který byl tehdy v módě. Nejpůsobivějšími čísly jejího programu byly bajky. Za lva mluvila hrozným lvím hlasem, za vlaštovku šveholila jako pták, na konci výstižně odlišila autorovo naučení. Tyto úspěchy jí záviděli všichni spolužáci.

Štěpka se stala uznávanou recitátorkou. Když měl být v čítance probrán nějaký nový článek, učitel ji vybídl: „Kiliánová, přečti to!“ Štěpka šla ke katedře, vážně, bez ostychu se poklonila – tak ji tomu naučili – a četla plynně, bezvadně, snad plynněji a dokonaleji, než by to byl dovedl sám učitel.

Umění deklamovat se u Kiliánů líbilo. Bylo v něm něco, mohlo by se říci, vznešeného! Číst, psát, počítat, to dovedl každý, učitel nebylo vůbec přičítáno k dobru, že tomu naučil. Básně odříkávané nazpaměť s patřičným důrazem – to byla činnost okrasná, reprezentační. Když se Anna dověděla, že Štěpka v tomto oboru zastíní všechny své spolužáky, mihl se její neradostnou tváří spokojený úsměv. Sám stavitel Kilián si někdy dával předvádět Štěpčiny recitační produkce. Hryzl si knír, díval se kamsi mimo modrýma, vyboulenýma očima, pokyvoval hlavou.

Tehdy bylo v Jilemnici zvykem, že školní mládež sehrála každý rok na jevišti ochotnického spolku jedno divadelní představení. Byly to většinou zdramatizované pohádky, v kterých vystupovali skřítkové, víly, princezny a čarodějové. Dětské divadlo proslavilo Štěpku Kiliánovou po celém městečku.

Na programu byla hra o zlém Mrazu, který chce svým zhoubným dechem usmrтит květin, ukryté v podzemí. Přicházející Jaro je však v poslední chvíli zachrání. Ve všech třídách byli vybíráni herci. Z nejmenších byly sestaveny sbory květin, obláčků, broučků a motýlů, delší role připadly nejstarším a nejnadanějším. Přitom se také přihlíželo k společenskému postavení rodičů. Úloha Jara byla vlastně určena pro chlapce, Štěpánka však byla vyspělejší než kterýkoli z jejích spolužáků, v přednesu a gestikulaci se jí nikdo nevyrovnal. Dostala úlohu Jara.

Hrát divadlo je pro děti veliká radost a veliká pýcha. Vypadají tak dojemně v těch pošetilých, slzavých dramatech s dobrým koncem! Hoši se zdají být dospělými, statečnými muži, děvčata ženami. Navzájem se obdivují, zamilovávají se do sebe prchavou dětskou láskou. Štěpka v mužské roli Jara neměla příležitost okouzlit diváky ženskými půvaby. Kromě toho musila soutěžit s chlapci. Zhostila se své úlohy nade všechno očekávání, počínala si jako opravdová herečka. Její úspěch se ničím nepodobal úspěchu onoho drobného pápěří v nadýchaných šatečkách, které na jevišti prozpěvovalo, točilo se v pestrých rejích, sklízelo potlesk jen svou líbezností a něžností, její úspěch byl divadelně účinný.

Anna Kiliánová se účastnila představení jen z povinnosti, byla v kuratoriu dam, které je pořádaly a pomohly financovat. Nebyla věru přecitlivělá, a přece nedovedla zadržet slzy, když po posledním jednání spadla opona.

Gratulovaly jí a také notně záviděly. Prohlásila stroze, že své dítě vlastně dosud neznala.

Představení bylo třikrát opakováno a Štěpku pokaždé bouřlivě vyvolávali. Dokonce se jí mezi městskou mládeží po nějaký čas říkalo jménem její role – Jaro. Bylo jí to příjemné. Totiž, bylo to

navýsost blažené sousto pro Štěpánku snící, která se večer choulila do peřin, mhouřila oči a přitahovala k sobě rudá vlákna paprsků z rozžhaveného popelníku, nemělo to však pražádný význam pro Štěpku, která střílela z kuše do slunečnic na Malinově dvoře a dívala se skrz prsty na zařezávání kohouta.

Za několik týdnů po divadelním představení nebylo v městečku po Štěpčině slávě už ani památky. To tam bylo vzrušení, které způsobila. Jak by si také byla mohla udržet sladkou přezdívkou, kterou si vysloužila? Nebyla ani trochu půvabná. Měla přespříliš široká ramena a hlavu mezi nimi jaksi nízko posazenou – jako by se ustavičně krčila. Trojitá brada jí vyzývavě trčela do výše. Vypadala jako malá panímáma. A měla hrozně tlustá lýtka, která na sebe při chůzi narážela. Bohaté černé vlasy jí lnuly k hlavě, jako by byly namaštěny, visely jí po zádech v dlouhém těžkém copu. Její tmavohnědé oči, to byly oči porcelánové panny, kterou nenáviděla, nad nimi se ježilo husté, chlapecké obočí.

Měla příliš mnoho nedostatků, aby se někomu mohla zdát hezká. Nejvíc ji hyzdilo ochmýřené mateřské znaménko na pravé tváři. Dokonalá výslovnost a zvukný alt, schopnost recitovat a herecké umění – tím vším nemohla trvale upoutat zájem svého učitele. (Tenkrát ještě nebyl stavitel Kilián školním dozorcem.) Tlusté děti vždycky dělají dojem, jako by byly líné. Ostatně, snad opravdu byla líná. Kromě básniček v čítance ji ve škole nic nebavilo. Ukázalo se, že je zbytečné přepjatě se hlásit, raději se tedy nehlásila. Aspoň mohla v poslední lavici vedle pilné a po pochvle toužící Božky Karbanové nerušeně snít.

Mám doma uschováno několik starých podobizen z konce minulého století. Jaké koketní kloboučky to tenkrát dámy nosily, v jakých podivných si to libovaly účesech! Postavy jsou znetvořeny šněrovačkami, kostýmy oplývají stuhami a volány, z obličejů zírá předčasná zralost. Tamta osoba s vlečkou, podobnou bobřímu ocasu, to není čtyřicetiletá matrána, ale sedmnáctiletá dívka, ten vousáč zde, opřený o hůl, se světlou buřinkou v týle, to není důstojný otec rodiny, nýbrž student v prvním roce práv. Bohužel,

nemám vykladače k těmto obrázkům, většina jich je němá, jména jsou zapomenuta. Je však docela dobře možné, že mezi dětmi v popředí fotografie, zhotovené na jakémsi veselém výletě měšťanů do obecního lesa, kam se jelo na žebříňáku, se soudkem piva a s pletenci uzenic, to největší ze všech, s vlasy umně nakadeřenými a podloženými hřebínkem, s bezvýrazným pohledem, tlustá, vyspělá, je Štěpánka Kiliánová. Její nohy jsou jako dva sloupy, v ruce drží toporně kytici lučních květů, jak jí je někdo podstrčil. Je oblečena do parádních, zvonovitých šatů bez pasu, má hrdlo obepjato širokou sametkou, na níž visí zlatý křížek. Na nohou má obuty vysoké knoflíčkové boty a ze sukně jí pro větší efekt vyčnívají krajkové kalhotky. Obrázek je však již zežloutlý, nezřetelný – za několik let snad vybledne docela.

7

Jilemničtí občané, kteří před rokem 1910 studovali v Jičíně na některé z tamějších středních škol, se dobře pamatují na němeého čeledína France z Vejrychovska. Méně zámožní bydlili *na půl stravy*; od svých bytných dostávali jen obědy a ranní kávu, večere a pečivo k snídani si musili opatřovat sami, a proto jim rodiče vždy jednou za čtrnáct dní posílali s prádlem chléb a snad i nějakou tu buchtu. Tyto balíky a bedničky dovážel studentům Franc. Přípojka na hlavní trať do Martinic byla totiž zbudována teprve v roce 1899. Ani potom se však zásilky drahou tak hned nevžily. Ostatně němý, který jezdil tak jako tak skoro každý týden do Jičína se svým vozem, přikrytým plachtou, byl lacinější.

V dobách Štěpčina dětství nebylo Francovi víc než šestnáct let, vypadal však nejmíň na dvacet. Měl tvrdě tesanou hlavu, ošlehanou pleť, v níž se jakoby nedopatřením předčasně objevovaly vrásky, pokojné šedé oči a na rtech úsměv, který nikdy nemizel. Byl spolehlivý, věrný, vytrvalý a nenáročný. Když byl mlád, zdál se stár, po letech, když opravdu zestárl, vypadal, jako by byl mlád.

Štěpka měla k němu důvěru, jakou nevěnovala žádnému jinému člověku. Francem vyvrcholila Štěpčina mlčelivá výchova. Zvuky, které vydával, vášnivé, neartikulované zvuky hluchoněmého, doprovázené patřičnou gestikulací, měly spíš význam upozorňovací než vyjadřovací, ač to někdy vypadalo, jako by si čeledín při práci zpíval. Chrčel a sténal bezmocným hrdlem, i když kráčel sám podle vozu, takže se nemohlo říci, že s někým rozmlouvá. Ledaže by byl rozmlouval se svými koňmi.

S Francem se nebylo možno jinak dorozumět než posunkovou řečí němých. Jen tři lidé na statku toto umění dokonale znali: Malina, Jan a Štěpka. Jak se tomu Štěpka naučila, těžko říci. Patrně bylo toto umění součástí jejího dramatického talentu. Pavel byl v tomto ohledu daleko za děvčetem. Byl příliš povrchní, vrtkavý a líný, aby se byl někdy vážně snažil dohovorit se s němým.

Štěpka znala France jen jako čeledína, neměla ani ponětí o jeho soukromém životě. Snad proto v něm viděla člověka takřka ideálního. Vždycky se na ni jen usmíval, nikdy jí neublížil, vždy jí byl ochoten pomoci, táhl svou práci jako dobytče, na nic si nestěžoval, zdálo se, že za své největší štěstí pokládá příslušnost ke dvoru. Oral, vlácel, sil, rozvázal hnůj. Práce na Vejrychovsku se nikdy nekončila – byla věčná.

To, čeho se Francovi nedostávalo na jiných smyslech, bylo mu vynahrazeno bystrostí zraku. Měl opravdu podivuhodný postřeh pro světlo, pohyb, stín. Viděl skřivánka v brázdě, aniž ho mohl slyšet pípnout, viděl koroptve v žitě podle vlnění klasů, rozeznal zajíčka pod smrčkem, ačkoli se ušák vzrušením ani nehýbal. Vztáhl svou žilnatou ruku nebo ukázal bičem, zachrčel své hrdelní upozornění a usmíval se.

Štěpce nebylo nikdy s Francem nudno. Učila se s ním pozorovat přírodu. Jako by byla viděla jeho očima a uzavírala se s ním do vězení jeho němoty. Bylo jí útulno v té uzamčené duši, která jí připadala tak vyrovnaná. Němý pro ni objevoval první jahody, svou kudlou jí upravoval k snědku bílé maso pupav, dovoloval jí usednout na žebříňák, vrchovatě naložený jetelem, zatímco

Malinovi hoši musili klusat pěšky. To on Štěpku upozornil na její tělesnou sílu a naučil ji rvát se s kluky po mužsku, mlčky, zuřivě, vítězně.

Uličníci měli na Štěpku spadeno, protože byla tak tlustá, tak nehezká, a hlavně proto, že to bylo panské, tudíž vyviplané dítě. Jejím nejúhlavnějším nepřítelem byl kulhavý Holinka ze Špitálku. Byl to ubohý, skrofulózní, smrti zaslíbený chlapec, neměl však cit ani svědomí, byl nebezpečný svou bezohledností a dravostí. Mistrně házel kamením, a ačkoli měl jednu nohu kratší, dovedl vždy utéci svým pronásledovatelům. Štěpka mu nikdy neublížila, nikdy mu nezavdala příčinu k nenávisti, přesto ji však nemilosrdně zbil, kdykoli mu přišla do ruky. Chodila na Vejrychovsko po mostě přes Jilemku a tam na ni už obyčejně Holinka číhal. Přepadal ji však i na území dvora, v polích, za stodolou, kde se mu právě hodilo.

Nesčetněkrát ji chytil, rval jí vlasy, vlácel ji blátem, tloukl ji do krve. Nikdy se se svými škrábanci a modřinami bratrancům nepochlubila, bála se, že by jí pohrdali. Snad věřila, že je Holinka jaksi určen Prozířetelností, aby jí trochu ztrpčoval její blažené a celkem bezmračné dětství. Nebránila se mu. Spokojovala se tím, že byla ostražitá a z daleka se mu vyhýbala.

Kteréhosi podzimního dne němý Franc pod mezí svačil. Snad ho upozornila změť stínů na strništi sluncem ozářeném, snad mu napověděl instinkt, že se za jeho zády děje něco nedobrého. Otočil se a natáhl krk. Naskytlo se mu zajímavé divadlo: pod šípkovým keřem ležela Štěpka, Holinka jí klečel na prsou a bil do ní pěstmi ze všech sil. Čeledín pomalu vstal a vyšel z úkrytu. Ačkoli měl po ruce bič, nerozběhl se, aby zahnal útočníka. Projevil velikou rozvahu. Věděl, že by pouhým vmíšením do sporu děvčeti nepomohl. Postavil se nedaleko zápasících a snažil se výkřiky a gestikulací, již jen Štěpka rozuměla, dát jí návod k účinné obraně. Jakmile Holinka němého spatřil, chtěl vzít do zaječích. Čeledín se však příliš podobal pouhému diváku, který se výborně baví. Dal se tedy do své oběti se zdvojeným úsilím.

Štěpka vystihla Francův úmysl, a povzbuzena jeho významnými skřeky, jeho šifrovanými radami, poprvé v životě se pokusila o odboj. Shledala s úžasem, že bránit se je mnohem výhodnější než pokorně trpět. Sevřela lehounkého, křehkého kluka oběma pažemi, vzepřela se – a hupky! – už ho měla pod sebou. Obraz zápasu se rychle a neočekávaně změnil. Než se Holinka nadál, sklízel úrodu pádných ran. Štěpka ho popadla za krk a cloumala jím, div že z něho nevytřásla duši. Nezbylo mu než koktavě prosit o milost.

Toto velkolepé vítězství způsobilo, že se Holinka již nikdy neodvážil pustit se Štěpkou do boje zblízka. Tím byla zažehnána aspoň polovina nebezpečí – zákeřným kamenům, vrženým z dálky, bylo lze se vyhnout. Největší a nejtrvalejší význam to však mělo ve světě jilemnických a jilemských kluků. Vzbudilo skutečný respekt k Štěpce všude tam, kam až sahala Holínkova moc a sláva. Už následujícího dne si Pavel přinesl tu senzační zvěst ze školy. Štěpka zrovna pásala za stodolou husy.

„Tys prý nabila Holinkovu Kubovi!“ Díval se na ni s jistým obdivem.

A hle, holčička Štěpánka, která teprve včera okusila poprvé sladkého ovoce pomsty, měla v sobě náhle převeliké zásoby sebedůvěry. Odpověděla pohotově:

„Nabila, a chceš-li, tobě taky nabiju!“

Poněkud se přepočítala, Malinovi hoši byli o hodně starší, byli šlachovití, stateční a hbití. Souboj, docela přátelský souboj za soudcování Janova dopadl pro Štěpku nepříznivě. Vítěz se však o své protivnici vyslovil s uznáním:

„No víš, ale byla s tebou těžká práce!“

Od té doby se za čertovou stodolou konávala pravidelná atletická cvičení, ke kterým občas přihlížíval i odborník Franc. Bratři zasvěcovali sestřenku do tajemství řeckořímských zápasů, učili ji hmatům, které odkoukali v cirkusových arénách. Byla poněkud neobratná, zato však houževnatá. Brzy nabyla v tomto oboru vědomostí, jaké má průměrná maloměstská slečna v životě málokdy příležitost uplatnit.

Štěpčino sebevědomí vzrostlo. Věřila, že se nyní vyrovná všem svým spolužákům. Nenaslouchala již s posvátným obdivem jejich chlapeckému chvástání. Do její povahy se vkradl nebezpečný prvek: pohrdání uznanými autoritami, neúcta k mužům.

8

Stavitel Kilián vystavěl na rohu Hoření ulice, na místě starého srubového domku poblíž náměstí, dvoupatrový dům. Byla to jeho dosud největší práce. Dokonce to byl první tak vysoký dům v městečku kromě zámku, školy a několika ostatních veřejných budov. Kilián postavil činžák ze spekulace. Státní úřady se už dávno tísnily v staré radnici s podloubím, kde byly kromě toho umístěny i úřady městské. Kilián doufal, že od něho stát najme aspoň jedno poschodí. Nepře počítal se. Nad domovními dveřmi byl pověšen plechový dvojhlavý orel, do prvního poschodí se nastěhoval berní úřad a puncovní úřad. Kiliánovi se usadili v druhém patře.

Pojednou se ukázalo, jak velice Štěpka starý domek milovala. Zastesklo se jí po dvorku, po altánku, po hrdliče, po vši té poezii a malosti a nedokonalosti, po puklých kachlových kamnech i po průvanu domovní chodby.

Činžák byl do jisté míry moderní. Chodby v něm byly dostatečně široké, schodiště světlé, poschodí byla od sebe oddělena laťkovými přepážkami. Po nějakém čase si tam Štěpka zvykla, nikdy však k novému obydlí nepřilnula tak, jako kdysi k starému rodišti. Největší potíž jí činily schody. Poněvadž byla tlustá a těžká, cestou ze školy se po nich obyčejně vlekla jako dýchavičná matrána. Slýchala matku, jak na ně naříká, vzala si z ní příklad a naříkala také. Tak dlouho, dokud se stavitel neurazil a nezačal všechny ty vzdechy a protesty krutě pronásledovat.

Jistým odškodněním jí byla vyhlídka. Ve starém domku se o nějaké vyhlídce nedalo vůbec mluvit. Z okna nového bytu mohla Štěpka sledovat pouliční ruch, všechny ty drobné lidičky, jak se tam dole rojí a proplétají. Mohla dohlédnout až na hoření cíp náměstí

a mít tak účast na všem, co se tam dělo. Nejzajímavější to bylo o výročních trzích, o poutích, o posvícení. Vytvářel, který míval proti hotelu „U modré hvězdy“ roztažen svůj obrovský deštník, se jí stal důvěrně známým. Naučila se napodobovat jeho gesta a opakovat jeho šprýmy.

Zrovna pod oknem ložnice Kiliánových visel veliký rakouský státní znak. Několik vrabčích rodin si za ním udělalo hnízda. Stálo za to pozorovat, jak tam staří snášejí stébla a potravu, jak vrabčata otvírají své žluté zobáčky a toužebně pípají. Za větrných nocí to však bylo poněkud nepříjemné. Orel skřípal a bil plechovými křídly, jakési ponuré bubnování, temné dunění – pak kapky hojného deště, jako když se hrachem střílí. Toto strašidlo kradlo Štěpce spánek, v němž si velmi libovala, a rušilo ji v milovaném snění.

Velkolepým objevem byla v činžáku půda. Byla to půda obrovská, prostranná, s několika komorami. Z prkenných stěn brzy vylétaly suky, a pak bylo lze nahlížet dovnitř jakoby kukátkem a žasnout nad všemi těmi odloženými kusy nábytku, hračkami a ostatní veteší nájemníků z přízemí. Na půdě byl také mandl, který strašlivě hřměl nad hlavami Kiliánovy rodiny, když se mandlovalo. Půdními okénky se bylo možno dívat na ulici z úžasné výše. Bylo odtamtud vidět celou východní část městečka jako na dlani, za ní Vejrychovsko, martinický les, kopce za vesničkou Studencem, za jasných dní i Zvičinu.

Kiliánovi se nastěhovali do nového bydliště, když šlo Štěpce na desátý rok. Téhož podzimu byl Pavel poslán do Jičína na studie. Tak si to usmyslil Malina: starší syn bude sedlačit, jednou zdědí statek, mladší se stane pánem.

Chlapec byl odjezdem zdrčen. Těžce se loučil s každým kouskem půdy, s každou mezí, s každým koutem. Divoké hry s jilemnickými kluky, králíci, střelba lukem do slunečnic – s tím vším byl teď nadobro konec. Všechno, co zařídil, co živil, to teplé, co zahříval vlastním dechem, musil opustit. Viděl před sebou nesmírnou prázdnotu. Nedovedl si ani představit, co si počne v městě se svými volnými chvílemi. Nebylo věru divu, že těch několik posledních

prázdninových dnů, které mu ještě zbyly, prochodil kolem Vejrychovska se svěšenou hlavou a s pomračeným čelem. Nemohl se nabažit svých marných a truchlivých procházek.

Jediná Štěpka měla pro jeho hoře pochopení. Zažila přednedávnem rozloučení se starým domkem a věděla, co to znamená, opustit známá místa. Pavel je sice neopouštěl navždy, bude sem často dojíždět, na prázdniny se opět vrátí, Štěpka však podvědomě tušila, že se zde cosi trhá navždy a nebude již nikdy znovu navázáno. Snažila se mu dát všemožným způsobem najevo své sympatie, Pavel tím však nebyl pranic nadšen. Sestřenka, která se za ním ustavičně ploužila jako věrný stín, ho spíš popuzovala. Neprosil se o její soucit, chtěl být sám. Byl k ní jízlivý, zlý, snažil se vyvolat nějaký svár, Štěpka však byla podezřele pokorná, k střetnutí nedošlo. Nakonec dopadlo vše tak, že Štěpka zmeškala chvíli Pavlova odjezdu. Ani ruku jí nepodal, jediné vlídné slůvko jí neřekl.

Štěpka nebyla zvyklá potají v koutečku vzlykat, ani toto zklamání si neodplakala. Aby se nějak odškodnila, vysnila si na lůžku jakousi popletenou pohádku, v níž byla malou rozkošnou osůbkou a Pavel rozněžnělým vandrovníčkem, který od ní odcházel s rozdrásaným srdcem. Tato pošetilá scéna měla původ v obrázku, který nedávno spatřila v knížce své přítelkyně Božky Karbanové. Bosá holčička sedí u studánky, kolem ní se pasou ovce, má na očích bílý, vyžehlený kapesník a podává chlapci malátnou bílou ručku. Pavel má boty s holínkami, je oděn v myslivecký kabátek, na hlavě má klobouček se sojčím pírkem, přes rameno hůl, na ní zavěšen květovaný uzlík. Ba ne, nebylo žádného takového dojemného rozloučení jako na obrázku a v Štěpčiných tajných snech, právě tak jako nebylo útlé bílé ručky a koketního uzlíku. Jednoho odpoledne naložil strýc na vůz Pavlovy svršky, kufrík a peřiny. Franc práskl bičem, nápravy zakvílely. Jan doprovázel bratra až k martinickému lesu. Když Štěpka po obědě bez dechu přilítla na Vejrychovsko, nebylo tam již po Pavlovi ani památky.

Statek po chlapcově odjezdu zchudl, jak jen může zchudnout dům, v kterém zůstali jen dospělí. Z Jana se stal muž takřka přes

jedinou noc. Bylo mu už skoro sedmnáct let, od toho dne, co opustil školu, pracoval s otcem na poli, byl zpola sedlákem. Jenom vlivem mladšího sourozence a z jakési setrvačnosti se dosud nevzdal všech chlapeckých zvyků a sklonů. V prázdných chvílích byl ochoten se účastnit Pavlových her. Teď, když poslední nitka, která ho pojila k dětství, byla přerována, kouzlo pojednou zmizelo. Štěpka neměla ovšem té moci, aby ho k sobě a k onomu starému ztracenému světu připoutala.

Když poprvé po Pavlově odjezdu přišla na Vejrychovsko, zpozorovala změnu, která se s Janem stala. Pozdravil se s ní s touž povýšeností a lhostejností jako strýc a šel si klátivým krokem po svých, jako by tu Štěpka ani nebyla. Jenom němý Franc ji rozjařené uvítal. Významně se šklebil, posunkoval – Štěpka si však nebyla jista, čini-li tak opravdu z radosti, že ji opět vidí, či nechce-li ji spíš jen potěšit v její osiřelosti.

Podzim se přihnal od hor s mračny, zavěšenými na šňůrách vytrvalého deště. Podzim, och, podzim, to je jedna práce za druhou, muži se mlčelivě skloní nad obnaženým a rozbředlým polem, špaček, otloukačky, řeckořímské zápasy – vše je zapomenuto. Otec se synem mluvivali jen odborně, jak to sedláci dovedou. Tady se loni neurodilo, necháme to ležet úhorem, jeteliště se důkladně pohnojí, u lesa budou opět jen luka, je tam hrozně mokro. Opravdu, nebýt věrného hluchoněmého čeledína, Štěpka by si na statku dlouhou chvílí nevěděla rady. Přece jen ji to tam už tak netáhlo. Její návštěvy na Vejrychovsku byly řidší a řidší.

Mlhavé dni, dýmající ohýnky pasáků, řezavý vítr, poletující vložky a opět studené, unavené slunce – letos již naposledy – a pak přežralé ostružiny a pozdní houby, tolije na bažině u obecního lesa, klátící se, tmavočervené hlavičky totenu, a konečně předčasná, ale opravdová chumelice. Pak roztopená kachlová kamna, mech za okny, první prošlapaná cestička k dvorské studni!

Pavel neposlal z Jičina ani jediný dopis. Nebylo toho také zapotřebí, každý týden ho navštívil otec nebo aspoň Franc se vzkazem z domova. O první výpravě za studentem se ve dvoře

mluvilo celý týden. Němý nadšeně posunkoval a vzrušeným chrčením a skučením dával najevo, jak je na hoča v jeho nové hodnosti pyšný. Ukazoval, že již dokonce trochu povyroستl, že je veliký, veliký pán! Učený pán! Štěpce bylo podrobně předváděno, jak ho Pavel přivítal, co dělal, jak se tvářil. Strýc s Janem znovu všechno probírali slovo za slovem.

Marně pak doma na posteli všechny ty řeči převracela naruby, nevysypala z nich ani sebenepatrnější zmínku o tom, že by jí Pavel také něco vzkázal. Nebo že by si byl na ni vůbec vzpomněl. Tentokrát se Štěpka upřímně litovala. Bývali přece spolu tak dobří kamarádi! Co by byla pro něho před odjezdem všechno udělala, jen aby ho potěšila! Potom se zatvrdila. Když sis nevzpomněl, já na tebe také zapomenu! Málem by to byla dokázala. Byla v ní kiliánovská pýcha.

9

Dokud bydlili Kiliánovi v nízkém přízemním domku, obstarávala jim všechny hrubší domácí práce žena kočího Parduse. Ještě nějaký čas k nim chodila do činžáku, ale stavitel ji neviděl tuze rád. Zdálo se mu, že se do toho velikého, moderního domu nehodí. Nový dům znamenal vzestup na společenském žebříku. Sem patřila nikoli ochotnice Parduska, nýbrž posluhovačka z povolání, která byla zvyklá práci v lepších rodinách. Tak se do domácnosti Kiliánových dostala Traklová a její Lojzík.

Traklová byla vlastní sestra Jana E. Trakla, zámožného pekaře a radního, který měl na náměstí jednopatrový dům. Před šesti lety se v horách a v podhoří konaly manévry jičínského pluku. Traklová se seznámila s desátníkem od vojenské kapely a tajně se s ním scházela. Na jaře se jí narodilo dítě. Byla to hrozná rána pro čestný pekařský dům. Otec ji slavnostně proklel a téhož večera zemřel na záchvat mrtvice. Naneštěstí neměla již tehdy Traklová matku. Bratři se nad ní zatvrdili. Prohlásili, že pro ni od té chvíle již není místa pod rodnou střechou.

Hokyně Rubeška propůjčila Traklové z čirého milosrdenství světničku ve svém srubovém domku ve Zvědavé ulici. Městečko bylo v názorech na její poklesek rozdvojeno. Někteří, právě tak jako pekařova rodina, na ni svalovali vinu za otcovu smrt, většině se však zdálo přece jen poněkud kruté, vyhnat z domu rodičku s nemluvnětem týden starým v náručí a neposkytnout jí sebemenších prostředků k živobytí. Traklová si kupodivu věděla rady. Obešla všechny lepší měšťanské rodiny, zaprosila a podařilo se jí získat několik posluh. Byl v tom také kus senzace, dávat si od sestry ctihodného radního prát prádlo a drhnout podlahu. Později si na věc zvykli. Traklová pracovala bezvadně, levně, čistě, byla vděčná a pokorná. Měla k svým zaměstnavatelům jen jediný požadavek: aby si s sebou mohla vodit dítě, které milovala nezřízenou a nekritickou láskou.

Lojzík dojistá nevypadal jako vojákův syn. Byl slaboučký, nevhledný, nezdravý. Patrně mu neprospělo, že Traklová své těhotenství až do poslední chvíle skrývala. Porod byl těžký, starý doktor Hník se zapotil, než dítě přivedl na svět. Od Hníkova zákroku zůstala Lojzíkova hlava poněkud smáčknutá v spáncích. Měl také trochu zdeformovanou pánev a příliš tenké nohy - kroutil se při chůzi, vyšlapoval si jako malý pavouček. Byl pihovatý, bledý, ruce měl vždycky vlhké a studené. Šilhal. Neuměl se ani po dětsku jásavě zasmát. Bláhová matka se domnívala, že je tak moudrý. Ve skutečnosti byl nesmírně závistivý, pokrytecký, zlomyslný. Jeho mlsnost neznala mezí. Sousto, podávané k ústům, dovedl sledovat s takovou vytrvalostí a zlobou, že ten, kdo je pojídal, na ně ztrácel chuť. Přitom neměl v ničem nedostatek, Traklová se uskrovňovala, jak se dalo, jen aby mu mohla dopřát všeho, co měly jiné děti. Projevil-li mu někdo trochu pozornosti, ihned jí zneužil, byl dotěrný a neodbytný. Poněvadž ho matka vším možným přecpávala, většinou ohavně páchl.

Sledovat poměr Traklové k dítěti nebylo právě příjemné. Pánem v její malé domácnosti byl Lojzík. Matka se ho ptala na radu, ať šlo o cokoli, a on nařizoval. Nestrpěl odporu. Rubeška se křížovala, jak

že to Traklová kluka vychovává, vytýkala jí přílišnou měkkost a po volnost, varovala ji před následky. Nic naplat, posluhovačka byla nesmírně pyšná na svého malého tyrana. Ač byla jinak tichá a nenáročná pracovnice, zvyklá přehlížení a ponižování, bez váhání opustila dobré místo, jakmile si to Lojzík přál. Ji bylo možno jakkoli odbýt, jen když se chlapci neubližovalo. Byla pošetile vděčná každému, kdo si ho předcházela. Tím se tak již dost špatné Lojzíkovy mravy ještě zhoršovaly. Za pamlsek, za to, že mu byla trpěna pochybná zábava, za polámanou hračku, kterou si zamlul mít, dřela Traklová trpělivě a odevzdaně až do úpadu. Lakomí dovedli na této její vlastnosti vychytrat. Panstvo, které dost těžko snášelo nechutného, rozpínavého Lojzíka, snažilo se přemoci k němu svůj odpor, jen aby neztratilo pilnou pracovnici.

Když Štěpka užívala poprvé malého Lojzíka sedět na stoličce u dveří a zvědavě natahovat krk, mžikat kulatýma, šilhavýma inkoustovýma očima, ihned se rozhodla, že ho bude milovat. Připadal jí tak ubohý, bezmocný, hodný soucitu! Neměla hraček, které by mu mohla nabídnout, neměla plné kapsy mlasků jako Pavel Malinů, poněvadž u Kiliánů se žilo šetrně, mohla však věnovat dítěti všechny své volné chvíle, jichž po ztrátě Vejrychovska notně přibylo. Traklová se za ní dojatě ohlížela, když brala Lojzíka za ruku a odváděla ho na půdu. Tam byla vyhlídka. Tam byly na oknech veliké požární plechy, na něž bylo možno bubnovat a tropit tak pekelný rámus.

Štěpka měla odevždy vášeň pro malá děťátka, pro buclaté, důvěřivé drobečky, k nimž se mohla chovat jako maminka. Nepostřehla, jak je Lojzík dalek představ, které si o něm dělala. Nechal se trpělivě vynést po žebříku na palandu k věšení prádla, dokonce se nechal vysadit na půdní okénko a s němou hrůzou pozoroval nesmírný obzor před sebou a rojení pidimužíků dole v ulici, připustil, aby ho Štěpka povozila na burácejícím mandlu, potom však chtěl stůj co stůj vniknout do jedné z komor, kde otvorem v prkenné stěně zahlédl olezlého houpacího koníka. Nic nedal na vysvětlování, že komora nepatří Kiliánovým a že od ní

Štěpka nemá klíč. Řval tak vztekle, až ustrašená Traklová vyběhla nahoru a s vyčítavým, slzavým pohledem vyrvala jedináčka z rukou překvapené Štěpky.

Ještě několikrát se Štěpka marně pokoušela získat si Lojzíkovu náklonnost. Všechně se snažila nějak se mu zavděčit. Zklamala se opět, zklamala se hanebně. Nejdřív jí hodil do příkopu, plného bláta, jejího ošumělého králíčka, kterého příliš milovala, aby se byla mohla odhodlat dát mu jej darem. Potom jí naplil do tváře, když mu místo celého koláče ušetřila jen polovic. Hlavně však páchl, páchl, a na její přátelství si dělal nepříjemné právo. Štěpka se od něho odvracela, začala se ho stranit, nakonec si ho zošklivila tak jako žádné jiné dítě. Její nepřítel, Holinka ze Špitálku, který ji pronásledoval, jak mohl, a kterého kdysi slavně přeprala, jí byl nepoměrně milejší než tento zhýčkaný a protivný malý spratek.

10

Pavel přijel domů na Vánoce, ale Štěpka ho vůbec nespatriła. Zima nebyla příznivá návštěvám v zavátém dvoře a pak tu byly jiné radosti: sáňkování, koulovačky, sněhuláci. Pobíhat s ostatními děvčaty v mraze a vánici bylo mnohem zábavnější než se ucházet o přízeň nevěrného Malinova studenta. Velikonoce – Pavel jí přišel sice o pomlázce našlohat, ale stalo se to jen z pouhé příbuzenské povinnosti, nikoli z kamarádské vřelosti. Chlapec se choval velmi povýšeně. Měl svá oblíbená místa na vlhkých ještě mezích, pod rašícími stromy, kde četl knihy, Štěpce nedostupné. Štěpka nečetla nikdy. Nebylo tu, co by je mohlo sblížit. Jejich cesty se rozbíhaly.

Jedné neděle na začátku června rozpačitý, pokašlávající Malina zaklepal u Kiliánů. Místo dýmky měl v ústech laciný doutník, a již jen z toho doutníku a ze svráštělého čela a soustředěného pohledu bylo lze soudit, že nepřišel pouhou náhodou. Nebylo ostatně zvykem ani u sedláka, ani u Kiliánových navštěvovat se vzájemně, aby si pobesedovali. Chodili si nejspíš ještě gratulovat k svátkům,

Malina ke Kiliánovům na svatého Štěpána a na svatou Annu, stavitelovi na Vejrychovsko na svatého Jana Nepomuckého.

Poněvadž měl něco vážného za lubem, posadili ho v parádním pokoji. Sestra mu dokonce nalila skleničku kyselého vína a přinesla na talířku suchary, poněkud ovlhlé dlouhou úschovou v almárce, docela tak, jako by byla častovala hosta, který měl v úmyslu stavitele požádat o nějakou odbornou službu. Ukázalo se, že si Malina přišel pro radu. Ačkoli měl živelný odpor k městským, lehce se živícím lidem, pokládal švagra za inteligenta, obeznaného ve světě.

„Kluk mi chce utéci ze studií,“ sklíčen kousl do kyselého jablka, když už nebylo lze okolkovat, neboť všechny vzájemné zdvořilé dotazy po zdraví, po úrodě, po stavbách byly vyčerpány. „Chtěl by jít do kadetky.“

Kilián pohlédl na zeď za sedlákovou hlavou velikýma, překvapenýma očima a zabubnoval na stolní desku tlustými prsty. Do kadetky, nu, to by konečně nebylo nejhorší, co se mohlo stát. Do kadetky! Viděl před sebou vojáka, oděného v tmavomodré komisišní látce, s vysokou černou čákou na hlavě, velmi přísného a nesdílňého pána, hledícího spatra i na zasloužilého civilistu, přelétl duševním zrakem své divoké a tajuplné mládí, v kterém snad sám kdysi zatoužil po podobném záviděníhodném lesku šavle se zlatým třepením, a shovívavě pokynul hlavou.

„Vojna,“ vyjadřoval sedlák hořce své předsudky, „to jsou holky, flámy a válka. Přejde válka, on tam musí jít a zabijí mi ho.“

„Když je zdravý, stejně ho odvedou a také ho mohou na vojně zabít,“ povýšeně se usmíval stavitel.

„Je zbrklý a nespolehlivý. Je líný na opravdovou práci. Líbil by se mu nevázaný život. Pro nic jiného netouží po vojančině než pro tu špatnou pověst, kterou důstojníci mají. Bojím se o něj,“ váhal Malina.

„Vybouří se,“ tvrdil Kilián. „Každý se potřebuje vybouřit, ať již zde,“ myslil civil, „nebo tam.“ Představoval si vojnu kdesi mimo obyčejný život, vysoko nad civilním všedním dnem. „Neznaboh

není. Bůh ho povede.“ Stavitel byl stejně nábožný jako jeho žena, když k tomu přišlo.

„Byl bych z něho měl rád doktora nebo notáře.“ Notář a doktor, sloupové jilemnické společnosti, byli nejjasnějšími ideály sedláka Maliny, jehož otec byl čeledínem na Krebsově prodluženém statku.

„Notář – doktor,“ odhadoval Kilián na vahách své veliké zednické ruky, „jsou i jiná zaměstnání. Například profesor nebo duchovní.“ Myslí však zřejmě na své vznešené řemeslo stavitelské, které snad bylo dosti výnosné, aby se o něm dvorský milostpán byl mohl zmínit. „Voják ale není také nic špatného. Lidé ho poslouchají. Poroučí. Nejlepší je to u jízdy. Má rád koně. Je to hezké jezdit na koni. V uniformě! Ženské se po takových blázní. Může se oženit s velkou dámou. Důstojník – to je už skoro jako šlechtic!“

Kilián nemluvil mnoho, nemluvil dlouho ani přesvědčivě, a přece svými slovy sedláka přesvědčil. Nepotřeboval snad ani tak rady, jako podepření. Věděl, že syn nakonec stejně provede svou. Je svéhlavý, dá se těžko ovládat – a je to jeho miláček. Když Malina odcházel od Kiliánů, ušklíbaje se po kyselém nápoji a cestou vyplivuje ze zubů tvrdé drobtý pečiva, byl již Pavlův osud rozhodnut.

Kadetka! Bude ovšem ledačehos zapotřebí. Bude bezpodmínečně nutno, aby se hoch mohl vykázat, že jeho otec má dobré společenské postavení. Och, Malina je vlastně statkář, nikoli sedlák! V té chvíli vyrostl na statkáře. Statkář může mít docela dobře syna důstojníkem. Dědeček, lovec zlaťáků – ne, ten je už zapomenut. Peníze tu jsou, peníze všechno spraví. Trochu se jich rozkutálí, to je jisté, s tím se však musí počítat. Bez vhodné rady a včasné pomoci to také nepůjde, švagr stavitel však poradí a pomůže.

Štěpka zvědavě naslouchala úryvkům rozhovoru za dveřmi parádního pokoje. Kadetka, důstojník – snadno se dovtípila, o koho jde, přestože se jí podařilo zachytit sotva každé desáté slovo. Pavel v uniformě! Nebyla to tak špatná představa! Žádná ze spolužaček neměla příbuzného v kadetce. Bude ve škole jediná, která se bude moci pochlubit takovou slávou.

Když Štěpka o bratrance snila, zapoměla na nutný výsledek rázu zcela praktického: kadet jí bude nekonečně vzdálenější, než jí byl pouhý kvartán. Po prázdninách již nejel Pavel Malinů na studie do Jičína, nýbrž do Prahy. Byl přijat a zůstal. Na Vánoce vykonal u Kiliánů povinnou návštěvu ve stejnokroji, jednak proto, aby se pochlubil, a také trochu z vděčnosti k strýci, který váhavého otce přesvědčil a přispěl tak k splnění jeho tužby. Na Velikonoce však již k sestřence na šlohačku nepřišel. Na budoucího důstojníka, majitele šavle, se přece nehodí, aby proháněl malou školačku po pokojích a po dvorku pro nějaké hloupé malované vajíčko!

11

Štěpka neměla doma celkem nic na práci, povalovala se po pohovkách, snila u okna s nosem přitisknutým na sklo. Anně Kiliánové se to nelíbilo. Tak veliká holka má už také něco dělat! Uložila jí ruční práce. Štěpka musila matku doprovázet do kostela.

Vlastně to všechno bylo jen pouhé nedorozumění. Považovali ji za dospělou, a ona zatím jen vypadala, jako by byla dospělá. V dvanácti letech měla již jakési boky a zřetelně se rýsující ňadra. V podstatě to byl jen přebytečný tuk, ale co naplat, její postava byla postavou šestnáctileté. Za starých časů pracovaly již šestnáctileté dívky pilně na své výbavě. Dobrá, Štěpka se tedy musila pustit do výbavy.

Vyšívání, šití ani pletení si nikdy neoblíbila. Chození do kostela měla o něco raději. Obzvlášť ji upoutala májová požehnání. Bylo to vlastně docela příjemné, sedět pohodlně v kostelní lavici, na nic nemyslet, dívat se na osvětlený oltář, ozdobený papírovými květinami, poslouchat cinkání zvonečků a sborový zpěv. Na těchto mariánských pobožnostech bylo cosi svěžího, sladkého, daleko půvabnějšího než na ostatních bohoslužbách. Štěpce to připadalo jako veselá, ryze ženská slavnost před soškou s líbezným obličejem, vystrojenou jako do plesu.

Květen však skončil a Anna vodila Štěpku dál do prázdného kostela, mezi posmrkávající žebračky. Jejich osiřelé kroky duněly na dlažbě tesklivými ozvěnami. Štěpka se začala zdravě a upřímně nudit, nuda se brzy proměnila v nechuť. Pod přísnými postavami svatých, pod bolestnými tvářemi mučedníků, bez jásaveho světla, bez hudby a zpěvu bylo obtížno snít. Ustavičné drmolení modliteb – Štěpka toho už byla syta. Den ze dne kostel, to není poezie, to je zoufalá robota, dobrá leda pro staré babky, které si chtějí vyšlapat stupínky do nebe. Štěpka byla příliš tlustá, příliš pozemská, aby se byla mohla trvale vznítit duchovností nebo dokonce bezduchou nábožností.

Štěpka měla tuze daleko do svatosti. Byla v pravém slova smyslu pohanská. V jilemnickém kostele visí nad hlavním oltářem obraz umučení svatého Vavřince. Svatý Vavřinec byl potupně upečen. Mučitelé, pohané, přihlížejí k popravě cynicky, se zvrhlou zvědavostí. Jejich zvrhlost a cynismus jsou vyjádřeny velkými břichy a odulými tvářemi. Na plachtě, vlečené vrahy, leží průhledně bílý, slaboučký světec a úpěnlivě vztahuje paže k nebesům. Z obrazu je patrné, že se pohanstvo, živící svého ducha nečistým prachem země, vyznačuje tělesnou vahou a otylostí. Představují si Štěpku přesně podle tohoto námětu – pohanskou celým svým vzezřením. Jsem přesvědčen, že by byla dovedla bledničkovitého mladíka s očima obrácenýma v sloup zrovna tak lhostejně a ďábelsky mučit jen z pouhého odporu k slabosti a pokoře.

Kostel matky Kiliánové nevychoval Štěpku k zbožnosti. Byl to asi hřích jejího masa, který jí nedal vstoupit do stavu milosti. Chodila-li v pozdějších letech provdaná Štěpka pilně do kostela, činila tak jen jako důstojná dáma, která ví, co se sluší a patří. Její pohanský duch tam patrně uvažoval o příštích osevech, zaměstnával se telením krav a potížemi s čeledí, zatímco si její oči lhostejně prohlížely světce a světice boží, jako by asi hleděly na bláznů, oddávající se lenošeni.

Ve škole šlo to Štěpce rok od roku hůř. Jak dospívala, učení se jí stále více protivilo. Jednotvárný hlas učitelův ji sváděl k spánku, způsobilost ostatních ji ponoukala k nezpůsobilosti. Nebyla z těch,

kteří mají slabou hlavu a nedovedou se ničemu naučit, byla z těch horších, kteří se učit vůbec nechtějí. Tehdy ovšem nebylo v malých městech ještě ani řeči o tom, že by se dívky mohly stát také něčím jiným než hospodyňkami a paničkami, matkami svých dětí, žádná z nich nešla na studie. Kiliánovi také neměli se Štěpkou zvláštní plány, přesto však jim její podprůměrná vysvědčení působila zklamání. Prospívat ve škole nemělo pro dívku praktický význam, bylo však věcí společenské cti.

Nenáviděné učení, nenáviděné matčino modlářství, pobledlý ráj dvora, dětství přesazené z domku do činžáku, nedostatek upřímných přítelkyň, to všechno jednou musilo dozrát k jakémusi výsledku. Stalo se, co se dalo očekávat: dorůstala v průměrnou, ale přepjatou maloměstskou slečinku. Chlapecké mravy byly ty tam, obhroublé výrazy v řeči se vyskytovaly řidčeji, Anna Kiliánová mohla být spokojena.

Také byla. Měla ji teď vlastně pořád jen doma, na očích, a tak si začala všimnat jejího ústrojí. Nebylo to ani jinak možné, děvče, které dostávalo tak překypující tvary, se musilo také vhodně oblékat. Vzrůstající blahobyť musil být něčím vyjádřen. Štěpka nemohla chodit s matkou bosa, jako kdysi běhávala po Vejrychovsku, v potrhaných, usmolených šatech, poněvadž pěkných bylo k jejím uličnickým hrám škoda. Dbali o ni, nabádali ji, aby o sebe dbala. Nebylo jí to proti mysli, mladé děvče má vždycky vyvinutý smysl pro hezké šaty, pro mnoho šatů, vždycky mu lichotí, může-li ostatní svým zjevem předčít. Štěpka začínala stávat zvědavě před zrcadlem, pátrala v svém obličejí, zkoumala svou postavu. Tvář ani postava ji neuspokojovaly, nezdálo se jí, že by to červenolící stvoření s vyvalenýma očima a s hrubými, mastnými vlasy, které před sebou viděla, mohlo být pokládáno za půvabné. Šaty jí s jejími nedostatky usmiřovaly. Co jí dřív vůbec nezajímalo, co jí ještě před rokem bývalo doma bezvýsledně vnučováno, přijímala nyní ne-li s nadšením, tedy aspoň ochotně. Pochopila, že dobře se šatit je nezbytností, bez níž se není možno obejít.

Štěpka nebyla tak svérázná ani přemýšlivá, aby dovedla rozlišit vkus od nevkusy, aby vystihla rozdíl mezi slušným oblečením a naparáděností. Snad to bylo tím, že úděl dospívání ji stihl předčasně. Brala, co jí nabízeli, nechávala se unášet povrchem a přepychem, barvitostí a leskem. Matka byla jen selská žena, navyklá obdivovat se všemu, co čpělo bohatstvím, otec bývalý zedník, který se domohl význačného postavení. Štěpka, dítě obou, dorůstala v dívku bez špetky vkusu.

Kamarádky, matky kamarádek, všechna ta fintící se, klevetivá havěť - celé maloměstské prostředí svádělo k napodobování, lákalo k závodění. Vyniknout! Předstihnout! Stuhý, krajkovina, korály, sametky, jarmareční šperky - Štěpčino směšné bohatství rostlo. Poněvadž měla sklon k přehánění, stala se nejevštědňěji oblékanou dívkou v městečku. Nejnevkusnější ze všech. Alespoň nad svým okolím také jednou doopravdy vynikala.

Když se sotva čtrnáctiletá školačka Štěpka ukázala poprvé na městském korze pod radnicí v klobouku dospělé ženy, hrajícím všemi barvami, s dlouhými sukněmi, přilehlými k jejím tlustým lýtkům, se smaragdově zeleným slunečníkem a s těžkými zlatými náušnicemi, způsobila poprask. Nesla se po boku Anny Kiliánové pyšně jako pávice. Městečko věru nevědělo, předvádí-li se mu zde nejnovější dětská móda, či je-li to spíš nesmyslný nápad potřeštěné dívčí hlavičky a slepota nábožné a ne právě důvtipné matky.

Stavitel Kilián byl vznešeným zjevem své dcery tak oslněn, že ji dal v tomto podivném úboru vyfotografovat. Podobizna visela po celé čtvrtstoletí ve výkladní skříni fotografa Kubáta na rohu náměstí a dočkala se zežloutlá, světel i stínů zbavená, i mých klukovských časů.

12

Štěpka v poslední třídě. Už tam vlastně ani nepatřila, byla to hotová slečna, statná, vyvinutá. Ještě si naposledy zadeklamovala v den rozloučení se školou při rozdávání vysvědčení v tělocvičně

a pak pospíchala domů, jako by se byla opozdila, jako by na ni život už netrpělivě čekal. Šla mu v ústrety s dychtivými, masitými rty, s širokými rameny a plnými boky, s vyzývavou bradou.

Na podzim a v zimě pletla, vyšívala, chodila s matkou do kostela, procházela se s ní po panském korze. Z jara se rozhodli, že ji dají z domu.

Kilián měl v Jičíně známou dámu, vzdálenou příbuznou. Bydlila na náměstí v domě s podloubím nedaleko brány. K té poslali Štěpku, aby se trochu obrousila, aby poznala život ve větším městě.

„Kdo se nepodíval do světa, ten není celým člověkem,“ hlásával stavitel Kilián. Pokládal se asi za velmi dokonalého muže, poněvadž valnou část svého bouřlivého mládí strávil na cestách. „Přijde na jiný vzduch, setká se s jinými lidmi, může jí to být jen ku prospěchu!“ Jiný vzduch měl působit zdárně na Štěpčino zdraví, jiní lidé na její chování. Kilián přece jen výchovnému vedení své ženy poněkud nedůvěřoval.

Byl tu ovšem ještě jeden, velmi rozšířený způsob, jak připravit dospívající dívky na praktický život – klášter. Je věru s podivem, že na něj u Kiliánů, lépe řečeno v rodině nábožné Anny Kiliánové, vůbec nepomyslili. V klášteře byly chovanky pod pečlivým dozorem, modlily se ráno i večer, před jídlem i po jídle, zamilovávaly se do svých představených, jeptišek, snily o následování Krista, trochu se učily, trochu pracovaly. Vlastně to byl nejvybranější, nejuznávanější druh výchovy. Tentokrát však Kilián provedl svou a zachránil tak svou dceru ze spárů církve.

„Já jsem nábožný člověk,“ říkával o sobě, ačkoli byl málokdy spatřen v kostele, „ale tyhle kláštery nemám rád. Co to vlastně je, tohle ustavičné modlení? Pokrytectví, nic jiného. To bych rád věděl, kdo to dělá s opravdovou vroucností. A žít jen mezi čtyřmi stěnami nebo za vysokou zahradní zdí, chodit na procházky do města ve čtyřstupech – to je skoro jako kriminál. Ať se holka učí být živa na svobodě!“ V některých ohledech byl mistr Kilián dokonce velmi pokrokový.

Tak byla Štěpka ochuzena o pozdější klášterní vzpomínky, jimiž se dívky její generace obyčejně chlubívaly až do hrobu. Poněvadž však neměla k modlení pražádnou příchýlnost, nebyla o nic připravena. U paní Zemanové se učila vařit a dvakrát týdně chodila do šití. Bylo by patřilo k věci, aby také trochu brnkala na klavír, ale byli přece jen tak dalece rozumní, že ji nenutili do něčeho, k čemu neměla vůbec žádné vlohy. Kdepak, Štěpka – a roztahovat své tlusté, nemotorné prsty po klávesách! Zpěv, to ano, ten by ji bavil, jenže k tomu, aby si člověk pro sebe občas něco zazpíval, není přece zapotřebí žádného zvláštního školení!

Štěpka se v Jičíně obeznamovala s novým životem. Brzy pochopila, že Jilemnice je městečko příliš odloučené od ostatního světa, a proto poněkud zaostalé. Toto poznání způsobilo, že se rozepsala na všechny strany, posílala svým známým, učitelům i spolužačkám nadšené pohlednice, z nichž bylo lze vyčíst, že je velmi šťastna a že se jí dobře daří. Všechny tyto dopisnice, počmárané ohromnými písmeny školačky, plné kudrlinek a odvážných škrťů, překypovaly pýchou. Pýcha pramenila z radosti, že jejich pisatelka žije v tak znamenitém a pokrokovém městě, jako je Jičín.

Skoro každý týden navštěvoval Štěpku její starý kamarád, němý Franc, a vozíval jí z domova jako kdysi Pavlovi zásoby prádla, buchty a peníze na přilepšenou. Matka ji nenavštívila nikdy, měla k cestování nepřekonatelný odpor, a otec se za ní vypravil až v červenci, kdy se měla podle původního plánu vrátit domů. Štěpce se však nechtělo. Prosila, škemrala, a tak jí byl na přímluvu paní Zemanové jičínský pobyt prodloužen až do zimy. Stavitel rozhodl tentokrát bez Anny, na vlastní odpovědnost.

V Jičíně bylo opravdové korzo. To nebylo jako v Jilemnici, kde se několik paniček se svými nastrojenými dcerami na cestě z kostela půl hodiny před nedělním obědem motalo od Modré hvězdy k radnici a od radnice k Modré hvězdě. Promenáda byla každý den večer pod podloubím kolem celého náměstí, dámy chodily s pány, děvčata se studenty, a v neděli se ještě k tomu středem náměstí

procházeli důstojníci zdejší posádky se slečnami, na které ovšem hledělo město tak trochu skrz prsty. Ale copak náměstí! Mládež, které bylo milejší být mimo dohled starších, se uchýlovala za bránu, promenáda tam byla neméně hustá, a pak tu byla ještě prastará valdštejská lipová alej, kde bylo na podzim nevýslovně krásně, když listů padalo, šustilo pod nohama a přesmutně vonělo.

Paní Zemanová nepouštěla Štěpku ani na náměstí, ani za bránu, ani do lip. Byla to dáma ze staré školy, věřila, že děvče má sedávat v koutě, to, které se příliš blýská chlapcům na očích, se brzo okouká, a pak, kdo ví, co by se mohlo stát! Štěpka jí byla svěřena, to je vážný závazek, bude ji střežit jako oko v hlavě. Naštěstí viděla Štěpka na korzo z okna svého pokojíku. Někdy se jí až hlava točila touhou, aby toho štěbetání, toho smíchu a té parády mohla být také účastna. Babky na nárožích prodávaly horké kaštany, vůně z jejich kotlíků stoupala vzhůru a působila na Štěpku jako opium - upadala do snů. Opět ty staré sny!

A tak Štěpka v Jičíně neuzila nějakých zvláštních zábav. Nezbylo jí než se spokojit s pouhým pocitem, že žije ve velikém městě, a užívat toho, co jí péče paní Zemanové poskytovala. Na nejpřednějším místě to byly četné návštěvy.

Paní Zemanová bývala asi ve svém mládí velmi společenskou osobou. Podobných známostí, jako byl Kilián, měla na tucty. Chodívali k ní manželé se svými rodinami, osamělí vdovci, kteří se jí tak trochu dvořili, nejvíce však bylo žen, starých, mladých, zkušených matrón i nedávno provdaných maminek s robátky. Nebylo neděle, aby paní Zemanová někoho nehostila kávou nebo čokoládou a třenou bábovkou.

Staré dámy vzpomínaly na minulost, mladé ženy si šuškaly vzrušující věci o životě, který se venku valil jako rozvodněný proud, maminky půjčovaly Štěpce ochotně svá batolátka, aby se s nimi dosyta pobavila. Tahle děťátka, to bylo vlastně ze všeho nejlepší. Bylo tu vůbec možné nějaké srovnání se salómem matky Kiliánové, s jejím kyselým vínem a zatuchlými suchary?

U Kiliánů to bylo vždycky zdvořilé, chladné, upjaté, u Zemanů se mluvilo někdy dokonce rozpustile. Štěpku pokládali za starší, než byla, a tak se před ní pranic neostýchali. Leckdy se octla v situacích, kdy se potají rděla, naslouchala však všem těm řečem se zatajeným dechem. Mnohé nediskrétní otázky působily blahodárně na její ješitnost. Tak byla například podezírána, že má již také svého hochu. Štěpka – a hochu! Ačkoli byla jinak přímá a měla vrozenou nechuť ke lži nebo k zatajování, tentokrát se vykrucovala, uchichtávala, docela krásně dovedla předstírat, jako by opravdu už byla někdy nějakého měla. Panebože, přece se nepřizná, že o ni ještě nikdy žádný muž neprojevil zájem! Chtěli vědět, umí-li už také tančit. Štěpka zakroutila váhavě hlavou. Tak ji tedy jednou kterási z mladých žen vzala do učení. Odsunuli stůl a svinuli koberec, ale Štěpka jen supěla a klopýtala, dýchala a zapotila se – byla těžká a neobratná, brzy jí měli dost. Ostatně, tanec se jí nelíbil, bylo to jen hloupé a zbytečné trmácení. Ani jí tuze nevadilo, že ji pak otevřeně nazvali motovidlem.

V neděli dopoledne, když chodili po náměstí důstojníci pěšího pluku i důstojníci zeměbrany, všichni v plném lesku, a po jejich boku vyzývavě se smějící a výstředně oblečené slečny, Štěpka v okně s bradou v loktech snila o tom, že je také takovou veselou, pružnou dívkou, která dovede nebezpečně blýskat očima a důvtipně odpovídat, půvabně kroutit boky v nádherně padnoucích šatech, a ten, kdo k ní tak ohnivě mluví, břinká ostruhami a rozkládá rukama, oděnýma v bílých rukavičkách, že je její bratranec, kadet Pavel Malina.

Štěpka se vrátila z Jičína až těsně před Vánocemi. Otec si ji odvážel domů v saních, zabalenou až pod nos ve vypůjčeném selském kožichu strýce Maliny. Když vyjeli z martinického lesa, objevilo se v údolí pod nimi městečko, prosvítající mlžnou clonou chumelice kalnými, mrkajícími očky svých petrolejových lamp. V dívčině srdci se ozvalo to, čemu se tvrdošijně vzdírala po tři čtvrti roku svého vzdálení: volání malého, ale věrného a vlídného domova.

Již po uvítání poznala Anna Kiliánová, že se jí dcera změnila. Změnila se jako všechny škole odrostlé dívky, které vylétly z hnízda a nadýchaly se cizího, divokého povětrí. Dětství z ní nadobro spadlo, v pohybech a v chování se zračila nebývalá jistota, za vztyčenou hradbou čela se skrývaly jakési vlastní, nepostižitelné myšlenky, vzpomínky na zážitky, s nimiž se nebude sdílet. Cosi povýšeného bylo v úsměvu, který jí cukal koutky úst, nad mnohým doma žasla, mnohé jí bylo jen pro žert – byla tajemná. Anna se jí dokonce v prvních chvílích tak trochu ostýchala. Ovšem, jen v prvních chvílích, později si zvykla, že je matkou dospělé dcery.

Dospívající dívky! Jejich rysy zůstávají obyčejně tytéž jako v dětství, jenom postavy se prodlouží, vzpřímí, zaoblí. Změny vzniklé rozkvětáním jsou jemné, sotva znatelné. Něco hebkého v pleti, něco sladkého v hlase, něco zářivého v očích. Přijde soustružník a malounko přihobluje lýtka a boky, sochař nepatrně poopraví držení hlavy, nadnese ramena a ňadra. Potom teprve přijde ten poslední, bezejmenný, zázračný, vdechne do pohybů, do kroku, do barvy tváří půvab, kterého tam předtím nebylo.

Štěpku navštívil soustružník, přišel i sochař, ale prvnímu byla látka příliš nepoddajná, odhodil svůj nástroj a zmizel. Druhý pracoval až příliš okázale, snad mu bylo přeplaceno. Jen ten poslední, ten taneční, vůbec zapomněl přijít. Štěpka byla dívkou, když ostatní byly ještě dětmi, stala se takřka ženou, zatímco ostatní se nenápadně stávaly dívkami. Půvabnou, žel, se nestala nikdy.

Minul Nový rok, začalo opět vyšívání, začaly kostely, paničky přicházely a odcházely, kolovrátek se roztočil a zpíval jednotvárnou píseň. Zima utíkala k Hromnicím. Večery byly nepopsatelně dlouhé. U Kiliánů se mnoho zpívalo, mnoho se tam klímalo. Štěpka byla pecnem předčasně upečeným. Co s ní? Na taneční bylo brzy. O ženiších se ještě vůbec nedalo mluvit. Někdy ji hubovali a kárali jako malou školačku. Někdy se zapomínali a hovořili s ní jako s mladou ženou. Před třemi měsíci slavila patnácté narozeniny.

13

Malinův lajtnant přijel domů na svou první vojenskou dovolenou. Sloužil v Celovci u horských myslivců. Byl opálený jako cikán, vysoký, kostnatý, měl pod nosem knírek, na který byl velmi hrdý, a snažil se, seč byl, aby se ukázal jako muž s bohatými životními zkušenostmi.

Ze začátku také trochu zadrhoval česky, patrně z jakési koketérie. Vyléčil se z toho v několika hodinách, nebylo to s jeho odnárodněním ještě tak zlé. Vymlouval se, že po celé měsíce nepromluvil svou mateřštinou a že má u praporu jen samé Němce, Slovince a Vlasy. Dokonce se pokusil pronést několik vět v těchto řečech, produkce dopadla velmi dobře, ovšem, Malina ani Jan se o tom nemohli přesvědčit, poněvadž žádný z těch jazyků neznali.

Na Vejrychovsku se odedávna pila po večeri káva. Kdo dostal chuť na pivo, šel si na ně do hospody. Pan lajtnant si poslal France pro víno. To bylo něco nevidaného a neslýchaného, staré dobré zvyky tím byly nadobro porušeny. Němý „U koníčků“ posunkoval a mnohознаčně se usmíval, Pavlův příjezd mu činil obzvláštní potěšení. Snad nikdo na Vejrychovsku neměl z mladého pána takovou radost jako on. Dával jí najevo všemožným způsobem. Otáčel se kolem důstojníka, naznačoval, jak jím je okouzlen, jak je na něho pyšný. Dokonce se opásal na dvoře jeho šavlí, divoce jí šermoval a pokřikoval po děvečkách. Pavel se na to díval oknem, vhod mu to zrovna nebylo, ale nechtěl hned první den dělat doma výstupy.

Otec i bratr hleděli na Pavla s netajenou nedůvěrou. Nešlo tu jen o to zatracené víno. Za celý den mu ani nenapadlo, aby se podíval do stáje, do chlévů, aby se pozeptal, jaké škody natropila zima, jak to letos vypadá s úrodou, která pole ošili a která nechali ležet ladem. Jan mu občas nesměle nadhodil, jak se to tu všechno změnilo od těch dob, co spolu sázeli slunečnice za čertovu stodolu, že z tehdejšího hříbete Tondy je dnes už starý valach, a jak se jim podařilo přikoupit díl domkáře Vancla při silnici i s kusem přilehlé

paseky, ale důstojník neprojevil o nic živý zájem, nestál o vzpomínky. Tak vida, to bolestné loučení před lety s každým kouskem půdy, s každým zamilovaným koutem, bylo přece jen smrtelně vážným rozloučením – navždy!

Příběhy, jimiž se lajtnant bratrovi odvděčoval, nebyly toho druhu, aby z nich střídmy, šetrný mladý sedlák mohl mít ten pravý požitek. Pavel měl, jak se na vojáka sluší, dvě lásky: víno a ženy. Znělo to sice trochu nevěrohodně z jeho sotva ochmýřených úst, ale on přece již dávno nebyl pouhý jinoch, vojna z něho učinila muže. Malina se díval neúčastně k stropu, pokuřoval si, ale v duchu se vracel k oné dávné rozmluvě, již měl se švagrem stavitelem. Uvažoval, bylo-li tak docela správné, že dal tenkrát za pravdu tomu inteligentu, který měl pro všechny jeho obavy a námítky jen hladká a nic neznamenantící slova. Nebývalo by tenkrát líp, kdyby byl Pavlovy vrtochy uvedl na pravou míru několika pádnými ranami lískovicí?

Víno a ženy! Jakási provdaná italská dáma v garnizóně, manžel Němec, hloupý jako všichni manželé, důvěřivý, jak dovedou být jen muži – och, co všechno už pan lajtnant prožil s ženami! Tyhle jižní dívky, tak vášnivé, s jiskrným zrakem, s překypujícími půvaby, duchaplné, rozmarné! Ale vraťme se k té italské dámě. Cože si Pavel jednou nedovolil? Předvedl jí celou setninu s tasenou šavlí jako generálovi! Jenom si představte, příkrá, křivolaká ulička horského města, bílé, sluncem prozářené domy. Jak se smála, jak mu za ten husarský kousek děkovala!

Jan se drbal ve vlasech, pošupoval si čepici ze strany na stranu, rozpačitě si prohlížel své zašlé, od země černé nehty – bylo to pořádně k smíchu. A přece se nesmál ani on, ani otec Malina.

To že je jejich Pavel? Když se procházel kolem obrovských kachlových selských kamen, podobných oněm, v jejichž měděnci choval kdysi černokněžník Vejrych své vojáky z otrub, břinkaly mu ostruhy. Docela zbytečné ostruhy, vždyť byl pouhým poručíkem od horských myslivců, nejezdil na koni! Svůdci vlašských a slovinských dam břinkaly ostruhy, blyštěly se mu knoflíky na zbrojním kabátě,

v čajových sklenicích na stole světélkovalo kalné víno z hospody „U koníčků“. Jan kouřil dýmku jako jeho otec. Pavel cigarety, prsty měl od nich celé žluté.

„Tohle není, myslím, tuze zdravé,“ osmělil se Jan ukázat na zežloutlé prsty.

Pavel se uštěpačně ušklíbl:

„Tak si mě tedy představ, jak stojím před četou s fajfkou v hubě!“

Uložili hosta do široké selské postele, do jeho bývalé postele ve světničce za kuchyní. Pavel se zul a děvečka Manda odnesla jeho lesknoucí se perka do kuchyně s posvátnou úctou.

Jak se panu důstojníkovi leželo na tvrdém slamníku pod pruhovanými duchnami, s tím se ani bratrovi ani otci ráno nepochlubil. Zdálo se mu asi pod jeho úroveň přiznat se jim, že se tak dobře nevyspal ani v prachových peřinách navoněné italské dámy. Probudil se velmi pozdě, s hlavou plnou vzletných, nově vymyšlených historek pro toho trumberu Jana. Seděl na posteli, protíral si oči a díval se na dvůr nízkým okénkem, na němž kvetly pelargónie. Viděl dokořán otevřená vrata statku, stezičku tratící se v jetelišti, psa rozvaleného u boudy a němeho France, který zrovna zapřahal koně do žebříňáku. Jan rozmlouval u studny s urostlou, černovlasou dívkou, oděnou zpola po panskou, zpola po domácí. Nebyla to ovšem žádná cizí slečna, nýbrž jen jeho sestřenka Štěpka Kiliánová, Pavel ji však nepoznal, byla k němu obrácena zády.

Ejhle, žena! Podle všeho hloupá, maloměstská husička, která se umí jen červenat a klopit oči, ale přece jen žena! Jan bude koukat, co důstojníci dovedou! Seskočil z postele a chvatně se oblékal.

Štěpka přišla do dvora z důvodů velmi prozaických: Kiliánovi potřebovali máslo a trochu smetany. Ani ji nenapadlo, že má Vejrychovsko tak vzácnou návštěvu. Jan nebyl z těch, kteří všechny noviny hned vysypou z rukávu, zvláště když v nich je obsažena trpká příchůť. Užasla, když se před ní Pavel zčistajasna objevil v celé své nádheře. Prvním jejím pocitem bylo leknutí, které se však ihned proměnilo v upřímnou radost. Oči jí zazářily, vztáhla

k důstojníkovi svou buclatou ruku. Jan si bratra nevšimal, horlivě přepočítával na dlani drobné.

„Nazdar, Pavle! To jsi ty? No ne, jak já tě už dlouho neviděla!“

Pavel byl poněkud zklamán, když se z neznámé krasavice tak nečekaně vyloupila Štěpka, ale co konečně, děvče jako děvče, tohle vypadá dokonce náramně mohutně. Vlastně je svůdná ve své překypující mladistvosti! Nikdy předtím se se sestřenkou nelíbal, ale na vojně nabere člověk spoustu zkušeností, a pak – ať Jan vidí, jak vypadá mužná výbojnost. Než se Štěpka nadála, vlepil jí dvě hlučné hubičky.

Štěpka zčervenala jako kokeš a musila se opřít o roubení studny, aby neupadla. Byla to první hubička, kterou dostala od muže.

„Jaká se z tebe stala statná a hezká holka,“ žvanil Pavel a v duchu uvažoval, kolik je vlastně Štěpce let. „Ani bych tě byl nepoznal! Vždyť jsi málem tak veliká jako já! Inu, děvče na vdávání!“

„To je škoda, že už musím jít,“ vydechla Štěpka. Dívala se do země, v ruce potěžkávala kabelu s máslem a s hrnečkem smetany. První hubička není věc jen tak lehce stravitelná! Bylo jí také trochu podezřelé, že po tolika letech odcizení byla přivítána s takovou vřelostí. Neuměla si to dost dobře srovnat v hlavě.

Jan ještě chvíli otálel, šťoural drátem v dýmce, když však zjistil, že se Pavel míní malé sestřence po lajtnantsku dvořit, pohoršen se odšoural. Hubička – proč hubička? Vždyť to je ještě dítě! Nesmírně se mu to protivilo. Netušil, že se mu bude někdy bratr zdát tak odporný.

„Poslouchej, nemohla by ses pro jednou zdržet?“ dotíral Pavel skoro vroucně. „Nemluvili jsme spolu – už ani nepamatuji. A já zas brzy odjedu. Než se naděješ, budu pryč, daleko, až v Korutanech. Víš přece, kde jsou Korutany? Mohli bychom se spolu trochu poohlédnout po starých místech.“ Bylo to poprvé za těch několik hodin, které strávil doma, co se rozpomněl na stará místa. „Dej si kabelu k Mandě do kuchyně, půjdeme za čertovu stodolu!“

„Ale když já opravdu nemohu!“ Štěpka kopala střevisčkem o střevisček. Její nohy nebyly nožkami komtesky, měly pořádné číslo. „Maminka čeká na smetanu.“

„Tak bys snad mohla přijít odpoledne!“

„Odpoledne!“ Povzdechla si a zadívala se k obloze. „Odpoledne to také nebude možné. Musím jít s maminkou na návštěvu k paní sládkové. Mají to už spolu sjednáno.“

„No, a co večer?“ Večer byl vlastně pro Pavlovy plány nejpříhodnější.

„Večer se koupeme, vždyť je přece sobota,“ vymlouvala se Štěpka ve vší prostotě. „A zítra ráno musím s maminkou do kostela a odpoledne budu mít docela jistě také něco, každou neděli totiž něco mám, o to se už maminka postará, ale možná, že sem zaskočím zejtra po večeri.“

Štěpka neodcházela ze dvora sama, po jejím boku se vlekl s kabelou v ruce lajtnant Malina, za nimi nejistě klusal Hektor. Kdyby byl mladík býval svou sestřenicí okouzlen, mohlo to vypadat jako idyla dvou nesmělých milenců, jenže, bohužel, Pavel měl daleko do jakéhokoliv okouzlení. To, co ho posedlo, byla spíš lovecká vášň, touha dosáhnout laciného milostného vítězství.

14

Štěpka šla na své první dostaveníčko s myslí dokonale nevinnou. Namířila si to rovnou k statku, připravena usadit se na lavičce přede dveřmi, ale Pavel měl o tomto večeru své vlastní představy; sotva pojedl, vyšel na toulku kolem dvora, aby ji nepropásl. Když dívku spatřil, běžel jí rozjařené vstříc a vedl si ji podle chlévů k čertově stodole.

Pavlův plán nebyl snad ani tak příliš zvrhlý. Byl ještě příliš mlád, aby si byl předsevzal zneužít hloupého a důvěřivého dítěte. Představoval si jen mátožně, jak dívku udiví příběhy, jimž nechtěl Jan nikterak rozumět, jak ji rozohní sladkým rozhovorem, přivede ji z míry doteky a polibky, probudí v ní neuvědomělou žádost

a zanechá pak po sobě v městečku roztouženou milenkou, vzdychající samou láskou. Potřeboval podklad pro příští román, který řádně po svém přepracuje a bude později v garnizóně dávat svým kumpánům k lepšímu při víně a při hře v karty.

Začal známými historkami o vlašské dámě a přidal k nim nové, jak si je zapamatoval od jiných mluvků od praporu. Honosil se všemožně cizím peřím. Z jeho řeči vysvítalo, že prožil nesčetná dobrodružství a přestál mnoho nebezpečných a záviděníhodných situací. Štěpka mu naslouchala trpělivě, kamarádsky, ale jakmile bylo vyprávění příliš za vlasy přitaženo, usadil se jí v koutcích úst nedůvěřivý úsměv.

Pavel byl roztrpčen a hluboce zklamán. Zdánlivě vyspělá sestřenka je mnohem větší husa, než předpokládal. Nemůže jí přece všechno vykládat po lopatě. Má si také něco domyslit, na něco se ptát! Štěpčiny oči však bloudily po mráčkách nad západem, zajímaly se o kosa, který na střeše stodoly seděl a hvízdal. Hluboce a pokojně vdechovala vlhkou vůni luk.

Ne, tímto způsobem by nedosáhl ničeho. Chopil se její ruky a ona mu ji docela ochotně ponechala. Ruka je ruka, nic víc. Žertem jí sáhl za krk, vzal do štipce hladkou kůži, aby se přesvědčil, jak je tlustá. Krotce se zasmála a chystala se pokusit o totéž na jeho lajtnantském týle. Zřejmě jí nebylo proti mysli kočkování a trochu legrace.

Co naplat, nezbylo mu než začít z jiného konce. Pokusí se získat půdu nějakými sentimentálními šplechty. Jaké to bývalo hezké, když bývali ještě dětmi, co se spolu nahráli a nadováděli. Pracně připomínal Štěpce naivní události, o které neměl již pražádný zájem. Zato jí se tyto vzpomínky líbily, to byl její pravý živel. Rozvázala a častovala ho podrobnostmi, které ho nedovedly dojmout. Bylo to čím dál trapnější. Nakonec mluvila Štěpka sama, on jednoslabičně odpovídal a nepokrytě zíval.

Roztáhli si kapesníky a seděli na nich, rosa je však chladila, opět vstali. Štěpka zářila. Vykládala, vykládala, neustávala ve svém strašlivém vzpomínání. Šli po příkré mezi. Zachytil ji v nadloktí, aby se nesmekla - učinil to jen zcela nahodile - a tu mu napadlo:

„Jestlipak jsi, Štěpko, ještě tak silná, jako jsi bývala? Jestlipak se ještě dovedeš prát?“ Její paže byla plná a pevná. Také se už malouňko začínalo šerit, slunce zapadlo, poslední červánky dohořivaly. Lajtnantovi bylo, jako by se probouzel z mrákot. „Copak abychom si spolu zazápasili jako za starých časů?“

Vážně si ho přeměřila očima. „Teď bys mě přemohl lehce,“ řekla klidně a bez jakéhokoli podezření, „jsi o mnoho silnější.“

„Ale ty máš přece tak tvrdé ruce,“ ujišťoval ji Pavel a nepřestával ji hladit až k rameni, polykaje při tom sladkou a žhavou slinu.

„To nejsou žádné svaly. Ty máš svaly,“ přesvědčovala se zkušeně Štěpka.

„No víš, ale zkusit bychom to mohli!“

Pavel již svlékal svůj zbrojní kabát. Štěpka se ohlížela po vhodném místě na kraji jeteliště.

Mírně ji postrčil oním způsobem, jakým se obyčejně začínají klukovské šarvátky. Zavravorala a štulec mu vrátila. Popadl ji za ruku, přitáhl ji k sobě, pevněji objal kolem těla a počal jí cloumat. Potáceli se sem a tam, Štěpka se houževnatě držela na nohou. Nemohla vyhrát, ale chtěla aspoň svému bývalému učiteli dokázat, že jeho lekce nezapomněla, že nemá, proč by se za svou žačku styděla.

Pavel ji dokonce nechal, aby mu podrazila nohy. Upadl a hrozně se smál, ale Štěpka se již na něho sápala, pokoušela se ho obrátit na lopatky. Dýchala mu do týla horkým dechem. Zachytil ji, dvakrát se převrátili, a nyní byla ona vespod.

Ležel na ní, nehýbal se, předstíral odpočinek, dlaněmi však ohledával její bujné tvary. Zpod vyhrnuté sukny vyčnívala její tlustá lýtka. Ležela na břiše s rozpaženýma rukama, v pozici nejméně se hodící k obraně. Bylo jí dusno a mdlo.

„Puť mě,“ zašeptala nesměle, „poddávám se!“

Snad ji ani neslyšel. Kradmo pronikl mezi knoflíčky její halenky do teplého záňadří a tam zůstal. Z obou stran jí kolena tiskl boky. Dech měl kratší a kratší.

„Pust' mě,“ zaprosila Štěpka úzkostlivěji. Přestávka v zápase byla mnohoznačná. Ruka na nadrech ji páčila. Ticho, přerývané jen hlasitým dechem, jí nahánělo hrůzu. Tušila, že se děje něco nedobrého.

„Vždyť já ti nic nedělám,“ brebtl hluše, „já – já – zkrátka tě nemohu zmoci.“ Přiložil horkou tvář k její a pokoušel se ji políbit na ústa.

„Tak mě přece pust'!“ vykřikla rozhorleně a současně sebou zoufale a divoce hodila. Rozněžnělý, výpad neočekávající lajtnant se skutálel do jeteliště. Štěpka se vztyčila udýchána a rozčilená.

„Jsi na mne zlá,“ lkal Pavel melancholicky. Nepokoušel se vstát. Zpokorněl a zeslábl. Hmatal v zadní kapse kalhot po pouzdrů s cigaretami. „Já vím, Štěpko,“ pokračoval, když se dívka neměla k odpovědi, „ty si o mně myslíš kdovíco.“ Byl to přece jen dosud mladý hoch, přistižený při činu, přesvědčený o své vině.

„Ó ne,“ ujišťovala ho Štěpka, najednou z neznámých příčin dobře naladěná. Urovnávala si šaty, smetala s nich stébla a chmýří. „To jsem ale zvalená!“ Hleděla na něho zářivě, přikládajíc si prsty k tvářím, aby zkusila jejich žár. Nic se nestalo, to bylo jasné. Mělo se však něco stát? Štěpka dosti dobře nevěděla. Přinejmenším byla stejně ochotná k smíru jako Pavel. Naprosto neměla v úmyslu si to s ním rozházet.

„Štěpko, dej mi hubičku na udobřenou,“ loudil lajtnant. Pořád ještě ležel bezmocně v jetelišti. U úst se mu blýskala cigareta.

Štěpce však nebylo do líbání. Povšimla si, jak se rychle stmívá. Co nevidět nastane noc. Odhadovala čas, strávený s Pavlem, a hrozila se pozdního návratu domů, co řekne rodičům.

„Musím už jít.“ Tuze se jí nechtělo, ale jakáž pomoc. Domácí řád byl silnější než kouzlo Vejrychovska. Silnější než Pavel. Vlastně neměl důvody ji déle zdržovat. Byl tak malátný! Tak zmožený! „Mohla bys tu se mnou ještě chvíli zůstat. Co doma?“

„To nejde, je už pozdě – dobrou noc!“ Vztahovala k němu ruku, ale jít k němu blíž se neodvažovala.

„Víš co, doprovodím tě.“ Neochotně se pohnul.

Štěpce však ani nenapadlo čekat, až vstane. Dala se na útěk. „Až jindy! Až jindy!“ Upalovala a přitom se jí do očí vedraly slzy. Vůbec si nerozuměla. Tolik však věděla: čím dřív bude odtud, tím lépe. Ani se neohlédla, zdali Pavel jde doopravdy za ní, nebo zda zůstal ležet.

Opravdu, na obloze již vyskočily hvězdy! Kolikpak to může být hodin? Starosti jí nedovolily, aby přemýšlela o tom, co se jí prve přihodilo. Namířila si to přímo k můstku přes Jilemku stezičkou mezi obilím. Kéž by už byla doma!

Dnešní den přinesl Štěpce Kiliánové snad již dostatečné množství pozoruhodných zkušeností, osud však chtěl, aby se jí dostalo ještě názornějšího a drsnějšího poučení. Nedaleko martinické silnice stála stará hlídačská bouda, odkud byl přehled nejen přes Malinovo brambořiště, ale i přes alej třešňových štěpů, vedoucích k statku. Těsně podle této boudy musila Štěpka projít, chtěla-li se dostat k mostu. Jistě by jí byla minula bez povšimnutí, nebýt srdcervoucích a lkavých zvuků, které vycházely zevnitř. Šla po travnaté stezce tichounce, nyní však šla ještě tišeji, zvědavost ji ponoukala. Stůj co stůj se chtěla dopátrat příčiny tajemných vzdechů.

Přiložila oko ke skulině vrátní, zavřených na petlici, ale jen se v temnotě trochu porozhlédla, již utíkala od boudy, jako by jí hlavu zapálil. To, co uvnitř spatřila, věru nebylo pro ctnostné dívenky minulého století! Na uválené slámě si leželi v objetí němý s Mandou. Vskutku, nebylo to tak zcela nepodobné tomu, co prve sama zažila s Pavlem, mimo některé důležité podrobnosti. Štěpka byla dostatečně nevinná, aby se nesnažila domýšlet, co jí bylo průzračnými lajtnantovými historkami naznačováno, tak hloupá však přece jen nebyla, aby nepochopila, co v boudě provádí Franc s dvorskou děvečkou. Zнала od dětství až příliš dobře život domácích zvířat a drůbeže na Malinově statku. Nemohlo být ani nejmenších pochybností o tom, že zvířata i lidé, lidé zrovna tak jako zvířata – a Pavel – všichni – –!

Hnala se Dolení ulicí a pak náměstím vzhůru, její hlava byla plna tohoto problému, který zatlačil do pozadí i obavy, jak ji doma přivítají rodiče. To, co spatřila v hlídačské boudě, bylo Štěpce nejen

výbornou lekcí pro život, ale i vysvětlením večerních zážitků, rozluštěním tajemství jejich rozhořelých lící a z hloubi podvědomí vycházejícího úzkostlivého volání.

15

Nevyslyšali ji, nepodezírali, spokojili se s jejími nejasnými výmluvami. Štěpce spadl kámen ze srdce. Když pak zkušenost od hlídačské boudy, zbavená první pronikavé příchuti, byla zařaděna mezi všechny dosavadní zkušenosti - nebyla by to ani Štěpka Kiliánová, aby se nedovedla se vším na světě smířit - zbyla jí k přemýšlení již jen jediná nedělní událost, dostaveníčko s Pavlem. Pavel! Po léta se k ní nehlásil a teď k ní byl najednou tak vlídný, choval se k ní tak důvěrně! Jak ji přemlouval, jak s ní trpělivě chodil po mezích a projevoval nepokrytě radost z toho, že ji opět vidí! Vysvětlení bylo nasnadě, ale Štěpka nestála o takové vysvětlení, její snivá bytost v ní nabyla vrchu. Po dvou dnech přišla pošetilá Štěpka na to, že tajemství Pavlových chtivých pohledů, nyvost jeho hlasu a jeho útočnost, to všechno dohromady že není nic jiného než láska! Od toho okamžiku ji nemohlo již nic zadržet, aby neletěla na Vejrychovsko za svým milencem. Příležitost se našla snadno, Kiliánovi potřebovali vejce.

Vykračovala si hezky zostra, ba ještě nikdy tam neběžela tak radostně. Kroužila prázdnou kabelou a prozpěvovala si. Její hrud' byla prosta vší tísně, důkaz, že obraz lásky byl utkán jen na povrchu. Neměla pražádný strach před novými útoky, byl přece bílý den, a i kdyby nebyl, šla by jim vstříc s klidnou jistotou, že se ubrání. Ostatně, byla dosti bláhová, že o možnostech dalších komplikací vůbec nepřemýšlela.

Spatřila lajtnanta již z dálky, jak chodí sem tam po dvoře bez kabátu a ve vyšíváných trepkách, jako by něco hledal nebo jako by se nekřesťansky nudil. Zavolala na něho trubkou dlaní: „Haló! Pavle, haló!“ Přidala do kroku. Utíkala.

Ale Pavel! Ohlédl se, přes tvář mu přeletěl mráček nespokojenosti, usmál se, byl to však spíš jen úšklebek, pozvedl ruku, zasalutoval k nepokryté hlavě, malounko zaváhal – a odplížil se domů. Štěpka se přímo zajíkla zklamáním, okamžitě pochopila. Byl to taktický únik před ní!

Nyní se v ní ovšem vzbouřila všechna její kiliánovská zpupnost. Tak ty tak? Ty o mne tedy už nestojíš? A co v neděli, tvé něžnosti a vzdechy, hlazení a objímání? Později se jí místo hněvu otevřela v srdci malá bolestná ranka, uražená ješitnost zhnisala v sentimentální lež, zatím tu však Štěpka stála s nasupeným obočím a se zlobně se blýskajícima očima. Dítě v ní si ihned vytvořilo primitivní vysvětlení: „To proto, že jsem mu tak namlela! Má na mne vztek. Dobře, hošičku, jen se vztekej!“ Vejce jí přinesl Jan, byl k ní pozoruhodně vlídný, vypadal skoro zádumčivě. Také byl jednou trochu zajímavý. Štěpka odcházela z Vejrychovska s nosem do výšky, se vzpurně vystrčenou bradou. Ani se neohlédla. Příště už nebude do statku tak pospíchat.

Splnila, co si předsevzala. Nešla k Malinovým celý týden. Pak ji vztek přešel, pustila své urážky z hlavy. Vypravila se tam, jako by se bylo nic nestalo, celou cestu si poskakovala na jedné noze, byla ochotna k usmíření, k novému kočkování, plna zvědavosti, jak se ten protivný, nadutý kluk bude tvářit, jestli si už také to pitomé hněvání rozmyslil. Když tam doskákala, shledala s úžasem, že zas jednou přišla pozdě. Pavel již na Vejrychovsku nebyl.

Lajtnant Malina použil několika málo dnů své vojenské dovolené k tomu, aby v sobě vypěstoval opovržení k starému selskému domovu. V pátek přijel, v sobotu a v neděli byl ještě zaměstnán Štěpkou, v úterý byl již tak přesycen, že by byl odtud nejráději utekl. Nemohl se už ani podívat na hnojiště, kde vytrvale hrabaly a kdákaly slepice, na umouněnou Mandu, která kudy chodila, nadšeně ječela nemožné odrhovačky, na němého, který ustavičně posunkoval a krákorál jako vrána. Jak nudný je ten selský den, jak bezedný a jak zoufalý!

Vždy časně ráno odcházeli otec s bratrem do práce a jeho zanechávali doma pustému lenošení. Nikde žádné vzrušení, nikde žádný lesk! Stýskalo se mu po hrubých vojenských šprýmech, po bouřlivém veselí pitek. Místo toho denně tentýž obraz: lhostejné obláčky kouře, vystupující ze dvou dýmek, škrábání za ušima, dusot neklidných kopyt v chlévě, drzé chrochtání vepře. Co doma? Nikdo v něm neviděl vyšší bytost z lepšího světa, jeho příběhům naslouchali sotva na půl ucha, místo obdivu se setkával s posměšnými grimasami, místo chvály vnímal neustále na sebe upřený, vyčítavý nebo tázavý otcův pohled. Prostě ho neuznávali, nechápali. Snad dokonce od něho nečekali, že si navlékne Janovy zahnojené holínky, chopí se biče, usedne na kozlík žebříňáku a pojedje na pole? Proč sem vůbec jezdil? Vždyť tu nemá vůbec co pohledávat!

Epizoda se Štěpkou mu dobré nálady zrovna nepřidala. Zbavila ho chuti pokoušet se o nové maloměstské dobrodružství. Dodatečně si uvědomil, jak je ta holka vlastně nehezka se svou lesklou, červenou pleť a s mastnými vlasy, s vyjevenýma, tupýma očima. Teď se snad dokonce domnívá, že se nad ním může vypínat. Pokořil se před ní. Prosil ji za odpuštění. Zesměšnil se. Vypadal asi po čertech uboze v jetelišti za stodolou, jako nějaká odhozená, nepotřebná věc, jako větrem sražený strašák do zelí! Možná, že si teď na něho ke všemu dělá jisté nároky. Přisvojuje si ho jako seladona, jako obdivovatele. Fuj! Nikdy se s ní už nechce setkat!

Poslední dny Pavlova pobytu na statku jako by byly nabity elektřinou. Nejenže tu oběma sedlákům vadil ten cizí člověk, ten hašteřivý voják, který netrpělivě chodil po sukovité podlaze a nepřetržitě kouřil. Ve vzduchu visela bouře, která nepropukla jen proto, že se neodvolatelně blížil konec lajtnantovy dovolené. A pak přece jenom propukla. Když už byl z obou stran toužebně očekávaný odjezd přede dveřmi, musil se Pavel ještě jednou sebrat a naladit usměvavou tvář, stát se hovorným a pozorným. Proč? Inu, byla tu nepříjemná záležitost menších čestných dloužků, které začaly lajtnantovi v garnizóně přerůstat přes hlavu. Trpké přiznání

bylo vysloveno v příhodné chvíli, když Manda odešla poklidit do chléva. Pavel se tvářil zkroušeně, otec huboval, Jan vyčítal. A to všechno se musilo snést za cenu několika usmolených bankovek, vysázených na stůl, a k tomu bylo nutno přidat sliby, které tak jako tak nebudou splněny.

Odjezd se ani zdaleka nepodobal onomu odjezdu před lety na studie do Jičína. Tenkrát starý Malina věřil, že by to jeho bystrý, nadaný mladší syn mohl na světě někam dotáhnout. Tenkrát ho ještě v otcovské nespravedlnosti cenil výš než staršího, jemuž vlohy chyběly. Dnes choval v srdci sotva ještě nějaké naděje. Předtuchy mu našeptávaly, že bude musit v budoucnosti těžce a tvrdě bojovat, aby byl Janův podíl na statku zachován neztenčený a nezatížený břemenem dluhů. Och, ten rozhazovačný, necitelný bláhovec! Shrábl peníze jako smetí, jako by shraboval do měchuřiny zbytky tabáku rozsypaného po stole! Nikdy již nebude jiný. Vojna ho zkazila. Stavitel Kilián se zmýlil. Bůh ho nevede.

Opět jako tenkrát Franc zapřáhl koně, jenže nikoli do žebříňáku s plachtou, nýbrž do starého dvorského kočáru.

V silničním prachu podle vozu nešel k martinickému lesu bratr Jan, nýbrž sám Malina. Uvažoval, nebylo-li by záhodno cestou pronést aspoň ještě nějaké ponaučení, nějakou výstrahu. Pak mávl rukou – bylo by to asi docela zbytečné. A právě tak jako tenkrát – Štěpka při Pavlově odjezdu na statku nebyla. Opět se o nějakou hodinu opozdila, snad k svému zármutku, snad k svému štěstí.

Štěpka! Pavel byl pryč. Několik dnů, pro ni tak vzrušujících, bylo definitivně uzavřeno. Teď přišla řada na malou ješitnou ranku v srdci, aby vydala svůj jed. Trvalo mnoho dní, mnoho večerů, než se v její fantazii vybarvil zánovní, svému originálu v ničem nepodobný obraz lajtnanta Maliny. Byl to elegantní, štíhlý a citlivý mladík v slušivém stejnokroji, nesmělý, jak takoví mladíci bývají, roztoužený, jak jen mohou být zamilovaní. S tímto obrazem před očima prožívala nyní Štěpka jakési polibkové scény, tisknutí rukou, dlouhé a plaché pohledy, řídila je podle rozmaru, ladila je do tónin více či méně dojemných. Tak byla snad přece Pavlova snaha,

zanechat po sobě v městečku rozbolněné srdce, aspoň částečně korunována úspěchem. Jenže původce o svém díle nic nevěděl.

Ostatně začala brzy všednost běžících chvil své zhoubné tažení proti snovému obrazu lajtnanta Maliny. Spředené idyly se stávaly pouhými vzpomínkami na vzpomínky. Kostel a ruční práce, povinné návštěvy a přijímání nudných hostí, žvásty s dívkami stejného věku a stejného společenského postavení na korze, cestou na nákupy, všechny ty každodenní úkony sešněrovaly opět na rukou i na nohou ovečku, bloudící v květnatých luzích snů.

V Kiliánově činžáku mýjela hodina za hodinou, jak je odbíjely neúnavné opakovačky na radniční věži, týden za týdnem, měsíc za měsícem. Stavitel se ráno probouzel a dům byl již ze všech stran obklíčen zedníky. Anna se do pozdního večera věnovala svým povinnostem hospodyně a význačné měšťky, mandl hřměl nad hlavou, za plechovým orlem opět štěbetali vrabci. Traklová drhla podlahu se zařatými zuby, Lojzík na stoličce u dveří zlobně svítil očima a páchl. Lidé, kteří se proplétali ulicí, míříce na náměstí, vypadali z okna jako pidimužáci. Štěpčina brada padala na lokty, oči se přivíraly, to se to klímalo, propadalo do snů, barvy bavlnek se pletly, maminka hubovala.

V září přijel do Jilemnice taneční mistr. Byl chudý jako kostelní myš a právě tak olezlý, byl to však opravdový taneční mistr. Když byl pochodil dům od domu, klepal tu, zaklepal onde, bylo mu milostivě dovoleno, aby v městě uspořádal taneční hodiny. U stavitelů rozhodli, že Štěpka má už také patřičná léta, aby mohla být oficiálně představena jilemnické mužské společnosti, a tak byl předčasně upečený pecen konečně se vši okázalostí předložen – prozatím k obhlédnutí. Aby nebyl pokoutně ochutnán, k tomu zde byly pichlavé, ostražitě oči Anny Kiliánové.

16

Statná, přespríliš vyvinutá Štěpka nevypadala v lehkých tanečních šatech ani trochu jímavě. Byl tu do očí bijící nesoulad mezi

jejím úborem a jejím vzezřením. Ty blahobytné tváře, rudé jako pivoňky a růžový mušelín! Bílá hedvábná stuha v hrubých černých vlasech. Ke všemu převyšovala většinu svých tanečnicků o hlavu, jen málokterý se mohl pochlubit tak znamenitým vzrůstem, aby s ní tvořil přiměřenou dvojici. Kde vzít, proboha, honem vhodného tanečnicka? Jak známo, junáci nebývají zrovna nadšeni, hledí-li na ně jejich partnerka tuze spatra.

Hostinský Sektor, to byl tak chlapík pro ni, ale o něm se zase zcela jistě nevědělo, nestojí-li na společenském žebříčku o stupeň níž. Potom adjunkt ze zámku, vousatý hranáč, ale ten již měl svou vyvolenou a houževnatě se jí držel, nebylo ani pomyšlení, že by od ní upustil a tančil se Štěpkou, vždyť to byla dceruška samého pana ředitele panství, kynula mu s ní kariéra. Konečně tu byl komisař z hejtmanství, páně stavitelův známý z hospody, ale ten byl ještě mnohem větší nešika v tanci, než byla Štěpka Kiliánová.

Nešika v tanci? Ovšem, to dlužno mít v paměti, již její jičínské pokusy prokázaly, že jí k tanci chybějí vlohy. Neměla ani ponětí o lehkosti a rytmu. Jakžtakž nadřela všechny túry čtverylky a dvořanky, při polce však byla přímo nebezpečná. Běda noze, na kterou rozdováděná Štěpka doskočila! V Jilemnici nebyl takový švec, který by byl dovedl ušít tak dobře stavěnou botu, která by Štěpčiny ubohé rytíře uchránila od následků sloního ušlápnutí.

Snad by byla zasmušile sedávala po boku své přísné a zklamané gardedámy, nebýt toho, že stavitel byl věhlasný muž a měl peníze. Ba ne, ještě něco jiného ji činilo zajímavou, vyhledávanou, svým způsobem žádoucí: dar výmluvnosti. Štěpka měla pozoruhodnou odvahu říci každému všechno rovnou do očí. Odjakživa se ničeho nebála, žádné okolí ji nezkrušovalo. Zatímco se ostatní slečinky jen uchichtávaly, ona se smála na celé kolo, tam kde stydlivě klopile hlavičky, ona řečnila. Mládencům s ní nebylo nudno. Ovšem, její nehorázná přímost nebyla vždycky příjemná, někdy je člověku zatěžko slyšet pravdu, podávanou tak bez obalu, ale konečně – raději jízlivý vtíp než žádný, raději veselá hádka než žalostné kňourání. Chlapci, trýznění hořem lásky, kteří u svých vyvolených

krasavic jen stísněně mlčeli, ve Štěpčině společnosti nabývali nové odvahy. Svou hlaholivou výřečností a kamarádkou uštěpačností bezděčně probouzela jejich ušlápnuté sebevědomí.

O Štěpce se říkalo: „Není hezká, je nesmyslně veliká a vyspělá, neumí tancovat, ale dobře se baví.“

Anna Kiliánová nebyla s úspěchy své dcery spokojena. Potrpěla si na důstojnost, na umírněné a chladné vystupování, všechna hlučnost a vtíravost jí byla cizí. Hluboce se jí dotýkalo, že Štěpka se do všeho tak dravě a dychtivě žene, že její hlas přehlušuje ostatní, že je tak neslychaně nezpůsobná. Po návratu z tanečních hodin jí obyčejně trpce vyčítala její nepěkné zvyky a důrazně od ní žádala, aby své chování pozměnila. Někdy, byla-li tato kázání obzvlášť působivá, objevovala se v tanečních hodinách Štěpka zbrusu nová, vážná, korektní, nos nesla vysoko a obdarovala své ctitele jen milostivými úsměvy. Strkali hlavy dohromady, smáli se do hrstí a šeptali si: „Štěpka má dnes svůj vznešený den!“ Už také zvykli jejím náladám, jejím podivným a nepochopitelným proměnám. Ostatně, jaképak přemýšlení, vysvětlení bylo nasnadě: Štěpka prostě hraje divadlo. Její taneční hodiny totiž zapadly do dob, kdy ji potkala také herecká sláva.

Kromě v jiných spolcích byl stavitel Kilián čelnou osobností ve spolku jilemnických divadelních ochotníků „Kolár“. Prý také kdysi s úspěchem vystupoval na jevišti. Nyní si spolek umínil dát na program výpravný kus se spoustou osob a pana Kiliána potřebovali. Věčně jim odříkat nemůže, pravda? Ale kdepak, stavitel Kilián – a divadlo! Měl jiné věci na práci, jiné starosti. Blíží se jarní sezóna, nutno projektovat nové podniky, pak tu jsou ještě zasedání městské rady. Když však nepřestali naléhat, řekl jakoby žertem, aby se jich zbavil: „Copak já, já už nic nedovedu, ať za mne hraje naše Štěpka!“

Zarazili se, pak si uvědomili, že stavitelova dcerka se již kdysi osvědčila, ten nápad nebyl tak špatný. Kromě toho – ženské úlohy byly šmahem bídě obsazovány. Mladé dívky hrála čtyřicetiletá matrána, na role stařen nebylo možno nikoho získat. Opravdu, mohlo by se to s tou žábou zkusit! Požádali ji a ona ovšem

neodmítla. Dávné dětské divadlo jí bylo výbornou průpravou. Opět se naskytlá příležitost měnit hlas, vzletně deklamovat, dojímat k slzám.

Štěpka dostala úlohu slepé dívky. Bratr vyvrhel, rodiče mrtví, staříček děd, který si v ničem nevěděl rady, vyvrcholením bylo potrestání hříšníka a jeho obrácení přičiněním nenáročné sestry. Všechno to jako by bylo zvlášť vymyšleno pro citlivá srdce jilemnických dam. Celé hlediště svorně vzlykalo. Nadobro zapomněli, že místo křehké postavičky obětované dívenky se po scéně pohybuje ženský hromotluk s mohutnými lýtky a s dobře vyvinutým hrudníkem, na kterého se zrovna nehodil autorův text o přestálém hladovění a o smrtelné nemoci.

„Bylo to strašlivě krásné,“ ujišťovala den nato paní sládková Honcová Annu Kiliánovou, „ale hrrozně smutné! Takové věci by se snad ani neměly hrrát! Celou noc po mně nic nebylo. Oka jsem nezamhouřila. Je to ale odvaha, dělat slepou! Slečinka se pánaboha ani trochu nebojí?“

Podobné poznámky se nábožné a pověřčivé Anně Kiliánové pranic nelíbily, ale úspěch tu byl, městečko se sjednotilo v názoru, že má Štěpka talent, který by bylo hříchem nechat ležet ladem. Matka byla pobouřena, ale Štěpka měla tentokrát mocného obránce, otce. Stavitel byl na dceru pyšný. Když si jednou něco zamananul, dovedl to provést. Štěpka bude hrát příště divadlo zas!

V tomto ovzduší nových Štěpčiných jevištních triumfů skončily jednoho dne taneční hodiny bálem, na který se v městečku dlouho vzpomínalo. Omládlý a vypasený taneční mistr odjel, vyprovázen vděčnou jilemnickou mládeží, ovšem i s gardedámami, a městečko upadlo v zimní spánek, neboť rohačky byly tenkrát přístupny jen dětem a o lyžích se ještě mnoho nevědělo. Sem tam se pěstovalo bruslení, ale to také nebylo nic pořádného, jelikož rybník patřil pivovaru, a sotva se na něm udělal slušný led, již jej vysekávali a odváželi muži v zástěrách a v beranicích, ozbrojení tlustými palcovými rukavicemi. Lepší bály, sokolský a hasičský, budou až

v masopustě. Ještě štěstí, že ochotnický spolek pracoval plnou parou.

Byla nastudována další hra, v níž Štěpka dostala roli mladé kněžny. Celé to drama mělo jen jeden nepříjemný háček, mezi herci nebylo milovníka, který by se byl mohl Štěpce rovnat postavou. Nakonec to dopadlo hrozně komicky, když se roztoužený princ, drobeček, v nejvyšším vzrušujícím okamžiku pokoušel dostat od Štěpky divadelní polibek. Obecenstvo však bylo kupodivu poddajné, přizpůsobilo se sugestivní síle děje, nikdo se nezasmál ani v parteru, ani na galerii. Co bylo těžké odpustit v tanečních hodinách, nevadilo na jevišti. Ostatně Štěpčina kněžna byla naprosto dokonalá. Nikdy ještě nespátřilo městečko tolik aristokratické vznešenosti. Hraběnka z Harrachů, která občas jezdila ulicemi v kočáře, na jehož kozlíku seděl jako přišitý našňorený lokaj v lesklém cylindru, byla proti ní docela prostá a všední osoba.

17

Každých čtrnáct dní se u Kiliánů v pondělí pralo. Traklová přišla už v neděli dopoledne – obyčejně bez Lojzika – vysoukala si rukávy, navlekla si přes sváteční šaty záplatovanou zástěru, brala z koše prádlo kus za kusem, v kuchyni je mydlila a namáčela do necek. (Nebyl by to ani dům stavěný Kiliánem, kdyby v něm bylo pamatováno na prádelnu.) Před polednem bylo vše hotovo. Traklová svlekla zástěru a otřela si čelo, mírně ovlhlé potem:

„Tak ráno před půl sedmou,“ hlásila jako obvykle. Dnes byla nějaká nesvá, přepadlá, pod očima měla fialové kruhy. Jistě to nebylo únavou, tahle práce byla přece pouhou hračkou proti dření, kterému přivykla.

V pondělí, když byl stavitel už dávno z domu, podotkla zamračená Anna k dceři: „Blíží se osmá a Traklová nejde. Copak že se opozdila o celou hodinu?“ Nebylo to nic příjemného, při pradlenině důkladnosti to znamenalo, že nastane noc, než bude prádlo na půdě pověšeno.

O chvíli později přiběhl udýchaný Lojzík se vzkazem, že maminka dnes nepřijde. Stůně, musila zůstat v posteli. Rozhlížel se, přešlapoval. Nikdy se mu od Kiliánů nechtělo. Blahobyt ho oslňoval. Byl pořád ještě tak vlezlý a nepříjemný, ač mu bylo už skoro třináct let. Marně ho ve škole učili slušnému chování. Svá žádostivá ústa ovládl, ale chtivé a zvědavé pohledy ovládnout neuměl. Ze šilhavých očí mu svítila závist, zlomyslnost a pokrytectví. Krásy nenabyl. Průsvitné bledé tváře, hrubé černé pačesy, kolíbatá chůze jako před lety vzbuzovaly soucit, promíšený štítivostí.

Anna Kiliánová měla pramálo porozumění pro bolesti chudáků. Posluhovačka tu byla proto, aby pracovala, a ne aby se jako nějaká dáma válela v posteli. Svráštila své tvrdé selské čelo. Ať si tedy jen Lojzík běží domů a mamince vyřídí, aby se brzy vystonala. Hlas byl uražený a břitký. Co nyní s prádlem? Dopadlo to tak, že se Štěpka opásala zástěrou a dala se s divokou vášnivostí do praní sama. Nenamítala pranic proti tělesné námaze. Naopak, spíš ji to bavilo. Drhla a zpívala si hrozně odrhovačky jako opravdová služka, až ji matka musila okřiknout. Copak se tohle sluší na vzorně vychovanou dívku z dobré rodiny?

Stavitel zůstal překvapením stát u dveří, když v poledne spatřil dceru u necek. Anna mu to vysvětlila po svém: „Traklové se asi moc dobře daří. Už se nepotřebuje dřít s cizím prádlem. Ráčí ležet v posteli.“

„To jí asi musí být hodně zle,“ usoudil spravedlivý Kilián. Jeho názor však nebyl vzat na vědomí. V takových věcech se mužští nevyznají.

Večer, při blikavém světle lucerny, Štěpka věšela na půdě prádlo a matka jí pomáhala tahat mokré kusy z nůše. V té době se sešel v hospodě „U božího oka“ stavitel Kilián se starým doktorem Blodkem.

„Pradlena Traklová nám stůně,“ řekl lékař jen tak mimochodem, „má prudký zápal plic. Nevím, nevím, jestli se z toho dostane!“

„Tak?“ podivil se Kilián. Více se o tom nemluvalo.

Traklová se z toho nedostala. Zemřela v pátek v noci. V sobotu časně ráno se rozklínal umíráček na vavřínecké věži a neuvěřitelná zpráva letěla od úst k ústům. Najednou bylo městečko plné soucitu, který za nebožčina života jaksi spal. Stará historie jejího pádu a otcovského prokletí znovu ožila. Pekař, který bezděky dostal slovu a až do její smrti se k sestře nehlásil, byl přísně odsuzován i těmi, kteří mu dříve stranili. Bývalí zaměstnavatelé Traklové se teď pokládali tak trochu za její dobrodince. Neumožňovali jí snad holé živobytí, zatímco se bohatí příbuzní o ni a o její dítě vůbec nestarali? Nedávali jí ve svých domácnostech práci jen z pouhé útrpnosti?

Pohřeb se konal v pondělí odpoledne. Za rakví krácel vyjevený Lojzík po boku hokyně Rubešky. Pekařova rodina byla velmi četně zastoupena, jako by se touto křížovou cestou před zrakem zvědavého obecnstva chtěla s mrtvou vyrovnat. Ve tvářích několika dam, u nichž kdysi Traklová myla a prala, byla vepsána trapná nejistota, mají-li se chovat jako na pohřbu sestry váženého radního nebo bezvýznamné posluhovačky. Veřejnost však, kupodivu, začala opět s pekařem sympatizovat.

Anna Kiliánová na pohřeb nešla, zdálo se jí to poněkud společensky přepjaté, aby však dokázala, že má porozumění pro chudý lid, poslala Štěpku. Tentokrát se její polovičaté řešení neosvědčilo. Štěpka brala tragický osud Traklové příliš vážně. Kromě Lojzíka snad jen ona jediná na pohřbu pro mrtvou upřímně truchlila. Jejímu vznětlivému srdci se jevila tato krutá smrt v celé nahé hrůze: být mrtev, mrtev po životě tak strašlivě žebráckém! Poněvadž nebyla zvyklá nechávat si své myšlenky pro sebe, hovořila o křivdě spáchané na Traklové způsobem budícím všeobecné pohoršení. Tlustý pekař s mohutným týlem, který se nad hrobem skláněl jako zdrcený pozůstalý, ji svrchovaně rozčiloval. Byla tak neopatrná, že se ani nesnažila své výrazy tlumit.

„Ale on ji přece nezabil, Štěpánko,“ bránila v radním svou měšťanskou vrstvu vychrtlá Božka Karbanová.

„Hodit ho do jámy za ní,“ navrhovala Štěpka, „ten by se hrabal, ten by kvičel!“

„Když ona Traklová – nu, přece to víš!“ koktala Božka, snažíc se tak upozornit na pradlenin poklesek, slova jí však nešla od úst, byla příliš dobře vychována, aby byla schopna pojmenovat takové neslušné věci.

„Co vím?“ přela se rozohněná Štěpka. „Že měla toho svého vojáka ráda? Copak je to nějaký hřích, za který by se mělo až do smrti trpět?“

Ne, Štěpka se pranic neostýchala. Troufala si, jen co je pravda! Kolemstojící nastavovali uši. Ústa se pohrdavě křivila. Štěpčiny výroky byly pečlivě zaznamenávány do paměti. Zde se vil věnec příštích radostí pro jilemnické klepny. Ještě cestou ze hřbitova se Jan Ev. Trakl všechno doví.

Lojzík žalostně naříkal. Štěpka neodolala, protlačila se až k němu a přitiskla ho na svá prsa:

„Lojzíčku, neplač – maminka je v nebi!“

Jiné útěchy mu poskytnout nedovedla, její objetí mělo však zázračný výsledek. Lojzík oněměl poctou, již se mu veřejně dostalo, a přestal vzlykat. Kdosi se podívil, kdosi snad byl dokonce dojat, někde se potichu reptalo. Zástup se zavlnil. Co se děje? Ale, co – to Štěpka Kiliánová hraje u hrobu divadlo! A Štěpka neviděla, neslyšela, máčela chlapcovu šiřatou hlavu upřímnými slzami soucitu.

Při večeři blýskala Anna Kiliánová zlobně očima, stavitel si rozpačitě popískával a upřeně se díval na ornament na zdi za Štěpčinou hlavou. Anna pokynula a on promluvil s předstíranou přísností: „Tvé chování na hřbitově, Štěpko, bylo hrozně nerozumné. Musíš se přece umět také trochu ovládat. Vždycky si pomysli, co tomu řeknou lidé. Kdyby sis to byla uvědomila, nebyla bys tam tropila takové scény!“

„Já vím,“ připouštěla Štěpka, zakusujíc se s chutí do svého krajíce, myslila však na něco jiného. Představovala si, že ona sama je matkou dítěte, narozeného z nedovolené lásky, že ona sama je v opovržení a že na své dítě pracuje do úpadu až do smrti. Její srdce se vzdýmalo sladkou vlnou vášnivě chápaného mateřství.

Zatím Lojzík, příčina jejího pobouření a rozcítlivění, seděl s rozpálenýma ušima za pekařovým stolem, na téže lavici jako ostatní pekařovy děti, a radní Jan Ev. Trakl ho povzbuzoval k píli a k vděčnosti:

„Teď, když je tvá matka mrtva, jsem ochoten se o tebe postarat. Jsem přece tvůj vlastní strýc! Hleď, aby ses ve škole dobře učil, abys mi nedělal ostudu!“

Potřeštěná Štěpka Kiliánová si později namlouvala, že by byl pekař sotva o Lojzíka projevil zájem, nebýt skandálu, který na hřbitově způsobila. Patrně se mýlila, poněvadž se nedalo dost dobře srovnat s Traklovým postavením městského hodnostáře, aby byl chlapec vychováván na obecní útraty. Její vystoupení mělo docela jiný výsledek: od onoho neblahého dne se stal Jan Ev. Trakl v městské radě úhlavním nepřítelem stavitele Kiliána.

18

Štěpce jde na devatenáctý rok. Kam vkročí, všude je jí plno, na náměstí, v krámech, ba i v kostele. Ústa jí neustále drnčí, až uši zaléhají, její smích rachotí jako vůz plný šterku. Kroutí se v bocích, rozkládá rukama, snad sebou ty ruce cukají, když Štěpka spí. A k tomu ty její bláznivé šaty a klobouky! Můj ty Bože! Už se nadobro vysmekla z rukou modlářské matky a otce, který ji příliš zbožňuje a všechno jí odpouští. Nedá si mluvit do svých věcí, cpe se dopředu, je dravá, hubatá, nezpůsobná. Vyrostla v ní městečku figura, jakých tu ještě nebylo. Dobrá pro pošklebky, pro obveselení zlomyslných lidí.

Cože to řekla Štěpka v neděli na korze? Slyšte! Slyšte! Och, bylo to něco tak nehorázného, že to lze před dětmi jen šeptat. Ta už natropila ostudy s tím svým ostře nabroušeným jazykem! Nedá si práci s hledáním výrazů, ani ji nenapadne nepěkné věci slušně zaobalovat. Ovšem, jen někdy. Jindy zas u ní nabude vrchu její divadelnost a potom dovede s člověkem porozprávět jako skutečná dáma. Když se to tak vezme, je to s ní pak ještě mnohem horší,

protože se nad každým hrozně nadnáší. Nemůže se říci, že by měla nějakou úctu k šedinám!

Velkopanská, nade všemi povznesená Štěpka s pyšně vystrčenou bradou! Potrhlá Štěpka, která se dovede dát na náměstí do klusu v hedvábných šatech, vysoukaných nad kotníky, a vyřídít si nějakou rozepři s pány pořádným štulcem do zad! Postižený se jen prohnul! Nebo pávice se šlepem, s kokrhelem na vršku hlavy, se domnívá, že způsobí rozruch svými načechranými účesy! Vychloubá se svými selskými zkušenostmi víc, než se sluší. Najednou všemu rozumí, všechno ji zajímá, do všeho strká nos, opravdu rozum nad tím člověku zůstává stát, co si ta holka troufá vyslovit. Mužští by se styděli, takové řeči o kravách a o prasatech, o páření a o telení. Proč se chlubit takovými nestydatostmi? Sprostý původ se nakonec přece jen nezapře, tak je to. Ano, paní, tak je to.

Podivná osoba, tahle Štěpka, někdy tak nadutá, jindy zas jako by v sobě neměla špetku hrdosti. Po smrti Traklové si u Kiliánů novou posluhovačku nevzali. Proč? Prý se slečinka rozhodla, že všechnu těžkou práci doma obstará sama. Třesky plesky, víme, co v tom vězí - hladovost, nic jiného. Taková rodina! Takové peníze! A nedopřejí chudému člověku ani kus toho výdělku. A co Štěpka? Místo co by o té špinavé stránce kiliánovské povahy pomlčela, ještě se s tím vychloubá, jak prý posledně drhla podlahu, až třísky lítaly, jak jí při mandlování vyletěl válec, málem že jí nespádl na nohu. Aby ti tak na tu nohu sletěl! Abys zchromla!

Nebylo to hrozně k smíchu minulý čtvrtek? Páni od ochotníků se radili o příštím divadle, toť se ví, Štěpka musila být při tom, štěbetala a hlučela, ani trochu se netáhla zpátky, a tu najednou jede po náměstí dvorský čeledín s prázdnou fúrou. Štěpka hned s pokřikem za ním, Franc cení tesáky, Štěpka posunkuje a chechtá se, až se za boky popadá. Moc krásná podívaná! Pak s ním šla podle vozu jako s nějakým kamarádem až dolů, na roh Dolení ulice. Ještě div, že si na ten hnojný vůz nesedla! Když se vrátila na náměstí, chtěla pánům vysvětlovat, jak se s ným dohovívá, dokonce se

vyjádřila, ta husa jedna, že by s nimi byla mnohem lepší zábava, kdyby si dohromady jen ukazovali!

Jedenatřicátého ledna zemřel podivnou smrtí arcivévoda Rudolf, příští mocnář, v mladém ještě věku. To byla událost pro Štěpku Kiliánovou! Ta romantická osoba se snad tenkrát učila všem novinám nazpaměť! Ovšem, že v tom byla láska. A jeho nešťastná paní? Sebevražda milenců, či snad vražda? Každý den měla Štěpka jiné zprávy. Každý den jiné, divoké dohady. Městečko také žilo jen tou tajemnou tragédií, nikdo o tom však nemluvil tak veřejně a tak nezakrytě jako ona. Nikdo s tím nebyl tak protivný. Bylo to až podezřelé, že pořád jen přemílala totéž. Snad se jí o tom i zdálo. Inu, když taková holka na nic jiného nemyslí, nic jiného nemá v hlavě než milence a milování! Co to znamená? Co jiného, ráda by získala obojí. Dokonce se stalo, že ji jeden moudrý a opatrný pán napomenul. Kdo to byl? Říká se, že sám pan komisař z hejtmanství, ale možná také jen kancelista. Slečno, váš zájem je, možno říci, frivolní. Frivolní - propánakrále, co to vlastně znamená? Ale mlčte a nepřerušujte mě! Slečno, pomněte, že tu jde o neštěstí císařské rodiny! Lidé vás slyší a lidé vás soudí. Vaše povídačky by mohly nepříjemně zaujmout i odpovědná místa! Ano, tak to řekl. A Štěpka? Och, ta byla pak několik dnů zaražená a nesvá, jakpak by ne, taková výstraha, ale potom jí, to se rozumí, zase otrnulo.

Shovívavě usuzovali, že tu dívčinu není ještě možná brát příliš vážně. Tuze rychle vospěla, neví, kam se má vlastně zařadit, jestli mezi mladé nebo mezi starší. Tady nesmí být člověk přísný, musí trochu počkat, až se to v takovém mláděti ustálí. Nejsme všichni stejní. Ale ten názor také není tak docela správný, cožpak je jí čtrnáct let? Chválabohu čtrnáct pryč, dávno pryč! Prosim vás, je to snad první případ, kdy v tak zběsile se vyvíjejícím těle zůstane rozum trochu zpátky? Je to v podstatě ještě dítě, to je to celé. Dítě? Pěkné dítě! Paní notářová Líbková ji hájivala ze všech nejvíc. Ta hodná, dobrosrdečná dáma! Však jí Štěpka dala za vyučenou. Teď ji už nehájí, má jí dost, má jí až po krk. Ráda si popovídala s mladými děvčaty, však je sama ještě mladá, ač je už řadu let provdána. Zvala

k sobě i Štěpku Kiliánovou. Ale Štěpka, ta si myslila, když přítelkyně, tak přítelkyně. Hovořilo se o mužích a o vdávání a Štěpka ještě před jinými dvěma žábami prohlásila, že by raději volila smrt, než by si vzala takového tlustého, lysého chlapíka, jako je notář. Fuj, vypadá jako ropucha – tak to řekla. A ještě prý nějaké podrobnosti, hanba mluvit. Notářka zbledla, krve by se v ní byl nedořezal, tohle přece jen nečekala. Každá jiná na jejím místě by tu hubatou holku byla v tu chvíli vyhodila. Ona to s ní vydržela až do konce, ač vzteky zatínala zuby. Víckrát o ní nechce ani slyšet.

Babky v kostele ledacos nadhodily matce Kiliánové, ale zasmušilé Anně se nedostávalo odvahy, aby dceři řádně vyčinila. Radívala se o tom s mužem, ten však jen mlčky poslouchal, pouličil oči, hryzl si knír. Myslí si asi, že je už na vychovávání trochu pozdě, když už jednou pustili otěže z rukou, že se nedá nic dělat. Kdoví, snad v duchu litoval, že kdysi dceru doporučil ochotnickému spolku. Jenom tím zpropadeným divadlem nabyla takové neslýchané sebejistoty.

Čím víc se Štěpka stávala slečnou na vdávání, tím častěji bylo lze pozorovat, jak se úsudky o ní podstatně rozcházejí. Jeden hlas pravil: „Je nevkusná, je hrubá, je hloupá – raději s ní nic nemít!“ Druhý poučoval svá mláďata: „Jen se podívejte na tu Kiliánovou, jak se nese, jak se dovede uplatnit, jakou umí dělat dámu, uchte se od ní!“ A tento dvojí názor šel se Štěpkou až do konce jejího života. Vysmívali se jí a obdivovali se jí. To, co ji přenášelo přes posměch i chválu, přes občasně úspěchy i přes její poměrnou životní smůlu, byla její kiliánovská dravost, malinovská houževnatost. Tmelem bylo dobré a soucitné srdce – to jí opravdu nikdo nemohl upřít.

19

Štěpka prožívala své mládí v dobách, kdy známosti trvaly sedm, ba i dvanáct let. Zelený kvartán se zamiloval a teprve bradatý pán v zajištěném postavení se se svou láskou ženil. Její bývalé spolužačky se večer co večer vláčely po korze se svými budoucími

ženichy, v bálech se s nimi zadávaly na všechny tance, nosily v medailónech jejich kadeře a miniaturní podobizny – až na Božku Karbanovou. Tato vytáhlá, cudná dívka s proláklými tvářemi, jíž scházely všechny půvaby, neměla ani ženicha, ani obdivovatele. Avšak žel, Štěpka Kiliánová se také nemohla pochlubit žádnou vážnou známostí. Byla jilemnickými mladými muži hojně obletována, bavila se, řehtala se v jejich společnosti, jenže žádný kapr, ba ani mřenka z tohoto rybníka se nechtěla pevně zakousnout do nastražené udice. O nikom z těch nadějných mládenců nemohla ani v skrytu svého srdce použít sladkého přisvojovacího zájmena. A přece v městečku nebylo druhé mladé dívky, která by byla tak živelně toužila po vdavkách jako ona.

U soudu byl tehdy nakrátko zaměstnán úředník, vyznačující se zlomyslností, která u něho byla přímo nevyléčitelnou chorobou. Zlomyslnost byla jeho jediným potěšením. Nedovedl promluvit, aniž jeho hlas nezněl jízlivě, nedovedl se zmínit o svém bližním, aby z jeho slov nečišela uštěpačnost. Každého přezíral, pro každého měl připraven inteligentní, dobře šitý vtíp. Byl lstivý, chytrý a nemilosrdný. Nosil brýle a pod brýlemi mu jiskřila malá lišácká očka. Měl vyholenou bradu a v ní důlek, záda nahrbená od psaní v kanceláři, chlupaté ruce. Jmenoval se Wurm. Tento Wurm, podivín, všude obávaný člověk, se jednoho dne začal o Štěpku zajímat. Doneslo se to až k sluchu stavitele Kiliána. Nezdálo se, že by mu byl pouhý úředník zvlášť výhodnou partií, ale Štěpka dosud nikoho neměla, a tak byla i tato hubená kořist přece jakousi kořistí. Zlomyslný mužík byl pokládán za ženicha.

Před Štěpkou jako by byl svou zlomyslnost skrýval. Hledíval na ni rozumným pohledem, neustále ji zpod brýlí zkoumal svýma zpytavýma očima, zamýšlel se nad jejími nezpůsoby, vyzvídal na ní, ponoukal ji k nerozváznostem, nedal však ani brvou najevo, že by mu snad byla k smíchu nebo že trne nad její do nebe volající hloupostí. Městečko doufalo, že zlomyslník uspořádal na hřmotnou amazonku podařený hon, že kolem ní zatahuje sítě jen proto, aby do ní v pravou chvíli, až bude nejbezbrannější, ponořil ohyzdný chrup

své vtipnosti. Těšili se, že se konečně jednoho dne Štěpce vysměje, že jí poví, co si o ní doopravdy myslí, a to že pak pro ni bude znamenitým poučením. Všichni, kdož byli nějak dotčeni dívčinou neukázněností, jejími neslušnostmi, její pýchou, nemohli se této vytoužené chvíli dočkat – a také se jí nedočkali.

Kdykoli se objevila na korze, Wurmovi mizel z koutků úst rys unaveného pohrdání, naladil obřadnou, vážnou tvář, beze slova opustil společnost, kterou dosud bavil, a pustil se za Štěpkou. Chodili spolu po náměstí nahoru dolů, on mluvil velmi málo nebo také nic, jen tu a tam něco podotkl, opět se na ni zadíval, opět se nad něčím zamyslel, a Štěpka hovořila, hovořila, hovořila. Roztávala před mužem, který jí naslouchal a který ji nenapomínal. Hrála divadlo jen pro něho. Byla nevázanou holčičkou, jezdila bláznivě na své selské kobyle, ale vzápětí nato odpovídala s milostivým úsměvem veliké dámy na pozdravy zprava zleva. Nesla se jako bohyně, vzpřímená, důstojná, a najednou se drsně rozchechtala a pronesla slovo, jaké se obyčejně z dívčích úst neslýchává.

Stavitel Kilián už dovedl také slabikovat tu příjemnou a současně nepříjemnou větu: „Tak naše Štěpka má už také svého ženicha – kdypak se asi vysloví?“

Avšak Wurm se nevyšlovil nikdy. Jednoho dne přišla Štěpka na náměstí, uštěpačník ji zdvořile, zvolna a bez úsměvu pozdravil, ale nepřipojil se k ní. Ohromilo ji to, plaše a polekaně se na něho zadívala, její zorničky se zúžily, trochu se zajíkla, když na ten chladný pozdrav odpovídala. V této chvíli snad poprvé pochopila, že jí uklouzlo něco, co dosud pevně držela ve svých silných rukou a co již nikdy se nedá polapit.

Soudní úředník Wurm se již nikdy na korze k Štěpce nepřipojil. Nyní se tedy od něho očekávalo, že ji vydá veřejnosti napospas, že svým jedovatým způsobem rozhlásí výsledky svého pozorování. On se však ani slůvkem před nikým nezmínil o svých důvodech ani o svých rozhodnutích. V jeho zvycích, v jeho chování, v jeho ironickém výraze se pranic nezměnilo, všechno bylo jako dřív, jenom Štěpky Kiliánové si už přestal všímat.

Byla mu snad nějaký čas dobrá jen pro zábavu? Měl s ní nějaké vážné úmysly a upustil od nich, když se byl přesvědčil o jejich nectnostech? Nebo ji snad studoval, jako studuje přírodopisec neznámého živočicha? Buď si tak či onak, splnil úkol, který si předsevzal, ať již to byl úkol jakýkoli, a nyní zas byla Štěpka volná, zatroleně volná. Známost byla a není. Mohlo se to nazývat známostí i nemohlo. Teď tomu však byl nadobro konec.

Mrzel se stavitel Kilián, který neshledával úřednickou partii dosti výhodnou, mrzel se, možno říci, pod tíhou předtuch. Měl k tomu důvody. Jeho otcovské martyrium se počalo. Wurm byl první ženich, který se ukázal a nezabral. Od té doby se případ několikrát zopakoval. Výsledky byly skoro vždy stejné. Žádný ze zlomyslníkových nástupců nepřekročil práh stavitelova domu.

Štěpka začala chápat, že je jediná, skoro jediná v městečku, které se ve věcech lásky nedaří. Co v tom asi vězí? Je přece zámožná, nemůže se říci, že by byla tak úplně ohyzdná, má dozajista víc talentu než jiné dívky jejího věku. Mezi všedními je méně všední. Co tu tedy, u čerta, je? Snad se jí bojí? Možná, že Štěpka nebyla daleka pravdy. Bylo v ní něco výjimečného, co nebylo v jiných, a toho se právě lekali ti, kteří hledali dobrý, spolehlivý průměr. Co s takovou nezbadatelnou osobou? Jak se přesvědčit, že je uvnitř hořké skořápky uschována ctnost ženské poddajnosti? Jak nabýt jistoty, že se tato rozmarná bytost, zvyklá ovládat, také někdy vzdá své převahy? A pak – jak ji naučit vkusu? Jak se zabezpečit před směšností s takovou ženou? Byla svěhlavá. Měla zvyky, které maloměstská společnost těžce snášela. Kdyby aspoň vydržela v roli dámy! Avšak ona ji hrála, jen když se jí zachtělo, nebylo známo, kdy ji to omrzí, ani jakou masku si nasadí.

Zlomyslníku nebyla k smíchu – to stálo za uváženou. Avšak zlomyslníku také nebyla dost dobrá, a byl to člověk moudrý. Rozluštil hádanku sfingy za celé městečko. Všem dal mlčky vysvětlení. Znělo: „Je zajímavá, talentovaná, ale za mou ženu se nehodí. Já jsem zvláštní muž a jen já bych mohl uzavřít sňatek s tak zvláštní osobou. Vzdal jsem se však toho plánu.“ A když se svého

plánu vzdal muž rozumný a nevšední, jak by si byl mohl troufat o něco podobného se pokusit člověk prostřední? Všichni prostřední, kteří se ovšem o sobě domnívali, že jsou moudří, jednali podle tichého příkladu uznávaného mistra výsměchu.

Našel se maličký student inženýrství, chlapík studující už desátý rok, kterého okouzлил jasný svit hvězdy stavitele Kiliána. Kéž by tak mohl s jeho penězi a s jeho pomocí doplout na bludné lodičce svého pozdního mládí do bezpečného přístavu! Tento student byl však tak chatrný, vyžilý a zbabělý, že ztratil odvahu, dřív než se o nové známosti začalo po městečku mluvit. „To budu raději studovat až do smrti,“ chvástl se v kteréési hospodě, „než bych koupil podezřelou budoucnost za fůru příštích výprasků!“ Byl to druhý uprchlý uchazeč Štěpky Kiliánové.

Je-li dívce devatenáct let, nemusí se ještě pokládat za starou pannu, ti však, kdo jsou trochu obeznalí ve světě, vědí, že osud zachází s lidmi přechoasto velmi pořouchle. Jak kdo začíná, tak obyčejně také končí. Případ, který se udál v květu mládí, dává někdy návod k upotřebení letům příštím, rok kopíruje rok, staropanenství bývá vryto v tvářičce ještě broskvově růžové. Je zde nepostihnuteľná příčina, žije, rozvíjí se, nese trpké ovoce.

Lidé říkávají: „To děvče nemá na světě štěstí.“ O Štěpce Kiliánové to neříkali jen proto, že slovo „soucit“ se k ní nikterak nehodilo. Jaké citlivůstkářství, když jde o Štěpku Kiliánovou! A jaké porozumění s Kiliánovými! Ten starý dobrodruh měl více štěstí než rozumu. Hleďte, jak si nahrabal! A ona? Jeho nadutá, modlivá Anna z Vejrychovska? Cožpak je někde psáno, že se musí bohatým dařit i s dospělou dcerou? Nevídáno, ať mají také nějaké trampoty!

Ve vzácných chvílích sdílnosti si stavitel Kilián „U božího oka“ postěžoval, ne však na dceru a na její nerozumné chování, nýbrž na to, že Štěpka není Štěpánem.

Ráno na svatého Jana Nepomuckého se vypravil Kilián se Štěpkou na Vejrychovsko s gratulací. Anna neměla tak naspěch, šla tam sama téměř se samým večerem.

Blížilo se jedno z oněch líbezných májových stmívání, kdy léto se zdá tak blízké, jako by ani už nikdy neměly přijít mrazivé větry a plískanice. Vánek přinášel od lesa vůni pryskyřice, louky houstly kvítím. Ještě před polednem trochu zapršelo, a tak byla cestička ke dvoru vlhká. Ptáci zpívali, v krůpějích rosy se třpytily poslední paprsky slunce.

Pes několikrát vyštěkl, potom však Annu poznal a lísal se k ní, vrtěl ohonem. Schýlila svou dlouhou, přísnou postavu a pohládila mu srst nelaskavou rukou. Obešla žebříňák se zablácenými koly, který stál právě přede dveřmi – nejspíš koně byli od něho odpraženi před malou chvílí. Překročila práh, na němž byly přibity dvě podkovy pro štěstí.

Pod nízkým stropem se válela oblaka modrého kouře, patrně tu otec i syn celé odpoledne pilně dýmali. Sedlák vstal a šel naproti sestře. Byl ve světnici sám.

„Tak tě pěkně vítám!“

Anna mu beze slova podala ruku a silně jí potřásla. Tímto významným potřesením bylo mezi sourozenci vyjádřeno všechno, co se týkalo dnešního svátku. Malina polkl knedlík slin, vysedlý ohryzek mu vyjel nahoru a opět spadl dolů. Díval se na sestru pichlavým, podezíravým pohledem. Anně se zdálo, že jeho oko je pokryto mázdrou nepochopitelného smutku.

„Posaď se,“ řekl unaveným hlasem.

Ostře se na něho zadívala. V šeru jí připadlo, jako by sebou jeho tvář několikrát křečovitě škubla. Co to s ním je? Od jisté doby nebyl již sedlák tím, kým býval. Měl prožloutlý a propadlý obličej, nedbal na sebe. Byl-li dřív málomluvný, teď se z něho stal hotový nemluva. Trápí ho něco? Či je snad nemocen? Anna neměla v úmyslu vyzvídat, ale tuze ráda by byla přišla všem těm věcem na kloub. Na

svůj svátek je člověk přece jen náchylnější k sdílnosti než jindy. Neškodilo by, kdyby jí dnes některý z těch dvou samotářů otevřel srdce. Na statku se již delší čas děje něco nedobrého. Například Jan. Je pořád ještě svoboden, ač mu je už skoro sedmadvacet let. V tom věku je pořádný sedlák již dávno ženat a má děti. Celá léta nemá statek hospodyně. Jak to může vypadat s dvěma mužskými, kteří jsou vydáni na milost a nemilost děvečkám? Ovšem, bratrovi se ještě nechce na výměnek, ale Vejrychovsko je přece dost slušné hospodářství, aby se taková věc dala nějak vyřešit.

„Kdepak je Jan?“ zeptala se Anna.

Odpovědi se jí nedostalo, nebylo jí zapotřebí. Ten, o kterém byla právě řeč, otevřel dveře a otíral si na prahu zablácené boty.

„Dobrý večer,“ – pozdravil tetu.

„Dobrý večer – a hodně zdraví a štěstí!“ Nevstala, jen k němu natáhla svou hubenou ruku.

„No, děkuji pěkně,“ a potřásl jí jako prve starý Malina. Návštěvnicka si povšimla, že mladíkův hlas zní poněkud melancholicky.

„Snad abys rozsvítil,“ navrhol starý.

„Co byste rozsvěceli,“ namítala Anna, „i tak se dobře sedí.“

Jan se však přece odšoural ke skříni, na níž stála petrolejová lampa, chvíli se otáčel okolo kamen a čistil cylindr. Sirka vzplanula modravým kmitavým plamínkem.

Malina se rozhovořil o polích, o práci, jak se loni nevydařily brambory, bylo tuze vlhko, spousta toho ve sklepě shnila, ani prasata to nežrala. Pojednou v půli slova přestal, odplivl si.

„Myslí na něco jiného,“ bystře zjišťovala Anna. „A copak dělá Pavel?“ zeptala se namátkou. „Ten už tu dlouho nebyl! Copak ho domů nic netáhne?“

Otec se synem se na sebe podívali, ale žádný neodpověděl.

Anna již chápala. Tak tedy Pavel! Pojednou jí připadlo, že je ve světnici neobvyklé ticho. Utkvěla očima na starodávných hodinách, které tu byly ještě z Krebsových časů. Jejich kyvadlo se nehýbalo. Stály.

„Nejdou již od minulé neděle,“ rozpačitě vysvětloval Jan. „Chystám se do města k hodináři, ale teď máme zrovna moc práce. Také na to není nálada.“

„Vida, nálada na to není! Jistě v tom je Pavel!“ usuzovala Anna. Teď už nesloužil tak daleko, byl posádkou někde na Moravě. Postupoval rychle, byl již dvě léta nadporučíkem. Och, Pavel! Stál asi mnoho peněz, ten Pavel. Kiliánové nebylo tajno, že jilemnickému poštmistrovi jsou z Vejrychovska čas od času donášeny pro Pavla dosti slušné peněžité zásilky. Patrně si ten chlapec žije na velké noze. Dělá za tátovy peníze kavalíra. Flámy, karty, holky a kdovíco ještě. Platí i za druhé. Musí rozhazovat, aby se jim vyrovnal. Možná, že proto ten rychlý postup. Ty úspěchy. Anna se zakabonila. To by byly drahé úspěchy! Milovala statek zarytě, jako miluje každý sedlák své hnízdo. Páše-li Pavel něco proti statku, pak je ovšem i jejím nepřítelem. „Ach,“ svitlo jí náhle, „možná, že se jen proto Jan nežení!“

„Hádám, že tu nebyl aspoň čtyři roky,“ zeptala se Anna hezky zpríma. Tohle okolkování nikam nevede. Jaképak tajnůstkářství? Nejsem cizí. Jsem přece teta a sestra. A teď tu sedíme jen sami mezi sebou. Jen ať jdou s pravdou ven!

Sedlák na ní ulpěl mrazivým pohledem. Odkášlal si. Přemýšlel o odpovědi. „Myslím,“ pravil pomalu a zdánlivě klidně, „že tomu tak dávno není.“

„Docela jistě jsem ho už nejmíň čtyři roky neviděla,“ trvala Anna na svém. Byla ochotna se přít. Nedívala se na bratra, nýbrž na Jana. Ten chlapec se jí zřejmě neodvažoval pohlédnout do očí. Najednou měl plno práce u kamen. Harašil tam dřívím, sklapl víko velikého měděnce, nakonec vzal dýmku a vyšel ven.

„Hleď,“ řekl Malina skoro vesele, „tamhle na prádelníku leží jeho poslední fotografie. Máš-li chuť, prohlédni si ji. Je pořád stejný. Pořád stejný mladíček. Toť se ví, až na ty vousy. Víš, že má před sebou kariéru? Kariéru! U pluku je zapsán mezi prvními. Sluší mu to, co říkáš? Kilián se mi tenkrát smál, když jsem ho nechtěl do té kadetky pustit. Byl jsem to ale starý hlupák! Kdopak je větším

pánem než takový voják? Začátky jsou ovšem nákladné. Ti lidé tam, abych tak řekl, mezi sebou závodí, každý musí od sebe něco odhodit, aby nezůstal pozadu. Chudák, často jsme ho s Janem litovali! Ale vyhrál to, jen co je pravda. Má se k světu, nemůžeme si naříkat.“ Sedlák kázal stále vzrušeněji. Anně nebylo jasno, mluvili ironicky, či zda je doopravdy synem tak nadšen. Tváře mu nezvykle planuly, oči zrovna žhnuly. Ne, ne, tomu všemu Anna ani dost málo nedůvěřovala.

Prohlížela si fotografii ve světle petrolejky. Nu, že by to byl opravdu nějaký mladíček, to není. To se tatík asi trochu plete. Mladíčkové nemívají taková vysoká, blysknavá čela a prořidlé vlasy. Navoskovaný knír ho dělá hodně starým, toho mladíčka. Že by byl bratr tak slepý? Zkoumavě se podívala z fotografie na sedláka. Ten však mlčel a jen bouřlivě dýmal, obličej měl zcela neproniknutelný.

„Bratr se docela jistě nemýlí,“ usuzovala stavitelka, „není tak dětinský, aby věřil tomu, co říká. Je to asi jen hrozný, šibeniční způsob žertování.“ Jan se vrátil ze dvorka, kde beztoho neměl co pohledávat, a zřejmě se polekal, když spatřil, že teta třímá v ruce Pavlovu fotografii. Pak se jeho pohled svezl na otce, jako by se ho na něco ptal. Oči starého posupně mlčely. Anna Kiliánová, ostražitá a pečlivá pozorovatelka, obrátila teď podobiznu na rub. Stálo tam: „Oberleutnant Paul Malina, Olmütz, 3. Februar 1890.“ Je to tedy obrázek z letošního roku! A kluk píše po německu. Opět novinka.

„Musíš povážít, že je rakouským důstojníkem,“ vysvětloval Malina sestře. A začal bez přechodu opět mluvit o polích, vyprávěl o tom, že je třeba odprodat asi tři kusy dobytka, prý se nevyplácí je krmit, po mléku a másle není poptávka. Píce je drahá. Fotografie v rukou Anny Kiliánové se malounko chvěla.

„Půjdu,“ řekla po chvíli, když rozhovor byl čím dál trapnější. Vstávala toporně, v páteři cítila mravenčení. Jímala ji tajná hrůza z toho, co se zde dělo. Jen si tedy mlčte, vy dva, mlčte si, vím už dost, vím už víc, než si myslíte! Dojista věděla mnoho, ani zdaleka však nevěděla všechno.

„Doprovodím tě,“ rozhodl se neočekávaně starý Malina, „je tam asi už důkladně tma.“

„Aj, aj, tak tedy přeče?“ podivila se Anna jeho dvorností. Bratr jí jistě nenabídl doprovod jen tak pro nic za nic. Nebyl zvyklý ji vyprovázet. Neprotestovala. Skoro pospíchala, aby už byla ze světnice, aby zadržovaný proud přiznání konečně vytryskl. Nebyla to zvědavost. Byla to žízeň po zlé pravdě. Venku však bylo doopravdy již tma. Na obloze zářily hvězdy.

Chvilí kráčeli mlčky jeden za druhým. Teprve potom, když se blížili k silnici a pěšina se rozšířila v cestu, začal sedlák hovořit tlumeným hlasem.

„Tu fotografii nám Pavel neposlal, on ji s sebou přivezl. Byl u nás před týdnem. Toť se ví, nikde se neukazoval, byl tu jen na skok.“ A pak, po delší přestávce, zatímco Anna skoro nedýchala: „Nechtělo se mi mluvit o tom před Janem. Jan se teď snadno rozhněvá, zmíní-li se mu člověk o tom – klackovi. Má proč, toť se ví. Nač ho dráždit? Život je tak dost těžký. Abys rozuměla – není vyloučeno, že se jednou octneme na mizině. Neslyšela jsi snad už o tom něco zpívat?“

Zavrtěla záporně hlavou. Hrdlo měla stažené úzkostí, při nejlepším vůli by ze sebe nebyla dokázala vyrazit slovo.

„Tak o tom brzy uslyšíš. Takové věci se neutají. Hotové peníze jsou dávno pryč. Vytahal jsem všechno, a ještě to nestačí. Teď – možná – budeme musít dvůr zadlužit, nebudeme-li mu chtít zkazít tu jeho kariéru. Tentokrát to je směnka. Podepsali jsme ji, jinak by musil kvitovat. Prohlásil, že se zastřelí. Možná, že by to byl neudělal – ale co jsme měli dělat?“

Anna Kiliánová kráčela rychle, jako by jí nasadil ostruhy. Bylo jí, jako by jí v zádech seděl neviditelný jezdec. Pryč – pryč – pryč! Cítila, jak se jí krev žene do hlavy. Kolena se jí podlamovala. Stávalo se jí to vždycky v chvíli největšího rozčilení.

„Kdybychom si byli za lepších let něco nenašetřili, leželi bychom již dávno. Anno – tady bývalo opravdu mnoho peněz! Ani nevíš. Snad jsme byli příliš velcí skrblicí a pánbůh nás potrestal. Pavel nás

ujišťoval,“ hlas se mu zadrhl, „že se to nebude musit platit, někdo jiný mu prý je také dlužen a do té doby svůj dluh vyrovná. Ale my,“ zašeptal, „já a Jan, mu už nevěříme. On lže. Tolikrát nás už obelhal! Já myslím, že asi tak za tři měsíce to ta olomoucká banka pošle sem na spořitelnu. Tvůj muž to pak dostane do ruky.“ Starý stál a škrabal se v týle, aby zakryl své vzrušení. Několikrát truchlivě zakýval hlavou. Ještě se zahleděl do sestřina obličeje v záři pouliční lucerny, aby se přesvědčil, jak na ni ta zpráva účinkovala, pak se obrátil k odchodu.

Kilián to dostane do ruky! To bylo ze všeho to nejhorší. Muž se to doví! Ne snad, že by byl stavitel s dvorskými na kordy, ale nikdy si dobře nerozuměli. Kilián nemiloval sedláky. Nazýval je neplatiči, tvrdil, že si pro krejcar nechají koleno vrtat. Měl s nimi jakési stavitelské zkušenosti. Pak tu byla ještě nepřeklenutelná propast mezi městským a venkovským člověkem. Och, kéž by to bylo možné před ním utajit! Šlo o hanbu její vlastní rodiny. Kilián bude triumfovat nad mocným kdysi statkem. On šel vzhůru, Vejrychovsko upadalo. To se nemělo nikdy, nikdy stát!

Klopýtla, dívala se na špičky svých obrovských bot, rty se jí pohybovaly, jako by bránila své lidi, lidi ze selského, před celým městečkem. Ano, ovšem, městečko také všechno zví o tom hazardníkovi, o tom mizerném floutkovi v uniformě! Kdyby ho tak teď Anna měla při ruce, kdyby ho tak dostala do svých spárů – –

Když se jednoho srpnového odpoledne, asi za čtvrt roku po nepodařené sváteční gratulaci, Kilián vrátil z města trochu předčasně, a zastaviv se prkenně u dveří, utkvěl na Anně překvapenýma, vyboulenýma očima, věděla, o čem jí bude svým rozvláčným, pedantským způsobem vykládat. Zнала ho tak dobře! Byla to pro ni hrozná rána. Pořád čekala, až dopadne, počítala měsíce, počítala týdny, až se konečně přece dočkala.

Prvního září bylo Štěpce dvacet let. Tenkrát nebylo v městečku zvykem slavit narozeniny, jedinou závažnou událostí v roce byl svátek. Přesto Anna Kiliánová podotkla k dceři už zrána:

„Teď máš na hřbetě dva křížky. Jestlipak už budeš moudřejší?“

Štěpka nehodlala být moudřejší, již delší čas se však obírala tajným plánem, dnešek je nejvhodnějším dnem k jeho uskutečnění! Kartářka! Tolika jilemnickým paním a dívkám již karty báby Hanouskové prozradily osud, proč by jimi pohrdala Štěpka? Ovšem, doma o tom nesmějí vědět, ale to bude docela snadné zařídit, poněvadž Hanousková bydlí až ve Mříčné.

Po obědě, sotva bylo poklizeno a umyto nádobí, nasadila si na hlavu jeden ze svých výstředních klobouků, do ruky vzala deštník s kostěnou rukojetí a hnala se třešňovou alejí vzhůru ke křížku a lesem po silnici ke vsi, co jí nohy stačily. Ve dvě hodiny byla na místě. Měla štěstí, bába byla doma, seděla u kamen, upíjela z bachratého hrnce kávu, na plotně pražila šišky. Ve světnici bylo horko k udušení.

Hanouskové zazářily oči. Slečinka z města, to je vždycky tučné sousto. Zámožný platí líp než chudák, a zámožnému se také lépe vykládá. Co může vypravovat ubohým vesnickým ženským, které si chodí stěžovat jen na svá soužení? Dřina, děti, úmrtí v rodině, nejvýš ještě bohatá nevěsta jako návnada pro ješitného chasníka nebo dědictví v daleké budoucnosti, hezkému děvčeti svatba s nejmilejším chlapcem. Tohle je ale dcera stavitele Kiliána z Jilemnice, kdopak by ji neznal, holka jako tambor, a pořád ještě svobodná, ženich nikde žádný. Počkejme, jak ona je vlastně stará?

Nemusila se ani tuze vyptávat, Štěpka jí to řekla sama: „Víte, mně je zrovna dvacet let. Tak jsem si myslila, že jsem si lepší den k vykládání karet nemohla ani vybrat.“

Hanousková jí ten názor schválila. Slovo dalo slovo. Štěpka se rozhovořila. Narodila se ještě v tom nízkém domku, který pak koupil mladý Herajn, v síni cukrovala hrdlička, v přístavku bydlili

Pardusovi. Kočího kluky dnes už ani nezná. Tatínek se těšil, že bude mít syna, v kdekteré rodině tenkrát přicházeli na svět chlapci, prý to tak za války vždycky bývá. Tenkrát byla totiž francouzsko-pruská válka.

Hanousková pokyvovala hlavou, to všechno se jí mohlo docela dobře hodit. Míchala obratně karty. Byly jaksepatří špinavé, ale to už tak musí být, co by si kartářka počala s novými kartami? Štěpka seděla u okna a ovívala se kapesníkem.

„Slečince je horko, nu, můžeme na chvilku otevřít dveře.“ Okna se tak jako tak nedala otvírat, jako u většiny podhorských chalup.

Karty pleskaly. Bába měla docela slušnou stolní pokrývku, bílou, kvítkovanou, bez jediné správký, podlahu vydrhnutou, všude čisto. Potrpěla si na pořádek a mohla si také něco dopřát. Občas si přece jen vydělala nějaký ten krejcar. A když k člověku chodí hosté z města, nemůže to ve světnici vypadat jako v chlévě.

„Tak tady máme skoro samé nízké karty, hledíme, žaludy a zas žaludy! To jsou drobné mrzutosti, nic vážnějšího, slečinko, to bývá v každé kartě. Trochu pomluv, nějaké to hněvání, smutek v rodině, ale nic z blížkých, spíš něco vzdálenějšího. A tuhle kule, vysoké kule, to jsou peníze, mnoho peněz, slečinka je bohatá, bude ještě bohatší. Můj ty bože, to je zlata, to je zlata, až oči přecházejí!“ Bába si starostlivě přemnula čelo.

„Do karty není ani vidět. Ne, ne, to není dobře, tolik kulí! Až se toho lekám, беруško, jako by jí ty peníze neměly přinést štěstí. Nemají dobrý původ, leží na nich nějaká kletba, jsou to asi peníze – nehněvají se – vydřené z chudých lidí. A tady je dům, na tom domě zase kletba, jedno s druhým se váže, pojde z toho ještě mnoho zlého, ale nakonec se všechno v dobré obrátí.“

Štěpka seděla, ani nedutala. Babka po ní střelila očima, rozhodila znovu karty čilou, vrásčitou rukou. „Ještě tu není nic pěkného. Jeden starý pán, jedna stará paní, ale žádný ženich, nikde svatba. Copak to, snad nechce jít slečinka do kláštera? To se na to budeme musít podívat z jiné strany.“

Shrnula karty a odskočila si k plotně obrátit šišky, které se už připalovaly. „Mám v posadě husičku,“ brebentila, „to není ovšem jídlo pro mne, pro chudou ženskou, mám ji na prodej. Kdyby se slečinka doma zmínila, zastavila bych se, až bude vykrmená. Jenom si prohlédla šišky, dávám jen dobré krmení, husička bude samé sádlo!“ Štěpka zavrtěla záporně hlavou. Kiliánovi nekupovali vykrmené husy. Dostávali housata ze statku a vykrmovali si je sami. Byla to Štěpčina práce. Teď neměla ostatně na takové obchodní věci ani pomyslení.

„Tak abychom si to lépe prohlédli,“ vracela se babka znovu ke kartám, „ale slečinka musí sejmout levou rukou, ta je od srdce, a po jedné kartě do čtyř hromádek, dávala sama hezky do kříže, já se toho nesmím dotknout, dokud není rozloženo. Hned uvidíme, co v tom vězí. Tak tady máme levé rameno, to je všechno, okolo čeho člověk přechází, co ho mívá, co by ho mělo potkat, ale nepotká. Hledme, slečinka má mnoho známých pánů, tady je zrovna jeden, je to plachý člověk, připojit se bojí, aha, to je obdiv z níзка, ne, to nebude nic pro slečinku. A tady je druhý. Jen maličko, a měli bychom párek, ale tak je to už na světě, něco se semele, ani z toho mraku nebude děšť. Jen žádné strachy, hochů dost, jen pravé lásky tu ještě nebylo.“ Smutně pokývala hlavou. „A teď si prohlédneme druhé rameno. To je všechno, čemu se vyhýbáme, ale stejně nás to nemine, stejně nás to potká, protože nám to je souzeno.“

Objevilo se, že Štěpka o bohatství vůbec nestojí, ale ono se na ni lepší (zatrolené bohatství), nemůže mu uniknout. A hle, už se k ní žene někdo, koho by nejraději odstrčila, ale nejde to, je to blíž a blíž, a tu ji máme, známost, opravdovou známost. Škoda, o osudu této známosti nemůže Hanousková nic konečného říci, karta je neúplná.

„Tak bychom tam snad mohli něco přidat!“ navrhuje Štěpka a dychtivě sahá po hromádce nepoužitých karet.

„Propánakrále, to se nesmí,“ chytá babka Štěpku za ruku, „to by všechno kouzlo zmizelo! Ale podíváme se do paty, tam jsou pěkně rozestaveny všechny příčiny, tam najdeme tu pravou, která nám všechno vysvětlí. Hledme, hledme, pán - a opět pán - nic jinak,

samé vojsko, ten král, to není ženich, ten nemůže jít v takovém průvodu, třeba je to srdcový král – aha, už to mám, to je bojovný král a okolo něho jeho lid válečný. Slečinka se ve znamení války narodila, všechno, co ji kdy v životě potká, je závislé zas jen na válce. Mohli bychom se o tom přesvědčit, kdybychom sáhli do středu, ale ten, bohužel, nesmíme vyplňovat, tam bilo samo srdce ukřižovaného Spasitele, tam je tajemství a musí tajemstvím zůstat. Ještě tu však máme hlavu, v které se všechno zauzluje, co pata kříže utkala.“

Jenže v poslední hromádce nebylo již nic nového. Bylo tam, co se dalo povídat každé dívce z dobré rodiny. Smrt tam byla také, ovšem, rodiče tu nebudou navěky, jednou se také odeberou k pánu, ale dlouho jich ještě slečinka užije. Byla tam však svatba, docela určitě svatba, nu, zaplať pánbůh, slečinka na ocet nezůstane. Jenom něco tam nebylo, Štěpka marně napínala uši, bába o tom ani nehlesla.

„Nu – a o děťátku není v kartě nic?“ zeptala se kupodivu nesměle.

Bába se zarazila, ale oči jí rychle ožily. „Nu, není tam, zatím tam ještě není, ale to neznamená, že děťátko nebude. Karty všechno najednou neřeknou, řeknou jen to, co se jim právě zdá, musí se jich, holubičko, zas někdy přijít zeptat. Karty někdy dlouho skrývají, co vědí, jsou, jak bych to řekla, rozmarné. Nesmíme být netrpěliví. Přišla ve vhodný den, ale nikdy před úplňkem, a ne vstávat levou nohou, a na něco hezkého si cestou myslit, ne se kabonit, to karty nemají rády.“

Štěpka zamyšlena položila na roh stolu osm šestáků, ale pak si to rozmyslila, shrnula je zpátky do peněženky a vytáhla stříbrnou zlatku. Bába se rozplývala ponížeností, vyprovázela vzácnou návštěvu na práh dveří.

„Rozumím, rozumím, žádné zdržování před domem, není zapotřebí, aby někdo nepovoláný šel okolo a slečinku se mnou spatřil!“

Štěpka ji však už neposlouchala. Šla, šermovala deštníkem. V duchu si opakovala, co byla právě slyšela. Kletba na penězích, to asi bába narážela na Buluškovy zlatáky, na děda, který je sesbíral. Kletba na domě? Na jejich domě neleží žádná kletba! Brr! Dohromady se to váže. Možná, že myslila na Vejrychovsko, na černokněžníka a na čertovskou svatbu. A její svatba – také bude. Kdy, to ještě karty neřekly, také o děťátku nevědí zhora nic, ale zato je tu to proroctví o válce. Ve válce se Štěpka narodila, ve válce se provdá. Tak je to. Nu, naštěstí je pořád někde nějaká válka. Angličané a Francouzi válčí v Asii, Italové v Africe, snad to nejsou ty pravé války, ale kdoví, možná, že také platí. Trochu blíž není ovšem zatím nic většího. Opravdu, od jejího narození tu nebylo nic, co by stálo za řeč, mimo obsazení Bosny. Tatínek však tvrdí, že ten mír nebude mít dlouhého trvání. Ať se třeba celý svět zboří, jen když Štěpku potká její šťastná příležitost.

Šla, šla, v lese narazila na mříčenského učitele Pavlíka. Hrozně uctivěji pozdravil, Štěpka se po chvílce obrátila, a hle, on pořád ještě stál uprostřed silnice. Udělala na něho asi náramný dojem. Eh co, takový učitel, ještě k tomu hubený jako tříska, kdyby aspoň učil ve městě! Najednou ji napadlo: že to je ten plachý, obdiv z níзка! Už se to začíná vyplňovat!

Ve věštbě jsou ovšem také mnohé mezery. Ani slova o tom, jak bude její pravý nápadník vypadat, o celém jejím manželství jen velmi chatrná zmínka. Babka jí ovšem slíbila, že příště promluví karty srozumitelněji. Srozumitelněji, toť se ví, Hanousková má chuť na další zlatku. Přesto ji Štěpka poslechne. Přejde, jak jen se jí to bude trochu hodit.

Nepřišla. Zima nebyla vhodná k takovým návštěvám. Celý příští rok si Štěpka na karty ani nevzpomněla, a v roce 1892, v den svatého Bartoloměje, když Jilemnicí a její celé okolí postihla průtrž mračen a strašlivá smršť, byla Hanousková zabita na poli střechou, urvanou ze stodoly. Snad měly karty nebohé babky Štěpce ještě mnoho co říci, ale osud nechtěl, aby se to někdy dověděla.

Za týden po výpravě do Mříčné dostala Štěpka od učitele Pavlíka růžové zamilované psaníčko. Bylo doručeno Anně Kiliánové a ta je právem matky otevřela. Psaní od docela neznámého člověka, to bylo vrcholně neslušné, ve stavitelově rodině z toho bylo velké pobouření. Štěpka na ně nesmí odpovědět. Také na ně neodpověděla. Za čtrnáct dní přišlo nové psaníčko a stihl je stejný osud. Štěpka měla teď jiné starosti, v městečku se začalo mluvit o maškarním plese. Bude prý docela jistě uspořádán v příštím masopustním období.

V Jilemnici pořádali četné věnečky a bály, ale na maškarní ples se ještě nikdy nikdo neodvážil pomyslit. Snad dorůstala mládež výbojnější a odvážnější, než byla předešlá. Jisto je, že mladá diplomacie pracovala vzorně, neboť se jí k tomuto velkorysému podniku podařilo spojit nejen sokoly a hasiče, ale získat pro něj i seriózní Řemeslnickou besedu.

Kolem Vánoc byl projekt pořád ještě v mlhách. Nikdo nevěřil, že se uskuteční. Byly doby, kdy bylo jednání pokládáno za rozbité. Konečně před samou sezónou proskočila pověst, že je ruka v rukávě a že je podnik zabezpečen v celém rozsahu. Zřejmě se radostná zvěst ještě tutlala jen proto, aby pak tím více ohromila.

V lednu se učitel Pavlík zčistajasna oženil s nějakou cizí slečnou. Docela jistě to udělal Štěpce navzdory, mohlo ji však teď něco takového zajímat? Všecka hořela v očekávání příštích neuvěřitelných událostí.

Na nárožích se objevily plakáty, označené jmény zúčastněných spolků. Jeden z nich visel na radnici a byl ručně namalován místním malířem pokojů Plíškem, plakát přepestrý barvami, na kterém nezbytný harlekýn objímal kolombínu a bílý lední medvěd tančil s pohádkovou princeznou. Městečko bylo vzhůru. Debatovalo, smlouvalo se při zamčených dveřích, byla pěstována všemožná tajemství a tajemství bezvadně vyplouvala na povrch. Vědělo se již týdny před plesem, že Hanička správcová půjde za šípkovou růží,

že bude mít zelenou sukénku a růžovou halenku, že papírníkova Pepka, ověšena penízky, bude dělat cikánku a hubený písař Kloc od soudu toreadora.

Štěpka rozvažovala nad problémem mnohem obtížnějším, než byly problémy ostatních: co navléci na svou postavu bojovnice? Přemýšlela o markytánce, ale Anna Kiliánová namítla, že by to bylo příliš sprosté. Uvažovala o Španělce, ale bála se, že by se pak nezbytně dostala do páru s nudným písařem. Nakonec si vymohla proti vůli rodiny, že se přestrojí za nejexotičtější masku, jaká se dala představovat, za mouřenínskou princeznu.

To bylo něco pro Štěpku Kiliánovou, hrát roli i při tanci, pitvořit se, mluvit nevázaně a kde s kým si tykat! (Takový byl zákon maškarního plesu.) To bylo něco pro ni, pohybovat se v reji, v němž zábava není zrovna škrobená a kde se na nějaké to příšlápnutí a kopnutí tuze nehledí!

Gardedámám byl tentokrát vykázán pokoj vedle velkého sálu, kterému se říkalo malý sál a kde se obyčejně pořádaly menší zábavy soukromého rázu. Nemohly přece sedět se svými svěřenkami na očích všem tanečnickům, to by bylo brzy po všem tajemství a po všem překvapení.

Ples se vydařil. Hrála celá kapela listonoše Mourka a byla umístěna na jevišti uprostřed kulis divokého pralesa. (Taneční sál byl divadelním sálem ochotnického spolku.) Po stěnách byly rozvěšeny karbidové lampy, takže osvětlení bylo přímo oslňující. Předsedal sám starý purkmistr Berger. Každé vstupující masce byl zahrán tuš.

Štěpka vkročila mezi posledními, jak se sluší na slečnu z honorace. Měla na obličejí černou hedvábnou masku se zlatými třásněmi, vlasy nakudrnaceny jako družička o Božím těle (co ta holka s těmi kudrnami zkusila!) a oblečena byla v černý přiléhavý živůtek (ó ta nestyda!) s jakousi purpurovou pláštěnkou, kolem hrdla měla navlečenu trojitou šňůru perel, samozřejmě nepřavých.

V uších se jí kývaly závěsy ve tvaru půlměsíců, dlouhé černé rukavice naznačovaly mouřenínskou pleť, sukni měla pestrou,

sešitou z protáhlých kosodélníků v barvě černé, sírově žluté a fialové – její vlastní výmysl, to se rozumí.

Ovšem že zde už byl toreador, hubený a ohnutý, podobný Donu Quijotu, a že se v koutečku skromně usmívala zámecká růže. Byl zde již také maličký profesor s deštníkem, s brýlemi a s bílou hřívou, cukrářská učednice s plátěným kornoutem na vysokém účesu, pak jakási trojice Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ne zrovna podařená, několik víl, mnoho květin, mnoho šašků a baletek (ty byly tehda obzvlášť v módě, ač bylo prostě zarážející, s jakou chutí dívenky jindy slušné ukazovaly lýtka v pleťových punčoškách), zkrátka celý ten maškarní dav bez ladu a skladu, neboť styl večera udán nebyl.

Štěpka již promenovala a hlučně se bavila s bradatým námořníkem, když se otevřely dveře a jimi vstoupil čeledín s dlouhým bičem v ruce, zavěšený do obrovské strakaté krávy. To bylo haló po celém shromáždění, když Mourek spustil svou fanfáru a kráva jako v odpověď pozvedla do výše čenich a neobyčejně hlučně zabučela!

Kráva byla dokonalá a naprosto anonymní. Postava ukazovala ovšem na leckoho z městečka, mohl to být právě tak dobře hostinský Sektor jako hřmotný pan adjunkt, ač ten byl již tenkrát dávno ženat, mohlo to být několik jiných mládenců, ale přesně se určit ta figura nedala. Byla provedena v dobrém realistickém pojetí.

Hnědý kabát, bílá vesta a kostkované kalhoty, žluté střevíce s velikými černými mašlemi, na hlavě nastrčena kravská hlava s ohnutými rohy. Na krku měla nízký límeček s fátřmordy, místo kravaty červenou stuhu a na ní byl pověšen vyleštěný plechový zvonec, který dojemně a zádušně zvonil, kdykoli se kráva pohnula.

Na čtverylku byla nádherná podívaná, všechny gardedámy se nahrnuly do dveří, aby ji spatřily, i otcové vstali od svých karet a od svých pŭllitrů, po každé figuře se živě tleskalo. Čeledín byl v téže koloně co kráva, a kráva ustavičně bučela. Aby se neprozradila, nepromluvila do pŭlnoci jediného lidského slova, na každý dívčí dotaz, na každý ošumělý pánský vtíp odpověděla svým dobytčím

bú ve všech možných tóninách, bylo to, můj ty bože, komické, tak komické!

Brzy po čtverylce vzala kráva k tanci mouřenínskou princeznu. Kráva sklonila na princeznino rameno svou papírovou hubu a princezna nemohla prostě samým smíchem popadnout dechu, chechtala se, klopýtala, kráva ji k sobě tiskla pevněji a pevněji, z nozder jí sálal horký dech. „Je to snad ten pravý?“ myslila si Štěpka, přešťastná v tomto drsném objetí, okouzlená již jen tím, že ji kráva převyšuje o hlavu. „Je to ten pravý, o kterém se zmínila bába Hanousková?“

Před půlnocí dostoupilo všeobecné rozčilení vrcholu. Nejzvědavější a nejpošetilejší se již nemohli dočkat, až budou všechna ta dobře i špatně skrývaná tajemství odhalena. Našlo se, bohužel, také několik nezpůsobných mladíků, kteří zneužili svého maskování a pivem a likéry si pořídili malou, neškodnou opičku. Ti se bouřlivě dožadovali toho, aby bylo jako půlnoční scéna předvedeno stětí krávy toreadorem. Moudří hlasové s purkmistrem v čele se příkře postavili proti tomuto nápadu. Usuzovali správně, že by se ples mohl tímto způsobem zvrhnout v pouťovou kočičinu. Odmaskování bylo tedy provedeno starým, osvědčeným seriózním způsobem.

Za velikého troubení a vyhrávání se páry představovaly párům. Dobráci dávali najevo pokrytecké překvapení, když se z toreadora vyloupl písař Kloc, z růže slečinka správcová a z mouřenínské princezny purpurová Štěpka Kiliánová, lesknoucí se potem. Potom musela ovšem i kráva sejmout svou papírovou hlavu, a hle – před užaslým shromážděním stál usměvavý, elegantní silák, mladý Skála, Toník Skálů z cihelny, čili jak se mu všeobecně říkalo, Synáček. Jeho čeledín nebyl nikdo jiný než jeho nerozlučný kamarád Xaver, syn starého Xavera Punčocháře z obchodu s pleteným zbožím na rohu náměstí.

Štěpka se matně usmívala, ovívala se svým černým tylovým vějířem a hleděla na mladíka se smutkem v duši. Ne, to není ten pravý! Synáček je pro ni příliš nedostupný. Ten chlapík, nejlepší

z nejlepších, který se dvoří všem dívkám najednou, hlavně děvčatům kolem šestnácti let, patří k mladší generaci. Patří právě jim, těm štěbetajícím zeleným žabkám, které se teprve pokoušejí o své první taneční kroky. Och, milý Toník Skálů se narodil aspoň o dva roky později než Štěpka Kiliánová, možná, že dokonce o tři nebo o čtyři. Když ona chodila do tanečních, ten mládeneček ještě v Jičíně studoval, a je přece všeobecně známo, že celé to jeho studování v tercii skončilo. Ne, tak hluboko ještě neklesla, aby chtěla získat za ženicha muže mladšího, než je sama!

Přes to vše užila po půlnoci ještě mnoho zábavy se svým skvělým tanečníkem, který se tak zajímavě proměnil z krávy v mladého bohatýra. Chodila s ním a s maličkým, komickým Věkoslavem Xaverem hezkou chvíli o přestávce promenádou, hovořili vespolek velmi vesele a nenuceně, smáli se hojně, a to právě bylo Štěpce Kiliánové nejvíc po chuti. Pohazovala svou kudrnatou hlavou, obtíženou složitým účesem, komíhala pažemi a tleskala si do dlaní střídavě vpředu a vzadu, jak to dělávaly žačky z měšťanské školy. Nebylo lze zjistit, je-li Štěpka tak dětinská jen z radostného vytržení, z rozpačitosti nebo spíš z koketérie.

Když den nato ukládala svou mouřenínskou slupku v komoře na půdě do staré škatule po klobouku, ruce jí náhle klesly do klína, tesklivě se zadívala dolů na městečko kulatým okénkem. Opírala tvář o drsnou stěnu, bubnovala prsty o požární plech a hluboce vzdychala. Ještě jednou v duchu přepočítávala léta, omyl však, žel, nebyl možný. Zdálo se jí, že už vlastně začíná stárnout.

23

Maškarní ples se všeobecně líbil, dokonce se krátkou dobu uvažovalo o tom, zda by se nevyplatilo jej opakovat. To byla ovšem přehnaná a nesmyslná sebedůvěra. Na druhý podobný podnik takového rozsahu nebylo v letošním masopustě již ani pomyslení. Přece si nebudou děvčata pořizovat nové nákladné masky! Avšak mládež, která maškarním plesem prokázala takovou zdatnost

a odvahy, se proto své činnosti nevzdala – naopak – teď se do ní teprve jaksepatří dala. Projevilo se to hned s nastávajícím jarem. Do zkosnatělých mravů devadesátých let jako by byl zavál mladý vítr. Cosi se uvolnilo, cosi okrálo. Byly vymyšleny také zbrusu nové zábavy.

Ty zábavy nebyly vlastně tak zcela nové, byly jen pestřejší a důmyslnější. S prostými výlety do přírody, s oněmi starými rodinnými výlety s lahvemi piva a s pletenci uzenic do obecního lesa, byl nyní spojován vždy nějaký program. Zlatým hřebem tohoto programu se stal ovšem tanec. Všechno úsilí nové mládeže (žel, mládeže z mladší generace, než byla Štěpčina) směřovalo k tomu, aby bylo co nejvíce smíchu. Dokonce nebyli ani tuze vybíraví ve volbě prostředků.

Oficiální pořadatelství se definitivně vysmeklo z rukou usedlých pánů ze Sokola a z Besedy. Také studenti se připojili a jejich přičiněním byl do různých těch večírků – které byly stále častější – a výletů – s nimiž se prostě roztrhl pytel – propašován prvek literární a umělecký.

Výlety byly osnovány s velikým povykem, při každém musila být nějaká hudba. Šlo se z městečka ve zpívajícím houfu. Většinou s sebou vlekli jen trpaslíka Fricka s jeho kolovrátkem, ale i při takovém kolovrátku se dalo dobře tancovat. Hlavním cílem těchto poutí bývala obecní louka na pokraji lesa. Tak dlouho o ni u radních pánů a u starosty žebrali, až ji vyžebrali. Za proudem mládeže, matek a někdy také otců byla tažena kára s proviantem, s jídlem a pitím, ve stínu byl pak rozbit veselý tábor. Tam zpíval Synáček za doprovodu Xaverovy kytary své první kuplety o žízňivé žábě, o politém milenci, o falešných vlasech pana důchodního a o falešném chrupu jeho paní, dokonce i o jakési vrzající posteli. Nebylo to někdy přece jen trochu ostré? Otcové, pokud tu nějací byli, se bouřlivě chechtali, matky se rozpačitě usmívaly, dívky se cudně pýřily a rozutíkávaly. Och, pak je bylo ovšem nutno usmířit prostičkou hrou na prstýnky nebo něčím podobným. Hrávalo se na

zástavy, později i o hubičky, to byly ovšem mravy již důkladně uvolněny.

Studenti, kteří šmahem nosili dlouhé umělecké kšticce a na nosech brýle, roznášeli po lese a po pasekách svůj módní světobol, přednášeli drásavé básně v okruhu i mimo kruh rodičů, vystupovali jako recitátoři na pařezy a produkovali se pracně nabytými pivními basy a zamračenými tvářemi. Ještě že bylo ve všech těch mladých lidech u lesa shromážděných dostatek přirozeného veselí, jinak by je byla tato pohřební extempore jen zbytečně zkrušovala a připravovala o náladu.

Jednou nebo dvakrát za léto pořádali výlet ve větším měřítku. Tehdy byla nad úvozovou cestou před loukou postavena opravdová slavobrána z bidel a z chvoje s nápisem: *Vítejte nám!* Do trávníku natloukli lavičky a provizorní stoly, z pivovaru přivlekli piva hned plný sud. Fricek se svým flašinetem již nestačil, z městečka se táhlo s valnou částí Mourkovy kapely. Tyhle nákladné slavnosti lezly ovšem – sakulente – do peněz, ale co naplat, když dcerušky měly víc naděje získat trvalého nápadníka a když se to všeobecně líbilo pro hojnost všemožné zábavy i pusté psiny. Chudí kluci šplhali na nejvyšší smrček, okleštěný až po vrchol, pro marcipán a čokoládu, jiní závodili v pytlích nebo ukusovali z obrovského povidlového koláče, až se dostali svými umazanými hubami doprostřed k stříbrné zlatce – docela po vesnicku.

Bývalí zestárlí výboři a pořadatelé ovšem reptali, pomlouvali, že prý úroveň zábav notně poklesla, ale nic nepořídili, vznikající jará nevázanost se rozmáhala, vžívala se. Stařenky v kostele shledávaly, že ďábel víc a víc svými chlupatými prackami obchvacuje svět, uvažovaly o tom, neskončí-li století, jemuž již opravdu docházel dech, nějakou tragédií, nevyužije-li pánbůh tohoto číselného mezníku, aby k sobě lidi opět připoutal nějakým strašlivým zázrakem, novou morovou ranou nebo potopou. Vždyť takových neslušných písniček, hovorů, tanců jaktěživo předtím nebylo!

Častěji a častěji docházelo k politováníhodným případům, za mladých let stařenek tak řídkým, že se mladá dívka spustila

a bývala vídána s hochem, který mnohdy nebyl ani jejím pravým ženichem, ana se s ním líbá ve vrbičkách nebo pod Kozincem za kapličkou svatého Isidora. To byly zatím, zaplat' pánbůh, jenom výstřelky. Dobře vychovaná dívka, jako ta naše, pravda, vždycky ví, kdy má přestat, kdy je třeba naznačit výbojnému svůdci, že není jablíčkem k nakousnutí jen tak pro leckoho!

Štěpka - och, Štěpka jako by byla omládlá v těchto nových časech. Zrádně opustila všechny staré spolužačky, pokud se s nimi ještě vůbec stýkala, a tíhla za těmi mladými. Ovšem, ona nikdy neměla mnoho rozumu. Teď se nabízela, jak mohla, a nechávala se, jak se říká, potřebovat. Na obecní louce se také hrávaly improvizované divadelní scény - čert ví, kde to ti kluci brali! Štěpka v nich účinkovala jako divá. Jak byla směšná! A kde jen mohla, točila se okolo toho mladého Skály z cihelny. Taková, pánbůh nám odpusť, stará koza, a pořád jen střečkovala kolem toho chlapce! Ve svém napěchovaném korzetu, se svými tlustými pažemi pradleny vypadala vedle něho jako jeho matka. Toť se ví, Synáček byl také pořádný chlapík, v siláckých kouscích se mu tak hned někdo nevyrovnal, v nevázanosti a v bujnosti rovněž ne, ale Štěpčina tvář vedle jeho, ta její osmahlá, lesklá, červená tvář a vyčnělá brada s laloky - ne, ta nevypadala tuze mladistvě. Je jisto, že Synáček na ni hleděl jako na dobrou kamarádku - tenkrát to začalo podezřele kvést, to kamarádství s děvčaty - ale ona, Štěpka, - kdopak ví, jestli to také myslila jen tak nevinně?

Štěpce Kiliánové bylo docela jedno, zdá-li se či nezdá některé z těch sudiček směšná. Byla ve svém živlu. Tahle mládež si tak mnoho nedělala z nějakého toho ostřejšího slova, z hrubozrnného žertu, Štěpka se v jejím středu spíš setkávala s nelíčeným obdivem. Ani jí nenapadlo nějak se nad těmi dětmi vynášet, netoužila po nějaké vůdčí úloze, nechtěla hrát prim jako dřív. Ohotně se podřizovala všem radám a rozhodnutím. Není to zvláštní, taková svéhlavá, panovačná osoba?

Byli to ale hračkáři, ti hoši z nové generace, pořád jen něco kutili, pořád něco lepili! Jestlipak také ti studenti doopravdy studovali?

Asi že ne, valné to s nimi na studiích nebylo. Najednou byly k nepotřebě staré, dobré kulisy ochotnického spolku, hoši vzali kbelíky, koupili si barvy a namalovali nové, bláznovské. Potom se v tom hrálo divadlo. Ne, nebylo to špatné, to se nemohlo říci, ale tak znamenité to přece jen nebylo, aby se proto staré zachovalé kulisy musily ztracovat! Synáček s Punčochářem si také jednou postavili bramborové divadlo, hlavičky loutek si sami vyrobili. Bylo to hrozně legrační, co ti dva tenkrát spolu tropili! Štěpka jim při těch komediích dělala ženské hlasy – jakpak by ne, Štěpka Kiliánová! A Xaver se naučil čachrovat s kartami. Ten kluk měl pravé zlodějské prsty, nikdo je nestačil sledovat. Vždycky uhádl myšlenou kartu, a jak se potom holedbal a šklebil, že mu na ta jeho kouzla nikdo nepřišel!

Večírky bývaly pořádány na podzim a v zimě ponejvíc v malém sále a pouze pro zvané. Natropilo to tenkrát mnoho zlé krve, když si mládenci začali vybírat a určovat, kdo se mezi ně hodí a kdo ne. Někdy byl v těch večírcích docela vážný program – pak se jim říkalo akademie –, panebože, to bylo zívání a nekonečného čekání, než se mládež dostala k tanci a otcové k pivu! To ovšem všechno ti studenti. Program býval většinou tak moderní, že mu nikdo nerozuměl.

Nebyly tu však jen výlety do okolí a na obecní louku, večírky a akademie, vžily se i schůzky a kuželkové závody na Kozinci. Tam měl holič Mleziva z náměstí, tlustý, dýchavičný Mleziva, najatu od hraběte restauraci. Dělal tam výborné obchody s pivem a s preclíky, a když nadešlo období vepřových hodů, prodával tam s úspěchem i jitrnice. Netřeba podotýkat, jak otřepané vtipy kolovaly o jeho jelítkách se vztahem k lehkému holičskému řemeslu. Byly to vtipy zcela nemístné, holič pocházel z dobré řeznické rodiny.

Největší atrakcí Kozince byl ovšem kuželník. V kuželníku se koulelo pilně i v neděli dopoledne, cožpak teprve odpoledne! Také mladé dámy se tomu naučily. Někdy to tam nahoře rachotilo a bouchalo jako o největší bouřce. Večer se mládež sešla v restauraci a tančila. Mleziva byl mazaný chlapík, opatřil si k tomu orchestrion.

To byl přece nápad, již nebylo třeba brát s sebou Fricka ani Mourkovu kapelu. A les, plný skrýší, v nichž se bylo možno ztratit zvědavým maminkám z očí, byl také po ruce. Páry se točily, smutní studiosi zpívali, spokojený holič se s blaženým úsměvem proplétal mezi tančícími a mnul si své tučné pracky.

Na Kozinci se otcům líbilo nepoměrně víc než na obecní louce. Když už je nutno dělat ženám a dcerám kavalíry, tak ať je z toho také nějaký požitek! Pivo čepované ze sklepa má přece jen docela jiný říz než narážené na pasece nebo nalévané z lahví, v nichž jen divoce pění. Také tu bylo docela jiné posezení než na trávě nebo na pařezech, zábava byla intimnější. Zatímco matky hlídaly v sále dcerušky nebo je s bédováním sháněly po lese, otcové našli v hostinské místnosti nebo v kuželníkovém pavilónku bezstarostný klid. Rozšafně mezi sebou rozprávěli, hráli v karty, kouřili z předlouhých pěnovek. Také mladí studenti našli v pěnovkách zalíbení. Podivná to byla mládež, veselá, výbojná, velmi veselá a velmi výbojná, a přitom zas tak stará! Při všem svém mládí tak stará. Když se ti hoši někdy rozsadili mezi tatíky, vypadali docela usedle. I táhnout uměli usedle. Byli snad až příliš uchvátáni tím svým prebytečným mládím? Ostatně, lepší je pít ve společnosti moudrých a spolehlivých otců než někde mezi sklepníci a zkaženými holkami, lepší je taková pěnovka než papiroso, která jen smrdí a ničí plíce.

Skoro sedm let kvetly tyhle veselé výlety mládeže na obecní louku. Potom však počal zájem o přírodu, ba i o samé programové večírky, učené i méně učené, ochabovat, až ochabl docela. Snad to bylo právě oněch sedm let mládí jedné mužské generace? Nebo spíš období určené trpělivostí obecenstva? Tytéž vtipy, tytéž hry byly opakovány do omrzení, až se konečně opravdu omrzely. Zůstal jen Kozinec. Och, Kozinec, ten přežil ještě celá desetiletí, přežil i samého tlustého Mlezivu!

Štěpka Kiliánová však nezapomněla, nikdy nemohla zapomenout právě na ony výlety, pořádané v letech 1891 až 1898, dlouho a dlouho je oplakávala. Jak by ne! Vždyť ji při nich potkalo něco, co

ji dosud nikdy předtím nepotkalo a patrně již nikdy nepotká: sblížila se s mladým mužem způsobem skoro poetickým, tak poetickým, že jejich poměr bylo lze při trošce shovívavosti nazvat láskou.

24

Neseznámila se s berním Antonínem Gromanem na výletě, nýbrž ve vlastním, kiliánovském domě. Vida, tak přece jen se činžák k něčemu hodil, přece jen bylo ubytování státních úřadů v prvním poschodí k něčemu dobré! Dům byl kolébkou a výlety příležitostí k rozkvětu vzájemné náklonnosti.

Antonín Groman byl vlastní bratr kupce Gromana z náměstí a byl přibližně stejně stár jako Štěpka. Nebyl sice zrovna malý, byl však zavalitý, měl široká ramena, takže se zdál malý. Měl ocelově tvrdé, Štěpka říkávala, že zlé oči. Hezký docela jistě nebyl a ke všemu se ještě ustavičně tvářil, jako by ho bolely zuby. Opovrhoval kdekým. Ve skutečnosti byl velmi plachý a měl jemnou duši. Navenek to byl bodlák, ostnatý bodlák, naježený sarkasmy a nevlídnostmi. Horlivě se rouhal všemu lidskému i božskému zřízení, všem vírám i pověrám, o všem sveřepě rozumoval, nic mu nebylo dosti dokonalé. Nebyl oblíben ani ve společnosti ani v úřadě, naštěstí však pro něho znamenal jeho zámožný a všeobecně vážený bratr velikou protekci.

Začalo to s pozdravy. Groman nebyl z těch, kteří každému poklonkují, dokonce i mladé dívky a dámy, k nimž bylo zvykem se chovat dvorně, pozdravoval tak zarputile, jako by jim chtěl dát najevo, že si jeho pozdravů vůbec nezaslouží. Toť se ví, aby mu jeho nezdvořáctví oplatily, ohrnovaly nad ním nosy. Tvrdily, že nosí špinavý límeček, že se zřídkakdy koupe a – ó hrůzo! – že má potivé nohy. Po celém těle je prý huňatý jako opice!

Štěpky si Groman zprvu vůbec nevšímal, snad mu dlouho připadala hloupá a její chování přepjaté. Jednoho dne, když ji potkal na schodech, bez jakýchkoli zjevných příčin smekl a cosi nevlídně

zabručel. Tento neočekávaný pozdrav Štěpku nesmírně překvapil, dokonce se do temna zarděla. Podvědomě vytušila, že se v nitru berního v poměru k ní udála jakási změna. Později jí tento duševní přerod vysvětlil svým drsným, bezohledným způsobem:

„Všechny ty městské krásky jsou prachobyčejné husy. Myslíval jsem, že si mezi nimi chcete hrát na husí královnu. Vy jste ale jiná. Viděl jsem vás hrát divadlo. Vy něco umíte, ve vás něco je. Opravdový cit nebo něco takového.“

Štěpka nebyla z těch, které ihned postihnou pravý smysl takových podivínských řečí. Hrozně se rozvzteklila a odpověděla mu břitce a neomaladě. To je pro ni nějaké vyznamenání, když on ráčí uznat, že není husa! Je jí snad něco do toho? Z nikoho si nic nedělá a z jeho úsudku také ne. A on se chechtal, klobouk si pošoupl do týla, jeho štětinaté vlasy se nad čelem pohybovaly. Štěpka zjistila s jakýmsi dojetím, že stříhá ušima. Byl to přece jen komický chlapík! A byl o dobré půl hlavy menší než ona. Snažil se vypěstovat si na tvářích obludný císařský vous, jaký nosil pan Rittich, apretér od Bergrů.

Všechny tyhle věty však už nebyly vyřčeny na schodech Kiliánova činžáku, nýbrž na jednom z oněch nezapomenutelných výletů, pořádaných firmou Synáček a spol.

Vlastně se spolu po celé první období své známosti jenom hádali. On byl náramně náročný, chtěl dělat dojem učeného a moudrého muže. Byl to mladý mudrlant, jakých málo. Četl mnoho knih a Štěpce o nich vyprávěl. Bylo zřejmo, že by byl rád, kdyby si je byla Štěpka od něho vypůjčovala. Ale kdepak – Štěpka a knihy! – Když jí jednou přinesl Tolstého, podívala se do prostředka a na konec, odkládala, odkládala, a pak mu knihu vrátila k jeho strašlivému zklamání – nepřečtenou.

„Raději mi to povídejte, co v tom vlastně je!“

Huboval, burácel, ale pak se rozhovořil, vykládal, horlil, poučoval. Takováhle vášnivá kázání, ta ještě snášela Štěpka docela dobře. Ale ty ostatní řeči, které obvykle vedl! O národním hospodářství, o politice – jako by ženské rozuměly politice, jako by

ona, Štěpka, se měla snažit takovým věcem rozumět! Nic ho však neodradilo, pěstoval před ní ty své koníčky dál, dával jí své vědomosti k lepšímu znovu a znovu. Později si jeho paličatosti zvykla a brala ho takového, jaký byl.

Bylo to zvláštní, že o Štěpku projevila zájem už druhý takový výjimečný člověk. Zlomyslník byl vlastně také něco podobného jako mladý berní, jenže Groman se nemohl svému předchůdci vyrovnat v chytrosti a v uhlazenosti. Když se mu zachtělo, dovedl být Wurm docela roztomilým společníkem. Groman byl jen nevychovaný chlapík bez jakéhokoli smyslu pro humor. Však byl také Wurm celým městečkem uznáván, kdežto Gromana by byli utopili na lžíci vody.

Rád poslouchal, právě tak jako kdysi Wurm, když mu Štěpka vyprávěla o Vejrychovsku, o Malinových klucích, o hluchoněmém Francovi, o celé té selské stránce svého dávného, panského dětství. Bylo to až trochu podezřelé, jak velice se mu líbily všechny Štěpčiny výstřednosti. Snad mu připadalo, že ten bídný svět dostává políčky Štěpčinými silnými rukama, že Štěpka, osoba skutečná a nevyhladitelná, je v městečku jakýmsi symbolem podzemního zdraví proti všeobecné změkčilosti a prolhanosti.

Groman netančil. Ať to bylo na věnečku nebo na louce u lesa, po skončeném programovém večírku nebo při kuželkách na Kozinci, nikdy se nepustil se Štěpkou do kola. Díval se na tančící žádostivě, jako by se mu již chtělo okusit toho požitku, jeho zásady však byly silnější než jeho touha, ostýchal se oddat takové pošetilosti. A právě proto, že netančil, měl dosti příležitosti a dost času k útočným rozpravám a ke kousavým poznámkám. Soudil maloměstskou společnost způsobem, který se nápadně podobal pomlouvání, kdyby ho byl však někdo nazval pomlouvatelem, na smrt by se urazil. Byl to člověk nehotový, překypující poctivým úsilím, nesmlouvavý, ale ne vždy dost statečný, se sebou samým velmi nespokojený. Patrně se styděl za své duševní soukromí, které neshledával ani mužným, ani vyrovnaným, ani krásným.

K jakémusi citovému projevu mezi berním a Štěpkou došlo asi za tři týdny po jejich seznámení. Fricek vytrvale točil klikou svého kolovrátku, tančily však sotva čtyři dvojice, ostatní mládež seděla v kruhu kolem Synáčka, kočkovala se, smála se. Štěpka s Gromanem se procházeli po kraji lesa. Udržovali mezi sebou velmi slušnou vzdálenost. Štěpka rozpačitě ulamovala suché smrkové větévky, berní se po svém zvyku díval do země, pohazoval šosy kabátu a řečnil. Vykládal jí o historickém vývoji Rakousko-Uherska, útočil na vládu, na staročechy, na nepatrné úspěchy, draze zaplacené nesmírnými ústupky, na celé to české přístipkářství. To všechno Štěpku ani dost málo nezajímalo. Groman se však náramně rád poslouchal, neboť se domníval, že jeho myšlenky jsou státotvorné.

Přešli až k travnaté stezce, dali se jí, a tak se pomalu a docela bezděčně vzdalovali víc a víc od kolovrátku. Lesní ticho je objalo. Přišli k budce na krmení zvěře, musili se vyhnout srnčím bobkům a našli skryté místo, kde kvetly pozdní konvalinky. Byl to skoro zázrak, najít konvalinky ještě v tuto pokročilou dobu. Štěpka si však neutrhla ani jedinou. Netrhala květiny nikdy, ač se o ní sotva mohlo říci, že by její srdce bylo tak nesmyslně citlivé. Usedla opodál na břeh vyschlého příkopu a Groman se rozložil naproti tak, že se jejich nohy téměř dotýkaly.

Ticho a snad i líbezné, cudné kvítky, jednotvárný, uspávající šum lesa, to všechno naladilo berního poněkud melancholicky. Zanechal politiky a začal mluvit o sobě. Hovořil čím dál upřímněji. Nazýval se protivným samotářem, sám sebe odsuzoval, že se s nikým nesnese, žehral na nevýslovnou pustotu svého nespolečenského života.

„Bratr je milostpán, bratr je každým coulem měšťák,“ vykládal, „je ženatý, a jak sám tvrdí, dokonale šťasten. Děti dosud nemá, jednoho dne však s boží pomocí přijdou i děti. Blaho bude úplné. Otec i matka s ním žijí pod jednou střechou. Všude mír, čistota, úcta a hojnost. Švagrová trochu brnká na piano, maminka je svrchovaně sebejistá a důstojná, otec shovívavý a vlídný – všechno velmi ušlechtilé. Nevěřila byste, jak se mi přičí všechna ta lacino získaná

ušlechtilost a jak nedůvěřuji štěstí. Pochybuji, že se kdy ožením. Takzvaný manželský soulad mě jen rozčiluje. A ženit se jen proto, abych se hádal a byl nespokojen, svou ženu činil rovněž nespokojenou, to přece nemá žádný smysl. Někdy mám pocit, že jsem zvrhlý člověk, ač jsem, myslím, nikdy nic zvrhlého neprovedl. Nenávidím se, z toho pramení všechna má zloba.“ Ve skutečnosti byl nesmírně hrdý na svou jedinečnou a zvláštní povahu.

Štěpku tato sebeobžaloba hluboce dojala. Najednou shledala, že také ona je výjimečně protivná, neoblíbená, hádavá, od ostatních lidí odlišná. Rozpomněla se na všechny chvíle, kdy se cítila osamělou a nemilovanou. Jako dítě neměla přítelkyni, jako dívka nepoznala lásky. Byla dcerkou ze zámožné rodiny, kde se nikdy nepromluvilo vlídného slova, kde vzájemné sympatie byly mlčelivé a strohé. Bůh ví, snad politovala sentimentálního buřiče, snad politovala sebe, možná také, že na ni působilo zelené pološero a vonící konvalinky – zvlhly jí oči. Štěpka jen malounko, docela malounko zaslzela.

Dojetí této tvrdé, statné dívky, která nebyvala nikdy náchylná k pláči, zasáhlo mladého berního u samého srdce. Na chvíli se proměnil z nesmiřitelného karatele lidské společnosti a zuřivého nenávistníka v docela nešťastného mladíčka. Jak tak seděl naproti Štěpce, sesunul se do příkopu a položil svou ježatou hlavu na její oblá kolena. Štěpku zaplavila nevýslovná něha, v podstatě to byl vlastně projev mateřského citu k bláhovému, svéhlavému robátku s nepěknými zvyky a s neslušivým císařským vousem. Položila hebce ruku na jeho pokořený zátylek a začala ho hladit s chvějivou jemností, která se snesla do jejích paží z nebeských výšin lásky.

Nepromluvili spolu ani jediného slova, on se poddával její útěšné činnosti, ona s přivřenými víčky prožívala slast ochránkyně a majitelky. Když o malou chvíli později vstávali, Groman se k ní přitočil a chvatně, neobratně, jaksi šikmo ji políbil. To byla druhá hubička v životě Štěpky Kiliánové.

Při návratu k ostatní společnosti zažili nemilé překvapení. Jejich celkem nevinný únik byl zpozorován a nyní se jen trpělivě čekalo, až se provinilci vynoří z mlázi, červení jako raci. Ačkoli se vrátili

skoro schlíple, jásavý smích mládeže neznal mezí. Děvčata běžela Štěpce v ústrety plna účasti, jako by byla právě sestoupila s ženichem od oltáře. Štěpka i berní se kysele usmívali, nebyli na takové ovace připraveni. Tímto způsobem vyslovila jilemnická veřejnost souhlas s jejich známostí. Pokračovat v ní bylo od nynějška takřka jejich občanskou povinností.

25

Přes tento slibný začátek se Štěpčině známosti s Gromanem zvlášť dobře nedařilo. Častěji a častěji docházelo mezi milenci k rozmiškám. Bernímu se na Štěpce pořád něco nelíbilo. Vyčítal jí, že se valně nezajímá o jeho politické a filosofické myšlenky, že se zatvrzele vzpírá číst jeho oblíbené knihy, že zůstává těžkopádně trčet na nízkém stupni svého duševního vývoje. Štěpka si zas nepřála být neustále honěna jako pes od problému k problému, chtěla se bavit, chtěla se smát. Vzájemný poměr, v němž bylo mnohem víc hašteření než lásky, je neuspokojoval, ustálená forma maloměstského dvoření se oběma přičila, a vynalézt lepší formu nebyli schopni. Milostné vrkání nebylo pro Štěpku ani pro Gromana, polibků a lichotek se z jakýchsi příčin ostýchali. Berní netoužil po tom, být milován jakousi směsicí lásky a soucitu, nedávný výjev u jeslí na krmení zvěře ho spíš odstrašoval, než rozněžňoval, a Štěpka v skrytu svého srdce snila o bohatýrském odvážlivci, milenci plném bodrosti, o muži rázu Synáčkova. Berní byl příliš pedantský, suchopárný patron, příliš zlostný, nevhledný a studený.

Byl to rozený despota, nejraději by byl pořád na Štěpce něco opravoval a úspěchy, jichž tu občas přece jen pracně dosáhl, hyzdily na Štěpce to jediné, co ji činilo zajímavou – její osobitost. Štěpčinu výbušnost a její zlovyky snášel jen tehdy, když se ho přímo netýkaly. Když ho však dravě popadla za rukáv a jako chlapce za sebou vlekla za medvědářem, když se náhodou ukázal na ulici, nebo k výkladní skřini, v níž spatřila nějaký předmět nejnovější módy,

cítil se dotčen a jedovatě, do omrzení jí vyčítal její poklesek. Štěpka měla nejlepší vůli se přizpůsobit, ale ze samé snahy, dávat si na sebe pozor, se stávala nemotornou a málomluvnou. Pak byl zas žlučovitý milenec roztrpčen její nejapností a večery místo polibků končily v svárech.

Bylo jasné, že známost, založená na ustavičném zápolení, je beznadějná a že se dlouho neudrží. Vlastně oba upřímně toužili po osvobození, ale v Štěpčině živočišné bytosti bylo něco, čeho se bylo Gromanovi těžko vzdát, a Štěpku zas činila bezbrannou Gromanova chlapecká rozpolcenost, takže celkem pokorně trpěla všechny jeho rozmary. Když konečně jednoho podzimního dne došlo k rozluce, byla Štěpka tak rozlícována, jako by byla ztratila poslední naději v životě, a dlouho nemohla na pošetilého milence zapomenout.

Jedním z posledních Gromanových vrtochů byla nespokojenost s jejím nevkusem. Nebylo tomu ani tak dávno, co ji ujišťoval, že se člověk pod žádnou záminkou nemá podrobovat požadavkům svého okolí, že má zůstat za všech okolností svůj, ať se to komu líbí či nelíbí. Kterési neděle se však Štěpka objevila na korze pod radnicí v klobouku, který byl rukavicí vrženou v tvář vši současné módě. Milý pánbůh ví, kde jej sebrala! Byl to slaměňák, ozdobený křiklavě zelenou stuhou, a na té stuze, jako by se chystal k vzletnutí, byl připevněn vycpaný modrý ptáček. Proti tomuto neblahému klobouku zahájil berní právě křížové tažení.

Náhodou se právě nedávno přeli o jakousi maličkost a Štěpka ustoupila na celé čáře. Nyní byl luk její trpělivosti napjat až k prasknutí. Poddat se také ve věci klobouku se jí nechtělo. To by bylo již příliš. Zatvrdila se jako jankovitá kobyla.

Ne, rozhodně ne, nedá se tyranizovat ve svých soukromých, ryze ženských právech!

Na odpoledne bylo sjednáno veliké koulení o ceny na Kozinci. Groman důrazně žádal, aby si Štěpka vzala na hlavu něco slušnějšího a ne ten strašlivý kloboučnicko-vycpavačský výtvar. Štěpka však ve svém vyzývavém klobouku na Kozinec přišla. Snad by byla tato nepatrná příčina nemohla způsobit rozchod, kdyby byla

láska nevisela již jen na vlásku. Za okolností, jež se vyvinuly, postačila jediná kapka, aby pohár přetekl.

Štěpka koulela mnohem lépe než berní, není vyloučeno, že byla ke všemu uražena i jeho mužská ješitnost. Možná, že k Štěpčině vzdorovitosti notně přispěla i přítomnost Toníka Skály, který toho odpoledne zrovna jiskřil vtípem. Do očí bijící rozdíl mezi jejím rozčepýřeným, svárlivým kohoutkem a tímto skvělým chlapíkem, který si vždy věděl rady, na ni působil skličujícím dojmem. Berní, který vyměňoval se Štěpkou jen nejnutenější slova a vrhal na její hlavu paličské pohledy, se jí bezmezně protivil.

Výbuch nastal, když byl veliký boj v kuželníkovém pavilóně skončen a vítězové i poražení se začali trousit do sálu, kde jako parní mlátička, vytrvale a nemilosrdně, hlučel orchestrion a na stolech podle oken cinkaly púllitry. Berní vyzval Štěpku, aby se s ním šla ještě na chvíli projít do lesa. Nedaleko lomu jí předložil několik zasmušilých otázek. Je-li prý ochotna kajícně přiznat svůj omyl, omluvit se mu za přestupek proti přirozené poslušnosti, souhlasit s jeho názorem, že klobouk je vrcholně hnusný, možno říci nestydatý, a zavázat se, že jej už nikdy nevezme na hlavu. Odpověděla mu vyhýbavě, že takový klobouk je svým způsobem věc cenná. Tušila, že se přiblížila kritická chvíle, a snažila se o řešení kompromisem. Po žensku odbočila na vedlejší kolej a jala se mu vypočítávat, kolik ústupků všech možných druhů již na ní vymámil. Tvrdila, že z důvodů rodinných, ba z prapouhé sebeúcty jí není možno se mu tentokrát nadobro podvolit. Dalo by se mluvit nanejvýš o jistém omezení.

Osud chtěl, aby přesmutný zánik Štěpčiny lásky byl ozdoben zvláštní, patetickou dekorací. Na louce před restaurací byla předváděna jedna z největších atrakcí sezóny. Synáček s Xaverem si opatřili hedvábný balónek, v hostinské místnosti právě načrtli dopis, plný nesmyslů a šprýmů, připevnili jej k balónové síti a nyní roztápěli lihem malý letecký koš. Horkým vzduchem se měl balónek vznést do chladné podzimní noci a letět nad městečkem jako zářící hvězda, jako veselý pozdrav junáků z Kozince.

Později se tato móda pouštět balónky velmi ujala, nebylo snad neděle, aby nějaký takový podnik nebyl zosnován, a mladí vzduchoplavci nabyli ve vytápění košových ohňů jisté zručnosti, dnes však živou mocí nemohli svůj přístroj dostat do výše. Štěpce se navždy vryl do paměti obraz bizarní skupiny fantastických stínů. Diváci, kteří se vyhrnuli ze sálu, hovořili jen tlumeně, skoro nedýchali a v jejich středu se krčily dvě postavy, obrovitá Synáčkova a drobná Xaverova. Dýmali do svého ohýnku jako dva ďábli.

Když se balónek konečně přece jen vznesl a jako svatojanská muška stoupal nad město za nekonečného jáсотu přítomné mládeže, padlo ve věci Štěpčiny známosti rozhodnutí. Konec kličkování, konec uhýbání, Štěpka byla postavena před ano nebo ne, a když se zařatými zuby, s tváří zkřivenou hněvem vyřkla své „ne“, Groman chladně a beze slova smekl klobouk a uháněl od pohaněné, studem a rozhořčením se zalykající milenky, jako by mu hlavu zapálil.

Za půl roku se sršatý berní docela po měšťácku zakoukal do líbezné, mazlivé a hloupé Kristy Maškové, začal chodit do rodiny, trpělivě naslouchal, jak jeho rozkošná křehotinka hraje na klavír a zpívá velmi chabě a velmi falešně sentimentální popěvky, psal jí do památníku vodnaté verše, trhal jí květiny, se zanícením jí líbal ve vrbičkách a v Dlabolovsku. Dokonce si na její přání dal oholit svůj císařský vous, který se jí nelíbil. Brzy nato se vyslovil, a ještě dřív než minul rok od oné památné podzimní neděle na Kozinci, oženil se s ní. Štěpka v předvečer jeho svatby zmuchlala a podupala nešťastný klobouk s modrým ptáčkem, který se tenkrát stal příčinou rozluky, ale zaniklou lásku tím zpátky nepřivolala a své rozbolněné srdce nerozveselila.

26

Potok Jilemka se rozvodňoval každého jara, avšak takové povodně, jaká stihla městečko v roce 1895, nebylo snad pamětníka. Příčina vězela v tom, že zima trvala nekonečně dlouho, sníh ležel skoro do Velikonoc a pak nastalo náhlé a překotné tání. V noci

z Velkého pátku na Bílou sobotu se rozječely hasičské trubky, zvěstovaly, že voda stoupá. Domky v povodí nakvap vystěhovali, obyvatele umístili dílem u příbuzných a známých, dílem v obecním chudobinci. Na Boží hod ráno byla již Jilemka rozlita v strašlivý rybník po celé osadě Jilmu. Po hladině plovalo dříví, nábytek, trámy ze stržených chalup, drobné domácí nářadí, utopené kozy a kočky. V Dolní ulici sahala voda až do domovních síní, které vroubily potok po celé jeho délce, stály uprostřed dravého proudu podobné obrovským křovinám, svatý Jan Nepomucký a svatý Václav na kamenném můstku za hospodou „U koníčků“ jako by v němém zoufalství spínali ruce nad vírem, který se točil kolem kovárny. Martinická silnice byla ve svém nejnižším místě přerývána, ztrácela se v tůni. V ohybu za Dudovou chalupou mužští lovili z vody háky, co jen se vylovit dalo, všichni lidé dobré vůle měli plné ruce práce. Páni chodili rozčileně po náměstí. Rozcítlivělé slečny se na všechn ten ruch a shon dívaly z oken.

Štěpku Kiliánovu zajímalo ze všeho nejvíc, že mezi budovami postiženými povodní je i Malinův dvůr. Vytratila se z domu hned zrána a připojila se k vyděšenému davu, který spěchal po roztocké cestě k Hrubému kopci. Od jilemnické zvoničky, jejíž zvoník neustával v poplašném zvonění, spatřila dílo zkázy očima rozšířenýma hrůzou. Vejrychovsko odtamtud vypadalo jako malý ostrov. Voda se nedostala až k hospodářským stavením, poněvadž bývalá tvrz trčela na mírném návrší, ale souše bylo tak mizivě málo, že se zdálo, jako by se měly vlny každou chvíli nad statkem zavřít.

Štěpka viděla bratrance Jana s dýmkou v zubech, jak se lhostejně opírá o zárubeň, pak dvorskou čeleď, která se brodila až po kolena na břehu vzniklého jezera. Zřejmě povykovali a volali, ale slova nebylo možno rozeznat pro příšerný hukot vody. Děvečka Barka s vykasanými sukněmi se buclatou paží snažila tápavě dosáhnout k polenu, které nedaleko břehu váhalo, má-li přistat, anebo odplout s proudem. Náhle se jejímu zraku objevil hluchoněmý Franc, dosud ukrytý za čertovou stodolou. Seděl v červeně pruhované loďce a statně vesloval, patrně chtěl navázat spojení se skupinou lidí, která

se shromáždila na bahnitě louce u obecní paseky. Tuto loďku Štěpka velmi dobře znala, vídala ji uloženou mezi haraburdím v průjezdu stodoly. Nikdy netušila, k čemu by jí mohlo být někdy použito. Slyšela zřetelně žalostné vytí psa, které se odrazilo od bouřící hladiny v táhlých a ponurých ozvěnách, ječivý pokřik vzrušeného davu a mezi závany prudkého jarního větru znepokojivé bučení dobytka.

Pohled na vířící a hlučící spousty vod působil neblaze i na Štěpčinu odolnou mysl. Hasičské signály ji mrazily v kostech. Špinavě bílé chocholy vln, vnikajících do polozatopených chalup, o nichž nebylo lze zjistit, zda stojí či zda plynou, jí působily ohavnou závrať.

Vracela se domů až před polednem, když jí už začala lomcovat zima. Byla všecka prostydlá a promočená častými prškami deště. Když stoupala po domovních schodech, střetla se nenadále s dvěma muži, kteří z nich právě sestupovali. Jedním z nich byl pekař a radní Jan Ev. Trakl, druhým jeho synovec. Lojzík ji velmi uctivě, ale odměřeně pozdravil, potom se však najednou rozpomněl i pekař a smekl svůj sváteční černý klobouk. Štěpka po ničem tolik netoužila jako být doma a zahřát se u kuchyňských kamen, ženská zvědavost jí však nedala, musila si Lojzíka důkladně prohlédnout. Šilhavé oči měl ukryty za skly skřipce, jehož šňůrka mu ležela na naškrobené náprsence, vlasy nad čelem měl pečlivě ulíznuté, skráně snad ještě proláklejší, než když byl malý, pořád ještě se v kyčlích tak podivně kýval. Byl to vlastně už mladý muž, vždyť mu bylo skoro dvacet let! Avšak odkud se to ti dva hrnou? Přicházejí z druhého poschodí, byli tedy patrně u Kiliánů. Co by však dělal Jan Ev. Trakl v bytě stavitele Kiliána, s nímž je už více než šest let na válečné noze?

Na stole v parádním pokoji ještě stály tři nedopité sklenky s kyselým vínem a talíř plný sucharů. Otec Kilián chodil rozčilen po místnosti a bouřlivě dýmal. Anna se mu dívala poslušně po očích.

„Tak vida, tak vida,“ ulevoval si stavitel, „pro tohle přišli. Teď jim jsem najednou dobrý.“

Anna horlivě pokyvovala hlavou. Jinak své mínění neprojevovala.

„Nu, já nevím, odřící se to snad přece jen nedá?“

„Proboha, co se nedá odřící?“ vmísila se Štěpka, drkotajíc zuby.

Matka rázem postřehla, jak je dcera zkřehlá. Ať se teď raději zbytečně nevyptává a sní talíř horké polévky. A ať se rychle přezuje. Šaty dolů! Je to rozum, v tomhle psím počasí stát od časného rána mezi zvědavci! Koukáním se nikomu nepomůže.

„Ano,“ připouštěla Štěpka, „ale Vejrychovsko!“

„O Vejrychovsko jsi také nemusila mít žádný strach. Tam jsou lidé, kteří si sami vědí rady. Není to poprvé, co se octli v takové tísní.“

Při obědě se Štěpka konečně dozvěděla, že pekař přišel k otci za Lojzíkova orodovat. Jen proto ten chlapec přijel na velikonoční prázdniny. Obcházejí se strýcem všechny domy radních pánů a hlavně pánů z představenstva spořitelny. Lojzík je první student, který letos vychodí v Chrudimi tu novou školu, obchodní akademii. Prý bude mít znamenité vysvědčení. Strýc s ním má úmysly, chce ho umístit v jilemnické spořitelně. Nevypočítal si to špatně. Kromě ředitele Štajfa, který co nevidět půjde na odpočinek, je tam zaměstnán jen starý Šoupa a ten budižkničemu, pokladník Kulich. Bylo by na čase doplnit personál školeným praktikantem. Takovému chlapeci, který by měl jediný ze všech opravdové odborné vzdělání, by ve spořitelně byla otevřena slušná budoucnost.

„Totiž,“ opravoval Annu Kilián, „věc se má poněkud jinak. O nové síle pro spořitelnu bylo již v představenstvu jednáno. Je tu však ještě ten mládenec, vnuk polního hlídače Čmucha, který už má za sebou nějakou praxi. Je zaměstnán v lomnické záložně a rád by se dostal do města, aby si dědu Čmucha mohl vzít k sobě. To by pak byly zabity dvě mouchy jednou ranou, mladý by byl umístěn a starý zabezpečen. Teď do toho plánu skočil pekař s tím svým synovcem.“

„Jak se zachováš?“ zeptala se dychtivě Štěpka, jako by záleželo pouze na stanovisku stavitele Kiliána.

Dlouho se díval Kilián do talíře svýma vyboulenýma, vodnatýma očima, pak pronesl přísně, s jistou dávkou netečnosti: „Co dělat? Ruka ruku myje. Myslím, že mu to nemůžeme odmítnout.“

Nemohl odmítnout stavitel Kilián, nemohl odmítnout purkmistr Berger ani starý Duda, který měl na starosti obecní lesy, ani kupec Groman, který měl v referátě pokladnu, ani ostatní měšťané a radní páni, a tak byl v červenci téhož roku – který je v městské kronice zaznamenán jako rok četných pohrom – přijat do spořitelny na zkoušku mladý Alois Trakl, nemanželský syn nebožky posluhovačky Marie Traklové.

Rok četných pohrom? Ovšem, však je hlídač Čmuchal prorokoval již o silvestrovské noci, když měsíc svítil nad sněhem jako krvavý lampión. Povodeň, požár domku na Drahách, při němž uhořelo nemluvně, strašlivá bouře v měsíci srpnu, blesk rozřal v půli starou lípu za Panskou zahradou a zapálil dvě stodoly nedaleko svatého Jana v lukách před lesem Brabencem – a konečně – nebylo jakousi pohromou i to, že jeho vnuk Frantík musil ustoupit belhavému Lojzovi, synovci toho břichatého zloděje, lepiče housek a tanečníka okolo díže, Trakla? Nebyla to pohroma pro jeho stáří, že mu vyměřili jen několik krejcarů penze a umístili ho ve Špitálku mezi žebráky, pytláky a vagabundy?

Štěpka Kiliánová slyšela starého Čmuchala, jak před hospodou „U koníčků“ hlasitě nadává, dostala se bezděčně do kruhu jeho posluchačstva, měla sto chutí mu k jeho rouhání přisvědčit, ale nakonec se přece ovládla. Měla už jisté zkušenosti s pekařem od pohřbu jeho sestry, a pak – byla teď tak zkrušená, tak sama, bez jediné radosti na tomto přežalostném světě!

27

Kilián vystavěl v Hoření ulici vilu pro doktora Hilmaru a Štěpka se sblížila s mladou paní doktorovou. Nevzniklo žádné zvláštní přátelství, ty dvě ženy se jen občas sešly na náměstí, promluvily spolu několik letných slov. Styky byly však přece jen navázány a Štěpka měla aspoň příležitost tu a tam se potěšit s tříletou

Helenkou. Byl to opravdu roztomilý brouček! Štěpka se o paní doktorovou ani tuze nezajímala, byla to vlastně obyčejná maloměstská panička, byť v nejlepší smyslu toho slova, zajímala se jen o tu její malou dcerušku. Hned by si přála mít také takovou!

Ano, zrovna takovou jemnou, krásnou dívku s buclatýma ručkama a s udivenýma hnědýma očima, s nakadeřenými vlásky, které jí padaly do bílého čílka! Co by za to dala, kdyby byla její, a ne Hilmarova! Pouhé pomyslení na to jí rozbušovalo srdce, všecka se rozplývala nahromaděnou něžností. Paní doktorová, jež byla vskutku inteligentní dáma a kterou městečko ještě nenaučilo odsuzovat a pomlouvat, celkem dost dobře snášela přepjaté chování stárnoucí dívky, snad s ní cítila cosi podobného soustrasti. Když jí však měla potkat s Helenkou, nebyla zrovna ráda. Co ta výstřední osoba s dítětem prováděla! Vyhazovala je do výše, nenasytně je líbala, tiskla je k sobě, div že je nezadusila! Holčička z toho bývala celá vyděšená, obyčejně to končilo tím, že se dala do pláče, ještě v noci pak ze sna křičívala, snad se jí o té bláznivé ženské zdálo. Kdyby to byl věděl doktor Hilmar! Ten by si byl jistě na Štěpku došel a řekl jí své mínění pěkně od plic, vysvětlil by jí, že to nesmyslné vzrušování a líbání dětí je vůbec škodlivé a velmi nezdravé. Takový rozumný, úzkostlivý pán!

Paní doktorová Hilmarová však není v městě jediná, která má rozkošné děťátko. Tak například Jaromír pana soudce Lukše není o nic méně milý a krásný. Nosívá sametové kalhotky a krajkový límeček, je vždy čistý, vyžehlený, upravený, jenže se rád kaboní, bývá urputný, zlostný, pěstičkami se brání jakýmkoli lichotkám. Ani dost málo si na mazlení nepotrpí. Škoda, přeškoda, že jeho maminka pořád stůně, snad se ani nevystůně, a chlapeček bude sirotkem jako čtyřletý Kamil Rittichův, ten výbojný, statečný malý rytíř, mladší ze dvou apretérových synků. Vlastně ne už apretérových, vždyť Rittich nedávno opustil službu u Bergrů a udělal se pro sebe. Betka, Rittichova hospodyně, je na toho chlapce náramně žárlivá, hledívá na Štěpku zpod čela, kdykoli se chce s hošíkem trochu pobavit. Ovšem, Betka je osoba přísná, náboženská, Pánubohu by samou

láskou nohy ukousala a ji, Štěpku, přezírá, protože se jí zdá příliš světská. Betka je hodná a poctivá služka, to se musí uznat, má to dítě ráda, jako by byla jeho vlastní máma, ale Štěpka silně pochybuje, že taková služka může dítěti matku tak docela nahradit. Už jen to – otcí musí říkat milostpane a dítěti vyká. Je to nějaká rodina, je to pro chlapce nějaké vychování? Kdyby byl Rittich opravdu rozumný, byl by se už dávno znovu oženil, a mohl by, vždyť je to hezký a vzdělaný člověk. Och, Štěpka by byla ochotna být maminkou třeba oběma těm malým chudáčkům, Kamilovi i Jaromírovi!

Dítě! Už i ta drogistová Poláková, ta stará rašple, kterou si drogista vzal jen pro peníze a která je o dobré tři roky starší než on, má dítě, dvouletého hošíka, čilého a povídavého. Když se narodil, byl sotva tak veliký jako ruka, a jak se z toho vykřesal! A jeho matka je ošklivá a zlá, zlá i na to dítě, mstí se mu, že již odkvétá, zatímco drogista je muž, jak se říká, k světu. Štěpka slyšela vyprávět, že Pepíček pořád jen pláče, a to jen proto, že ho matka ustavičně peskuje. Hned by si na tu vzteklici letěla, a když by ji už jednou dostala do parády, pořádně by ji pocuchala! Děti se mají jen milovat, líbat a hýčkat, a ne trestat a bít.

Nejhůř však Štěpce bylo, když potkala s kočárkem nebo s miminkem v náruči některou ze svých bývalých spolužaček. Taková Berta Kulichová, manželka toho dobráka Kulicha ze spořitelny, se svou tříletou Bertičkou! Bertička není zrovna nejhezčí dítě, však ani Berta nebyvala nikdy žádná kráska, a hle, přece jen se provdala, bože můj! Šťastná Hermínka, která si vzala důchodního ze zámku! Důchodní už sice není mladík, ale obdařil ji synáčkem, statným hošíkem, kterého teď oba milují a opatrují jako oko v hlavě. Co mohlo Štěpku potkat horšího, než že valná většina jejích spolužaček je již provdána a má děti, kdežto ona je pořád starou pannou, běhá jako hastroš po ulicích, doma uklízí, drhne, pere, donekonečna šije a vyšívá svou beztoho již dost bohatou výbavu, a po ženichovi dosud ani potuchy. Ještě že si občas může zahrát nějaké to divadlo! Tu pak do své role vloží všechnu svou utajovanou

vášeň a všechno své skrývané hoře. Tleskají jí, jsou jí nadšeni, pravda, ale to je také to jediné, co ještě na světě má.

Její poslední známost, která tak poeticky začala - Groman - jakpak dlouho ten je ženatý se svou hloupou Kristou, a už se šušká, že paní berní bude chovat. To místo provdané ženy a budoucí maminky po Gromanově boku, to je její místo, kterého pozbyla svým nesmyslným vrtochem a svou neústupností. A cožpak učitel Pavlík? Jak jím pohrdala, byl jí příliš nízký. Vida, už také neučí ve Mříčné, dostal se do města a předloni mu ta jeho krajačka povila synáčka. Jakže mu říkají? Jindra, Jindříšek. To jméno nemá ani po otci ani po matce, našli si je jen tak namátkou v kalendáři. A Pavlík už také není tak tenký, jako býval, začíná mu růst břicho, je na něm vidět blahobyt, jeho žena je pryč náramně dobrá kuchařka.

Eh, darmo mluvit. Čert sám ví, co v tom vězí, že žádný z těch mládenců, co se jí na korze a v divadle koří, ne a ne zabrat. Patrně se jí bojí, tak to asi bude. Nebo jim snad není dost koketní, nekrouť se jim dost, nelže jim jako ty druhé, nepřetváří se? Hloupí muži! Kdybyste věděli, co všechno pro vás má Štěpka připraveno na dně svého osiřelého srdce! Celé poklady něžnosti, celé peklo horké vášně!

Opravdu, Štěpka se dostala do let, kdy jí je už všechno jedno. Není na světě jenom proto, aby s matkou vymetala kostely, aby obstarávala nákupy a doma aby dřela místo služky. Už je na čase, aby také ona měla muže a děti. Dosud jí bránily předsudky plynoucí z otcova postavení městského hodnostáře. Ten jí nebyl dost dobrý, protože nepocházel ze solidní měšťanské rodiny, ten byl malý, ten byl tenký, ten neměl dost vznešené povolání. Tak, teď tomu bude konec. Štěpka ví, co udělá, provdá se za prvního, který se jí namane, má už po krk toho marného, jalového života. Chce někoho milovat, chce někoho mít, nemusí být ani krásný, ani zvlášť chytrý, nemusí to být ani tuze veliký pán. Štěpka má snad chválabohu dost slušné věno, aby se svým mužem nemusila třít nouzi s bídou!

Marně četla noviny, marně hledala zprávy o blížícím se válečném konfliktu. Tatínek pořád sliboval, sliboval, a ono kde nic tu nic.

Zrovna v této pitomé době si lidé umínili, že budou žít v tupém, telecím míru. A nebožka Hanousková přece řekla Štěpce docela jasně, že ji štěstí nebo neštěstí potká jen ve válečných časech!

Být tak silná a dobře vyvinutá, mít takové statné a žádostivé tělo, a přitom stále zůstávat stranou všeho životního víru! Štěpka teď myslívala na muže zcela nepočestně a ani dost málo se za své snění nestyděla. Myslívala na muže vstávajíc lehajíc, myslila na ně v kostele i při domácí robotě. Když se oblékala a šněrovala, kostice korzetu jí připomínaly deset výbojných, dobyvačných prstů, všacka se rozplývala touhou. Od dětství jí nebylo tajno, čím je muž ženě, och, byla vždycky docela jiná než ty ostatní maloměstské husičky, které ještě věřily v čápa a vránu, tím hůře pro ni, tím palčivější žízeň jí stoupala do hrdla, tím hrozivější závrať jí omamovala smysly, když jí byl nějakým podšitým, zlomyslným způsobem připomenut její nesplněný životní úkol. Došlo to s ní už tak daleko, že v duchu přechasto záviděla děvečce Mandě to, co před lety zahlédla v šeru hlídačské boudy.

Nebylo ze všeho nejmoudřejší plivnout na všechny úzkoprse představy o mravnosti, na celý ten bezduchý společenský řád, nabídnout se prvním zdravě vypadajícímu muži, a zmocnit se tak jediným odvážným tahem na šachovnici obou nejzávažnějších figur, lásky a dítěte?

Kdysi se dámy a dobře vychované slečny dívaly na Štěpku s mírným pohrdáním, když se na náměstí s kdekým zahazovala, když se neslušně natřásala a hlaholila jako na lesy. Odsuzovali ji, když se otáčela za Synáčkem, když se věšela na paty všem těm mládencům z jeho party. Cožpak teprve teď, když zanechala posledních ohledů a chovala se – fuj, je to tak ošklivé, ale jak jinak to říci – jako nějaká běhna! Nyní teprve sklízela opravdové opovržení, neboť – ano, bylo to pravda – všem mužským bez rozdílu nestydatě nadbíhala.

Štěpka se stala postrachem všech mladíků, schopných ženění. Vysloužilí otcové rodin se po sobě významně ohlíželi, když ji měli potkat, zvláště ti, kteří byli již nabaženi manželského ráje a rádi se

přitřeli k nějaké té ochotné sukni. Safra, safra, to je holka krev a mléko a upejpavá zrovna není, nedalo by se s ní mluvit? Mít muže se stalo heslem Štěpčinyých dní i nocí, zoufalým „chci“ bez ohledu na prostředky. Ani se tím netajila, nezáleželo jí ani zbla na veřejném mínění. Byla tak zaslepená, že se svými názory ještě chvástala.

„Jo, holky, když je člověku pětadvacet let (rok si upírala, bylo jí už víc než šestadvacet), to pak přestávají všechny žerty. Já – já bych si vzala za muže třeba cikána!“

Na korze se procházela právě jen s těmi nejhoršími. (Ti lepší už o ni dávno nestáli.) S nejhoršími flamendry, hráči, holkaři, tajnými hříšníky i jinou takovou holotou, již by pořádné děvče ani neodpovědělo na pozdrav. Jeden z těch chlapíků měl už za sebou proces pro svedení nedospělého dítěte, dostal se z toho jen proto, že sám byl mazaný advokát. Ten si právě Štěpku nejvíc dobíral pro její zbytečné panenství, mluvil zastřeně, v průhledných narážkách, že taková oběť bohům je věc celkem zbytečná a bezcenná. Ostatní se jen šklebili, chtěli se pást na rozpacích té přezrálé pobloudilé holky. Jenže Štěpka, a rozpaky! Měla odpověď pohotově.

„Nemyslete, že jsem tak hloupá, že nevím, nač narážíte a proč se na mne tak díváte. Jsem docela ráda, že nevypadám jako bidlo. A žádného z vás bych se nebála vzít si za muže, dovedla bych z vás vycepovat ještě docela slušné lidi!“ Ale ani doktůrek, ani žádný jiný z této nebezpečné chásky se nepokusili o nápravu touto násilnou cestou.

Dcerušky ze slušných rodin byly před Štěpkou důrazně varovány. Stín její špatné pověsti padal na všechny, kdo se s ní stýkali. Městečko čekalo trpělivě na skandál, který stále jaksi nepřicházel.

28

Na martinické nádraží bylo z Jilemnice dobrou hodinu rázné chůze, proto tam zámožnější raději jezdili v kočáře. V kočárech se jezdilo na tu stranu ke krkonošským horám, kde čněl Žalý

s rozhlednou a kde se rozsochatil Kokrháč se svými dvěma roklemi. V kočárech se jezdilo do nejbližších měst, do Vrchlabí, do Vysokého, do Semil, do Staré Paky a do Jičína, hlavně však na nádraží do Horek nebo do Libštátu, odkud bylo přímé vlakové spojení na Hradec Králové, na Liberec a na Prahu.

Starý povozník Gründl, který kulhal od té doby, co se mu v podnapilosti dostala noha do loukotí kola, byl v trvalém válečném stavu s mladším povozníkem Kalašem. Dobrák Gründl nedovedl čelit Kalašově zlé hubě a pěstmi ho při svém nešťastném mrzáctví nikdy nezasáhl. Ti dva nuzní konkurenti se spolu ustavičně hádali, znepríjemňovali si život, jak jen mohli, lidé se na to dívali, naslouchali proudům jejich ohavných nadávek - a to byl poslední záblesk slavného kdysi fiakristického věku. Teď měla padnout na ty dva kohouty dvojnásobná bída, teď měli být postiženi oba stejným dílem, neboť otcové města se konečně rozhodli, že nebudou mít námitek proti stavbě lokální dráhy, která měla vést přes městečko z Martinic do Roketnice.

Usnesli se, že nebudou mít námitek! Jak by ne, však již nevládli jen sami staří páni, purkmistr Berger, kupec Groman a Duda, již je v obecním zastupitelstvu také podnikavý mladý Rittich a pekař Jan Ev. Trakl přečasto drží s mladými. Teď se už nemůže stát taková ostuda jako před lety, když při stavbě hlavní trati z Prahy do Trutnova městečko rozhodně nechtělo s dráhou nic mít, odmítalo strkat do podniku pozemky i peníze. Jednou to od té dýmající lokomotivy beztoho všechno chytí a shoří, však to známe, měli jsme tu už dost požárů! A má to vůbec nějaký smysl, taková železnice, když tu je spousta dobrých koní a výborně stavěné dostavníky? A tak vinou svých nedostí prozíravých pohlavárů ztratilo tenkrát městečko příležitost, již se velmi ochotně chopila nedaleká Stará Paka. Dvacet let městečko spalo, a Stará Paka rostla, rostla, Jilemnicí vesele přerůstala.

Jilemnice bude mít dráhu, bude mít nádraží, přednostu stanice, třikrát denně bude jezdit lokálka nahoru a dolů podle Jilemky, bude nahrazovat hodiny těm, kteří je dosud nemají, a bude působit

opojnou radost všem klukům z Jilmu, z Dolení ulice a z uličky Za vodou. Ještě žily v městečku stařenky, které nikdy v životě tu nestvůru neviděly, a nyní se třásly nedočkavostí, chudinky, aby nezemřely dřív, než se ten parostroj objeví za humny, a chrle oheň a dým, poletí bez koní šílenou rychlostí k horám, kde lišky dávají dobrou noc, do horoucích pekel, kam patří všechny ty novodobé vynálezy, dílo samého ďábla.

Již je přede dveřmi věk, kdy si děti budou hrát na hvízdání, troubení, nasedání a divoký let, v domech zámožnějších občanů se začnou kupovat nové hračky, červené a modré vozíky, tažené lokomotivou, kterou uvádí do pohybu ocelová pružina. Plechový parostroj povleče celou tu nádheru po kolejích ve tvaru kruhu nebo osmičky pod tunely a mosty z papíroviny, kolem nádraží a modrých železničářů stojících v pozoru. Děti obojího pohlaví budou bez dechu stávat na stanici a dívat se, jak se na znamení píšťalkou a trubkou páka pomalu pohne, jak se začnou kola rychleji a rychleji otáčet. Nebo se budou večer dívat z oken plni nedočkavostí, nemohouce usnout, dokud se dvě světél bílých a jedno červené se supěním a rachotem neobjeví nad Dudovou chalupou. Přiblížil se věk přejížděných hřebíků, uší kladených na horké kolejnice, tajuplných ozvěn v stinných a chladných podjezdech pod tratí, pobíhání po strmých náspech, na kterých rozkvetou květiny, které dosud nikdy nekvetly v tomto ztraceném podhoří, modrá stračka a červený vlčí mák.

Zjara roku 1897 přišli do městečka první měřiči a inženýři. Práce postupovala rychlým tempem, jako by společnost, která dráhu stavěla, chtěla Jilemnici vynahradiť čas letitého spánku. Muži v kostkovaných čepicích s černými přístrojky, jimiž bylo dovoleno vyvoleným se podívat, s červenobílými tyčemi, s praporky a kolíky šlapali po lukách, po polích, kam dosud lidská noha vkročila, jen aby rozhodila zrno a požala úrodu. Zatloukali kolíky, mávali na sebe praporci, byly jich plné hospody, všude bylo hlučno jejich odbornými řeči.

Za nimi přišli dělníci až odkudsi ze Slavonie. V zimě nosili kožichy obrácené chlupy dovnitř, v létě tytéž kožichy s chlupy ven, mluvili přepodivnou hantýrkou, byli hádaví, rvali se mezi sebou do krve a znepokojovali kdekteré děvče. Tváře měli snědé jako cikáni, ve žhavých pohledech se jim obrážela jejich daleká, slunečná země. Ti počali hloubit průkopy, navážet náspy, vrtat a vyhazovat skály. Okolo Jilemnice, v Jilemnicích, po celé délce horského údolí, všude lidí jako much. Po prozatímních, úzkých kolejích, přes výhybky, kterým se kluci do setmění obdivovali, projížděly železné vozíky s hlinou i s lidmi sem a tam, náspy rostly a průkopy dostávaly svou pravou tvářnost. Nový Králův hotel na náměstí byl plně obsazen inženýry, večer bylo na korze veselo, jak nikdy nebývalo, a slečny se vyzývavě chichotaly, ale dotěrnostem sličných cizinců se statečně bránily.

Ne tak Štěpka. Té bláznivé Štěpce Kiliánové nastala nová konjunktura. Ti hřmotní, snědí, černovlasí inženýři se žádostivěma očima a s rozcuchanými plnovousy jako by byli jejími rodnými bratry! Byli stejně nevázaní a neslušní jako ona, stejně hluční se svou drmolivou, jiskřivou mateřštinou, překvapovali městečko výstředními šprýmy, posunkovali, vybuchovali, vášnivě řečnili. Jeden z nich, mladík s hebkými, sametovými tvářemi a zádumčivýma očima, měl jakousi zvláštní mandolínu, jejíž zlaté struny sladce zněly, a při ní bouřili Vlaši v toužebných písních, zvedali zraky ke stropu a nadšeně nadýmali hrudníky. Byli nesnášliví, popudliví, nezkratní a nestálí, hned něha, hned smích, hned píseň, hned rána – zrovna takoví jako Štěpka Kiliánová.

„Ta holka vypadá, jako by se byla Anna Malinová kdysi na některém z nich zhlídla!“ usuzovali lidé, protírajíce si oči nad zajímavým poznatkem, který měl dráždivě zabarvení při vši své nesmyslnosti.

První z těch chlapíků, který se o Štěpku začal zajímat, byl starší prošedivělý muž s nakroucenými kníry a s huňatým obočím. Byl o to černější, oč světleji se šatil. Nežli si s ní začal, dlouho se za ní nestoudně ohlížel a studoval ji bystrýma, zkušenýma očima, tak málo mu záleželo na veřejném mínění. Potom, když se k ní konečně

na korze připojil, lopotně jí vykládal spleeninou všemožných jazyků o své černé, statné ženě tam kdesi v Itálii a o svých pěti ještě černějších dětech. Štěpka pochopila, že v ní hledá jenom obraz svého dalekého štěstí, pohrdavě se smála jeho nemužné změkčilosti i nebetyčnému sebevědomí a zbavila se ho, jakmile se za ní začal otáčet druhý, mladík, který u Krále hrával na mandolínu.

Chlapec byl velmi trpělivý a učil ji svému jazyku. Městečko mělo podívanou, když ti dva křiklavě, na celé náměstí, vyslovovali cizí slova, neustále je opakovali, neustále je přemílali, až Štěpka vystihla jejich pravý význam a utvářela si je v ústech stejně zpěvavě a táhle, jak jí je předříkával Ital. Potom oba propukali v nevázaný smích, stříleli po sobě očima a slibovali si rajské blaženosti povzbuzujícími úsměvy. Mladík měl asi docela jiné představy o svém poměru se Štěpkou než jeho předchůdce, kterému stačilo živit se pouhou iluzí, a napadl jednou Štěpku s pravou vlašskou vášní u sochy svatého Františka pod Kozincem, který tak trochu vypadal, jako by ho bolelo břicho. A Štěpka, Štěpka, která byla přece pevně rozhodnuta mít muže, Štěpka, která nyla v letních nocích samou chtivostí po životě, sevřela jeho chlapecké ruce s divokým a vítězným smíchem. Když se vzpouzel a chtěl jí dokázat, že on je pánem této zamotané situace, div že s ním nenaložila jako kdysi s kulhavým Holinkou, div že ho od sebe neodhodila jako lajtnanta Malinu, vyčerpaného milostným zanícením. Zábradlí nad lomem zaprašťelo, a Ital se polekán ohlédl do hlubiny pod sebou. Nechal se jí pak pokorně vést jako zloděj četníkem se svěšenými rty a s bezbarvými tvářemi.

Ani třetí, inženýr, zpěvák a milovník služek, nestal se Štěpčiným ženichem, nezískal dar jejího těla, které se tak nestoudně nabízelo pastvě hladových očí. Štěpka sama sobě nerozuměla. Hra s muži ji stravovala, žila v jakémisi nebezpečném víru, stála nad srázem, ale nesklouzla, toužebně se smála a rozpínala paže jako šílená, sténala na lůžku za měsíčných nocí, volala k sobě stíny, a přece se vždy znovu vzdávala svého práva na lásku. Snad věděla, že *toto* dítě nemá naději se narodit. Snad to byla hra na silnějšího, a ona,

bohužel, i tentokrát byla silnější, anebo ostrůvek počestnosti, poslední píď její země, o němž se smlouvali s peklem její strážní andělé, byl pevný a nerozborný jako skála. Volala po milencích, ale byla by strpěla jen manžela.

29

Před sedmi lety se Anně Kiliánové bratr Jan pranic nelíbil. Ve své selské, poněkud tvrdé mysli si ho již představovala, jak vládu nad statkem odevzdává synovi a jak dohasíná v malé sedniče za kuchyní pod těžkou pruhovanou peřinou. Malina však žil. Jeho tělesný stav se sice nezlepšil, ale také se nehoršil. Žíly na krku mu vystoupily, tvář se ještě víc propadla, ruce se znatelně chvěly, ale nešel na výměnek, syn se neženil, na Vejrychovsku zůstávalo všecko při starém. Zato začala marodit Anna Kiliánová.

Když se později Štěpka rozpomínala, kdy se projevíly matčiny těžkosti poprvé, zjistila toto senzační datum: bylo to tenkrát, kdy anarchista ve Švýcařích zavraždil císařovnu Alžbětu. Anna se hrozně rozčilila, kolena se jí podlamovala, musila usednout. Od té doby nebyla již nikdy taková jako předtím.

Pak jí občas přepadla hloupá nevolnost, snad ani tato nevolnost neměla s její nemocí nic společného. A přece – kdypak bylo statné Anně nevolno? Kolikrát div že neztratila vědomí nad škopíkem plným nádobí, s utěrkou v ruce. Jistěže ji někdo uhranul! A Anna Kiliánová, která neulehla po celá léta, se nyní choulívala na pohovce, potažené voskováným plátnem, na té protivné pohovce, na níž tak nerada sedala, poněvadž se na ni člověk obyčejně napolo přilepil. Mívala prožloutlé tváře a ztrhaným okem hledívala bezmyšlenkovitě ke stropu. Za den nebo za dva nebývalo již po nevolnosti ani památky. Asi za půl roku však začala Annu zlobit – chůze.

Ne snad že by byla rázem přestala chodit, neměla také pražádné bolesti, jenom když trochu déle kráčela, zmocňovala se jí zvláštní ochablost. Nohy slábly, tak slábly! Celá příčina všech jejích trampot

vězela kdesi v boku. Anna si hnětla dlaní to nepříjemné místo na svém těle, podpírala je pěstí, nic plátno, nezbývalo než usednout, kam se právě dalo, na lavičku před cizím domem, na okraj plotu, na patník u silnice, na pařez podle cesty.

„Copak, copak, paní stavitelová, nějaká unavená?“

Anna odpovídala nerada. Hrozně se styděla za svou bezmocnost. Vše možně se vymlouvala. Buď se jí nějak „udělalo“ nebo na ni někdo špatně koukl. „Takových všelijakých lidí tu dnes chodí!“ Vstala a belhala se dál. Někdy se zas docela pěkně rozešla. Nejobtížnější bylo dostat se do bytu v druhém patře. Jen tak tak že vylezla po těch zatrápených schodech. A potom se svalila na pohovku ustrojená, jak byla, šly na ni mrákoty. Pot jí vystupoval na čele, byla celá zelená.

„Ty schody, ty schody, ty mě jednou zabijí!“

Teď už před ní Kilián schody v ochranu nebral. Nic mu nemusila říkat, věděl docela dobře, jak jí je, i bez těch lamentací. Již dávno si lámal hlavu, co by se v té věci dalo podniknout. Během léta se Annina nemoc podstatně zhoršila. Kilián se konečně rozhodl a vypravil se na poradu k doktoru Blodkovi. Ženě ani dceři se o své cestě slůvkem nezmínil.

„Musíte mi to pořádně popsat, jaké má bolesti, co jí kde vadí.“

Kilián mu mohl sdělit jen výsledky svých pozorování. Doktor se tvářil vážně.

„Hleďte, aby se zbytečně neunavovala. Ať se co nejméně pohybuje. A kdyby tak mohla být ušetřena chůze po schodech. Nemohl byste si vyměnit ten byt nahore s někým v přízemí?“

Ne, to Kilián rozhodně nemohl. Z těch lidí, co dole bydlili, by se nikomu do druhého poschodí nechtělo, a on si svých nájemníků vážil. Pojal docela jiný plán. Vystaví si vilu jen pro sebe a pro svou rodinu, žádný nájemní dům. Vilu, jakou postavil doktoru Hilmarovi, jenomže mnohem menší, útulnější. Vyhlédl si náramně krásné místo při úvozové cestě od Panské zahrady ke kapliče svatého Isidora, pod samým Kozincem. Na severu i na západě je chránily vrchy a lesy. Kolem byly jen pastviny, pole a jeteliště.

Nedaleko čněla čedičová skalka nad jezírkem, sotva větším než pořádná louže. Prý se tam za dávných časů popravovalo, stávala tam šibenice. Říkalo se tam „Na hrobce“. Lidé dokonce tvrdili, že na milé „Hrobce“ straší, černý pes s očima jako řeřavé uhlíky, blikavá světýlka dušiček a kdesi cosi. Kiliánovi to nemohlo vadit, byl nad takové pověry povznesen.

Do zimy byla vila pod střechou, avšak k nastěhování byla připravena až zjara. Mrazy a plískanice Anně Kiliánové dodaly. Nebyla už také žádná mladice, bylo jí víc než čtyřiašedesát let. Kdyby si byla aspoň dala říci a netrvala na tom, že musí být každý den na mši! Marně jí Kilián domlouval, tvrdil, že churavému křesťanu musí bůh odpustit, když se pomodlí doma a nenamáhá se zbytečnými špacíry. Kdepak Anna, ta měla svou tvrdou palici. Nejen do kostela, ale také ještě v neděli na chvíli na náměstí. Vždyť je to jen pár kroků! Nohy však v kostelní lavici ztuhly a nechtěly se rozejít. Kolikrát ji musila Štěpka po schodech vzhůru takřka vynést!

Kilián pronajal svůj byt v činžáku již od prvního dubna. Byl to vlastně velmi výhodný obchod, ta vila! Lidem stačí ukázat: „Tady by byla pěkná nová ulice!“ Hned se tam hrnou. Lišák Kilián neopominul koupit všechna pole pod „Hrobkou“, o která by tak asi v nejbližší budoucnosti mohlo jít. Jestli mu městští páni na tu vějičku sednou, postaví tu ještě celou vilovou čtvrť.

Kilián připravil svým spoluobčanům ještě jedno překvapení. Sotva byla vila omítnuta, dostala jméno. Uprostřed strmého štítu vykouznil fasádník těžkopádná pozlacená písmena: VESNA. Považte, vesna! Jako by byl ten starý světoběžník postavil dům pro svou milenku, a ne pro nemocnou, mrzutou bábu s jaterními skvrnami v obličejí a s ochabujícíma nohama!

Krátce před Velikonoci se Kiliánovi do vily přistěhovali. Asi za čtrnáct dní po svatodušních svátcích byli zas v městečku zpátky.

V Jilemnici se dodnes vzpomíná na onen ojedinělý, ohavný útok škvorů na Kiliánovu rodinu. Opravdu bylo to něco tak podivného a směšného a přitom zrovna strašidelného!

Jedné květnové noci, za šest týdnů po tom, co se ve vile usadili, spali Kiliánovi docela pokojně při otevřeném okně ve své přízemní ložnici. Nenadále se oteplilo, zavál vonný jarní vítr, začínala opravdová vesna. Stavitel se kolem půlnoci probudil nepříjemným pocitem, že mu něco leze po čele. Smetl to rukou, ale již mu cosi podobného chvatně pospíchalo po chlupatém předloktí. Rozsvítil svíčku. Postel byla plná škvorů, oknem jich dovnitř lezly celé armády, zdi se jimi černaly. Škvor vedle škvora, tisíce škvorů, snad milióny! Spěšně zavřel okno a vyběhl jen ve spodním prádle a v pantoflích na zahrádku. To byla ovšem vzhůru také již Anna Kiliánová a Štěpka. Anna se tetelila úzkostí na pohovce ve vedlejším pokoji, Štěpka si s otcem prohlížela domek zvenčí. Zdi byly i tam plné škvorů, bylo jich nesčíslně, šplhali až k okapu za svitu luny. Hrůzná podívaná na tu šerednou škvoří úrodu!

Ráno nebylo po havěti ani památky, sám pánbůh ví, kam se poděla, kam zalezla, ale následující noci se komedie opakovala, ač okno zůstalo zabeďněno. Celý den lili Kiliánovi do štěrbin mezi prkny podlahy kyselinu, pečlivě tmelili kdejakou skulinu. Marně.

Třetího dne pracovali u vily dělníci. Vykopali kolem celé parcely příkop jako okolo nějakého hradu a nasypali do něho nehašeného vápna. Na radu drogisty Poláka políčil Kilián na zahrádce kusy syrového masa. Co se do něho přes noc nachytalo, bylo ráno rozdrceno těžkým zahradním válcem. Škvorů znatelně ubylo, ale ještě jich lezly spousty po zdech venku i uvnitř. Na spaní nebylo ani pomyšlení.

Churavá a přenábožná Anna jen vzdychala a modlila se. V kostele jí kdosi namluvil, že ti škvoří nejsou nic jiného než horda převtělených ďáblů. „To máte ty zločince a vražedníky, které tam za všechna ta léta popravili, jakpak by ne, propánakrále! Vždyť to bylo zrovna rouhání, postavit si dům několik kroků od míst, kde dříve stávala šibenice! Uvidíte, uvidíte, tohle ještě tuze špatně skončí!“

Od té chvíle nebylo s Annou doma k vydržení. Ne, ne, tady nezůstane, vždyť je to země prokletá, dnes to jsou škvoří, zítra to budou třeba krkavci, kdopak to může vědět, tady provádí své rejdy

sám satanáš. Cožpak to Kilián nechápe, že tady nelze bydlet člověku, který jen trochu myslí na své spasení? A řekněme, že to nejsou zrovna převtělení čerti, dojistá jim však chce pánbůh dát výstrahu. Kdo by neuposlechl božího varování?

Tak mluvila bývalá Anna Malinová z Vejrychovska! Stavitel se zlobil, třískal dveřmi, proklínal ty svíčkové báby v kostele, nebylo mu to však nic platné, nakonec musil své ženě vyhovět. Nemocný člověk má právo na nějaké ohledy. A tak se mistr Kilián z nešťastné Vesny vystěhoval a octl se v domku vedle školy, v malém, skrovném domku, v němž měl krámeček papírník Zach, v domku, který sám nestavěl. Tvůrce Hoření ulice se stal na konci svého života pouhým nájemníkem.

V domku u školy to nebylo tuze krásné. Místa bylo maličko, pokojíky byly temné a těsné. Štěpka těžko zvykala novému pořádku. V činžáku měla svůj vlastní pokoj a vlastní komůrku na půdě. Ve vile jí patřilo celé podkroví. Teď měla zase spát v ložnici s rodiči jako před lety, když byla ještě malá. Její výbava byla uložena v bednách a kufrech, její bohatá garderóba byla napěchována do skříní.

Najednou byla Štěpka opět těsněji připoutána k stárnoucímu otci a k churavějící matce. Objevila, co jí dosud unikalo v chvatu dní: beznadějně chátrání rodinného života. Matka, kdysi tak přísná a pracovitá, byla už jen vzdychavou, ustrašenou stařenou, která si často a bez jakýchkoli zjevných příčin poplakala. Otec byl den ze dne popudlivější. Jak by ne! Nemocná a plačící žena, neprovdaná dcera, prázdná vila u „Hrobky“ – kdopak by se odhodlal do ní nastěhovat nebo ji dokonce odkoupit? Spekulace s parcelami pod Kozincem se hned tak nezdaří.

Kiliánův nos zduřel, jeho líce zbrunátněly, rozčuchané bílé vlasy, dříve tak ctihodné, jen zdůrazňovaly jeho divoké vzezření. A právě v těchto neklidných dnech byl jmenován školním dozorcem. Brzy ho už neposední a nezdvořilí žáci začnou nazývat Měchuřinou.

Kilián uvažoval o nové stavbě. Hledal pro sebe a pro svou rodinu nějaké slušnější místo, nějaký nový, opravdu pokojný útulek v stáří. Vystříhal se však otevřených polí, bál se škvorů.

Přemýšlel, hledal, ale pořád se jaksi nemohl rozhodnout. Snad ho činila váhavým ženina choroba, snad byl také jeho vynalézavý mozek už trochu unaven.

Můj ty bože, vždyť ta nebohá Anna nemohla už ani pořádně chodit po kuchyni! Štěpka od ní pomalu převzala všechny povinnosti i práva hospodyně. Do služeb Kiliánovy rodiny vstoupil Tonánek-Světýlko. Zakoupili těžkou, vypolštářovanou židli na kolečkách. Anna se nejdřív zpěchovala do ní usednout, když jí však naznačili, že jen tímto způsobem ji budou moci denně dopravovat do kostela, konečně přece povolila.

Kilián kul plány, kul je vytrvale, najednou však všeho zanechal a vrátil se k starému snu, o němž již dávno přemýšlel, ale který dosud úzkostlivě tajil. Jednoho dne se začala bourat stará márnice. Na jilemnickém hřbitově rostla nádherná empírová hrobka. Psal se rok 1899.

30

Prvního září, právě na Štěpčiny devětadvacáté narozeniny, vyjel z Martinic ověncený vlak s hodnostáři a pozvanými hosty. Na čerstvě omítnutém jilemnickém nádraží, vonícím vápnem a ozdobeném chvojí, byl netrpělivě očekáván celým městečkem. Muži i ženy, staří i mladí se tísnili v čekárnách, na nástupišti, před kolejemi i v přilehlých ulicích. Hlava vedle hlavy – jablko by nepropadlo. Vzrušení bylo nesmírné, taková událost jako dnešní se přihodí sotva jednou za život. V popředí stála kompletní Mourkova kapela, připravená nasadit trouby a klarinety, udeřit do bubnů a do činelů na pokyn svého kapelníka.

První vlak! Od zítřka vstoupí v platnost pravidelný jízdní řád. Ještě dnes, naposled, se v plné slávě zaleskly kočáry a dostavníky, když odvážely pány a dámy k zahájení jízdy do Martinic. Gründl si

na své zrzavé pačesy nasadil pomačkanou buřinku, Kalaš se oblekl do oblýskaného černého kabátu. Možná, že ještě večer zapijí svůj žal „U koníčků“ nebo u Semjána, snad si dokonce vynadají nebo se porvou. Kohopak teď budou vozit jejich vychrtlé herky? Starého doktora Blodka, až pojedou za nemocným do Štěpanic, do Mrklova, na Benecko – ale cožpak tam lidé také někdy stůňou? Nebo až přijede do města nějaký ten obchodní cestující, který bude chtít nabízet své zboží po celém okrese.

Kdekdo si dnes oblekl své nejlepší šaty, vždyť je to hotový svátek! Maminky si s sebou přivedly své potomky – i ty nejmenší, zavinuté v povijanu a ležící v kočárcích – ať to také vidí, ať si to zapamatují, jednou o tom budou vyprávět svým dětem. Och ty děti, s těmi byla největší potíž. Strážníci a železničáři je nestačili odhánět od kolejí, učily se po nich chodit jako po laně, přikládaly na ně ucho. Někdo jim namluvil, že supění blížícího se vlaku uslyší již z dálky, že se pod koly té železné nestvůry bude třást země.

Avšak slyšte, slyšte! Tam v dáli za lesy již hvízdá píšťala lokomotivy! To, co vidíte na obzoru, není nízko plující bílý obláček, ale rozptýlený kouř!

Vlak se skutečně blíží. V prvním vagóně důstojně sedí stavitel Kilián vedle purkmistra Bergra, sedí tam starý Groman, doktor Blodek, pekař Jan Ev. Trakl a ostatní členové městské rady. Kilián vypadá skoro způsobně, paty k sobě a špičky od sebe, mezi nimi hůl, o jejíž kovový knoflík si opírá bradu, nedůvěřivě pozoruje oknem bláznivý kolotoč lesa a naslouchá nesrozumitelnému brebtání italských inženýrů, kteří sedí v sousedním kupé za poloviční stěnou.

Tento vlak, jako všechny tehdejší vlaky na vedlejších tratích, je ještě vybaven starodávnými buclatými vozy se samostatnými odděleními, do nichž se průvodčí může dostat jen zvenčí po dřevěné lávce. Je k tomu zapotřebí kousek akrobacie. Vůz, ve kterém sedí městská rada, hosté a inženýři, je vozem druhé třídy, má vycpaná sedadla, potažená červeným plyšem. Les, telegrafní dráty, pole i chalupy, vše kolem prchá v divoké změti. Pro stavitele

Kiliána to není nic nového, nejede vlakem poprvé, ale mezi členy městského zastupitelstva jsou i takoví, kteří ve vlaku jaktěživí neseseděli, například Jakub Duda, jemuž přezdívali Žabař, a starý Vrbata.

Již je tu první nízká paseka, ta, na níž lze za podzimních večerů spatřit říjí zpitomělé srnce, na níž se pásají divocí králíci, paseka vlhká a stinná, za časných jiter zahalená závojem mlhy. Tam je vidět silnici – hle, i silnice je plná zvědavců, pitvoří se, povykují a mávají kapesníky a klobouky. Kilián je již starý muž, který si celkem nepotrpí na světskou marnost, a pak, chce-li, dovede se ovládnout, přesto se však trochu – jen docela málo – pokládá za hrdinu dne.

Dovede se ovládnout, ovšem zato v posledním vagóně mezi mládeží je někdo, kdo se ovládat vůbec nedovede. Štěpka tam provádí své divy. Chechtá se, mluví s kdekým a mluví ke všem najednou, oči jí září, je to její svátek, a jaký svátek! Mladíky, i ty slušné, to dnes přivedlo z míry, přinesli s sebou dvě láhve sladké kořalky a Štěpka nemá, rozhodně dnes nemá důvodů, proč by si odpírala toto zakázané ovoce. Je hlučnější a nevázanější než kdy jindy, tím spíš, že i jiné dámy a slečny si už lízly, a hned z nich spadla všechna hloupá škrobenost, jsou teď daleko příjemnější a nenucenější než na nedělním korze.

Vlak již definitivně opouští martinický les, poslední vysoké stromy kynou mistru Kiliánovi na rozloučenou, ty stromy, pod nimiž bylo ještě před nedávnem tak ticho a poklidno, kde bylo možno se skrýt přede vším hlukem světa. První stavení osady Jilmu! Vejrychovsko na druhé straně silnice! Kola již rachotí přes výhybky, a teď ten zběsilý pokřik a ta hudba! Mourkova kapela spustila tuš, prapory vlají, pleskají větrem. Brzdy skřípou a vlak se zastavuje.

Na jilemnickém nádraží poměrně krátké zastavení, občerstvení a proslovy. Dvířka všech kupé se otvírají, městská rada i inženýři se tlačí na stupátkách, purkmistr Berger za něco děkuje. Ach, školní děti a před nimi zpocení učitelé! Mládež v posledním voze se chová poněkud nezpůsobně, ale s tím se teď zatím nedá nic dělat. A opět hraje Mourkova kapela, pára syčí, vše je již zas pozamykáno,

otevřená okna jsou plná hlav, opět mávání klobouky a kapesníky, hvízd píšťalky a vítězné zatroubení novopečeného vlakvedoucího! Přednosta stanice, krasavec s nakroucenými kníry a sametovými očima, v červené čepici, ve vyžehlených černých kalhotách, stojí v pozoru a cení zuby k bílému úsměvu – vlak se hýbe.

Kilián sedí opět na svém místě vedle purkmistra Bergra a naslouchá ještě horlivějšímu brebentění italských inženýrů, přitakává bezmyšlenkovitě k jakési otázce pekaře Trakla. Jedním okem hledí na lesknoucí se knoflík své hole, druhým se pokradmu dívá ven, kde kolem něho tančí nikoli již les, nýbrž celé městečko s chrámem svatého Vavřince, školou a zámekem, s radnicí, domy a podloubími. Dolení ulice se obrací k vlaku svými pavlačemi a dvorky, všude uličníci a jásot, bože, kolik se to v posledních letech narodilo v městečku kluků? Je to zrovna hrozné, co jich visí na plotech, na větvích olší nad potokem, na sloupech pouličních lamp! Co se v budoucnosti stane se všemi těmito kluky? (Kilián neví nic o blížící se válce, nedočká se jí, netuší, že jich velkou část pohltí.) Nad Dolení ulicí, rovnoběžně s ní, defiluje kolem Kiliána jeho životní dílo, Hoření ulice. Kolik domů? Celá šňůra domů, a všechny stavěl on!

Vlak zapískal. Poprvé přejíždí hrabačovskou silnicí. V příkopě pod tratí leží převrácená drezína, nejspíš ji teprve v poslední chvíli shodili z kolejí, kolem ní Charváti s kožichy obrácenými chlupy ven, s brunátnými jižními tvářemi. Nad silnicí, neuvěřitelně vysoko, jako poslední stráž městečka trčí svatý František s rukama složenýma na břiše. A již se vlak žene pod samým Kozincem. Lokálka poslušně zastavuje na všech svých pěti nádražích, leká stařečky a babky ze zapadlých horských vsí, blíží se pomalu, ale bezpečně k rozsochatému, holému Kokrháči s jeho propastmi, s jeho klečí a modrými květy hořce. Na konečné stanici, v Raketnici, se obrátí k zpáteční jízdě do městečka, když byla statečně urazila dvaadvacet kilometrů své trati.

Prvního září 1899. Nezapomenutelné datum pro současníky! Za tři měsíce skončí století, nastane rozmezi dvou lidských věků, a hle –

svět se nezbořil, nespláchla ho potopa, babičky v kostele se mýlily, bůh se nerozhněval, hříšné nezahladil. Svět žije a žije i měšťáctví, ukolébané mírem. Svět žije, ten starý svět, v němž věci zůstaly tak dlouho beze změny, v němž tak dlouho, až do úplného zdětinštění vládli bohabojní sedláci, zámožní kupci a důstojní řemeslníci, jejichž řemeslo mělo zlaté dno. Císař nepozorovatelně stárnul a jen jaksi po sousedsku, pošetile, za humny, se prováděla nikomu nepotřebná radikální politika. Již se však v ulicích městečka začínají objevovat první postavy s širokými klobouky a s pobuřujícími černými vázankami, muži s maceškou v knoflíkové dírce, socialisté a volnomyšlenkáři. Již se v obecních zastupitelstvech hlásí k slovu nová generace, a nežli se staříci probudí z letargického spánku, zasednou v městských radách a zmocní se i starostenských křesel.

Ještě maličko, a nastane čas, kdy otcové, kteří klopotně schraňovali krejcar ke krejcaru, odevzdají statky, živnosti a obce dětem, které z našetřených kapitolů začnou opatřovat nákladný pokrok. Přestane se líbit křivolaká Jilemka se svými každoročními povodněmi, její koryto bude sešněrováno do kamenného řečiště. Přestane se líbit blikavé a mírné světlo na nárožích i v domech, bílý hrabačovský mlýn bude přeměněn v elektrárnu, zázračně zaplanou žárovky, dům i ulice se pohádkově vznítí pouhým klapnutím vypínače. Muž se žebříkem, s plechovou konvicí na petrolej a s hadrem k čištění cylindrů bude vymazán z obrazu maloměstského života, bude zapomenut, děti, které se narodí o deset let později, nebudou již ani vědět, jak vypadal. Zmizí schůzky řečných dívek a žen u pump a studní, výpravy služek s konvemi a putnami ke kašně na náměstí ztratí své kouzlo, neboť bude zřízen vodovod s rezervoárem na Kozinci, který bude sbírat prameny v líbezné Bařovce pod Žalým. Budou vystavěny nové činžáky a domy se zbytečnými věžičkami, nové školy, jako by už staré nedostačovaly, měšťané začnou pomýšlet na zvelebení a okrášení svého rodiště, na založení muzea, na předláždění ulic a rozšíření chodníků. Policajtovi odejmou jeho tradiční buben, náměstí bude zbaveno trávy, stařenky, ty, které nosívaly čepce s

penízky, stuhami a cetkami, vymřou, začnou se vyrábět tovární boty, ševci přijdou o slávu svého řemesla a služky budou nosit klobouky jako dámy. To, co bývalo výsadou honorace, stane se majetkem nejširších vrstev a ti, kteří to dosud považovali za své nezadatelné právo, budou vrtět hlavami nad nespravedlností tohoto světa. Snad se budou dokonce těšit na to, až usnou tvrdým spánkem beze snů na jilemnickém hřbitově a neuslyší už ani zmatené hlasy svých dětí a vnuků, ani hukot železnice a všech těch budoucích nových strojů na silnicích a v oblacích nad svými hlavami.

31

U martinického lesa vyrostla nová Cíchová fabrika. Nejen jilemničtí kluci, ale i dospělí začínají vášnivě jezdit na lyžích. Budova dívčí školy se dostavuje – nestaví ji mistr Kilián. Pokrok, pokrok, pokrok! Romantika! Romantika! Kde je školák, kde je junák, kde je muž, který nečte romány Julia Věrna a Karla Maye?

I do divadla se vloudil nový, romantický duch. Hubený hrabačovský barvíř Mikyska vystupoval v roli Dona Quijota. Jel na opravdovém koni, z rozřatých měchů teklo opravdové víno, mlýnská ramena se točila doopravdy! Kupec Kamínek z Dolení ulice vynikl v *Kryštofu Kolumbovi*. Vlny namalované na dlouhých pružích plátna se pohybovaly a budily tak iluzi rozbouřeného moře. Kolumbova flotila byla také jen namalována na kulisách, zato jeho velitelská loď Santa Maria byla opravdová kocábka, podobná oné, v níž němý Franc jezdil za povodně po Jilemce. Jakýsi plavčík visel v ráhnoví, dole zápolil Kamínek se vzbouřenými lodníky, situace se stávala hroznou, nože se zableskly, pistole byly vytaženy, avšak plavčík zvolal právě tak včas své vítězné: „Země! Země!“ A obecenstvo slzelo ulehčením, neboť Kolumbus-Kamínek byl zachráněn. Na scénu vstoupili indiáni. Byla to první slavná hra s indiány, kteří měli tváře pomalované všemi barvami a vlající péra v černých parukách.

Líbili se nesmírně, městečko volalo opět po něčem podobném. Tak byla za necelý měsíc po *Kolumbovi* nastudována *Cesta kolem světa za osmdesát dní* a v ní zas vynikla Štěpka Kiliánová. Mikyska hrál tentokrát Philease Fogga, ale nevydařil se, poněvadž diváctvo se smálo, jakmile ho spatřilo, bylo na něho zvyklé jako na komickou figuru, kdežto Passepartoutovi, mladému Mlezivovi, se nesmál nikdo, byl na tu roli příliš smutný. Štěpka ovšem hrála Audu, mladou indickou vdovu. Černé vlasy měla zapleteny ve dva předlouhé copy, v uších jí visely zlaté půlměsíce. Aspoň se ty staré náušnice z maškarního plesu ještě jednou uplatnily! Když v Novém Yorku vstupovala s Phileasem Foggem na parník kapitána Speedyho, posadila si na hlavu otcův polocylnidr, ozdobený tylovým závojem, který jí splýval po zádech až k pasu – tak si patrně představovala urozenou Angličanku na cestách.

Zachránění sličné Audy z připravené hranice, na níž měla být zaživa upálena se svým nebožtíkem manželem, bylo odměněno bouří nadšení, avšak holič, který byl malé postavy a nebyl nadán obzvláštní tělesnou silou, se při tomto výkonu div neztrhal. A cožpak teprve slavnostní Audina projížďka na slonu! Jak důstojně se tvářila a jak se blaženě usmívala, zatímco pod ní, ve vnitřnostech kašírovaného slona, praskaly Synáčkovy a Xaverovy kosti! Nejpůsobivější však bylo přepadení vlaku rudochy. Vlák byl opět namalován na plátěném pásnu a indiáni se na něj vrhli s pravým hurónským řevem, výhruzně mávali tomahavky a poskakovali jako opice.

Cesta kolem světa od Julia Verna byla sehrána celkem třikrát, vždy před vyprodaným domem. „Nuže,“ doporučoval Synáček, „když mají tyhle výpravné kusy takový úspěch, dáme na program zase něco takového!“ A na plakátech se objevily *Děti kapitána Granta*.

Jilemnice neviděla ještě nikdy předtím divadelní reklamu. O tu se postaral mladý Kverka, který na podloubí hotelu „U modré hvězdy“ prodával podvazky, šněrovačky, límce, kravaty a jiné módní zboží. Sestrojil ze starých kulis a z řeznického vozíku Duncan, jachtu lorda Glenervana, zapřáhl do ní kluky, oblekl se do čehosi, co z jakýchsi

příčin pokládal za admirálský stejnokroj, a jezdil od hospody k hospodě. Všude statečně pil. Plula znamenitá loď Duncan po náměstí, plula ulicemi, zajela i do Mřičné a do Hrabačova. Dobrý horský lid v městečku a v okolí byl vzrušen na nejvyšší míru. Jak jen se to, proboha, pohybuje? Vždyť ono to jede samo! Kluci, kteří Duncan tlačili, byli ovšem schováni pod plachtou, a aby viděli na cestu, měli v ní pro oči vystříhány dírky.

Konečně bylo po zkouškách, po generálce, zvonek zacinkal potřetí, představení se začalo. Hlediště i galérie byly naplněny do posledního místa. Štěpka hrála lady Glenervanovou. Zrádným Ayrtonem byl kupec Kamínek. Hrabačovský barvíř dostal roli učeného Paganela.

Jaké úžasné atrakce byly pro obecenstvo připraveny v *Dětech kapitána Granta*! V hadí sluji syčeli mechaničtí hadi, které stvořil Synáček z papíru a z pružin. Patagonec Thalcave sestřelil dobře mířenou ranou kondora (vycpaného ostříže), který unesl mladého Roberta (hadrového panáka Bertičky Polákové), řeřavé vlčí oči obkličovaly palisády, sopka soptila – och, ta sopka! Jejím tajemstvím bylo šlapací kolo – vymyslel je zase Synáček – po něm se drápali lord Glenervan a lady Glenervanová s dětmi a s celou tou sympatickou společností. Tu se najednou dalo kolo do pohybu, všechno se to řítilo zpátky, kamení pršelo, plameny šlehaly, dámy úpěly a válely se dole pod srázem s pány v jediném klubku. – Bylo to nesmírně napínavé a povznášející.

Nakonec byl na zapomenutém ostrůvku uprostřed moře nalezen zarostlý kapitán Grant vedle malebných trosek své lodi Británie, týž Grant, který měl na začátku představení hladce vyholené tváře a potom tak strašlivě ztroskotal, a zrádný lotr Ayrton, vulgo Ben Joyce, byl z trestu zanechán na jeho místě na pusté skále se zásobou střeliva a potravin a s mnohými dobře míněnými radami, aby se polepšil. Opona spadla a diváci neúnavně tleskali všem, Kamínkovi, Mikyskovi, Jejich Lordstvům, zachráněnému Grantovi i lotru Ayrtonovi, který, když se to tak vezme, byl nakonec docela dojemný. Spokojený divadelní národ slzel a těšil se na první reprízu.

Co to bylo za slavné doby, tyhle výpravné kusy na jevišti jilemnických divadelních ochotníků! Vzpomeňte, pamětníci, jak jste žádostivě hleděli za Kverkovou jachtou, když půvabně brázdila bahno naší Dolení ulice! Co jste si jako kluci nahráli na dvorku Plíškova domu na ztroskotání, na ubohého Granta, a vy, děvčátka, na neodolatelnou lady Glenervanovou! Kamaráde, tys to byl, který tak toužil po kapitánské čapce a také ji nakonec dostal! A v divadle jsi podvokrát natahoval krk po matčině boku, díval ses vyjeveně na boje i zemětřesení, viděl jsi Štěpku Kiliánovou, jak se řítí po úbočí sopky, žasl nad léčkami elegantního Ayrtona, nastrojeného do bílých plátěných šatů, radoval ses nad šťastným koncem se všemi ostatními velkými i malými dětmi, shromážděnými v hledišti.

Úspěch *Děti kapitána Granta* překonal všechno očekávání. Tou hrou byli uneseni i lidé vážní, odměření, kteří se dosud nedali vyrušit z klidu žádným z těch romantických kusů, jichž byla přece sehrána již celá série. Jak by ne, vždyť technický rozmach ochotnického spolku byl prostě neuvěřitelný. (Vlci, hadi, sopka!) Titíž důstojní a škrobení lidé tleskali a povykovali stejně i při třetí a čtvrté repríze.

A právě na této čtvrté a poslední repríze na samém sklonku senzačního roku 1899 seděl mezi honorací muž, který tam ještě jaktěživ neseděl, vychrtlý, dlouhý chlapík s řídkými vlasy a navoskovanými kníry. Měl zapadlé, posměšné oči, tenké prsty, zažloutlé od cigaret, a byl oblečen do nenápadných šatů šedé barvy. Tento cizinec snad jediný ze všech tleskal jen jakoby z donucení, unaveně, líně, s opovržením. Pouze tehdy, když se Štěpka Kiliánová koulela jako obrovský balík látky po úbočí sesouvající se hory, zkřivil jeho vyžilou tvář ohavný škleb a kostnaté dlaně zavířily jako velikonoční klapačka. Potom si zas nasadil masku urážlivé lhостejnosti.

Tento záhadný člověk, tento ledový muž mezi všemi těmi horoucími nadšenci, ten panák bez kapky krve v žilách, či snad příliš světem protřelý pán, který viděl už jinší scény a byl zvyklý

jinší romantice, nebyl nikdo jiný než hejtman Pavel Malina, který dlel od neděle na Vejrychovsku u otce a bratra na trvalé dovolené.

32

Španělsko bylo poraženo Spojenými státy a jeho loďstvo zničeno, v Jižní Africe planula válka, Búrové se udatně bránili červenokabátníkům, jména Krüger a De Wett šla od úst k ústům, stateční kluci z náměstí bojovali búrskou válku s kluky z Jilmu a Štěpka Kiliánová se radovala ze své nové válečné příležitosti, ze své pozdní válečné příležitosti – ale kde se, u čerta, v městečku vzal hejtman Malina?

Pavel Malina nebyl hejtmanem tak tuze dlouho. Bylo to od něho vlastně hezké, že dosáhl tak vysoké hodnosti na samém sklonku své vojenské kariéry. Jmenovali ho hejtmanem, ale pak – nu, pak mu ovšem nezbylo nic jiného, než zažádat o penzionování.

Dloužky, ze kterých se staly dluhy, marně uplácené milosrdnou rukou otce, jenž pro tento ušlechtilý cíl obětoval staršího syna jako Abrahám Izáka, rostly a rostly, dvůr se drolil a drolil, až už nebylo ani pomyslení na to, že by mohl být ještě někdy stmelen do původní podoby. Bylo již nad slunce jasnější, že bude nutné opět odprodávat, ale bylo také nad slunce jasnější, že nebudou odprodávat Malinovi, nýbrž věřitel, jilemnická spořitelna. A nebylo už ani pomyslení na to, že by si bylo možno na Vejrychovsko ještě něco vypůjčit, a tak do zázračné hejtmanské kariéry, do kariéry z boží milosti, přestala téci míza. Pavel zakončil smutnou frašku velkolepou důstojnickou pitkou a navrátil se domů jako marnotratný syn se svítivou uniformou a s prázdnýma rukama.

Nebyl uvítán jako onen biblický marnotratník, ale spíš jako mrtvola, která se nezvána a nevolána vrátila z hrobu. Nikdo nezabil na jeho oslavu tučné tele, nikdo ho s blahorečením nepřivinul k srdci. Hluchoněmý Franc rozpačitě smekl čepici, žádný jásavý zvuk mu nevyšel z hrdla, starý pes jen tesklivě zakňučel, když ostruhy na lesklých perkách zazvonily před jeho boudou.

I on snad věděl, že ten, jenž vstupuje, nepřiloží ruku k dílu, nevysype z děravé kapsy zlato, potřebné k znovuzřízení hospodářství, že se jen líně svalí na postel ve velké světnici a bude se tiše nudit a nahlas po vojensku klít. Starému Malinovi nepřibýlo vrásek v jeho zbědovaném obličejí jen proto, že se mu jich tam už víc ani nevešlo. Hejtman pozdě vstával, pozdě sedal ke stolu, na každého se přepodivně díval a přepodivně se usmíval. Pozoroval. Zažíval zvláštní senzaci. Tak vida – domov! Dávno již nebyl jeho domovem. Nic ho sem nelákalo, nic ho tu netěšilo. Eh co, bylo mu to vlastně docela jedno. Byl dokonale vypotřebován, dokonale znaven. Nebyl těžkomyslný, spíš naopak, všechno mu bylo jen k smíchu, jeho smích však nebyl smíchem veselého člověka.

Jan vstoupil do světnice s dýmku v zubech a se starostlivě nakrabeným čelem. Proč? Hnědák měl kalné a vyhaslé oči. Bolela ho noha. Před třemi dny mu Peřinův čeledín způsobil na stehně velikou tržnou ránu, když se neopatrně zatácel s kládami okolo Gasnerovy zahrady. Zvěrolékař ránu zažil, ale nyní má kůň horečku, chvílemi smutně a táhle zařehtá. Jen proto se Jan tvářil tak ztrápeně. A hejtmanovy uši, zašpičatělé jako uši satyra, se bystře vztyčily, vrásky kolem úst se rozběhly k úšklebku. Jan se souží pro takovou lapálii! Blázen! Starý hleděl pozorně na mladšího syna. Smál se nebo se nesmál? Ještě mu doma dobře nerozuměli – našťestí!

Děvečka zakopla a rozlila krajáč mléka. Starý se rozkřikl sípavým hlasem a hejtman se musil ze šetrnosti obrátit, aby nevypukl v hlasitý řehot. Tihle lidé, ti maličcí lidé na statku – jaké je to legrační divadlo!

Zatím ještě jen chodil a díval se. „Když se mu nemůže vrátit láska k těm věcem, v kterých vyrostl,“ myslil si starý Malina, „zdalipak se v něm probudí aspoň soucit s námi?“ Dávno však zhynula, dávno zaschla ta ratolest sotva kdy zelená. Láska se nevrátí, soucit se neprobudí. Chodil dlouhými kroky podle čertovy stodoly, brodil se ve vysokém sněhu na kraji paseky. Hledal snad něco, co tu kdysi bývalo, toužil se rozpomenout? Ach ne, bloudil tak prostě jen proto,

že neměl nic na práci. Procházel se, aby objevoval věci malicherné a nevyzlovně směšné.

Protože byl kostnatý a vytáhlý, byl i jeho stín hranatý a dlouhý. Tak chodili vlastně spolu, on a jeho stín. Děvečka Francka byla hloupá holka, trnula hrůzou, kdykoli ho měla potkat. Jednou seděla u studny na nízké stoličce a vysekávala led kolem obrubně. Měsíc zeleně svítil. Tu cosi zakřupalo na ledové tříšti a na ozářené stěně čertovy stodoly se objevil hejtmanův nosatý stín. Stín samého satanáše? Nebo černokněžníka Vejrycha? Francka utíkala s pokřikem domů, jako by jí hlavu zapálil, sekeru nechala ležet u studny. Pavel se štěkavě rozchechtal. Na dvůr jako by se vrátily staré časy ze zapomenutých pověstí.

Ustavičně kouřil. Snad dával celé své výslužné jen na cigarety. Ostatně – proč ne? Nechával se s naprostou samozřejmostí od otce a od bratra živit. Nepřidal ani haléř na stravu, ani na bydlení. Byl doma. Trpěli jeho přítomnost, byla jim levnější než jeho drahá nepřítomnost. Nedopalky cigaret ležely všude, po dvoře, po podlaze, kolem stolu, Francka měla co zametat. Jeho stará světnička, již opět okupoval, byla všecka poseta těmito smutnými květy. Kouřil usínaje, kouřil, jakmile se probudil. Popel z jeho cigaret se sypal na pruhovanou duchnu, na napěchované polštáře. Tu a onde neopatrný plamínek propálil díрку, a z ní se pak trousilo drobounké peří jako podzimní sněh.

Chodíval s oblibou do hospody Jana Semjána, s nikým se však nepřátelil, se sousedy nerozprávěl. Nedaleko výčepu si našel stůl, kde sedával sám. Opět se jen díval. Co tu bylo směšných tváří, směšných, udřených tváří! Všechny tak nepodobné ušlechtilým tvářím čackých důstojníků a důstojnických dam v olomoucké posádce! Co starostí, napsaných na čelech, co malicherných zájmů, jako by život byl tak hrozně důležitý, jako by byl tak důležitý majetek, štěstí dětí a vnuků a celá jejich budoucnost. Jako by mělo vůbec nějaký smysl trápit se jen proto, že o předvánočním jarmarce lilo jako z konve a zboží šlo špatně na odbyt, jako by někoho mohlo doopravdy zajímat, zhasne-li souchotinář Sípál dnes nebo až za

měsíc, je-li ta či ona holka ještě počestná, padá-li Nacíčkovi ze Špitálku karta nebo nepadá, sbíhají-li se chudákovi Culíkovi sliny na cizí sousto, jakou ostudu zas ztropil kočí Kalaš svou nevymáchanou hubou.

Druhá taková místnost, kam hejtman občas zabrousil, byla Goldšmídova kořalna v Kostelní ulici. Kořalna sice nebyla zrovna vhodným místem pro takového pána, ale hejtmanovi se ani dost málo nechtělo chodit mezi pány. Byli by od něho žádali, aby se jim přizpůsobil a choval se stejně důstojně a odměřeně jako oni. Hejtman Malina – a důstojný a odměřený! V tomto ctihodném kroužku! S doutníkem v prstech, s rozšafným sousedským rozhovorem na rtech! Chtěl být sám. Ne snad že by se pokládal za viníka nebo dokonce za vyvrhele. Jeho role ničitele hodnot mu nebyla ani dost málo nepřijemná. Problém jeho ztracené existence – byl-li to vůbec nějaký problém – ho nebolel. Byl to mrtvý problém. Člověk s ukončenou minulostí. Muž bez budoucnosti. Zmalátňující pocit minulosti v žilách, lidská troska na samém okraji jámy. Víc nic. Víc nic.

U Goldšmída, na roh věčně politého a lepkavého stolu, mu stavívala čtvrták Líza-Basička, živé pohoršení města Jilemnice. Sedával tam tupě a beze slova, upíjel ze sklenky, stříhal svými navoskovanými kníry a pohyboval pokožkou na čele. Naučil se pohybovat čelem, jako by to nebylo jeho vlastní čelo, ale cizí, přišíité. Neměli ho ovšem rádi ani u Semjána, ani u žida. Byl z těch, kteří sice ještě platí, ale patrně jednoho dne přestanou platit. Nějakou dobu bude nutno dávat na úvěr, pak začnou potíže. Žid ho hodnotil po židovsku. Semján se po něm díval po očku, s nedůvěrou. Takoví tiší a zlomyslně se usklebující lidé jednoho dne zosnují hádku, rvačku do krve jen pro pouhé povyražení. Kdy přijde ta trpká hodina, při sklence kyselého vína nebo při pouhém pivě? Zatím ještě ten divný brach vypadá, jako by se dobře bavil. Co však učiní, až se přestane bavit? Jakou způsobí nepřijemnost, aby se jeho pochmurná duše trochu vzpružila?

Týden před Vánocemi potkal hejtman na náměstí strýce Kiliána. Nevyhnul se mu, proč by to byl dělal, zastavil se s takovým klidem, jako by byl nepřišel po letech z cizího a nesrozumitelného vojenského života, ale jako by se byli spolu naposled viděli včera večer.

„Hle, hle - Pavel!“ podivil se stavitel a díval se kamsi mimo něj svýma vypoulenýma bledě modrýma očima. Hladil si bílou rozčuchanou bradku a chmuřil husté obočí, jako by se chystal něco závažného říci. „Hodně dlouho jsme se neviděli!“ Toť se ví, mohl mu říci něco docela jiného, vyčítavého, ostrého. On, městský notábl, dozorčí orgán spořitelny, musil přec dobře znát všechny hlavní hříchy tohoto melancholického dobrodruha.

„Vlasy už máte bílé, strýčku,“ podotkl hejtman a podivně, kysele se usmíval.

„Na vojně se ti asi nelíbilo,“ kavalírsky naznačil stavitel.

Opět se tak křivě ušklíbl a zadíval se na starcovu obrovskou lebku, na jeho šosatý kabát, na brunátné tváře a vytrěštěné oči. Zvarhaněné kalhoty, polocylnidr, špičky bot obrácené vzhůru - vypadal notně směšně, ten vypelichaný hodnostář!

O dva dny později narazil na vozík s ubohou, bezvládnou Annou. Tonánkovi se na špičce nosu třásla kapička, námahou mu na krku vystupovaly žíly. Hejtman podal pacientce ruku. Její byla těžká, studená a vlhká. Tonánek vyvaloval oči samou úctou.

„Vidíš, vidíš,“ skřehotala stařena, „tak vypadám!“

„Nikdo nemládne,“ usmíval se záhadně svěšenými rty.

Žluté skrvny na tetině tváři, podivný vehikl, blížící se smrt. Ani to ho nedojalo. Pobuda s ozáblým nosem a s dávno neholeným strniskem chudáckých vousů vzbudil v něm veselost. Cupitavě nohy, které mrznou v děravých křápech, dusný dech ožraly - blížký tvor, soumračný tvor. Ejhle, člověk! Při setkání s nemocnou pocítil Pavel něco, čemu sám nedovedl dát jméno. Radost z hynutí. Annin případ potvrzoval jeho životní pravidlo: vyžít se a užít. Je snad na osud nějaké spolehnutí? Není nejmoudřejší zmocnit se všech radostí, které život poskytuje, dřív než je pozdě? Stáří. Zbytečná

poctivost. Zbankrotělá povýšenost. Nakonec tak jako tak přijde - tohle.

Odcházel s jednou rukou za zády - luskal si prsty - druhou si přikrýval ústa. Uvnitř se smál, smál se jako pominutý. Snad měla děvečka Francka přece jen pravdu, když se pokřižovala, kdykoli ho měla potkat. Snad ji nadarmo neděsil jeho bizarní stín.

Obleva byla vystřídána mrazy, po dva dny bylo okolo statku všecko hladké a lesklé jako zrcadlo, pak se opět začal trousit sníh. Slunce se již neukázalo až do konce roku. Kokrháč zmizel za záclonou chumelenice. Na Štědrý večer starý Pěnička slavnostně vytruboval na roh hodinu za hodinou, vypadal v kožiše, s halapartnou a s huňatou čepicí na uši jak ponocný od jesliček. Stromky se rozsvítily a jeden po druhém pomalu hasly. U domovních dveří zadupali koledníčkové. Potom opět nastaly všední dny. Ještě cosi však bylo očekáváno - vzrušený a ponurý hlahol zvonů, jaký zazní vždycky jen jednou za sto let.

33

*„Kdybych já věděl, že letos umru,
dal bych si dělat dubovou truhlu.
Dubovou truhlu a na ni věnec,
aby věděli, že jsem mládenec.“*

Synáček zpíval, potřásaje svou rusou hřívou, nyně kroutil očima a usmíval se na obecenstvo, rvavě si tiskl ruku na prsa - zřejmě si tropil šašky z té smutné písničky. Když dozpíval, zahučela bouře potlesku. Hned nato spustila Mourkova kapela břeskňý pochod.

Potom vstoupil na scénu Kverka. Nikdo by ho byl nepoznal, kdyby v programu vedle tohoto čísla nebylo vepsáno jeho jméno. Měl na sobě naruby obrácený kožich fiakristy Gründla a obličej schovaný v lepenkové medvědí hlavě s čenichem velmi podobným kachnímu zobáku. Přeshlapoval nemotorně na všech čtyřech, mával rukama, ozbrojenýma ohromnými drápy, a pobručoval:

*„Já jsem medvěd huňatý, huňatý, huňatý,
mám pazoury chlupatý, chlupatý, chlupatý!“*

Štěpka seděla s otcem u panského stolu ve společnosti manželů Bergrových a rodiny radního Trakla. Pekařka s bílými, jakoby neustále pomoučenými pažemi hleděla na ni úkosem, nebylo jí právě příjemné, že má po svém boku tak nevázanou a nespolehlivou osobu. Štěpka se nechovala ani trochu důstojně, zuřivě tleskala, hlasitě se chechtala, upozorňovala na sebe, pila jako chlap z otcova půllitru. Avšak stará paní Bergrová se jen shovívavě usmívala a povzbuzovala ji, pokyvujíc svou rázovitou hlavou:

„Tak je to, holečku, tak je to, jenom být veselá, dokud je mladá, ach ano, ach ano, dokud je ještě mladá!“

Štěpka si otírala krajovým kapesníčkem ovlhlý týl a čelo, orosené krůpějkami potu, hrud' se jí bouřlivě vzdouvala. Kilián hleděl chvílemi na ni, chvílemi na purkmistra, pokašlával, výstupů si skoro nevšímal. To nebylo nic pro něj, takové žerty v tuto vážnou chvíli, to tajrlictví, to křečovité veselí. Ne, ne, to nebylo nic pro mistra Kiliána.

*„Medvěd chňapá po medu, po medu, po medu
to já taky dovedu, dovedu, dovedu!“*

Kverka toužebně vztahoval pazoury po nejbližše sedících dámách. Na medu však seděla včela a nešťastného chlupáče bodla do jazyka.

*„Teď mě bodla do huby, do huby, do huby,
láska, ta mě zahubí, zahubí, zahubí!“*

Medvěd se svíjel, lomil rukama, kňučel, těžkopádně tancoval.

Velký i malý sál byly nabitý do posledního místa. Taková senzace jako silvestrovské loučení se stoletím se nesměla propást. Přišel každý, kdo jen trochu mohl, a to ještě pořádali sokolové pro své členy a pro své zájemce v sokolovně vlastní, konkurenční silvestrovskou zábavu. Ve dvoraně bylo ovšem lidí mnohem víc,

vždyť to vedli ti dva blázni, Synáček s Xaverem Punčochářem, účinkovala celá jejich parta. Bylo živo i na galerii, kde také postavili několik menších stolků. U jednoho z nich, nevšímaje si ostatní společnosti, jejímž byl nežádoucím přívěskem, seděl, seděl a upíjel ze své čtvrtky vína hejtman Malina.

Po medvědovi přišly na řadu dvě mladé dámy a zpívaly rozladěnými hlasy komické duo. Byly přestrojeny za dráteníky, měly kolem beder navěšeny pastičky, mávaly čapkami a svolávaly všechny hochy

*„... z Čech, ze Slezska i z Moravy,
s očima modrýma, s očima černýma,
se srdci ušlechtilýma.“*

Bylo to strašně ubohé, ale potlesk proto nebyl o nic menší. Dráteníci se upejpali a ukláněli, nakonec musili ještě jednou zopakovat vlastenecký refrén, zamávat čapkami a rozeslat polibky a pozdravy

*„... celé naší krásné české vlasti
od dráteníčků, kteří nosí pasti.“*

Pavel Malina se občas naklonil přes zábradlí a se zájmem si prohlížel dívky v nadýchaných šatečkách, s načechranými kadeřemi, gardedámy, ověšené všemi svými rodinnými šperky, blahobytně vypadající měšťany, všechny ty hlavy tmavé i světlé, vlasaté i lysé, které se dole vlnily jako makové pole.

Výstup měla Štěpka, výstup měl Xaver Punčochář, hrabačovský barvív i Kolumbus-Ayrton, veselý kuplet zazpívala manželka perníkáře Kočárka, konečně se přiblížila dvanáctá a na jevišti se začala za spuštěnou oponou připravovat půlnoční scéna. Buchala tam kladívka, nějaké hlasy se tam překřikovaly, opona se pohybovala, jako by do ní dul vítr, v jejích trhlinách se přes tu chvíli zalesklo něčí vlhké, vzrušené oko. Aby se obecnstvu nezdála přestávka příliš dlouhá, hrála Mourkova kapela, tísnil se prozatím

v koutě pod galerií, kousek za kouskem. Pravá chvíle kapelníku Mourkovi nastane až po programu, pak se se svou bandou usadí na jevišti a bude vyhrávat k tanci.

Hejtman slezl obtížně se schodů, měl již poněkud těžkou hlavu, ač se naprosto nemohlo říci, že by snad byl opilý. Postavil se na chvíli v domovních dveřích, díval se netečně do zasněžené, vydlidněné ulice a kouřil tam v mraze cigaretu. Hudba k němu doléhala jakoby z nesmírné dálky. Nepřišel sem ovšem puzen nějakou pochybnou přecitlivělostí, kouzelný tanec vloček, které se váhavě snášely a roztávaly na špičkách jeho vyleštěných bot, ho pranic nezajímal. Chtěl si jen trochu ochladit hlavu a osvěžit se na čerstvém vzduchu. Až zas usedne na svém místě na galerii, dá se s novou vervou do pití. Chválabohu měl co zapíjet a oslavovat, celou svou zmařenou vojenskou kariéru, promrhané jmění, podlomené zdraví.

Když se vracel ze svého samotářského výletu, toporný, kostlivý, nepřístupný, se zlým pohledem a s vysoko vztyčenou hlavou, s trčícími kníry a s vychrtlým týlem, spatřil v síni u prostřeného stolu, kde se prodávalo cukroví, stát Štěpku Kiliánovou. U úst se jí tvořil obláček páry. Cpala se statečně krémovými trubičkami.

„Jejej, Pavle, ty jsi taky tady?“ měla oči vykulené upřímným údivem a pokuckávala, drobeček jí zaletěl do dýchací trubice.

Otočil k ní strnule hlavu a chladně se na ni podíval. Přišla mu však neodolatelně k smíchu se svým tučným zátylkem a s masitými pažemi, s hrudí sepjatou korzetem tak těsně, že se jí všechny kostice rýsovaly na bocích a v pase. Ústa se mu samočinně otevřela k tichému úšklebku.

„Zabíjím čas,“ procedil skrz zuby. „Dívám se shora, z galérie, jako pánbůh na výsostech na ten zvěřinec pod sebou.“ A opět se ušklíbl.

„To je legrace, vid’? Baviš se dobře?“ Kousek krému jí spadl na střevicek, rychle se shýbla, aby jej očistila. Vzprímila se uzardělá, v tváři celá hořela. To byla námaha! „Kverkův medvěd a Synáček -

znáš mladého Skálu? Ten veliký, světlovlasy, víš? Moc pěkně zpívá. Je strašně zábavný. Ten ti má sílu!“

„Ja, ja,“ přitakával neúčastně hejtman.

„Ach Pavle,“ dotírala Štěpka, „z tebe se teď stal usedlý pán! Starý pán. Chodíš, jako bys spolkl pravítko. Ty jsi ale zvyklý na uctívání, že? Na vojně z tebe musil jít strach. Brrr. Kdybych byla vojákem, také bych se před tebou třásla. Co říkáš Búrům? Chlapíci, co?“

Hejtman netečně mlčel.

„Klidně a mírumilovně si žili a byli napadeni. Vždyť se jenom brání! Jsou to vlastně sami sedláci. Jejich ženy a dívky také bojují. Hned bych chtěla být mezi nimi! Pás s náboji přes prsa, tak je malují. Flintu, nasazený bodák – hurááá! Ale neumím střílet.“

„To není tak těžké, naučila by ses,“ ledově podotkl hejtman.

„Ach Pavle, nepřivezl sis z vojny nějakou pušku? Já bych ti tak ráda! Počkej, něco mi napadá. Mluví se o tom, že se tu brzy utvoří střelecký kroužek. Mají už ve vrbičkách vyhlídnuté místo pro střelnici. Měl bys mezi ně vstoupit. Aspoň bys jim ukázal, co dovedeš. Jistě střílíš jako čarostřelec! Ty, znáš to o tom čarostřelci? Lil koule v pusté rokli uprostřed kruhu, nakresleného na skále svěcenou křídou, mezi sovami a ďábly. Třináctá zradí – huuú – chápeš to? Třináctá zradí. Něco jako Vejrych, vid’? Už zvoní!“

Opravdu, zvoneček právě zacinkal, a nyní se všechno hrnulo do sálu. Štěpkou to také trhlo, když však viděla, že se hejtman nehýbe z místa, že dokonce vytahuje z kapsy pouzdro s cigaretami, zůstala stát. Nebylo vlastně tak naspěch. Takhle budou zvonit ještě dvakrát. Beztoho je to od pořadatelů jen trik, chtějí lidi navnadit, že se již již začne, aby nereptali na dlouhou přestávku.

„Ukaž, co to máš na víčku za obrázek?“

Beze slova jí pouzdro podal. Ulekla se a odvrátila hlavu. Zas už byla v tváři rudá jako kokeš. V barvě růžové a bílé tam byla zpodobena nahá žena s bujným poprsím, s vypjatou hrudí, s pažemi založenými za hlavou, v zubech drtila stonek růže.

„Fuj, že se nestydíš!“

„Není to hezké?“ podivil se hejtman. „Pěkná ženská, či ne? Chtěla jsi to vidět, tak jsem ti to ukázal.“ Vítězoslavně se usmíval, po čele a po tvářích se mu rozběhly vrásky. Povšimla si, že má prsty celé žluté od cigaret a že se mu znatelně chvějí.

„Tobě se třesou ruce!“ vyjekla, zas už udobřena. „Mnohem víc než našemu tatínkovi. Nejsi snad nemocen?“ Podívala se mu pátravě do obličeje, on však nepohnul ani brvou, byl nepřijemně dotčen. „Nekuř tolik! A proč vlastně nenosíš uniformu? Neviděla jsem tě ještě jako hejtmana, a ráda bych! Mně se důstojníci líbí. Líbili se mi už v Jičíně, ale to jsem byla ještě mladá žába.“

„Když jsi byla ještě mladá žába?“ zeptal se s potměšilým důrazem. Zvoneček zavřeštěl podruhé, tentokrát naléhavěji. V sále se již všechno tišilo.

„Pojď si k nám přisednout, nechceš?“ pobídla ho vřele.

Jedovatě se usklíbl. „Byl bych hloupý. Za chvíli se začne tančit a pak bych se zas musil stěhovat.“

„Budeš také tancovat?“ zeptala se s nadějí.

„Tancovat – to tak ještě!“ Zdálo se jí, že na ni z jeho očí vyšlehl plamínek bezmála nenávistný. Proč? Na uvažování nebylo kdy. Zazvonili potřetí, kratičce, a opona šla vzhůru. Štěpka měla sotva tolik času, aby se dotkla konečky prstů hejtmanova rukávu. Drala se sálem dopředu na své místo, rušivě klapala podpatky. Nespokojeně se za ní ohlíželi.

Na jevišti byly postaveny kulisy beznadějně krajiny, daleký obzor, stromy kdesi v dálce, vše zalito modrým světlem měsíce, umělý vítr ponuře hvízdal. Starý rok, nastrojený jako židovský překupník, s obrovským rancem plným veteše na zádech, vstupoval na scénu zleva. Na kaftanu měl nalepena čísla bez ladu a skladu, samé letopočty od 1800 až po 1899. Tento Ahasver představoval umírající století. Lopotně si povzdychl a otřel si čelo kapesníkem se smutečními okraji.

*„Sto roků jsem bloudil božím světem!
Dávno tomu, byl jsem pacholetem,
potom junákem, pak mužem, nyní kmetem.
Co jsem nashromáždil za ty roky,
povědí vám moje prosté sloky.
Ranec je plný, jen tahat z něho s chutí.
Čas prchá již, čas ke spěchu mě nutí.“*

„To je Xaver,“ uvědomovala si Štěpka, „v roli nového století vystoupí Synáček, mladý obr, silák, který lehce přemůže starého žida. Xaver to odříkává špatně, není na takové věci, je to přece komik a tohle je na něj trochu vážné.“ Potom se ohlédla ke dveřím. Hejtman tam ještě stál. Plamínek jeho cigarety svítil v temnu jako zlomyslná hvězda.

„Jak strašně se změnil!“ pomyslila si Štěpka bez sentimentality. „Je tak ukrutně zestárlý, vypadá jako Kalašova hubená kobyla. Je zrovna tak zlý, taky kouše jako ona. Možná, že ho něco trápí.“ Malouňko nad svou domněnkou zapochybovala. Nakrátko, na pouhý zlomek vteřiny ho před sebou spatřila jako výbojného, snědého, mrštného a štedrého chlapce. Ahasverovy verše jí však ten obraz rychle setřely z mysli.

S hejtmanem se již této noci nesetkala. Neobjevil se u Kiliánova stolu ani po hlučném aplausu, když nové století dokončilo svůj proslov nad mrtvolou, při všeobecném objímání, potřásání rukou a cinkání číší.

ČÁST DRUHÁ SYTÝ U STOLU

1

V prvních dnech nového století měla Štěpka na bratrance štěstí. Setkala se s ním třikrát v jediném týdnu.

Poprvé na něho narazila v neděli dopoledne na náměstí, když pospíchala v plné parádě na Vejrychovsko pro trochu smetany. Stál u kašny, hůl měl zavěšenu v předloktí a řídil si hodinky podle radničních opakovaček. Udeřila ho pěstí do žeber, až se prohnul, div že mu hodinky nevypadly z ruky.

Vztekle se ohlédl a zasykl skrze zuby nesrozumitelnou nadávkou. Nezatvářil se o nic přívětivěji, ani když seznal, kdo se to k němu tak bouřlivě hlásí.

„Už se mi od rána dvakrát zastavily,“ vysvětloval, „mizerné cibule! Myslím, že jimi praštili o zem, když mi kartáčovali šaty. Protivná sběr, tyhle děvečky. Teď půjdu domů a otluču jí je o hlavu, ať se rozbijí nadobro.“

„Jdeš domů?“ zaradovala se Štěpka. „To jsem ráda, půjdeme tedy spolu. Máme stejnou cestu,“ a kamarádsky vsunula ruku pod jeho paži.

Pohnul ramenem, jako by ji chtěl setřást, potom však cosi zamručel a šel beze slova vedle ní. Chechtala se tomu, až slzela. Sníh byl hladký, uježděný od saní a od rohaček, byla by uklouzla a upadla, kdyby se ho nebyla tak pevně držela.

„Já jsem medvěd huňatý, huňatý, huňatý,“ recitovala po Kverkovi. „Že se ti chce, být k dámě tak nezdvořilý! Myslila jsem, že jsou důstojníci větší kavalíři. Neměl ses prozradit, kam jdeš, teď se mi už nevykroutiš. Jakkak se ti líbil silvestr? Ani nevím, kdy jsi šel domů. Ale z tebe je něco cítit, copak jsi to pil?“

Pronikavě se na ni zadíval, navoskované kníry se mu pohnuly jako švábí tykadla.

„Ty musíš všechno vědět. Dal jsem si u Goldšmída nalít to, co pijí zedníci a taková banda. Páchne to jako močůvka, ale hřeje to. Často jsem tam už stál u pultu mezi pobudy!“ Teď se zase on rozřehtal nepřičetným smíchem.

Věděla, že se jen vychloubá, aby ji odpudil. Povšimla si, jaké má žluté, vlčí zuby. Nikdy takové nemíval! A jak jde nepřírozeně zpříma. Je opilý nebo není? Ráda by si ho byla dobírala dál, nechtěla však, aby jí utekl.

„Nemrzí tě něco?“ zeptala se opatrně.

Zavrtěl hlavou a posměšně zafrkal. „Myslíš si o mně něco romantického. To nemusíš. Jsem docela jednoduchý patron.“

„Já vím, já vím,“ pravila zamyšlena. „Ale co vlastně děláš? Na vojnu se už nevrátíš?“

„Pochybuji, že by o mne stáli.“ Natahoval své dlouhé, hubené nohy a tloukl holí do dlažby. Sotva mu stačila.

„Nakonec se z tebe ještě stane sedlák!“ vyprskla v záchvatu náhlé veselosti. Přece jen neodolala směšnosti této představy. „Až přijde jaro, obuješ si vysoké boty a budeš chodit do polí.“ Bylo to hrozně drzé a poněkud nebezpečné, mohla si povšimnout, že je zlostí všecek zelený.

Pokrčil rameny a přidal do kroku. Místo odpovědi se dal do hvízdání.

„Měl bys k nám také někdy zajít,“ domlouvala mu přátelsky, aby svou prostorekostí odčinila. „Maminka by tě jistě moc ráda viděla. Co ses vrátil, ještě ses u nás ani neotočil. Vlastně jsi u nás nebyl nejmíň sto let!“

„Já nechodím po návštěvách.“

„K nám to přece není žádná návštěva. Chodíval jsi k nám dost často, dokud jsi byl malý hoch. Snad bys mohl přijít zas. Takhle to vypadá, jako by ses na nás hněval.“

„To je blbé – proč bych se hněval? Jenže si myslím, že by teta byla pramálo nadšena. Nezapře, že je Malinova. Zadlužili pro mne statek tak, že asi přijde na buben. Nejspíš by mne dala shodit se schodů tím otrapou, co ji vozí, víš?“ Nebyla to ani dost málo kající řeč,

spíše posměšná, spíše vítězná. Zřejmě měl náramnou radost z toho, že se mu podařilo tak slavně promrhat celé jmění. Byl velmi hrdý na tento svůj husarský kousek.

„Od té doby, co nemůže na nohy, je maminka docela jiná, než bývala. Dřív byla hodně přísná, vid'?' Teď je ráda, když k nám někdo přijde, ať je to, kdo je. To jsem to řekla hloupě, že? Ale ty mi přece rozumíš. Je teď také mnohem hovornější než dřív.“

„Umíš hrát lízaný mariáš?“ vpadl jí ostře do řeči. „Zahraješ si se mnou, když opravdu přijdu? Ale o peníze, toť se ví.“

„My nemáme doma karty.“

„Nevadí, přinesu si svoje – ale zahraješ si se mnou? Umíš přece hrát ve dvou mariáš.“

„Zahraju, ale naši to nesmějí vědět.“ Dívala se na něho nedůvěřivě. Co to má s tím svým mariášem? Takové řeči bez hlavy a paty! Přece jen je asi opilý.

Krátce se zasmál a podal jí jaksi obloukem a z výšky studenou, vlhkou ruku. „Na shledanou, a na ten slib nezapomeň. Mám ještě jakési řízení tady,“ ukázal holí do neurčita a odcházel od ní sáhodlouhými kroky. Zahnul za roh, jako by mířil ke Špitálku. Ani se neohlédl, Štěpka věděla, že to byla jen pouhá výmluva. Chtěl být sám. Byl syt její společností. Táhnout se s ní až ke dvoru a poslouchat její dotěrnosti a posměšky! Raději si kus zajde, ten protiva. Stála a dívala se za ním trochu lítostivě, již ho však nespátřila, zmizel jí mezi šerými chalupami.

Podruhé se s ním setkala u samého kostela. Mše byla právě v proudu, otevřenými dveřmi bylo slyšet slavnostní dunění varhan a mnohohlasý, táhlý zpěv. Hejtman nahlížel zvědavě dovnitř, točil žilnatým krkem, ale neodvažoval se vstoupit. Dojista neměl žádné posvátné úmysly. Spíš ho tam něco bavilo. Rozšířil svůj revír až ke kostelu. Byl na číhané, pozoroval. Od kořalny to sem nebylo tak daleko.

„Tak jen dál, jen dál,“ zvala ho vesele Štěpka a strkala ho do dveří oběma rukama, „dům Páně je pro každého!“

Opět se na ni zadíval pohledem plným nepochopitelné zášti, ale kupodivu nepolekal se, ani jí neutekl. Lehce ji od sebe odstrčil a tu shledala, že přes zchátralost svého zevnějšku má pořád ještě onu starou selskou sílu. Znechuceně sešel ze stupňů a řekl stručně a pánovitě:

„Chceš-li jít kousek se mnou, pojď. Nemám nic na práci.“

Avšak Štěpka přišla ke kostelu jen proto, aby matku převzala od Tonánka a odvezla ji do zámku na návštěvu k věrné paní sládkové. K takovým výpravám se ušňupaný pobuda nehodil. Bohužel, mše se již chýlila ke konci, na delší rozhovor nebylo ani pomyslení. Aspoň tedy chrstla po bratřenci svěcenou vodou. Otrásl se jako opravdový pekelník. Domnívala se, že ji za tento nevinný žertík zahrne kletbami nebo že se smrtelně urazí, on se však na ni usmál skoro něžně. Na rozloučenou jí milostivě kynul svou kostnatou pravicí.

Třetí setkání bylo ze všech nejpřátelštější. Hejtman si sám na Štěpku u domku před školou počkal. Když ji spatřil vycházet, šel jí usměvavě vstříc a zeptal se jí s nelíčeným zájmem, jak se vyspala, dokonce jí zvědavě sáhl na dno její prázdné nákupní kabely, jak to dělávají docela mladí hoši, kteří nevědí, co lepšího mluvit a dělat.

„Mám mnoho pochůzek,“ svěřovala se mu Štěpka, „myslím, že nebudeš mít chuť tahat se se mnou po městě. Nejdřív jdu k řezníkovi.“

Ale milý hejtman byl dneska k nepoznání. Nejenže šel se Štěpkou k řezníkovi, šel i do Kverkova krámu (ten neměl již tenkrát daleko do úpadku), šel i k pekaři pro kroupy a k hokyni pro zeleninu. Cestou se rozplýval samými pozornostmi a snažil se svou společnici bavit možnými i nemožnými příběhy, jako tenkrát před lety, jenže byl teď už mnohem prozíravější a nestavěl svou osobu tolik do popředí.

„Co se to jen s tebou stalo?“ divila se Štěpka. „Vždyť ty dovedeš být dokonce roztomilý! S trudnomyslností je už konec? Tehdy o silvestru jsi mi připadal jako kandidát sebevraždy. Opravdu, řekni, nechtěl ses někde na půdě oběsit? Byl jsi tak nemožný! Teď

vypadáš už zas jako člověk. Vid', že už necháš toho pití s fiakristy a nádeníky? A tobě se moc líbí ty kníry si takhle voskovat? Dělají tě starším a hubenějším, než doopravdy jsi. Vypadáš s nimi skoro nebezpečně, ukrutně – jako Herodes. Prosím tě, počkej na mne chvilku, budu tu hned!“

Čekal trpělivě, jenom rozpačitě pokašlával a byl neklidný tím zvláštním úkolem, který na sebe vzal a který se mu přičil. Když však sestřenka vyplula majestátně z krámu, roztály mu všechny jeho vrásky v blaženém úšklebku. Po krátkém váhání jí vzal z ruky její napěchovanou nákupní tašku.

„Z tebe se stává docela ochočený bratranec,“ žvatlala Štěpka. „Takhle bych tě mohla potřebovat. Jen nenos, prosím tě, ten klobouk tak naražený do čela, to není vojenská čapka. Aha, chlapečku, ty jím jen chceš zakrýt svou hroznou pleš! A škoda, přeškoda, že jsi takový zapřisáhlý nepřítel tance. Kdyby sis občas zatancoval, nebyl bys tak prkenný. Kdopak ti teď žehlí kalhoty? Puky se ti rozbíhají každý jinam. Schází ti tvůj pucílek, co? Nebo sis to dokonce dělal sám?“

Choval se neobratně, byl mírný jako zkrocený lev. Všechno snášel s andělskou pokorou. Když došli ke Kiliánovu domku, vrátil Štěpce kabelu, ale neodcházel. Štěpka se opírala o dveře, mávala taškou jako hodinovým kyvadlem, on si položil nohu na první stupeň a opřel si loket o koleno jako roztoužený milenec. Hleděl na Štěpku zdola, naivně, důvěřivě, Štěpka se rozplývala chválou, neskrývala svůj úžas.

„Vidíš, vidíš, jak ti to sluší, vždyť ty jsi od našeho posledního setkání omládl, a kdybys jen trochu míň kouřil, bylo by to s tebou ještě mnohem lepší. Dokonce se mi zdá, že máš narůžovělé tváře – no, moc ne, ale přece – a víš ty vůbec, že máš docela hezké oči? Já ti říkám, jen chtít, děvčata by se za tebou začala ohlížet, namluvil by sis nějakou hodnou slečnu příjemného zevnějšku!“

Tenkrát ještě neměla nejen Štěpka, ale nikdo v celém městečku ani sebemenší tušení, co se to vlastně na Vejrychovsku přihodilo, že se hejtman Pavel Malina tak neočekávaně a nepochopitelně změnil.

2

Jednoho večera, jednoho z těch temných zimních večerů, kdy na lavičce u sporáku čadí svíce ustavičným průvanem, kdy vločky zalepují okna a vítr v komíně hvízdá, kdy oblaka jsou tak nízko, že se takřka dotýkají střech, a ve světnici je dusno k zalknutí, kdy jsou dávno přečteny všechny loňské i letošní kalendáře a do jarních prací je ještě daleko, seděl starý Malina za stolem, pokrytým zbytky večeře, a kouřil dýmku, proti němu Jan. Hejtman chodil dlouhými kroky od okna ke dveřím a oči mu zlobně svítily. Služka Karla, která na statku zastávala úlohu hospodyně, svářela na plotně mléko a občas se ustrašeně ohlédla.

Hodiny vážně, ponuře odměřovaly čas. Každý pohyb kyvadla počínal i končil mrzutým šramotem. Velká ručička na ciferníku se neúprosně blížila k dvanáctce. Znenadání v hodinách sípavě zaskřípělo, kyvadlo se zatetelilo a současně se ozvaly tenké a spěšné údery. Jako by byl čekal jen na toto znamení, Jan otevřel ústa a začal mluvit: „Myslím, otče, že je už na čase, abych vám pověděl, na čem jsem se rozhodl. Máte přece právo se to dovědět. V masopustě se ožením.“

Jako na povel se Pavel přestal procházet. Prudce se otočil na patě, navoskované kníry se pozorně vztyčily.

V očích mu posměšně zasvítilo, neřekl však nic, a jako by si to byl rozmyslil, pokračoval v chůzi. Od okna ke dveřím a zpět – jako dřív. Prkna opět zavržala. Malina vyňal z úst dýmku a překvapeně se zadíval na syna.

„Ožením se,“ vzdorovitě opakoval Jan, který byl v ráži, „je mi sedmatřicet let. Byl jsem tu dlouho čeledínem, dokonce čeledínem bez mzdy. Dřel jsem na flámy, ačkoli jsem neflámoval. Dřel jsem na ženské, a sám jsem žádnou neměl. Teď chci konečně pracovat pro sebe a pro své děti.“

„Já vím, já vím,“ koktal poděšený stařec, „jenom mi, prosím tě, řekni, co ti to najednou napadlo. Zrovna teď, když jsme skoro na mizině. Máme tolik starostí, a ty si vzpomeneš na svatby!“

„Dvůr je prodlužen,“ pokračoval Jan, jako by starého neslyšel, „ale na tom nezáleží. Bude se prodávat, ať se jen prodává, nakonec přece jen něco zbude. A to, co zbude, bude jenom mé. Však se nějak užívám. Nějak se už budu hrabat. Nebojím se ani dost málo.“ Zpozorněl. Jeho oči se zúžily, zabodly se do zad mladšího bratra. „Jenomže,“ dodal zlověstně, „na zmenšeném statku nebude místa pro darmoedý.“

Hejtman došel právě ke dveřím. Opřel se o ně zády a založil si ruce na prsou. Chvěl se vztekem, ale dosud mlčel. Z poodhrnutých rtů trčely vlčí zuby, jako by se chystaly kousat.

„Pavle,“ začal Jan svůj generální útok, „budu potřebovat tvou světnici. Chci v ní spávat se svou ženou. Nezbývá ti než uvažovat o tom, kam se postěhuješ.“

Karla jaksi chvatně odstavila mléko, které vzkypělo, a odběhla do své komůrky. Dveře za ní zapadly. Pavel si nervózně kroutil jako drát tenké a tuhé kníry.

„Od které doby tu vlastně poroučíš?“ zeptal se pohrdavě.

„Od té doby, co ty jsi probil svůj díl,“ více a více se rozehříval Jan, který seděl pevně na svém válečném koni. „Nebo si snad myslíš, že tu máš právo na jediný šindel? To je zrovna k smíchu. Dobře víš, že jsme tě tu dodneška trpěli jen z milosti. Nemůžeš si na mne naříkat, ty zloději, který jsi mě sprostě okradl. Snášel jsem tě dost dlouho, teď jsi mě však už omrzel. Jíš můj chléb, jako bys měl na něj nárok. Jdi si k čertu, pojdi si třeba, mne to nezajímá.“

„Hulváte,“ řekl hejtman s obdivuhodným klidem, „bydlím u otce, a ne u tebe.“

Jan vyletěl z židle, jako by ho byl uštkl had. „Co? U otce? Co si vlastně myslíš? U mne jsi, abys věděl! Promluv, otče, není to pravda? Není statek můj? Nevadí, že to není zapsáno v knihách, on je můj, otec to ví a ty to také víš. Netěš se, že se tě bude otec zastávat. Má tě také dost. A i kdyby chtěl, nesměl by. Nesměl by, rozumíš? Víš, co bych udělal, kdyby se přece jen opovážil? Odešel bych odtud.“ Vyzývavě, vítězoslavně se rozhlédl. „Odešel bych odtud,

a co on by si tu sám beze mne počal? Ledaže ty bys mu chtěl pomáhat. Ledaže ty by ses tu chtěl plahočit a dřít do úpadu.“

Konečně se starému Malinovi jakžtakž podařilo srovnat si v hlavě rozptýlené myšlenky. S rukama na kolenou, v jedné drže vyhaslou dýmku, obrátil se k Janovi s otázkou, která přes to, že byla nasnadě, nebyla dosud vyslovena: „Mluvíš o svatbě, začínáš sváry, ale dosud jsi mi ani neřekl jméno své nevěsty.“

Jan rázem zkontl, stal se rozpačitým.

Nežli odpověděl, drbal se chvíli ve vlasech. Jeho slova nebyla pranic útočná.

„Není bohatá, je docela chudá. Já jsem však také chudý, a ne vlastní vinou. Hlavní je, že je hodná a pracovitá. Stojí o mne. Ostatně ji znáte.“

„Snad to není Karla?“ vylétlo Pavlovi z úst. Uši ostražitě vztyčeny, napětím nedýchal.

Jan sklopil oči a tato pokora byla přiznáním.

„Zajímavé, náramně zajímavé,“ roztrásl se hejtman nepřičetným smíchem, „tak on si tedy vezme služku! Už se těším na příbuzenskou hubičku. Ale kam vlastně utekla má příští švagrová? Doufám, že budu na tvé svatbě za svědka, ty trulante. Nu, otče, co tomu říkáte? Jestlipak jste dost nadšen? To se ale povedlo! To se opravdu povedlo!“

„Mlč! Mlč!“ zařval Jan a napřáhl pěst. „Ještě jedno takové slovo a rozbiju ti hubu! Ještě jeden pošklebek, a poletíš odtud v tu chvíli!“

Malina se postavil mezi své syny. Ruce se mu chvěly. Bezzubé dásně zůstaly překvapením pootevřeny. Oči mu ztemněly strachem z bitky, která se již již počínala.

„To tak ještě,“ vzdychal, „teď se mi tu začnete mlátit. Nestydíte se? Chcete hřešit na to, že jsem už starý a že vás nezvládnou?“

„Jsem zvědav, otče,“ horlil vášnivě Jan, „pokusíte-li se vymluvit mi můj úmysl. Myslím, že to neuděláte. Vy víte nejlépe, že si zasloužím, aby také jednou bylo po mém. O sebe se nebojte, zajistím vám slušný výměnek. Ještě se dočkáte lepších dob, jenom co tenhle darebák bude z domu. A kdybyste si snad přece troufal, kdybyste se

jen pokusil za něho orodovat, víte, co udělám. Už jsem řekl. Mám všeho až po krk a jsem ke všemu odhodlán. Tolik let jsem mlčel a nechal se vydírat, teď se budu o své právo rvát.“

„Kdo by ti chtěl kazit zasnuby, chudáčku?“ dobíral si ho Pavel. „Vždyť jsi už jaksepatří zralý na ženění, jenom se tedy spánembohem ožeň. Zasnub bídu s nouzí, je to docela moudrý čin. Nudíš mě, hlupáku! Nestarám se o to, co uděláš, ani jak se ti povede. Ostatně, jak vidíš, zívám. Půjdu do postele, v níž mi milostivě dopřáváš spát. Řekl jsi, abych odtud táhl. Vyhazuješ mne. Dobrá, dobrá, nechám si odpověď na ráno. Ráno je prý moudřejší večera. Snad si ještě něco vymyslím. Kdo ví? Možná, že to budu nakonec přece jen já, který v té věci promluví poslední slovo.“ A odešel, prásknuv dveřmi. Hořel vztekem, tvář měl ztrhanou, byl překonán vnitřním napětím, které bylo nad jeho síly.

3

Dlouho do noci se převaloval na lůžku. Bratrovy urážky, které nemohl smýt, drsná pravda, již nedovedl vyvrátit, rána, která po celé týdny hrozila dopadnout, až nyní konečně dopadla, všechny ty okolnosti způsobily, že nemohl živou mocí usnout. Uvažoval, jak se dostat z pasti, kterou na něho nalíčili. Cítil, že je přiskřípnut a že to s ním dopadne zle, nepříjde-li ještě této noci, pokud možno hned, na nějaký způsob záchrany. Ze všeho nejvíc však přemýšlel o odplatě, o vrácení šlehu, o mstě, která by bratra zdrtila ještě mnohem víc, než byl dnes postižen on.

Nebylo pochyb o tom, že otec nebude na jeho straně. Jan má všechny trumfy v ruce. Lopotil se na statku, zatímco on si vesele žil a rozhazoval jako kníže. Od něho nemůže očekávat pomoc. Bratr hrozil, že statek opustí, a svou hrozbu je schopen splnit. Ovšem, že otec něco podobného nepřipustí. Ó ty lišáku, ty sprostý chrapoune, ty jsi mi nadrobil pěknou kaši! Ale počkej! Počkej jen! Vojákovi nevypadly ještě všechny jeho vlčí zuby. Jde mu o to, aby vyhrál. Aby svou věc vyhrál za jakoukoli cenu.

Ráno vstal zmořený, nevyspalý, ale usmíval se. Na bratra ani nepohlédl. Snídal s chutí, pohvizdoval si, jako by včerejší rozepře vůbec nebylo. Tvářil se sebejistě a vychytrale. Potom si oblekl krátký kožíšek, podšitý králičinou, a potloukal se po dvoře. Němý šermoval lopatou, prohazoval ve sněhu stezku k studni. Pavel nad ním chvíli stál, kouřil cigaretu za cigaretou. Když mu to bylo dlouhé, vrátil se domů. Karla klečela na prahu a s nezvyklou horlivostí drhla síňku. To bylo něco pro hejtmana! Natáhl svou čapí nohu, překročil ji a jakoby náhodou stoupl na hadr, jímž stírala špínu, div že jí nepřišlápl prsty. Polekaně vzhlédla, v obličeji výraz tiché hrůzy. Dábelsky se rozchechtal.

„Karlo! Karloóó!“ ozvalo se ze schodů na půdu. Jan. Byl na stráži. „Nech toho už,“ hartusil vztekle, „copak nevidíš, že milostpánovi překážíš?“

Karla sebrala hadr, kartáč a kbelík a vyklouzla ven tiše jako myška.

Janova tvář, pokřivená hněvem, vystoupila z temna. „Nemáš co dělat, shýbni se a vydrhni to sám!“

Hejtman ho neuznal za hodna odpovědi. Nedbale pohodil hlavou a vstoupil do kuchyně, kde již věřil starý Malina. Šel rozvaděným bratřím ustrašen vstříc.

„Udělal to naschvál,“ bouřil Jan, „viděl jsem to, byl jsem toho svědkem. Chtěl jí ublížit. Nedám si to líbit, nedám! Ví dobře, co pro mne Karla znamená a kým tu jednou bude, usmyslil si, že ji bude pokořovat. Holenku,“ obrátil se k Pavlovi, „to bych ti nedoporučoval. Mohlo by to s tebou špatně dopadnout.“

„Špatně? Ach tak, špatně,“ poškleboval se Pavel, „snad mě pán nemíní vyzvat na souboj?“ Ten nápad ho rozveselil. „Na souboj pro dámu!“ Smál se, až se rozkuckal. „To tu ještě nebylo, aby se dva bratři bili pro děvečku. Pro děvečku od krav, z které se má stát dvorská paní!“

„Blbče,“ sípěl Jan. „Co jsi jiného než blbec? Mluvíš, jako by ses pomátl na rozumu.“

„Tak, tak,“ uškleboval se škodolibě Pavel, „jeden z nás se pomátl na rozumu. Pravda, jeden z nás, ale já to nejsem.“

Jan prudce odešel ze světnice, práskl za sebou dveřmi. Rázem se Pavlův obličej rozzářil blahovolným úsměvem. Lichotivě položil otcí ruku na rameno.

„Jan je náramně podrážděn, tak je to,“ řekl dobromyslně, „ale ono ho to zas přejde. Všechno přejde, ty hádky a hněvy, celá ta směšná lapálie.“

Malina k němu obrátil svou zmučenou tvář. „Už aby to bylo. Takhle se mi to na světě pranic nelíbí. Jsem na to už trochu starý.“

„To nic,“ těšil ho hejtman a shovívavě ho hladil po zádech. Pak od něho na krok odstoupil a zadíval se mu ostře do očí. „Přišel jsem,“ šeptal tajuplně, „abych vám něco důležitého řekl.“ A čekal na účinek svých slov.

„Mně - něco řekl? Ach, to asi nebude nic dobrého.“

„Naopak, naopak,“ rozhlaholil se hejtman, „něco tuze dobrého. To, co vám povím, udělá škrt přes všechny ty nesmysly, které tu byly řečeny včera, důkladný škrt. Má řeč - to je mírová řeč. Řeč pokoje a míru. Já - ano, já mám totiž také svůj plán, výborný plán. Nezapírám, vnukl mi jej Jan, bez Jana bych nebyl připadl na svůj znamenitý plán. Také já jsem už zralý na ženění. Také já jsem už dosti stár, abych jednal. Udělám totéž, čím vyhrožuje Jan - ožením se.“

„Co to povídáš?“ žasl starý. „Ty taky? Prosím tě, tropíš si snad ze mne šašky? Ty že se chceš taky oženit?“

„Šašky, jaképak šašky,“ uklidňoval ho hejtman, „mluvím docela vážně.“ A potutelně se usmíval.

„Koho, prosím tě, koho si vlastně míníš vzít?“

Hejtman se zatvářil důležitě. „Děvče, které do dvora přinese peníze. Ne nějakou služku, žebrotu, která jen spekuluje, jak by si u nás teple ustlala, ale holku s penězi. Já myslím - ne, tvrdím, jsem přesvědčen, že se mi to podaří přesto, že s ní nejsem smluven jako Jan s Karlou. Chci si vzít za ženu Štěpku Kiliánovou.“

„Štěpku Kiliánovou?“ vyjekl stařec.

„Je vám to snad proti mysli?“ durdil se Pavel. Vlastně jen předstíral rozhorlení. „Považte, statek je zpola zničen, ovšem, připouštím, zničen mou vinou. Peníze bohaté nevěsty by jej mohly znovu zvelebit. Ne, já nechci Janův díl. Ani kousek z Janova dílu. Hodlám se tu zakoupit, žít na vlastním. Snad se tu ještě najde obdělňík půdy, kde bych si mohl vystavět dům, nový dům pro sebe a pro svou ženu. Nechci bydlet pod jednou střechou s tupohlavcem, který se zapletl se služkou. Přinesu do dvora peníze, které jsem dlužen, a těmi penězi si zakoupím všechna práva, která mi Jan upírá. Ostatně, uvidíte, že se s ním nakonec vyrovnám po dobrém. Tak hloupý není, aby nepochopil, že i jemu kyne z mé ženitby prospěch. Budeme vedle sebe hospodařit bez jakýchkoli svárů.“

„Hospodařit? Copak ty chceš také hospodařit?“

„Ovšem, hospodařit,“ nadouval se Pavel. „Co jiného bych dělal? Přece si nemyslíte, že bych byl schopen celý život lenořit? Vojna mě ztýrala, odpočinul jsem si a teď se dám do práce. Však se ukáže, že ještě něco dovedu. Nadarmo jsem se ve statku nenarodil.“

Ta řeč byla lahodná pro Malinovy uši, ale již si tak zvykl zlému, že se zdráhal zachytit zlatých žebřin naděje.

„Bože, bože,“ lamentoval, „připadá mi, že jste se zbláznili oba.“

„Já jistě ne,“ jásal hejtman. Byl dosti chytrý, aby tušil, že jeho věc je na dobré cestě. „Já jistě ne, tatínku, to snad jen Jan. Kdo ví? Možná, že ho z jeho bláznovství ještě vyléčíme. Nebo se vám pořád ještě zdá, že nemluví rozumně? Slyšel jste už ode mne rozumnější slova? Neslyšel, tak vidíte. A tak by snad bylo nejlíp, kdybyste mě v mých plánech podporoval. Rozvažte si to. Vždyť máte na rozvažování dost času. Nikdy se vám už nenaskytne taková příležitost, zbavit dvůr dluhů a koupit zpět, co bylo ztraceno.“

„Příležitost, příležitost,“ brumlal tupě starý. Nechtělo se mu věřit, že je takové štěstí vůbec možné.

4

Nakonec se situace ve statku vyvinula zcela v Pavlův prospěch. Starý Malina se stal přes noc diplomatem. Ožil. Všechna vetčnost z něho spadla. Statek mohl zas nabýt bývalé slávy! Této slávě byl ochoten obětovat lepšího ze svých synů. Nyní již nechtěl ani slyšet o Janově sňatku s děvečkou. Nadhazoval, že by bylo na čase, aby se odtud klidila ta osoba, která si činila zálsusk na Malinovo jméno. Bohatství! Uším starého sedláka to znělo jako nebeská hudba. Nechť se jen Pavel se sestřenicí dohodne a vyžení peníze švagra Kiliána! Cesta, jíž se dal mladší syn, by mohla být i cestou Janovou. Do statku, zbaveného dluhů, se pak snadno najde i druhá bohatá nevěsta.

Šuškali si s Pavlem, stali se z nich spiklenci. Jan se kabonil, nemluvil, vztekal se, vyhrožoval. Byl však již předem poražen. O jeho svatbě se přestávalo mluvit. Karla chodila uplakaná od rána do večera, ale nikdo si jí nevšímal. Jan jí jen mátožně dodával myslí. Nevěřila mu již, obořovala se na něho a hejtman se potají posupně smál.

Potom se myšlenka získat znovu blahobyť zmocnila i zachmuřeného Jana. Víc a více byl zatahován do rozhovorů a snů. Ano, na Vejrychovsku se snilo. Hypotéky budou zaplacený. Nový kamenný dům bude stát vedle starého. Avšak jak bude rozdělen statek? Jak bude dán průchod přirozené spravedlnosti?

„Kdybyste byli svorní! Kdybyste se domluvili!“ sladce šveholil starý. „Mohli byste krásně žít vedle sebe. Mohl bych tu dožívat spokojeně s vámi!“

„On bude zase hrát a utrácet,“ doznívala bouře v Janovi.

„Nebude! Nebude!“ jásal stařec. „Už se vybláznil. Má svou trpkou zkušenost. Má nejlepší úmysly. (To ty jsi mu nahnal strachu!) Teď nám chce vynahradit, oč nás kdysi připravil. Jak to chce udělat, to je jeho věc. Na způsobu nezáleží, jde jen o to, zachránit statek.“

Musíme mu důvěřovat. Pod tím drsným povrchem bije citlivé srdce!“

„Nemyslí to vážně. Ještě se nám nakonec vysměje.“

„Jak špatně ho znáš! Změnil se. Víím, že se změnil. Pozoruj ho už od jeho příjezdu. Jak se na všechno díval – pamatuješ? Jen si vzpomeň, jak obcházel pole. V tom obcházení byla láska k hroudě.“

Hejtman se usmíval pod navoskovaným knírem. Chodil nyní pružně, po vojensku, jako ženich, kterého hrál, kterého v něm uznávali, čím dál víc ho v něm uznávali. Roli ničemy a trpěného parazita vyměnil za roli zachránce statku.

Bláhový nápad Janovy chudičké svatby tonul.

„Jen jestli tě bude chtít?“

Kroutil si zálibně knír, pohupoval se na vychrtlých nohou. Mžoural očima. „Bude-li chtít! Chacha.“

„Jen nevloží-li se do toho Kilián?“

„Toho si beru na starost.“ Pavel se díval na bratra s pohrdáním.

„Je to přece jen vlastní sestřenice, se svatbou budou potíže!“

„Jsi hloupý, hloupý,“ usmíval se dobrácky Pavel. „Všechno půjde jako na drátkách. Jenom mi dopřejte času, na zajíčka se nesmí s bubnem!“

Starý Malina snad už zapomněl, že kdysi míval odpor k trojitě bradě. Zapomněl, s jakou nechutí se díval na tu dívčinu, dnes již nemladou, když na dvoře hlučela a rámusila, jak se mu kdysi přičila její prostořekost a neukázněné chování. A cožpak ta její divadla a všichni ti její vykutálení a nespolehliví přátelé? Bylo tu však důkladné věno. Jejich vlastní, malinovské věno, rozmnožené stavitelovou pílí. Kilián si ty peníze s sebou do hrobu nevezme. Sestra dojistá nebude proti tomu, aby se jimi pomohlo rodnému statku. Jenom aby uvěřili tomu bývalému větroplachu! Jen není-li jeho pověst nadobro prohrána a propita?

„Dávej si teď na sobě záležet,“ radil mu Jan zamračeně. „Nech provokací a zlozvyků. Nepij s Kiliánovými zedníky u žida, netvař se tak záhadně. Staň se lidštějším!“

„Kdy vlastně míníš začít s námluvami?“ vyzvídal starostlivě otec.
„Zdalipak se dočkám vnoučat na statku?“

Při takových řečech se hejtman mračil a pokašlával. Nebyly mu příjemné.

„Ledacos zvelebíme,“ sliboval do větru. „Jsou nové způsoby. Hospodařili jste po staru. Musíme se hledět dostat výš. Žít si panštěji. Mnohé se přikoupí. Pole se zaokrouhlí.“

Starý a mladý sedlák hleděli do dálek za lákavými vidinami. Obavy je činily nervózními. Podaří se – nebo se nepodaří? Nedělá si z nich ten potutelník přece jen blázný? Hejtman se však nyní tvářil vážně. Nepřipadalo jim, že žertuje. Bylo by to příliš strašné rouhání, žertovat o těchto svatých věcech, o majetku a blahobytu.

Prvního února dala Karla výpověď. Dala ji z vlastní vůle. Jan jí s přepjatou ochotou zapisoval do knížky data příchodu a odchodu. Utekla do své komůrky a hlasitě tam naříkala až do oběda.

Téhož odpoledne se hejtman vrátil z města nezvykle veselý, popískával si jako chlapec. Dívali se na něj touživě a nedočkavě. Lepili se očima na jeho rtech. Ušklíbal se a tajuplně mlčel. Dovedl znamenitě zneužívat svého výhodného postavení. Malina přece jen neodolal.

„Mluvil jsi s ní?“ zeptal se ho rozechvělým hlasem.

Hejtman pokynul vážně hlavou. „Je to vlastně dobré děvče. Známe ji přece všichni tak dávno – pravda?“

Kolik je tomu let, co jsme se spolu právali za čertovou stodolou? Je pracovitá, ochotně obstarává domácnost svých rodičů, a přitom, chce-li, dovede se chovat jako velká dáma. Bude z ní opravdu reprezentační dvorská paní. Neštlítí se jednat s čeledí přátelsky. Není tak hloupá, aby nepochopila, jak se věci mají, aby žádala víc, než může dostat. Chce se provdat, to je jisté. Vždyť už není z nejmladších, její čas vlastně už také minul. Nutno uvážit, že Kiliánovi nemají ženichů na vybranou. Nemám nic proti tomu, udělat jí, jak se říká, šťastnou. Když se to tak vezme, jsem pro ni vlastně skvělou partií. Nebude první nevěstou, která zaplatí dluhy

svého muže. Je zralá pro sňatek, velmi zralá. Myslím, že se o mne zajímá.“

„Proč mi jen nikdy nenapadlo, že bych se sám o ni mohl ucházet?“ divil se zkroušeně Jan.

„Cožpak ty,“ shovívavě se usmíval Pavel, jako by chtěl říci, že by to bylo zhora zbytečné. Nyní měl zas před sebou úkol, který ho zajímal: dobýt srdce dámy. Dobýt srdce – proč? Věděl hejtman Malina, proč toto srdce dobývá? Věděl to dobře. Potřeboval tu marnou trofej. Byla to lovcí úloha. Otázka úspěchu či neúspěchu, klíč k blahobytu, dokonalé vítězství a konečně také jediné myslitelné řešení.

Sobci neváhají, mají-li uchvátit to, co jim nepatří. Sobci žijí jen pro sebe a pro své bídné plány. Hejtman se již neprocházel bezcílně po dvoře, nepozoroval z pouhé zlomyslnosti směšný, starostlivý život okolo sebe. Byl opět plný energie. Zachytil stopu a neúprosně ji sledoval.

Jedné únorové neděle na sebe navlekl parádní stejnokroj, opásal se šavlí.

„Kam jdeš? Kam jdeš?“ ptali se ho dychtivě, tušíce odpověď již předem.

„Kam bych šel? Navštívit strýčka a tetičku Kiliánovic,“ s pýchou se přiznával hejtman. Jeho vychrtlá postava se napřímila.

5

Štěpka mu přišla otevřít. Žasla, když ho spatřila v celém gala. Usmíval se co nejprívětivěji, po tvářích se mu rozběhly vrásky, obloukem jí podával ruku v bílé rukavičce.

„Hleďme, i rukavičky si navlekl,“ štěbetala Štěpka, trochu popletená neočekávanou návštěvou, „a dokonce si vzal uniformu! Maminka ještě není doma, ale za malou chvíli ji přivezou z kostela. Tatínek je ve vinárně. Jistěže také přijde před jedenáctou. Oba tě moc rádi uvidí. Vidíš, a já se tu oháněla hadrem. Ještě že mi napadlo shodit s hlavy šátek, než jsem ti otevřela. To bys byl něco uviděl!“

Vypadala jsem jako stará baba. Však je to dost, že jsi přišel. A jsem tak sama doma – jako bych na tebe tajně čekala, že? Opravdu jsem se nenadála. Nestyď se a pojď, pročpak tak dupeš, nemusíš se tak hrozně oprašovat, vždyť je to jen sníh, sníh je pouhá voda. Jak ti vržou boty! Ale ty máš asi něco za lubem – copak to asi je?”

Usmíval se, neříkal nic. Odložil plášť a šavli a hnal se do parádního pokoje. Usedl ke stolu a zalomil prsty, až mu v kloubech zapraskalo. Sáhl do kapsy pro pouzdro s cigaretami, ale zdržel se – na námluvách se člověk musí umět přizpůsobit. Poposedl, potáhl si knír a zase se tak široce usmál, vycenil své žluté řezáky.

Štěpka letěla do spíže pro víno a pro suchary. Sáhl do alba, vyloženého na stole, ale obrátil jen několik listů. Nebylo mu do prohlížení fotografií. Když se Štěpka vrátila s vínem a se zákusky, ležely již na stole karty.

„Řekl jsem přece, že si spolu jednou zahrajeme lízaný mariáš. Já slib splnil a přišel, ty si pěkně sedni, dáme se do toho. Dobrý nápad, ne? Snad ses těch karet nelekla? Čert v nich není. Abys neřekla, hrajeme zadarmo, nic tě to nebude stát. Jistě by sis dala pro krejcar koleno vrtat – inu, dáma! No, sedej, bylo to ujednáno!“

„Ale Pavle, ty ses zbláznil! Přijdou naši a uvidí nás hrát. Maminka řekne, že karbaním, místo co bych se v kostele modlila. Smrtný hřích, rozumíš? To by ses u ní moc neuvedl.“

„Haha – to byl jen žert, Štěpko. Nu, nevádí. Zase je dáme do kapsy. Tak ty se bojíš? Myslil jsem, že se ničeho nebojíš, nikoho, ani mne.“

„Trošku se tě bojím,“ přiznávala se Štěpka. „Býváš tak zvláštní! Mluvíš docela něco jiného, než si myslíš. Teď taky. Ráda bych věděla, co bys mi chtěl říci doopravdy.“

„Taky se to dovíš,“ pravil s přísnou vážností.

„Kdy, prosím tě?“ vyjekla nervózně. „Ven s tím!“

„Tak třeba tohle: budu se ženit.“

„Ženit? A s kým?“

„To je otázka! Se svou nevěstou.“

Usedla vedle něho na židli a nalévala mu víno. „Ale já o tom nic nevím, že bys měl nějakou nevěstu!“ Trochu se jí třásl hlas.

„Vždyť ji také ještě nemám. Teprve ji hledám.“ Pošilhával na ni koutkem oka, pohrávaje si s kartami. „Chtěl bych ji najít. Proto jsem také přišel. Nevíš o nějaké?“

„Jestli nevím o nějaké nevěstě pro tebe! Copak jsem dohazovačka? Opravdu nevím – ale ty to nemyslíš vážně.“

„Myslím to docela vážně, Štěpko. Přece jen budu asi sedlákem.“

„Sedlákem? A co Jan?“

„Ten zůstane dále sedlákem. Já s ním jen půjdu do holportu. Už jsme se dohodli.“ Zřejmě se dobře bavil. Sestřenčiny rozpaky mu dělaly radost.

„Musíš mi o tom říci více. Vidiš, že ti nerozumím.“

„Tak se podívej, Štěpko, hledám nějakou hodnou holku, která by rozuměla hospodářství. Nemusí být zrovna nejmladší, jen když se bude umět trochu chovat jako paní. Nemíním se totiž tak docela uzavřít mezi stáji a chlěvem. Nevíš o nějaké, která by se nebála vzít si za muže takového nebezpečného chlapa, jako jsem já?“

„No, nevím, mluv proboha sám!“

„Já jsem totiž myslel, jestli ty by sis mne nevzala za muže.“

Rozložil na stole vějíř karet a zase jej složil. Podíval se jí ostře do očí. Byla červená jako pivoňka. Srdce se jí rozbušilo. Bylo to příliš náhlé a neočekávané. Vypadalo to jako opravdové nabídnutí k sňatku. Nebo – možná, že se jen pošklebuje. Proč by však tak hloupě žertoval?

„Vím, že záleží jen na tobě. Kdybys chtěla, šlo by všechno poměrně hladce. Nebo si myslíš, že bys to nedokázala prosadit?“

„Kdybych chtěla,“ pravila stísněně, „já nevím, jestli bych chtěla.“ Búrská válka – ženich – karty se vyplňují! Nebožka Hanousková měla pravdu. Osud promluvil. Může se vzpírat? Nemůže, a vlastně ani nechce. Je už stará. Ani nevěřila, že ještě někdo přijde. Nyní si to uvědomovala docela jasně – nikdo by již nepřišel. Ale toho karbaníka, toho flamendra s temnou minulostí, toho rozhazovače! Otec bude jistě proti tomu. Ovšem kdyby si to umínila, kdyby

chtěla - och, ona dovede chtít, když si něco zamane. Má - nebo nemá?

„Ty si asi myslíš, jaké to jsou podivné námluvy,“ pomalu a obezřetně mluvil hejtmán. „Já jsem ale vysloužilý voják, nezačnu tisknutím rukou a zamilovaným škemráním. Říkám ti poctivě, co bych od tebe chtěl a jak si to všechno představuji, nic nemíním zapírat. Ostatně, jaképak námluvy, ty máme přece už dávno za sebou. Když jsem byl ještě zelený kadet, tam u čertovy stodoly, víš, to bylo takové kočičí mroukání, jaké prožívají milenci. Možná však, že tě ta věc mrzí, když si na ni vzpomeneš. Mrzí-li tě, nemusíme již o ní mluvit. Mám za sebou horší věci.“

„Nemrzí,“ namítla temně Štěpka, „ale myslím, že to nemá s dneškem nic společného.“

„Toť se ví, že nemá. Když už mě chceš s něčím uvádět v souvislost, připomeň si aspoň naše střelby lukem, naše ohýnky v polích a naše zápasy. Když jsme byli malí, dost dobře jsme si rozuměli. Snad bychom si mohli rozumět i teď, kdybys o to stála. Píšťalky ti ovšem už otloukat nebudu, lodičky z březové kůry vyrábět také ne, ale snad se nebudeme ani prát.“

„Naši řeknou, že si mě chceš vzít jenom pro peníze,“ vyhrkla Štěpka. Jak vidno, neuváděla vlastní námitky, patrně je neměla. Již se s ním podvědomě spolčovala, uvažovala o příštím válečném plánu proti nedůvěřivým rodičům.

Pavel se na ni zlomyslně zadíval. „Nebudou mít ani tak příliš nepravdu. Kdyby nebylo finanční pozadí, kdyby nebyly mé podivné, rozbité osobní poměry, sotva bych se odhodlal k ženění. Já jsem divoký pták,“ řekl s notnou dávkou chlouby, „bylo by mi lépe na svobodě. Vidíš aspoň, že jsem upřímný.“

„Trochu moc upřímný,“ trpce prohodila Štěpka.

„Víš, že nebýt toho šťastného nápadu s ženitbou, byli by mě pěkně dostali ze statku? Jan už měl mého vyjídání dost. Asi že jsem se mu také notně protivil. Nemohl se na mne už ani podívat. Tak jsem se tedy vytasil se svým návrhem. Dvůr by bylo možno opět povznést. Na to jsem nachytil otce i bratra. Jsou uchváteni, mám je

v hrsti. Neboj se ale, hraji s tebou, jako jsem s tebou kdysi hrával. Spolu proti nim – chceš? Budeme-li chytří, ještě získáme.“

„K tomu tatínek nesvolí, ne, k tomu nesvolí. On je opatrný. Je hrdý na svého obchodního ducha. To by byl špatný obchod.“

„Zaručím se mu ctí, že nebude ošizen.“

„Na to on nedá, víš?“ a aby ulomila svým slovům ostěn, dodala kvapně: „On je takový předpotopní!“

Mohla si povšimnout, že se ani dost málo neurazil. Uškříbl se a pravil s důrazem: „V tom to právě vězí, že chci hrát s tebou. Ty bys přinesla do statku peníze, ale ty peníze by se zabezpečily. Vlastně by to byla u tebe jakási koupě. Koupila by sis svůj díl dvora. Co bys financovala, bylo by tvé, rozumíš? Já nic nechci. Mne bys k tomu dostala jaksi přívažkem.“

Seděla před ním, prsy vypjaté, pootevřená ústa, bezvýrazné hnědé oči v nehezkém obličejí, bezvýrazné samou nerozhodností a úpěnlivým přemýšlením, jak se dostat z této náhlé povodně na pevnou zem. Chtít, či nechtít? Nebyla si jista, není-li tentokrát zle zklamána. Jak se rozhovořil! Není to jen pustá komedie? Něco jí našeptávalo: „Odmítni, odmítni rychle, dokud není pozdě, ten člověk nebyl pro tebe, když byl mlád, není pro tebe ani teď, když tak rychle zestárnul. Proč tak neuvěřitelně zestárnul? Jeho upřímnost je děsivá. Pavouk – zamotává tě do svých sítí.“ Avšak z druhé strany se na ni usmívala Hanousková, ukazovala prstem na karty rozložené na stole a kázala: „Je válka. Válka, to znamená příležitost. Tu je můj srdcový kluk. Nehádala jsem správně? Ber, děvečko, dokud nabízí. Po něm už nikdo nepřijde. A přijde-li, bude ještě stokrát horší. Nechtěla sis vzít třeba cikána? Neběhala jsi za italskými inženýry? Nejsi již tak dost směšná po celém městečku svým výstředním chováním? Čekáš, až budeš ještě starší a ještě směšnější? Konečně se našel někdo, kdo je ochoten získat ti vážnost svým jménem. Váháš, ty, která jsi nikdy neváhala? Budeš-li chytrá a pevná, vyhraješ i nad tím olezlým lišákem. Prodává se, ovšem, to je zřejmé, ale cenu, za jakou ho koupíš, můžeš ještě určovat ty sama. Chyť se toho! Nepozoruješ, že má uniformu? Kdysi tě tato uniforma

vzrušovala. Je to k smíchu, ale vzrušuje tě opět. Štěpko, Štěpko, ať se vzpouzíš, jak chceš, tvé toužící srdce tě tentokrát přemůže. Hleď, nejenže zoufale voláš po muži, že vstávajíc lehajíc sníš o jeho blízkosti, že líbáš stín vlastních prstů na zdi, když vytvoří obraz rtů, celá tvá podstata je ryze mateřská, tvé útroby, které tolik let marně plýtvaly zárodky příštích životů, promluví poslední a neodvolatelné slovo v této rozepři. Pak bude kolem tebe ukut řetěz, budeš odpovídat otrocky, domnívající se, že volíš svobodně, tvůj zdravý rozum se přizpůsobí, podlehneš nejhoršímu ze všech klamů, šálivému volání nitra, zamiluješ se do mé karty, zamiluješ se jako holčička!“

„Já jsem člověk přímý,“ povzneseně hovořil hejtman, „já jsem snášelivý. Chovám se trochu podivínsky, ale víš, že nejsem tak hloupý jako mládenci z městečka. Kdokoli by si tě vzal, každý by na tobě chtěl něco měnit. Celá by ses nikomu nelíbila, Štěpko! Ten by chtěl, aby ses tolik nenadnášela, onen by ti nakazoval, že se nemáš bratříčkovat s kdejakým pobudou, jiný by ti bránil hrát divadlo, mluvil by ti do šatů, leckdo by se tě bál, byl by nespokojen, že se nedáš tak lehce ovládat. Já jsem člověk, ne-li právě moudrý, tedy aspoň zmoudřelý. Nabízím ti pěknou volnost, takovou, jakou nemá v městečku ani jedna panička. Hraj si, běhej si, stroj se, jak chceš!“

Před Štěpčinýma očima přecházel muž za mužem, poslední šel Groman. Vybavila se jí scéna s kloboukem. Ten Pavel – jak je chytrý! Nebo byl od někoho důkladně informován? Ať tak či onak, to, co nabízí, není tak zlé. Dojista má v mnohém pravdu.

„Ty se bojíš, že bych zas karbanil a rozhazoval. Děvuško, tady není vojna! Kdo by tu se mnou hrál vysokou hru? Ti opičáci, ti držgrešlové? Nemám, proč bych do nich cpal peníze. Ostatně je ani nebudu mít. Zůstanou tvoje. Mám jiné plány: příjemně si žít, mít svou čtvrtku vína, svou cigaretu, svůj svatý pokoj.“

Něco udeřilo Štěpku silně do čela. Uvědomila si, že zde cosi nadobro schází, nadobro, osudově, že tu schází to, čeho se jí dostalo v životě v tak ubohých dávkách. Nemohla o tom pomlčet.

„Ale Pavle,“ koktala žalostně, „všechno by bylo jiné, všechno by bylo lepší, kdybys – věř, já jsem už taková, odpustila bych ti, i kdybys nemluvil tak hrozně rozumně, ale schází mi – že mě nemáš ani trochu rád. Ani dost málo ti nejde o mne, ani dost málo. Lidé se jinak žení a vdávají, přijde na ně – láska. Ucházejí se o sebe, bojí se, že jeden druhého ztratí, jsou nešťastní, když se na ně ten druhý lhostejně podívá, a ty tu sedíš a klidně rozkládáš obchodní stránce sňatku, kuješ plány, mluvíš o svatém pokoji při čtvrtce vína.“

Pomalou si k ní přisunul židli, jeho tvář zbrázdil úlisný úsměv, poklesl loktem o koleno, vztáhl ruku a vzal ji za tlusté zápěstí.

„Jak jsi ty, Štěpko, hloupá, jak jsi hloupoučká,“ šeptal co nejněžněji ve snaze o mileneckou důvěrnost. „Nejsem prostě z té školy, ze školy těch, kteří hned roztávají. Vždyť já o tebe stojím, přišel jsem přece k tobě a ne k jiné zámožné dívce z městečka! Či tu snad jiné nejsou? Jsi snad jediná? Myslíš, že by mě opravdu žádná nechtěla? Och, lidé ještě trochu dají na lesk těchto věcí!“ Břínkl klouby o své kovové knoflíky. „Ty jsi ale taková – bohatýrská. Vždycky jsem měl úctu k bohatýrským lidem. Ty se mi náramně líbíš, ale nechtěj ode mne takové řeči, připadám si směšný, když je vyslovuji.“ Zakuckal se, polkl slinu, pohladil jí paži až k rameni, poněkud ožil, v očích mu zasvítilo.

„Proboha, schovej rychle karty, tatínek jde!“

Štěpka vyskočila a vytřeštěně se zadívala oknem, kolem něhož se důstojně a pateticky nesla cihlově červená měchuřina. Nyní již nabyla klamně představy, kterou tak potřebovala, že hejtman o ni stojí také ještě jinak než jako o majitelku kiliánovských kapitálů. Ubohá Štěpka! Ve svých třiceti letech byla skoro stejně pošetilá, jako když vychodila školu. Neuměla nebo snad ani nechtěla protrhnout mlhovinu zchytralostí, kterými se jí snažil obloudit ten starý zhýralec. Nechtěla pohlédnout drsné pravdě do očí.

6

Hlavní část Štěpčina zápasu o vyvoleného ženicha se rozpoutala až po hejtmanově odchodu, přesto však i to, co se událo ještě za jeho návštěvy, lze nazvat sveřepým a nemilosrdným bojem. Voják přednesl svou žádost odvážně a po vojensku, ale to věci valně neprospělo. Stavitel nebyl z těch, kteří poklesnou na duchu jen proto, že se na ně někdo nenadále a hezky zhurta oboří. Hejtman počítal s výhodou překvapujícího útoku.

„Jsem tu, strýčku, na námluvách. Docela vážně jsem přišel Štěpku přemluvit, aby se stala mou ženou.“

Stavitel, který se dovedl tak nádherně dívat vypoulenýma očima kamsi mimo svého protivníka a přitom mu vidět až do žaludku, se jenom zbytečně dopálil.

„To tak, to tak, Štěpka a ty, takový pálený ptáček, to jsou nápady! Hloupé nápady. Řekl bych – drzost. Raději mlč. To si myslíš, že Štěpka už nenajde nikoho lepšího, než jsi ty?“

A když Pavel s naprostou samozřejmostí zakroutil záporně hlavou a vyzývavě se rozchechtal, Kiliánova šije zrudla do krvava. Začal se pohupovat na špičkách a mluvit zvysoka. Schylovalo se k tomu, že nezvaného hosta vyhodí. Tu musila zakročít Štěpka. S panenským uzarděním se přiznala k nápadníku, jemuž tímto vystoupením podala pádný důkaz, že přijímá jeho návrh společného postupu a že stojí věrně na jeho straně proti vlastní rodině.

„Nezlob se, tatínku, a nech ho mluvit, vždyť on to nemyslí tak zle. Přece se dá o všem uvažovat, či ne? Takové rozčilování, to není nic pro tebe. – A ty, Pavle, bys měl mít rozum. Copak jsi přišel proto, aby ses s tatínkem hádal?“ Dupla komicky nohou a našpulila rty co nejroztomileji. „Takhle se přece neříká o nevěstu. Jakým ses to naučil na vojně způsobům?“

Hejtman rázem zkrátí jako beránek, pokorně schýlil hlavu, přesvědčivě zakýval tykadly knírů a zašveholil skoro potichu: „Pan strýček na mne spustil bandurskou dřív, než jsem mohl říci co a jak. Jsem už dospělý muž, a ne nějaký chlapec. Snad se se mnou dá

mluvit rozumně, přinejmenším je zbytečné hned se na mne hnát s otcovskou holí. Každý se v životě někdy zmýlil, a zmýlená, to je přece zkušenost. Pan strýček pobyl dost dlouho ve světě, nebude se přece tvářit, jako by byl nikdy nepodlehli žádnému pokušení.“

„Byl ve světě,“ křičel stavitel, který se nemínil dát tak snadno uchlácholit, „viděl mnoho lidí, sprostých i vznešených lidí, ale nehrál, nekarbanil, neholkařil, tátu neokrádal, rodinu neničil, přišel mezi pořádné lidi jako pořádný člověk, začal s málem, oženil se a získal jmění, ale ne proto, aby je hodil do chřtánu prvnímu flamendru, nejhoršímu z flamendrů, pošramocené firmě, podezřelé osobě, která, která...“

„Silné výrazy, silné výrazy,“ trpně ho kritizoval hejtman s nakrabeným čelem.

„Raději se o tom ani před tetou nezmiňuj, je nemocná, slyšíš? Dovedeš se snad také někdy zapřít, cítit s druhým, či ne? Je tuze nemocná. Není zapotřebí, abys k svým krásným činům přidal ještě jeden, ten nejkrásnější, abys ji zabil, abys ji dorazil svým pitomým nápadem, svým neslušným návrhem!“

Avšak teta (pro Pavla byla ovšem najednou paní tetinkou), když ji Tonánek-Světýlko (jemuž visela u nosu kapička, odznak jeho hrdého erbu) dopravil do světnice právě uprostřed stavitelova přednesu, pro hejtmana Malinu tak málo lichotivého, naprosto neprojevila sklon k náhlému úmrtí. Po několika přesně formulovaných otázkách se dověděla pravou příčinu nezvyklé domácí vády.

„Víš, maminko,“ přehlušila všechny Štěpka, domnívajíc se, že její způsob bude pro nemocnou nejstravitelnější, „Pavlovi napadlo, že by se se mnou oženil, a tatínka to strašně rozčililo. Nechce o tom ani slyšet. Nechtěl ani, abychom ti o tom řekli.“

„Oženil, ach, oženil,“ pokyvovala hlavou stará paní.

„Tak tedy oženil. – Ale vždyť nemá žádné pevné postavení!“

Tento nepředvídaný klid a praktičnost pomohly Pavlovi z tísně – aspoň na tu chvíli.

„Nemá postavení na vojně,“ vysvětloval chvatně, „ale chce se stát poctivým sedlákem, jako byl jeho otec a jako je jeho bratr – paní tetinko, nemíní ani hrát, ani bláznit, jak se domnívá strýc, a to jen proto, že již bláznil a hrál dost dlouho, že se nadobro vybláznil. Přiznávám se ke všemu, ba přiznávám se i k tomu, co jsem neudělal.“ Líbezně se tvářil, usmíval se a zase se odmlčoval, jako by v sobě měl také kus dramatického talentu, jímž oplývala Štěpka. „Pan strýček je náramně prudký, nežádal si ani mé zpovědi, ani mého pokání – prostě ode mne nechtěl nic vědět a hned zatracoval. Mohla byste mě vyslechnout vy, drahá paní tetinko?“

„Nikdy jsi mi neříkal drahá paní tetinko, ani tetinko, říkej mi zas teto jako dřív,“ bez úsměvu podotkla Anna, tváříc se znaveně.

„Ale ovšem, docela rád, teto, už vidím, že vy mi porozumíte, dokonale porozumíte – jako matka!“

Anna přivřela oči, jako by se chránila před oslňujícím světlem tolika hledaných něžností, jako by je neschvalovala, ale jako by se v nich hřála.

„Jako matka,“ recitoval hejtman jako ze starého gratulantu, až se Štěpka pýřila studem. „Když člověk v mládí pochybí, nemusí být proto již po celý život ničema. Dohodl jsem se s otcem...“

Na ta slova Anna otevřela oči a přísně a pátravě se zadívala do hloubi šedých, posměšných očí vojákových. Dohodli se s otcem. Věc počínala být konkrétní.

Hejtman opakoval jinými slovy, jinými, ale přece notně podobnými, jako by se byl své roli naučil nazpaměť, to, čím prve vyčastoval Štěpku. Ne, nechce sáhnout na Štěpčiny peníze, jak se strýček mylně domnívá, vše, co bude Štěpka financovat, zůstane její, snad je možno mluvit o dobrém obchodě z její strany, poněvadž Vejrychovsko přece za něco stojí. Či je má koupit člověk docela cizí?

„Strýček má příležitost koupit je pro Štěpku – i s mou maličkostí,“ pitvořil se námluvčí.

„Statek – nikdy jsem nestál o sedláctví. Co se statkem?“ bručel Kilián. Ale Anna v téže chvíli hleděla kamsi do svého dávného dětství, viděla dvůr svého mládí, zastydlé dýmy na mezích, robotu

do úpadu, stojící obilné klasy, brambořiště s ohnutými hřbety žen, nemluvného otce s tlustou holí v ruce, rovné brázdy, gesto rozsévače, požehnaný jarní déšť, naplněné stodoly, milého starého koně s hlavou kývajícím se do kroku. Dvůr – dvůr – a pootevřenými vrátky snů vkrádal se Pavel do jejího srdce. Štěpka zpátky na Vejrychovsko. Po měšťě zas venku. Děti jejich dětí budou opět na mezích, opět za čertovou stodolou!

„Kdybych věděla, že bys byl na ni hodný, že by ses změnil, že bys...“ Její ruce škrabaly po pokrývce na kolenou samým dojetím.

„Změnil – jak by se změnil?“ bouřil Kilián. „Znám svět, mohl bych napočítat stovky takových příkladů, jako je jeho. Žádný z nich se nenapravil, po dobrém ani po zlém, a když, tak dočasně, nikdy ne trvale. Řekněme si to upřímně – nechtějí ho tam. Je to tak, že ano? Octl se v tísní, neví, jak by se zachránil. Teď slibuje a prosí. Až dostane, po čem baží, bude zas takový, jako býval.“

„Neprosí ani neslibuje. Je už trochu stár na to, aby se plazil,“ zasyčel vztekle hejtman Malina. Měl už pro dnešek dost toho pokořování. Selská pýcha, posílená pýchou důstojnickou, se v něm vzbouřila.

„Vidíš? Vidíš?“ radoval se Kilián. „A ty div že jsi mu nedala požehnaní za všechna ta jeho vylhaná a pokrytecká slova. Pošetilé ženské! – Člověče, a ty sis myslil, že bych něco dal na tvé sliby? Sedlák? To je nějaká kariéra? A s tím jsi přišel? Veliká čest, tuze veliká čest. A to bylo ještě to nejlepší, s čím ses dovedl pochlubit. Aby má dcera přinesla peníze na prodloužený statek? Nejsme lidé z vesnice. Najdi si nějakou holku ze statku nebo z chalupy. Ke kravám, k prasatům – to my doma nevedli. Haha! Dělat nakonec děvečku za své vlastní peníze!“

„Nemohl by ses, tatínku, alespoň trochu mírnit?“ rozhorlila se Štěpka. „Pavel je teď naším hostem. Kdepak takhle zacházejí s hosty?“

„Malinův statek,“ pravila Anna jakoby ze sna, „Malinův statek není chalupa. Dvůr se vyrovná panskému – při dobrém hospodaření bude čím dál výnosnější – stále lépe se prodává. Mohli jsme žít také

jako páni, kdyby tatínek, můj tatínek, nebyl tak příliš šetrný. Mohli jsme mít i koně do kočáru, pěknou budovu, jednopatrovou, a okolo zahradu. Otec...," chtěla říci, že starý Antonín Malina se ještě příliš cítil pouhým čeledínem, ale umkla, opojena i polekána vlastními vzpomínkami.

„Dům se zahradou a to všechno – to by teď mohla mít Štěpka,“ chvatně a nerozmyslně se přiznal hejtman, sázeje všechno na stařenino dojetí. Zapomněl při tom na stavitelův hněv. „Kdyby jen pan strýček chtěl!“

„Aha! Aha! Kdyby jen pan strýček chtěl! Tu to máme!“ mnul si stavitel ruce v bouřlivém a nepřirozeném veselí. „Tak víte co, pane hoste? Vy jste nám už svou věc řekl, řekl jste nám ji dopodrobna,“ vykral Pavlovi a choval se k němu velmi úslužně – vždycky byl úslužný k lidem, které vyhazoval, „nemáte, co byste k tomu ještě dodal, dojistá ne, nuže, teď by bylo záhodno, abyste nám dal čas na rozmyšlenou. Možná, že jste také trochu ochraptěl těmi námluvami, já ano, já rozhodně ano, nechte nás teď v klidu a o samotě, najdeme si již nějaký způsob, jak vám dát najevo své rozhodnutí. A teď,“ pospíšil ke dveřím, pokud mu těžké tělo dovolovalo, otevřel je dokořán a galantně se uklonil. „My také jíme v určitý čas a nemáme zvláštní důvody zdržovat se s obědem.“ Dřív než mu v tom Štěpka mohla zabránit, přirazil dveře za ženichem, sinavým vzteky, a notně jimi třískl.

Hejtman se hněval jen tak dlouho, dokud nesešel ze schůdků. Tam si poopravil na hlavě čáku, šavli zavěsil v předloktí a upjal plášť, který měl v síni sotva čas obléknout. Vykročil šviháckým krokem, k jakému ho podněcovala uniforma. Vyhozen! Vyhozen! Při třetím vyhozen ztratilo slovo svůj potupný význam. Co bylo v těchto posledních scénách komické, vystoupilo na povrch. Zasmál se tichým, neslyšným smíchem. Napadlo mu, že nejhorší už má za sebou. Cosi mu našeptávalo, že má vlastně vyhráno.

Štěpka zjistila, že se octla v romantickém postavení dívky, která má nehodnou lásku a již rodiče zbraňují. Nic jí nemohlo víc lahodit, nic jí nemohlo být vítanější. Mít takovou zakázanou lásku v třiceti letech, není-liž pak to nádherné? A ihned se do této sladké a bojovné skutečnosti vžila.

Již při obědě, po hejtmanově odchodu, zahájila útok. Držela se jako klíště pochybného předpokladu, že se u Kiliánů dostalo nezasloužené urážky slušnému hostu, který přišel přinejmenším s dobrými úmysly. Stavitel se již dnes vybouřil, teď byl mlčelivý a schlíplý. Byl si asi vědom blížící se neodvratné porážky, a pokud se dalo, oddaloval své podrobení předstíranou nepřístupností.

„Jaká ostuda,“ hořekovala, „jestli se o tom bude po městě vypravovat a jistěže bude, co si o nás kdo pomyslí? Když už jsme ho chtěli odmítnout,“ (rozumí se, že jsme nechtěli), „mohlo se to stát vhodnějším způsobem. Ať již kdy udělal, co chtěl a komu chtěl, je to muž, který kdysi něco znamenal. Tak by ho byli nevyhodili ani ve Špitálku. Nemáme být na co hrdí, opravdu! To všechno tatínek. Já se stydím, hrozně se stydím! Měli bychom se mu nějak omluvit.“

„Omluvit se - jemu! To tak!“ Stavitel jedl polévku a posupně pofrkával. „Takovému není třeba se omlouvat. Já prošel hezký kus světa, jednal s všelijakými lidmi. Před *tímhle* se necítím vinen. Má, co zasloužil. Připadal mi jako zloděj. Také to zloděj byl, poněvadž chtěl ukrást peníze. Vyhodil jsem ho. Zloději bych se za vyhození také neomlouval.“

Nepěkné zacházení s hostem přikusoval Kilián ještě k pečení, připíjel je k černé kávě. Když sáhl po novinách, změnila Štěpka taktiku. Obrátila se k matce, jako by otec ani ve světnici neseděl.

„Nevím, co mu mám říci, musíš mi, maminko, poradit. Přišel tuze zdvořile. Už dříve se mnou mluvíval náramně zdvořile. Nic mi nenalhával. Řekl všechno tak, jak to je. Povídal, že jestli by se vůbec kdy oženil, oženil by se jedině se mnou.“ (To si ovšem přidala.) „Chtěl jenom prospět rodnému statku. Nepůjde-li to, nu tak, můj ty

bože, nešlo to - víc už se nedá dělat. Takový starší zkušený muž není tak bláhový jako nějaký chlapec, aby hned vyznával lásku. Kdyby se byl o něco podobného pokoušel, nebyla bych mu věřila. Jsem přesvědčena, že v jeho návrzích není skryta žádná léčka.“ Truchlivě si povzdychla. „Pavel byl vlastně první nápadník, který se rádně vyslovil. První, považ, po tolika letech!“

Anna neodpovídala. V rukou, které se ustavičně potily, žmolila pomačkaný kapesník. Kilián, ukrytý za novinami, napjatě poslouchal, ani nedutal. Chtěl tak zdůraznit naprostou neúčast na poradách.

„Jde vlastně jen o to, mám-li či nemám zůstat starou pannou.“ A po krátké přestávce, vyplněné jen škrtáním sirek, jimiž si otec Kilián marně snažil zapálit doutník, dodala: „Vždycky jsem si přála mít muže. Mám hrozně ráda děti.“

„Děti, ano, děti,“ zašeptala Anna. Přemýšlela o tom, že se asi sotva kdy dočká radostí babičky. Její čas prchal stejně nenávratně jako Štěpčín. I ona snad ještě mohla pro sebe zachytit cíp lidského štěstí.

„Snad přece není z nejhorsích,“ uvažovala Štěpka nahlas. „Na vojně se dostal do společnosti nadutých floutků a snažil se jim přizpůsobit. Chtěl s nimi stůj co stůj udržet krok, musil to dělat, jinak by se byl nedostal výš. Byl ctižádostivý, nic víc, a jak by také nebyl? Dopadlo to špatně. Teď má život už nadobro za sebou. Možná, že chce opravdu začít znovu. Věnuje-li všechnu svou snahu a sílu statku, musí Vejrychovsko vzkvétat. Taková síla! Dá se upotřebit k dobrému právě tak jako k zlému. Jde jen o to, aby se o dvůr začal doopravdy zajímat. Snad by v něm dovedla probudit ten zájem dobrá žena. Teď je ještě nedůvěřivý, posměvačný. Kdybych tak jistě věděla, že se změní! Kdybych jistojistě věděla, že já bych byla tou dobrou ženou!“

„Pavel,“ rozpomínala se Anna Kiliánová, „prudký chlapec. Těkavý. Mívala jsem ho ráda. Když se na něho podíváš ze strany, shledáš, že se podobá svému otci. Povšimla sis už někdy, jaké má

vypouklé čelo? Propadlé skráně a na nich žíly? Zrovna takové skráně a žíly má jeho otec, a ten je zas zdědil po svém otci.“

„Ty bys, maminko, nebyla proti němu? Ty bys mi radila, abych ho neodmítala?“ nejistě se zeptala Štěpka.

„Ne-ne-ne,“ koktala stařena, „nechci nic radit.“

Déle to již Kilián nevydržel, zuřivě praštil novinami o zem, jeho tváře znachověly, nos zmodral. „Nu, a teď už toho mám dost. Víc se o té věci nebude mluvit. Copak já tu už nic neznamenam? Mne se nemá nikdo nač ptát? Ale já o to ani nestojím, já už své řekl a opět to říkám: Nechci. Nedovoluji, aby se ještě dál přemýšlelo o tom, máš-li si ho vzít, či nemáš. Zakazuji to.“

Konečně šarvátka! Konečně přímý, zuřivý boj! Nyní půjde do tuhého. Štěpce zaplanuly tváře. Do toho! Do toho! Bude bránit své. Matka je zřejmě na její straně. Už je tu jen otec – haha – však se Štěpka pranic nebojí. Podepřela si boky, v jedné ruce jí visela utěrka na nádobí. Loktem vrazila do židle, pomyje ve škopku se rozvlnily.

„Tááák – nechci? Zakazují? A to je dobré, tatínku. Jde opravdu jen o tebe? Myslím, že také trochu o mne.“ Zvýšila hlas. „Tak ty tedy nechceš. Ale pak mi opatří jiného ženicha. Honem mi ho opatří – teď – hned – na tom místě. Nemám žádného. Nikdy žádného nebudu mít!“

„Nežli darebáka, raději žádného,“ odsekl Kilián.

„Tatínku, myslíš-li, že je darebák, řekni mi upřímně, kdo na tom má také částečnou vinu? Pamatuji se na den, kdy se dvorský strýc s tebou přišel poradit, má-li či nemá pustit hocha do kadetky. Kdo ho ujišťoval, že vojna je školou života? A pročpak dělal potom Pavel dluhy? Protože chtěl co nejlépe prospívat v té krásné škole života. Možná, že strýc Malina na tvou radu nerad vzpomíná. Možná, že si dokonce myslí, že mu jsi za ni něco dlužen.“

Snad to způsobila právě tato Štěpčina slova, ale od té chvíle bylo zřejmé, že Kilián notně zkrotl. Stal se smířlivějším, stal se rozumně uvažujícím tvorem. Kdoví, snad to opravdu způsobil Štěpčin šťastný nápad, připomenout mu tu dávnou, neblahou radu. Spíše však se tímto nenadálým ústupem projevila pravá povaha stavitele

Kiliána. Vztekát se, chrlit oheň, dupat, nadávat, ano, ale jen tak dlouho, dokud si ten druhý nepostaví hlavu a také si nedupne. Patrně Štěpka znala otce příliš dobře a počítala s touto jeho slabou stránkou.

Nebyl ovšem ještě konec všem rozepřím. Obrat nastal jen v tom, že nyní byl Kilián ochoten o hejtmanově návrhu uvažovat a o něm mluvit. Dálo se to ještě hezkou chvílí způsobem poněkud nepřiměřeným pro rodinu městského hodnostáře, pozdviženými hlasy, ale nakonec to omrzelo oba, otce i dceru, a pokračovali v debatě již daleko klidněji.

Otec Kilián probíral věc ze stránky obchodní. Už se mu nezdála tak zcela nesmyslná. Zajištění jmění – inu, ovšem, zajištění jmění by se konečně dalo provést, Štěpka však, bohužel, nerozumí ani zbla polnímu hospodářství.

„Že nerozumím?“ vyjekla Štěpka. To arci nebyla nepřekonatelná překážka. „Však budu rozumět!“

„Sedláci jsou mazaní, nevěř jim! Nežli se naděješ, stáhnou ti kůži z těla,“ namítal mírně Kilián.

„Mně že stáhnou kůži z těla? To bych se na to podívala!“

Otec se zahleděl na dceru se starým obdivem. Zkoušel však půdu. Zkoušel, nejsou-li zde slabiny.

„Zamiluješ se do něho, jak to ženské umějí, a pak ze sebe necháš tahat peníze.“

„Chachacha!“ zařičela Štěpka vyzývavým smíchem. „To mě špatně znáš.“

„Nebudu tady věčně, abych nad tebou držel ochrannou ruku,“ dodal melancholicky.

„Och, tatínku, drahý tatínku,“ neodolala Štěpka náhlému záchvatu něžnosti. „Však ty zde budeš ještě dlouho, velmi dlouho!“ Objala jeho kostřbatou hlavu svými mocnými pažemi a skropila ji neobvyklými slzami dojetí.

Následujícího dne jí jakoby náhodou zastoupil cestu hejtman Malina. Kráčel k ní rozpačitě po náměstí, jako by dlažba byla ze skla, a jeho tvář se ladila tu do komické, tu zas do kyselé grimasy. Když jí

podával ruku svým zvláštním způsobem, nedovedla se opanovat a vyklopila mu svou dobrou zprávu dřív, než sestrojil v ústech polo lhotejnou, polo dychtivou otázku po nejnovějších událostech v Kiliánově rodině.

„Tak doma by to bylo vyřízeno!“

Jeho pohled okamžitě zazářil vítězoslávou. Kníry se hrdě vztyčily. Mohl si to myslit. Byl pořád ještě tím skvělým vojákem, kterému žádná holka neodolá. Mohl si to myslit. Pochybnosti byly zhola zbytečné. Ještě je však třeba zachovat jistou míru. Pokorně sklonil hlavu, zasmál se, podržel její ruku a podíval se na ni zpod čela. „A co ty, Štěpko – co ty – ty bys chtěla?“

Přikývla s pokusem o dramatický půvab, s přivřením víček a se sladkým pousmáním, jak by to asi udělala na jevišti v roli osmnáctileté nevěstinky.

8

Pavel začal ke Kiliánovům docházet jako ženich za vyvolenou nevěstou. Přesto se však ještě nemohlo říci, že by byla ruka v rukávě. Stavitel dával vojákovi pořád ještě najevo, že se s myšlenkou svatby zcela nesmířil. Byl-li zrovna doma, když hejtman zaklepal na dveře, uchýloval se do svého pokoje pod záminkou, že má neodkladnou práci, nebo se aspoň choval k hostu se zarážejícím chladem. Hejtman překypoval roztomilostí, tvářil se, jako by strýcovo bručení nepozoroval, a k tetě byl dvorný, jak jen může být budoucí zeť.

Jak se dalo očekávat, měla nábožná Anna jen jedinou starost – není-li ve Štěpčině spojení s tak blízkým příbuzným něco proti zákonu božímu, nebude-li k němu zapotřebí schválení vysokých církevních úřadů. V této věci byl otec Kilián úplně klidný, jako muž znalý světa věděl předobře, že odsud nehrozí žádné nebezpečí. Až k tomu nadejde čas, vytrasí se se svými radami a pokyny, zatím však ještě uznával za vhodné zůstat poněkud stranou, aby se snad

nezdálo, že se dal příliš snadno získat. Chtělo se mu tak trochu vzdorovat, pomstít se za utrpenou porážku.

Toto období neujasněnosti a utajeného napětí trvalo více než čtrnáct dní. Po něm přišlo období druhé, kdy se konečně nad Kiliánovou rodinou rozklenula duha míru a kdy bylo všechno jasné a dokonale srozumitelné. Kilián se odhodlal promluvit. Nejdřív kusými a na zlatých vážkách odměřovanými poznámkami, pak v širších a širších větách, rozhodnějšími a pádnějšími slovy. Budoucí zeť poslouchal trpělivě, poslouchal nábožně, přikyvoval, nadšeně se obdivoval strýcově moudrosti, se vším ochotně souhlasil, a ješitný, podivínský starý pán se rozehříval, johl, nadouval se pošetilou pýchou. Shledával vojáka den ode dne snesitelnějším.

Nyní přišly teprve jaksepatří na přetřes všechny důležité hospodářské a právní otázky. Co s penězi, jaké peníze, kolik dluhů, kolik ztracených polností. Nastaly cesty na Vejrychovsko, cesty dvorských lidí do města, výslechy, nabídky, zdráhání, váhání, zaručování, škrábání za ušima a škrábání po papíře. Stavitel Kilián, aniž věděl jak, octl se uprostřed proudu. Zlobil se, kázal, vyhrožoval – byl ve svém živlu.

Je svrchovaně zajímavé, že k nápadu vystavět vedle selského stavení nový panský dům se první vrátil sám otec Kilián. Dlouho a zdánlivě netečně stál pod starou hrušní za čertovou stodolou, zády se opíral o hůl, popískával si a hleděl zasněně k obloze. Pak se najednou rozhodl a dal se do vyměřování. Chodil po louce těžkými kroky, zaznamenával si do notesu čísla, kreslil si tam tajemné čáry. Nakonec prohlásil, že má-li se vůbec stavět, bude nejlépe, začne-li se hned zjara.

Panský dům! Přesně tak si to hejtman představoval. Po ničem tolik netoužil jako být jednou provždy ven z nízké, začouzené selské světnice, co nejdál od Janovy páchnoucí dýmky a od otcových stařeckých vzdechů. Kilián se se svými plány netajil. Dům bude pěkně rozlehlý, pohodlný, do prvního poschodí povedou široké kamenné schody, okna budou opatřena žaluziemi proti slunci – budou to první žaluzie v městečku – ve dne se načepýří, aby bylo

v pokojích příjemné příšeří, v noci se nadobro stáhnou. Za domem se postaví kůlny, stáje, chlévy a ostatní hospodářské budovy, všechno se to ohradí a spojí plotem, vpředu nejraději železným, ten je nejslušnější a nejrvanlivější, pod okny může být menší zahrádka, nějaký ten ozdobný keř, květinové záhony. Tady na tom místě bude branka pro pěší, přímo proti cestě široká vjezdová vrata.

Podívejme se, rozlehlé pokoje, žaluzie, zahrádka. Starý se prostě překonává! Hejtman neměl ani tušení o velikosti Kiliánovy otcovské lásky. Co nejdřív bude mít příležitost poučit se o ní ještě mnohem líp.

„Dům, to se rozumí, bude součástí Štěpčina věna,“ podotkl přísně stavitel. „Pozemek pro něj dá tvůj otec nevěstě jako svatební dar, ten nebudu kupovat.“ (Celé Kiliánovo lišáctví vězelo v tom, dostat aspoň kousek půdy zadarmo.) „Slyšel jsi, doufám, dobře? Dům bude se vším všudy jen Štěpčin, tobě na něm nebude patřit ani rezavý hřebík.“

„Leda až po mé smrti,“ pravila Štěpka se smíchem, ale se zlou se potázala. Ten hloupý žert se staviteli pranic nelíbil. Aspoň pro ten den byl konec s plánováním. Šel domů se svěšenou hlavou. Ano, v tom právě vězelo to čertovo kopýtko. Jeho peníze, jeho těžce vydělané peníze budou vloženy do pochybného podniku, který ponese cizí jméno. Ach, kdyby byl měl syna!

Nazítří se ovšem plány osnovaly dál a tužkou i holí se kreslilo znovu a odvážněji. Tahle zeď bude slepá, aby do pokojů nešel zápach z chlévů. Od lesa se jistě k Vejrychovsku táhnou četné prameny, zde se vykope studna, aby nový hospodář nebyl závislý na vodě ze dvora – člověk nikdy neví, jednou by z toho mohly vzniknout nepříjemnosti. A všechny polnosti na západ a na jih od statku budou patřit Štěpce. Cože – polnosti?

Teď přišel konečně k slovu také starý Malina. Vyhaslé oči ožily, nahrbený hřbet se vztyčil. Promluví otec a chytrák. Nikdo, nikdo nesmí být ošizen!

Věc zdánlivě složitá byla podstatně zjednodušena tím, že Kilián všechno kupoval. Nic, kromě onoho kousku země pro zahradu

a dům, nechtěl zadarmo. Jan prostě bratrovi část svých pozemků odprodá. Nebude tím nikterak zkrácen, poněvadž za utržené peníze si bude moci příležitostně opatřit jiné. Dobrá, dobrá, avšak nyní – co bude s dluhy? Jaká část jich bude přenesena na jejich původce, Pavla? Zde byl jakýsi uzel.

Teď bylo zas na Kiliánovi, aby hájil své.

Neobešlo se to beze ztrát. Možno dokonce říci, že se to neobešlo bez větších ztrát, než s jakými počítal stavitel na počátku historie se svatbou. Proboha, nemůžeme přece připustit, aby rozhazovač začal hospodařit na čistém, a jeho oběť, Jan, dřel dál na prodlouženém! Je to ostatně zcela obvyklý zjev, že provdává-li se dcera ze statku do jiného statku, musí ze svého věna vyplatit ostatní ženichovy sourozence. Tak tedy – dluhy se mezi bratry rozdělí na polovic. Jaká by v tom jinak byla spravedlnost? Jen ať si Kilián pěkně mlčí! Jan bude i tak bez vlastní viny důkladně pykat za Pavlovo darebáctví!

Jestli si snad v městečku někdo myslil, že stavitel nyní couvne, že v jednání nastane delší přestávka, že přijdou hněvy, pak se šeredně mylil. Teď se teprve ukázalo, že Kiliánovo zdráhání, jeho první otcovské „ne“, to vše že byl jen marný, zoufalý pokus o záchranu dítěte, které se hnalo do nebezpečného dobrodružství. Naprosto však nedovedl a ani nechtěl dceři bránit v sňatku, který pokládala za své štěstí. Ano, Kilián za této příležitosti prokázal nejvyšší sebezapření a ochotu k obětem. Láteřil, přel se, ale ustupoval.

„Náš tatínek, och, jak ten je hodný!“ vykládala Štěpka hejtmanovi, který teď – bůhvíproč – neodkládal stejnokroj. „Udělá pro mne všechno. Že bys tomu byl nikdy nevěřil? Netěš se však, že toho někdy zneužiji. Naopak! Vynasnažím se, abych mu jeho dobrotu nějak vynahradila. Ode dneška se na mne může spolehnout. Budu vždycky na jeho straně – třeba proti tobě!“ Přitom se však na ženicha milostně usmívala, aby se snad nebál, že to myslí doopravdy. Teď již nemohlo být žádných pochybností, že to je ženich s nevěstou. Chodili po panském korze svorně do sebe zavěšení.

Jaké to bylo pro Štěpku zadostučinění! To koukáte, vy protivní panáci z hejtmanství, z úřadů, z advokátních kanceláří, vy ženušky, poznamenané několikerým materstvím, manželky, postižené prvními nevěrami! Přece jen jsem dosáhla svého. A který z vašich mužů tak hýří barvami, který se tak třpytí jako můj? Kdo se mu vyrovná? Potkali Synáčka. Pozdravil, plavně zakroužil svou kostkovanou čepicí. Ani ty jsi na mne neráčil shlédnout z výše své dokonalosti! Pyšně si tě za to přeměřím – tu máš! Mívala jsem tě kdysi ráda, ale toho zde mám raději. Byla do svého ženicha zamilována a neskrývala to. Všechnu svou nastrádanou něhu na něho soustředila. Jak jí byl teď odporný Groman! Co se jí naochočoval, co se jí naporoučel! Jak sprostí a chtiví žen byli italští inženýři! Jak nestydatí byli úředníckové a flamendři ze zlaté mládeže! A tenhle je přece králem všech flamendrů. I v této věci nade všemi vyniká.

Hejtman plnil, co přislíbil. Nikdy ji neopravoval, když ve společnosti použila drsnějšího výrazu, nehoršil se na ni, zasmála-li se lechtivému vtípu nějakého šprýmaře příliš chlapsky. Nedělal si pranic z jejích výstředních šatů, z jejích hrozných klobouků, nevytýkal jí neukázněnost ani nevkus, nikdy se nebránil jejím veřejně projevovaným lichotkám. Snášel její rozmary s podivuhodným klidem a s nevyčerpatelnou trpělivostí, tvářil se pořád stejně odměřeně, ať si tropila, co chtěla. Ubohá Štěpka, vykládala si to jako obdiv a podrobenost, netušila, že mu prostě vůbec na ní nezáleží, na ní, Štěpce Kiliánové, kterou se rozhodl pojmout za manželku.

Kdyby se byli otec nebo bratr Pavla zeptali, co vlastně se Štěpkou mluví celé ty dlouhé dny a večery, které s ní tráví, sotva by jim byl dovedl dát kloudnou odpověď. Můj ty bože, chodí s ní, sedá vedle ní, nastavuje jí ucho, jako by ji poslouchal, ale že by jí také něco vyprávěl? Naučil se už jakémusi chápavému úsměvu, který znamená: „Dobrá, dobrá, hezky jsi to řekla.“ Ten úsměv je však jen maskou vnitřního spánku, nesmírné duševní únavy. Ostatně ani bratr, ani otec, ani nikdo jiný se ho na nic podobného neptal. Byly tu

docela jiné starosti, velmi vážné starosti, se statkem, s pozemky, s domem – jak by někomu vůbec mohlo stát za to sledovat záhadný poměr nepravých milenců!

O věci druhých se zajímáme buď ze škodolibosti, nebo z lásky. Kdyby si byl Jan začal blíže všimnat milenecké dvojice, z lásky by to dojistá nebylo. Probudilo se v něm opět staré zášti k bratrovi, tentokrát podnícené závistí. Co on se nadřel, naodříkal, neušetřil si ani zlámanou grešli, a hle – takové bohatství teď padne bez práce do klína tomu darmošlapovi! Není to kruté bezpráví, spáchané na něm, na spravedlivém člověku? Veliký panský dům bude stát vedle chalupy, Pavel a jeho žena se v něm budou roztahovat, a on bude dole pod nimi třít nouzi, bude žít v jejich stínu! Kolik mozolů mu přibylo na rukou, aby ti dva měli měkce ustláno? Oč o všechno ho ti dva připravili! Zlo vítězí, dobro nedojde zasloužené odměny. Že bude statek zbaven dluhů, že je nový rozkvět opět možný, na to již Jan zapomněl. Byl to stále týž Jan, zatvrzelý skrblík, který dával nerad ukousnout ze svého krajíce.

A cožpak otec Malina? Och, ten také necítil k Štěpce žádnou příchylnost. Taková tlustá, namaškařená městska holka! Vážil si jí jen pro její věno, ale jako ženě a hospodyni jí nedůvěřoval. Její ruce se nikdy nedotkly opravdové práce. A pak to její divadelní kroucení a nadnášení, pitvoření a šveholení! Co se dá čekat od takového bláznivého stvoření? Nic, nic, leda klepy, hádky, lenošení. Když se to tak vezme, je pro ni Pavla vlastně škoda. Býval to kdysi nadaný, nadějný hoch! Pokašlával, mračil se, dýmal. I on byl nyní zbaven nejhorších starostí – štěstí mu zevšednělo.

Štěpka byla ve své veliké lásce slepá i hluchá, zatím nevěděla nic o nechuti, s níž se na ni dívali budoucí švagr a tchán. A i kdyby o ní byla věděla, co by jí na tom záleželo? Byla nevěstou před tváří celého městečka a tato sláva jí postačila. Ještě několik měsíců a bude mít muže. Pak jí ho už nikdo nevyrve. Jen ať to někdo zkusí! A potom – potom se také brzy svým bývalým přítelkyním pochlubí děťátkem. Ne jedním, ale celým tuctem dětí. Není na světě takové síly, která by jí v tom mohla zabránit.

Anna Kiliánová vzdychávala a slzívala, jak se patří na matku, která má již co nejdříve ztratit dceru. Kilián chodil, chodil a ustavičně přemýšlel, díval se svýma vypoulenýma bledě modrýma očima na jakési všem ostatním smrtelníkům neznámé místo mezi nebem a zemí, hryzl si knír, pohupoval se v kolenou. Lámal si hlavu, čím by tak asi při oddavkách svou dceru a jejího muže příjemně překvapil. Kočár a koník? Ovšem, ovšem, to by bylo hezké. Ano, tak to udělá. Koník a kočár, to bude jeho svatební dar.

V květnu se na Vejrychovsku začalo s kopáním základů.

9

Nikdo by byl v městečku nehádal, že se stavitel Kilián jednou vzdá tak zcela bez boje, a přece se to stalo. Mohr se jmenoval ten mladý člověk a začal skoro stejně jako před lety Kilián: bohatě se oženil s dcerou vinopalníkovou, skoupil řadu výhodných parcel a dal se do stavění. Přátelé na Kiliána naléhali, aby proti němu něco udělal, ale Kilián jen mávl rukou: „Ech, ať se činí!“ A neudělal nic. Inu, je to už starý pán a nemá právě čas na rozepře s tím mladým člověkem. Mohr začíná a Kilián už skončil. Totiž - co nejdřív skončí, jen co dostaví na Vejrychovsku pro dceru panský dům.

Štěpka touží po balkónu, a on s balkónem nepočítal. Kam jen, proboha, ten balkón nalepit? Dozadu? Nad dvůr? To tak, tam by se hodila leda pavlač. Ani k jihu, s vyhlídkou na les, to nemůže být, budoucí hejtmanka Malinová se chce z balkónu dívat na městečko. A Kilián dumá nad plánem, prohrabuje si své husté bílé vlasy, protože balkón je možno zřídit jen uprostřed průčelní zdi, aby nebyla porušena symetrie, a tam je zrovna projektována ložnice. Povedou-li z ložnice dveře přímo na balkón, budou novomanželé v zimě v postelích drkotat zuby. Ne, z ložnice se na ten balkón chodit nebude, pokoje v poschodí se trochu zmenší, mezi nimi se našetří úzká síňka - potom však bude nutno nějak osvětlit tu zbytečnou síňku!

Mohr se jmenuje ten mladý člověk. Teď staví jako blázen, činí se, to se mu musí přiznat. Jeho pře vysoké štíty, jeho zlatá vejce zasazená do omítky, jeho mansardy se líbí mnohem víc než střízlivé, jednoduché domky mistra Kiliána. Nu, nechťsi, Kiliánovi je to jedno, má teď velké trápení s tím nešťastným balkónem. Síňka mezi pokoji se Štěpce také nelíbí, bude se to musit udělat jinak. Už ho to nebaví, tuze ho to přemáhá, nu, však je to také jeho poslední stavba. Rodinná hrobka je dokončena, teď ještě tohle trochu příliš honosné obydlí pro dceru, a pak dost. Je snad už dosti stár, aby odpočíval, aby se na ty druhé jen díval, jak se hrabou, jak se snaží.

Lidé se dlouho Kiliánovi smáli, že on, stavitel tolika domů, ba celých ulic, bydlí v nájmu. Teď se už nesmějí, nemají se čemu smát. Kilián domek u školy koupil. Příležitost se naskytla, a když se to tak vezme, bylo to laciné. Je to sice už stará veteš, nevhledná, těsná, hromadu místa v ní zabírá papírníkův byt a papírnický krám, ale když se tam Kiliánovi vešli, dokud byla doma Štěpka, tím spíš se tam vejdou, až se vdá. Pokoj, pokojíček, kuchyň – to jim stačí. Starému Kiliánovi a jeho nemocné ženě.

Poslední tvůrčí sen stavitele Kiliána, vila Vesna na poli pod Hrobkou, trčí dosud o samotě. Není již neobydlena. Loni se našel odvážlivec, pionýr, který se do ní nastěhoval, a vida, bydlí v pokoji. Od škvoří pohromy je už dávno, útok toho neřádstva se již neopakoval. Obyvatel vily žil drahý čas v obavách: nenapadne teď mistra Kiliána, aby mu dal výpověď a sám se ve vile usídlil, když už žádné nebezpečí nehrozí? Tyhle strachy byly docela zbytečné, Kilián si už na Vesnu ani nevzpomene. Má svůj maličký domek u školy, je s ním spokojen. Od školy ke kostelu je jen několik kroků. Anna vidí oknem věž, kavky, které kolem ní ustavičně krouží, naslouchá zblízka vyzvánění zvonů, pevně se rozhodla, že zemře s kostelní věží před očima. Nikdy se svému muži s ničím podobným nesvěřila, ale Kilián to ví. Má také cit, také dovede leccos uhodnout, ač o tom nerad mluví. Mlčky pozoruje, mlčky se přizpůsobuje. Nájemník Vesny tedy přišel s návrhem, že by vilku koupil. A mezi starostmi s dceřinou svatbou, mezi vrtochy příští paní Malinové a vzdechy

nemocné Anny Kiliánové se našlo ještě trochu času k uzavření prodejní smlouvy.

Avšak co zamýšlená řada vilek podle úvozové cesty za Panskou zahradou? Jak to bude s tou vilovou čtvrtí, která měla být korunou Kiliánova životního díla? Mistr Kilián je příliš zaměstnán, příliš unaven, toho plánu se už dávno vzdal. Nu dobrá, parcely jsou však jeho, a novému majiteli Vesny se samotnému pod Hrobkou stýská. Nebudou se Kiliánovy parcely rozprodávat? Zatím se nezdá, že by měl stavitel něco takového v úmyslu.

Není známo, z které strany vyšel podnět, kdo to Mohrovi našeptal, jednoho dne se však ten mladík objevil v Kiliánově domku a vytasil se s docela přijatelnými návrhy. Když nestaví Kilián, mohl by snad stavět on, zájemců by bylo dost, peníze Mohrovi také nescházejí. Kilián se těch parcel může zbavit se slušným výdělkem. Nebylo to však od toho mladíka poněkud opovážlivé? Řekněme, trochu drzé? Však si také mistr Kilián postavil hlavu. Když se pan Mohr do svého řemesla dal, ať jen si v něm pokračuje, ale jemu, Kiliánovi, ať nechodí do cesty. Prodávat se nebude. Mohr byl odbyt hezky zhurta, měchuřina zaplála sinavým jassem, rozčuchané vlasy se naježily. Starý lev zatřásl ještě jednou svou lví hřívou a zařval.

Mladík Mohr odešel poněkud rozpačit, cestou si šeptal kletby, lidé ho slyšeli. Kiliánovi to ovšem nevadilo, byl aspoň pomstěn. To by tak hrálo, prodávat vlastní inspiraci! Ještě na tom, chválabohu, tak zle není, aby musil kramařit se svým duševním majetkem. Ten pán pod Hrobkou ať jen si čeká na společnost a na sousedy, možná, že se dočká – ale až po Kiliánově smrti. Bude čekat dlouho? Nebo se snad dočká dřív, než si myslí? Osud tichounce přede svou – jakou, to neví ani mladý Mohr, ani starý Kilián.

Panský dům na Vejrychovsku vyrostl ze země a dostal zánovní bílé šaty. Omítka se jiskří v srpnovém slunci. Břichatý, objemný balkón trčí nad cestou jako vyčnělá brada, dívá se nebojácně na městečko. Jako vyčnělá, odvážná brada Štěpky Kiliánové. Kolem staveniště jsou pořád ještě haldy hlíny a hranice cihel, cihlový prach zakrvácel zemi tam, kde jednou bude vzdělána zahrada. Však se

tam už dali do obracení půdy, již tam motouzem a kolíky vyznačili příští plot, zámečník bere míru na vjezdová vrata. Za domem lezou po lešení dělníci, stavějí chlévy, stáje a stodolu. Štěpka tleská do dlaní – hle, její statek, její dům! Prolézá kostrbatými děrami bez obložení, které budou jednou dveřmi, její kroky duní po prknech volně položených na zednických kozách. Omítají se stropy. Hubený, posměšný, nevrlý hejtman zůstal stát venku. Nemá chuti smočit si šosy zbrojního kabátu v kádi s vápnem, netouží po tom, nastavit tvář těžkým krůpějím, které padají ze zednických lžic. Zvědavě nahlíží do šera, ale nevchází. Hlas, roztráštěný ozvěnami, mu však nedopřeje klidu:

„Pavle! Pavle! Kdybys věděl, jak tu je útulno! Jen se to všecko zdá trochu malé. Nebude to opravdu malé?“

„Až to bude obydleno, nebude se to zdát malé,“ líně, omrzele odpovídá hejtman pod balkónem a zívá.

„Tady bude kuchyň, tady jídelna a vedle pokojíček, ach, jak ten bude rozkošný! Sem si dáme plyšový nábytek, to bude náš salón. Nebudeme návštěvy vodit nahoru, zbytečně by se umazaly schody!“

„Hm, hm,“ přikyvuje venku ten, který neposlouchá. Potom burácejí těžké kroky kdesi nahoře, v patře, cosi se svalilo, buchlo, ale nebyla to Štěpka, je slyšet její smích. „Kdepak jsi?“ Ruměný obličej se vyklání z otvoru nezasaženého okna, jímž číší průvan. Chtěj nechtěj musí hejtman odstoupit o kousek dál, aby ho viděla. „Ach Pavle, odtud je vyhlídka! Ty protivo, jak jsi mohl zůstat dole? Pole, naše pole, silnice, město, hory!“ Nedá si pokoje, neustále musí provádět nějaká bláznovství. Nemůže být ani chvíli zticha, ani chvíli nedovede odpočívat. Teď se nahoře ztajila, ale to proto, že se shýbá a chvatně sbírá úlomky malty. Bác, bác, bác – třetí rána ho škrábla na vyzáblém nose. Hejtman si utírá krůpěj krve bílým kapesníkem, couvá z dostřelu a z novostavby zní nový hlaholivý smích.

Nenadále vypluje z kterýchsi dveří, obrovská, rozjařená, chytá ho prudce za rameno, strká jím, štulcuje ho, táhne ho s sebou na

procházku k lesu. Jan, který pracuje s ženci na poli nedaleko nich, si zaclání rukou oči a dlouho se za nimi dívá.

Léto, léto – doba pochybného štěstí. Doba štěstí bez ozvěny. Je zapotřebí velmi silného a rozvinutého pocitu štěstí, aby se ten pocit nezmrázil, aby jánot nezněl osiřele. Ale Štěpka, hulákající a štěstím zpitá Štěpka si to neuvědomuje. Je vidět, že dokáže být docela dobře sama. Je se svým štěstím sama, aniž o tom ví.

Než nastal podzim, měla Štěpka náhle plno přítelkyň. Pánbůh ví, odkud je vzala, odkud se vynořily. Dům je hotov, nábytek nastěhován, malby svítí pestrými, moderními barvami, vše září novotou a uprostřed toho lesku září pýcha příští hospodyně. Komu jinému se může pochlubit než přítelkyním? Jen ženy dovedou tyhle věci náležitě ocenit. Přítelkyně, falešné, chvilkové přítelkyně se musily objevit, i kdyby měly být vydupány ze země. A objevily se. Zázrak se stal. Zvědavost je divotvorná.

Malé i větší průvodci chodí po čistě vydrhnutých schodech a síních sem tam, nahoru dolů. Dveře lítají a zůstávají dokořán otevřené, aby opozdilé mohly včas doběhnout, přiváběny hlasitým úžasem. Jak se asi rmoutí hejtman Malina, který k těmto zevrubným prohlídkám není zván? Dobrý, čekající dům je pln vzdechů, vzrušených výkřiků, chválení, volání.

„Ach, ty máky, ty nádherné vlčí máky na stropě!“

„Pst – víte, jak se tomu říká? To je secese!“

V příborníku je spousta skla, porcelánu a tret, ale ještě tam není všechno Štěpčino stříbro. Nejvzácnější kusy si mladá paní přistěhuje až po svatbě. Šatníky dosud zejí prázdnotou, do čehopak by se Štěpka oblékala, kdyby všechnu svou garderóbu měla ve dvoře? Lepší ze starých krámů jsou už rozvěšeny v komorách na půdě, ale takové věci se ani neukazují a ostatní zůstane doma. Co s tím? Zato prádelník, těžký dubový prádelník o pěti poschodích, ten je nabit až k prasknutí. Štěpčina výbava, svázaná něžnými stužkami, dychtivě čeká na obdiv. Tam je prohlížení celkem tiché. Tam se mluví jen šeptem. Ó těch obrovských Štěpčiných košil! Těch hrozných plachet na noční škádlení! Ale smát se budeme, slečny, až venku, není-liž

pravda? Smát se všemu ohavnému i krásnému, přepychovému i nesmyslnému – všemu – jen z pouhé závisti.

Nesmíme opominout ani záchod, k němuž se stoupá po schůdcích jako na trůn. A teď pojďme do sklepa, do prostorného, lačkovými stěnami rozděleného sklepa, na kterém si otec Kilián dal obzvlášť záležet, a zastavme se i ve spíži, ve které je dosud jen několik lahví se zavařeninami, vylezme až na půdu, kde to voní hoblovačkami! Rády bychom si poseděly v salóne při sklence sladké rosolky, slízly nějaké to dobré sousto, ale Štěpka ještě nemá, co by nám podala, není to její domácnost, je to jen novostavba. Ale stálo to za to, holky, vidíte, že ano? Jakže se jmenovaly ty rudé máky na stropě? Sesese, nebo snad cecece? Hihihihaha-haha-hahaha!

V říjnu, když pršelo listí ze stromů na martinickou silnici, když v komínech neobydleného domu kvílela meluzína a do rozbahnělých polí sršel drobný déšť, měli Štěpka Kiliánová a hejtman Pavel Malina v jilemnickém kostele svatého Vavřince první ohlášky. Za týden potom vyšlo v knihtiskárně bratří Holatů oznámení na křídovém papíře, ozdobené v levém rohu růžičkou. Svatba byla stanovena na desátý listopad. Ještě před adventem, dřív než nastane pravá horská zima, budou se novomanželé hrát u vlastních kamen! Ke Kiliánovům se přistěhovala Francka Pelcnerová, malá rozložitá tetka s řídkým hnědým drdůlkem na temeni hlavy, s měkkými převislými tvářemi, jejichž červeň tvořily dva ostrůvky šarlatové vyrážky. Štěpčino místo hospodyně bylo obsazeno.

10

Nevěsta Štěpka musila mít také družičku, to se rozumí, nebyla jí však dlouhá, vyschlá stará panna Božka Karbanová, ale roztomilá, devítiletá Hilmarova Helenka. Dívenka nemohla jít ovšem k oltáři sama – och, Štěpka dovedla mámit, když jí na tom záleželo, těžko jí bylo odříkat – vedle ní kráčel mládenec, hošík, do kterého byla Štěpka kdysi zamilována, Rittichův Kamil. Ty dvě děti se zasloužily

o úspěch její svatby, jen co je pravda! Škoda jen, že byl již mrazivý, plískavičný listopad, že nebylo slunné léto, aby malý pár mohl jít bez teplých plášťů, Helenka v nadýchaných růžových šatečkách, Kamil v černém oděvu, který mu tak slušel a dával vyniknout jeho zlatým kadeřím!

Hejtman vyrukoval v zánovním hejtmanském stejnokroji s lesknoucími se knoflíky, s pečlivě vykartáčovanou čákou, bříňkal ostruhami, na kostnatých prstech měl navlečeny glazé rukavičky, po boku mu visela šavle se zlatým třepením. Nesl se velmi důstojně ve svém dlouhém plášti se zelenými výložky vedle Štěpky, která vypadala v bílém hedvábí – jakže to o ní řekl kočí Kalaš? – jako jelito v ubrousku. Tam, kde mohutné paže vystupovaly z nabíraných rukávů, bylo vidět krupičkovatou růžovou husí kůži, drsnou jako struhadlo a prozrazující zdraví poněkud upřílišené na takovou unylou bytost z pohádky, jimž se obyčejně podobají křehká stvořeníčka v mušelínovém závoji. Ovšem, ovšem, závoj také musí být a věneček z myrty, jak by ne, kulatý obličej s hustým obočím a odulými rty se pod ním rděl jako zapadající slunce. Marně bylo použito pudru, který tehdy ještě nebyl tuze v oblibě, marně byly ve vlasech té obrovské loutky s očima vyvalenýma štěstím vyrobeny velkolepé vlny. Leskly se, jako by byly čerstvě namazaný sádlem, a byly tak hladké a tuhé, že se zdály být špatně udělanou parukou. A bílý divadelní plášť do mrholivého deště, bílý plášť vroubený kožišinou, který si jen přehodila přes ramena, aby si nepomačkala šaty, opravdu, jako by ten elegantní důstojník vlekl k oltáři ne svou nastávající ženu, ale veliký moučný pytel.

Ano, ženich zajisté stál za podívanou, i ta dvojice přemoudřelých dětí s nádhernou kyticí růží, stavitel Kilián s polocylindelem na kostrbaté lebce i sešlá, plačící, prožloutlá Anna, kterou vynesli z kočáru dva upachtění svědci, ba i všichni uhlazení a skvělí svatební hosté, purkmistr Berger, doktor Hilmar, regenschori Karban, Rittich a ostatní páni a měšťtí hodnostáři, jenom ta nešťastná nevěsta byla spíš podobna hastroši, uprchlému z hrachoviště.

Vlastní kočár, lesknoucí se novostí, tažený párem neklidných hnědých koní – nákladný Kiliánův svatební dar – přivezl ke kostelu nevěstu a jejího otce, ale na kozlíku – jaký to přímo nestydatý nesouzvuk! – seděl a posunkoval němý čeledín Franc. Štěpka si zas jednou postavila hlavu a nedovolila, aby ji někdo jiný vezl k oddávkám. Chud’as neměl ani vlastní černý klobouk, vypůjčená buřinka mu zapadala přes ozáblé a zamodralé boltce, které se ohýbaly a tvořily po stranách rozesmátého obličeje komická masitá křídla.

Hejtman přijel ke kostelu s Annou Kiliánovou, která mu zastupovala matku. Lichého kmotra Malinu posadili do kočáru se svědky. Ženichovým svědkem byl samozřejmě Jan, který nedovedl zapřít nemotorného sedláka (jak také svorně usoudili všichni čumilové), nevěstiným Synáček Skála, znamenitý společník, ideál většiny svobodných i provdaných jilemnických dam. Tahle volba nebudila zvlášť dobrý dojem, vybrat si za svědka mladíka, s nímž bývala kdysi tak zadobře – nu, jak se komu líbí, ale do budoucnosti to zrovna neslibuje dokonalou manželskou shodu.

Šťastná búrská válka, která jsi tohle všecko Štěpce způsobila, nevěsta ti navždy bude blahorečit, je dosti pověřivá, aby od nynějška až nadosmrti svatosvatě věřila v blud kartářky Hanouskové! Mládenci a družičce klesly unavené ručky, v nichž drželi stuhu s navlečenými na ní věnečky, již bylo vysloveno osudné „ano“ a varhany slavnostně hřmí, nyní si oba novomanželé a všichni svatební hosté s nimi vyslechnou hrubou mši v panských lavicích, potažených červeným sukem. Po mši se k blaženému páru přihnou gratulanti jako lavina a nastane neslýchaný hon a shon, mávání kapesníky a podávání rukou, a uprostřed hloučku vyjde z kostela svatební průvod, nerozeznáš, kdo je smuten a kdo se usmívá, kdo přeje a kdo závidí, kdo chválí a kdo pomlouvá.

Konečně se chumel roztrhne, kočár předjede za kočárem, široká ústa němého France se roztáhnou od ucha k uchu, hejtman podrží levou rukou jílec své šavle a dvorně podá pravici zářící a dojaté mladé ženě. Atlasový střevíček zváhne lehký kočárek na svou

stranu, až se červené třepečky na Francově bičíšti zimomřivě zatetelí.

Na rohu náměstí před Modrou hvězdou je kočár poprvé zatažen lanem – tam očekává novomanžely mládež, žádá výkupné. Franc nádherným gestem strhuje uzdy rozběhlým koním, kteří se div nesplašili tím hrozným křikem a provoláváním slávy, hejtman se šacuje a Štěpka se blaženě rozhlíží. Samé známé obličejce, ochotníci, tanečníci, studenti, flamendři, tamhle stojí mladý Xaver Punčochář, bez Synáčka vypadá tuze osiřele, tamhle je Kverka, chudák, teď už docela na mizině – kdo se to však skrývá v pozadí, jako by se za ostatní styděl, jako by chtěl svou osamoceností dokázat, že se vším tím třeštěním a vyhazováním klobouků do výše nechce nic mít? Je upjat do přiléhavého svrchníku, pochmurně krabí čelo jako pořadatel pohrbů, hledí uhrančivě na Štěpku temnýma, šilhavýma očima, lebku má pod černým kloboukem ve spáncích smáčknutou – ach, vždyť je to Lojzík, syn nebožky posluhovačky Traklové, teď už pan Alois Trakl, úředník městské spořitelny! Konečně se odhodlal, studená vlhká ruka se natahuje ke kočáru, ale Franc již zase švihl bičem, koně se vzepjali, kočárek poskakuje po nerovné dlažbě kolem staré kašny, úhlopříčnou náměstí jako středem arény, okna všech měšťanských domů jsou zotvírána, matky i dcery, stařenky i děti, všichni, kteří nepovažovali za vhodné se účastnit svatebních obřadů, hledí z přízemí, z poschodí, z krámových dveří jako z parteru, z lóží a z galérie.

U nové poštovní budovy je kočár zastaven podruhé – tam zatáhla novomanžely chudina, žebráci ze Špitálku, jilemští kluci, kořalkové od Semjána, od Koníčků, od Goldšmída, nádeníci a povaleči. Hejtman se i tady ukázal jako velkorysý muž – nebo se snad v něm hnula stará příchyllost k bývalým kumpánům? – a dal té sebrance celou zlatku. Pak už kočár drkotá bez zastávky po můstku přes Jilemku vzhůru Nádražní ulicí a martinickou silnicí k Malinovu dvoru. Svatební hostina se totiž nekoná, jak se samo sebou rozumí, v těsném a nedůstojném domku stavitele Kiliána, nýbrž v novém bílém domě, který otec dceři na Vejrychovsku postavil.

K hodům se zasedlo až ke druhé hodině odpolední, poněvadž nevěstě musili dopřát času k odpočinku a k odložení závoje, k uvolnění těsného svatebního šněrování. Pak tu byl ještě fotograf, který v salóнку, při otevřených oknech a při slabém zákmitu podzimního slunce vykonal své dílo. Hosté se ostatně také rádi v průvodu mistra Kiliána vydali na prohlídku nového domu, ti, kteří jej znali již zevrubně, i ti, kteří jej ještě neviděli. Ale potom! Jídelna je sice dostatečně prostranná, ale není v ní hnutí. Však také není divu, taková spousta lidí se v jedné místnosti jen tak lehce nesrovná! Stoly jsou sraženy do tvaru písmene T, pokrývky ozdobeny myrtou, v čelo posazeni ženich s nevěstou, po jejich stranách nejbližší příbuzní a svědci. Počíná se polévkou, polévka je zahájena modlitbou. Předřikává ji Anna Kiliánová roztřesenými, chabými rty. Dlouho potom se jí tiše, chod za chodem, z ovzduší té svatosti a žalostné pokory se svatebčané nemohou a nemohou dostat. Pětadvacet lidí bere způsobně do rukou jídelní náčiní, nabírá si z talířů, z mis, usrkává ze sklenic, polohlasem se domlouvá. Anna Kiliánová požila polévky sotva několik lžic a pak ji musili odvést k jejímu pojízdnému křeslu v koutě pokoje. Odtamtud vydržela sledovat svatební hody s polo bolestným, polo shovívavým úsměvem až do pozdních hodin nočních.

V nově zasvěcené kuchyni řadí zjednaná kuchařka, již byla dána k ruce Františka Pelcnerová. Dvě dvorské děvečky v bílých vyžehlených zástěrách donášejí jídla na stůl. Pečeně, omáčky, drůbež, příkrmy, dorty - nedojedky i prázdné talíře se kupí v kuchyni na židlích, na podlaze, na dlaždicích domovní síně, v závratném množství, neboť bylo určeno, že se upraví k snědění vše, co jen je možno pozřít. Štěpčina svatba je svatbou slavnou. Němý Franc se proměnil z lokaje ve sklepmistra a nemůže se říci, že by na sebe zcela zapomínal. Obličej mu září a z hrdla mu vychází radostné krákorání, které prozrazuje, že čeledín v pití již překročil svou obvyklou míru.

Když přinesli víno, otec Kilián povstal, aby novomanželům popřál štěstí krátkým, ale výstižným proslovem. Od té chvíle řeč

stíhá řeč, protrhl se s nimi pytel. Mluví purkmistr Berger – zkušeně a sebejistě – upjatě mluví doktor Hilmar a slavnostní zdravici pronáší třesoucím se hlasem i regenschori Karban, až se mu na rudém týle tetelí řídké chmýří. Všechny ty zdařilé i méně zdařilé, rozvleklé i stručné řeči zakončuje kolem páté hodiny Synáček Skála. Zakončuje, ovšem, neboť po jeho obsáhlé a dokonce veršované deklamaci se již nikdo neodvážá promluvit, nikdo se nepokusí o konkurenci s tímto famózním svatebčanem.

Osvětlená okna přitáhla večer, večer se brzy proměnil v noc – v listopadu je den již příliš krátký. Teprve po desáté hodině je přinesen a téměř netknut zas odnesen poslední chod, neboť kromě několika vychytralců, kteří dovedli moudře ochutnat od každé krmě jen něco, nikdo již nemá ani pomyslení na jídlo. Slavnost, která začala tak umírněně, je hodinu od hodiny hlučnější a nevázanější. Několik hostů se již vytrousilo. Odešel doktor Hilmar, který musil k pacientovi, a při této příležitosti se rozloučila i paní Hilmarová a vzala s sebou Helenku. Téměř v patách za nimi šel Rittich se synkem, který se tu bez družičky stal již zcela zbytečným. Po odchodu dětí a několika dalších hodnostářů nastala teprve pravá svatební pitka, poněvadž mládež získala převahu. Pozůstali hosté se zbavili posledních předsudků a snažili se vynahradiť si, co odpoledne zameškali.

Hovor se mění ve vřavu, únava z vyčerpaných vtipů leží na ústech jako nepřetržitý, bezdůvodný úsměv. Hejtman Malina s očima vytřeštěnýma napětím, s hlavou jakoby nabodnutou na špici páteře, rovné jako pravítka, očekává dvanáctou hodinu, hodinu vysvobození, jako duch, jenž do té chvíle měl smutnou povinnost strašit. Ne snad, že by ho nelákala pitka, pil tolik, kolik se mu chtělo, aniž se s tím pokrytecky skrýval, jenomže pil bez hluku a bez rozjařenosti. V jeho otupělém a stále víc žasnoucím mozku (jako by události nebyly musily skončit tam, kam právě neodvratně pílily!) vznikla a upevnila se trapná připomínka čehosi, co nebylo do té chvíle známo ani důvěřivé nevěstě, ani nikomu ze spokojených svatebčanů.

Když na opakovacích hodinách jilemnické radnice – z dáli, z nesmírné dáli – odbila půlnoc, zvedl se ženich ze svého místa a nabídl dvorně rámě své mladé ženě, při čemž jí jakoby mimochodem políbil ruku v ohbí lokte. Bez hlesu se poklonil na všechny strany a za všeobecného pokřiku odváděl náhle nesmírně těžkou a pýřící se Štěpku ven z místnosti s hlavou vztyčenou, s výborně trčícím knírem, aby sehrál v intimitě čtyř blankytnou modří vymalovaných stěn ložnice v poschodí poslední scénu této noci, která měla být zároveň prvním jednáním netušené Štěpčiny životní tragikomedie.

11

Vedl Štěpku pevně a odhodlaně síní až k dřevěným, fermeží natřeným schodům, potaženým zeleným běhounem, ale tam začalo jeho mužné sevření povážlivě ochabovat. Do ložnice vstoupila již Štěpka sama a on se za ní vlekl mlčky jako stín. Přemožena dojmy klesla do pohovky, až se hrnečky a talířky ve vitrínách roztřáslly. Jakýsi kovový psík na červeném polštářku smutně zakýval hlavou, nastrčenou na pružině.

Pavel se na prahu zastavil, pohlédl pronikavě na svou kořist, která mu byla dopoledními obřady vydána v plen, ohledal si kapsy a kostnatými, chvějícími se prsty vyňal opatrně z pouzdra cigaretu. Zarachotil krabičkou zápalek a beze slova vyšel na balkón, který kdysi nadělal mistru Kiliánovi tolik starostí.

Štěpka věděla bezpečně, jak se má chovat při oddavkách, jaké úsměvy má vrhat na svatebčany při dlouhém hodování, neměla však ani nejmenší ponětí o tom, jak si má počínat v roli zákonité manželky, kterou manžel nechal na holičkách. Vrhla krátký a kritický pohled na odestlanou dvojitou manželskou postel. Má se rychle svléknout a vklouznout pod peřinu? Před očima jí zatanul vzrušující obrázek z kteréhosi ilustrovaného románu, kde manžel chtivě rozpíná šněrovačku své ženy, zatímco z rozhalených šatů vykukuje bílé rameno. Má snad čekat na něco podobného? Když

však čekat – jak se tvářit při tom čekání? Dosud nikdy si nedělala valné starosti, zda její chování vypadá dosti přirozeně. Teď ji však jistota opouštěla, zvláště když se to Pavlovo kouření na balkóně podezřele protahovalo. Pohazovala nohou, tísněnou malým střevíčkem, dokonce se pokusila o polohlasou melodii, její hlas zněl však drsně a škraceně – měla vyschlo v hrdle. A tam dole cinkaly číše, hlasy se proplétaly, hodovníci ráčili pít na něco, co se odehrávalo jen v jejich pijácké fantazii.

Když byla Štěpčina nouze nejvyšší – stála již nerozhodně u zrcadla a pokoušela se rozmontovat složité záhyby svého účesu – vrátil se hejtman bledý, zdvořilý, smrtelně vážný, s pevně semknutými čelistmi. Kradmo obhlédl situaci, o níž se bláhově domníval, že se rozřeší bez jeho přičinění, a naleznuv ji stejně nevyjasněnou, jak byla před chvílí, vycenil zuby v zlobném úšklebku a pochmurně zafrkal vyzáblým nosem.

„He, Štěpka,“ řekl s předstíranou bezstarostností, jeho hlas byl však neméně vyschlý jako prve Štěpčin zpěv, „vysvětili mě na tvého muže a teď je na mně, abych pokračoval bez předříkávačů. Avšak, Štěpko, dvacet let uteklo od té doby, kdy jsem byl mladým kadetem, tenkrát bych byl navázal na všechnu tu slávu bez rozvažování a lépe než teď. Vím, cítím, jsem starý člověk, Štěpko – těš se, že budeš brzy vdovou.“ A pokusil se o krákový smích.

Snad jen těch prvních několik vět bylo napojeno jakýmsi citem, těch několik prvních nesrozumitelných vět, které k ní jako manžel promluvil, všechno další bylo už jen pustou komedií. Žel však, člověk snadno přeslechne závažné věci mezi nicotnostmi. Štěpka poslouchala, nerozuměla a zapomněla. Nezbylo jí, než později v toku všedních dnů pracně sbírat zrnka moudrosti, která mohla sezobnout hned v první chvíli na rubu neromantické svatební noci – kdyby byla chtěla a kdyby byla uměla.

Hejtman několikrát přešel pokoj z rohu do rohu. Povšiml si trapných rozpaků, které se zračily v ženině obličejí, a jeho ústa se ještě jednou roztáhla k ironickému úšklebku. Potom se unaven posadil na pelest své postele.

„Nebudeme jako malé děti,“ řekl dosti vlídně s pokřivenou tváří, „však také již děti nejsme, jak tvůj otec správně podotkl ve své svatební řeči. Nikdo se na nás nedívá, můžeme se zařídit pohodlně po svém. Ty nejsi první žena, kterou uvidím v košili. (Odpusť mi tu hrubost, ale myslím, že jsem ti neřekl nic nového.) Kromě toho jsme manželé. Jistě nebudeš mít nic proti tomu, když navrhnou, abychom si vlezli do postele.“

Sotva domluvil, Štěpka pokorně a jakoby na povel spustila jeden těžký proud svých načechraných kadeří a s vlásenkami v zubech se dala do druhého. Je pravda, věci se rázem staly prostšími, současně se však v pozadí objevilo cosi nepostizitelného, hrozivého, a rýsovalo se stále určitěji, ač se dosud skrývalo jen v protivníkových myšlenkách – ještě to nebylo vysloveno. Pošetilá Štěpko! Nebylo vysloveno, a nejen dnes, ani zítra ani v nejbližších dnech vysloveno nebude.

Hejtman se sebe chvatně shodil stejnokroj, odkopl perka, na okamžik dal zasvítit své žluté kůži s černými chlupy, jaksi příliš způsobně, s koleny těsně přitíštěnými, se přioděl dlouhou, směšnou noční košilí a vklouzl pod pokrývku. Trčel mu zpod ní jen jeho hubený nos a navoskované kníry. Štěpka již měla vlasy rozpuštěny, stála bosa před zrcadlem, odvážila se svléknout i vrchní šat, na jejích oblých pažích se míhal odlesk svíčky. Chvilku se rozmýšlela, pak těžkými kroky, se zoufalou rozhodností přešla pokoj a zrádnou svíčku zhasila.

Když ležela v posteli po manželově boku a zrychlený, hlasitý dech se jí poněkud uklidnil, uvědomila si, že za celou dobu, co se ukládali na lůžko, nebylo proneseno ani jediné slovo. Aby to napravila, pustila se do zbytečné a nesrdečné rozprávky.

„Jaká byla ta naše svatba hezká! Tatínek se mi hrozně líbil, byl takový důstojný a slavný – vid', že se ti líbil taky? Tvůj mu ovšem v ničem nezadal, byl jen zas trochu jiný, och, ti staří páni dovedou ve společnosti vystupovat – zdalipak jednou budeme tak moudří? A ty dvě děti – řekni, nebyly roztomilé? To byl můj nápad, jsem na něj pyšná. A povšiml sis, jak protivně purkmistr srkal, když pil víno!

Jako by to byla horká káva! Dávala jsem dobrý pozor...“ Její obvyklá hovornost vázla, roztržitost ji zrazovala. Hrozila se, že její rozšafný soused uslyší vzrušený tlukot jejího srdce. On však jen krotce poslouchal a k jejím otázkám nepřičiňoval než stručná: „Ano, ano - ne, ne.“

Když zjistila, že svatební téma žalostně vysychá, že se osudově stále vrací k týmž prostředkům, že její snaha oddálit spánek je křečovitá a nápadná, obrátila zřetel k zítřkům, k těm věčným a neměnným zítřkům, které ji čekaly. Co budou dělat ráno? Ne, ona vařit nebude. Svatba, to je zásobárna ještě na celý příští týden. Něco se ohřeje, to obstará děvečka. Zdalipak s ní budou spokojeni? Zdá se hodná a pracovitá. A zítra - bude-li pak zase tak škaredě jako dnes? Měsíc jde zrovna do úplňku, počasí by se mělo zlepšit. I v listopadu bývají slunné dni. Štěpka má tak ráda barevné listy a jeřabiny, dokonce také kaluže po dešti a v nich - božínku - odraz slunce a mračen!

Je věru na čase, aby v těchhle svatbách nastala nějaká změna, nový duch (hejtman se konečně odhodlal, že také promluví), vše je zařízeno jen pro únavu všech, obzvlášť ženicha a nevěsty. Ve Francii, on to ví, přečetl si to v nějakém německém časopise, tam se dělají svatby intimní. Novomanželé, otec, matka, svědci - a dost. A hned po svatbě se odjíždí na cesty. Nevěsta není ustrojena v mušelínu, nýbrž v cestovních šatech. Jedou a jedou a mají ode všech pokoj. Tam se ovšem dělají svatby většinou bez pánaboha.

Štěpka namítla, že takové zprávy není třeba hledat v německých listech a ve Francii, o civilních sňatcích jí je všechno známo, jenže v menších městech se to ještě nevede, byla by to společenská urážka. Je to nejen zakořeněný zvyk, tohle vzájemné hoštění, ale také jakási chloubka, musí se to zkrátka vydržet, ona není ostatně ani trochu unavena, mohla by být docela dobře vzhůru třeba do rána. Po této poznámce, pronesené s takovou prostomyslností, hejtman zmlkl a na delší čas utonul v usilovném přemýšlení. Štěpka, aby ho něčím zaujala, začala kritizovat stropní malbu, z níž bylo vidět sotva světlá a tmavá místa. Pak se zas rozhorlila na špatně umístěné zrcadlo.

„Musíme je nějak jinak postavit, vždyť si člověk stíní, když se do něho dívá!“

Vtom jí připadlo, že z vedlejší postele zaslechla upřímné zachrápání. Trochu se zvedla na lokti a pohlédla svému spolunocležníku do tváře. Měl oči zavřeny, líce smrtelně bledá a plná proláclin, rty malounko pootevřené. Cosi jako zklamání a jako krutá urážka projelo Štěpčiným tělem, které tak dlouho a marně čekalo. „Nu, snad je to tak lepší,“ myslila si. „On je takový *rozumný*! Sice o tom nemluví, ale ví dobře, co dělá. A byl, chudáček, dnes tak unaven!“ Zdálo se jí, že jeho hlava je v poduškách až příliš hluboko zabořena. Podstrčila pod ní paži a něžně ji nadzvedla. Měla-li to být nevinná ženská lest, pak se nezdařila. Hejtman ani nepohnul brvou a zachrápal spokojeně podruhé.

Štěpka, novopečená manželka, již bylo sotva možno po právu nazvat ženou, se s těžkými povzdechy pokoušela o spánek, který nepřicházel. Nemohla ovšem tušit, že muž po jejím boku zachovává nehybnou tvář jen s největším sebezapřením a že se mu koutky úst potají škubou zlomyslným a vítězným smíchem.

Aspoň ještě tentokrát jí byla ponechána jakási iluze.

12

Příštího dne před desátou hodinou si Malinovi ve svém kočárku vyjeli do města. Štěpka blaženě spočívala v měkkých poduškách zadního sedadla a hejtman seděl na kozlíku a třímal otěže. Vedle něho se rozpačitě usmíval Hans, nový dvorský kočí.

Jízda byla pořádána jako malé divadelní představení. Mělo být učiněno zadost nejen všeobecné zvědavosti, ale také Štěpčině pýše. Mladá paní byla příliš nedočkavá, aby byla ochotna něco odložit. Jen žádné čekání, raději všechno hned. Například tohle. Kterápak z jilemnických dam se jí teď může vyrovnat? Má snad paní doktorová Hilmarová vlastní koně? Mají je Rittichovi, nebo snad dokonce Karbanovi? Sám starosta Berger jezdí v kočáře sotva

čtyřikrát do roka, a to ještě jen v nájemné drožce. Gromanovi a ostatní bandě – bůh jim odpusť, těm nezbývá než chodit pěšky.

První cesta novomanželů vedla do kostela. Tak to má být, bude to chváleno a v dobrém posuzováno. S bohem počni každé dílo. Štěpka zářila, i hejtman se vlídně ušklíbal, za zmařené noční naděje platil tváří šťastného manžela. Ještě nevystoupili po chrámových schodech, a kočár již byl obklopen zvědavci. Hans s rukama v kapsách šosatého kabátu, který měl být jakousi livřejí, se procházel nevšímavě v ohnisku všeobecného zájmu. Jeho lhostejnost byla však jen předstírána, ve skutečnosti byl velmi pyšný na svůj úspěch u obecnstva, jehož valnou většinu tvořili uličníci. Hansovi nebylo ještě ani osmnáct let, měl modré oči a vlasy bílé jako mléko. Františka Pelcnerová byla jeho tetička. Dostal se na Vejrychovsko její protekcí.

Celý Štěpčin režijní plán byl vypracován již doma. Z kostela si na chvíli odskočíme k našim. Teď tam šli. Štěpka jako mistr kejklř a hejtman jako vychrtlá cvičená opice. Kilián přijal zetě velmi blahosklonně, Štěpky se zmocnila Anna. Sed' a vypravuj! Ale co? Visela na jejích rtech svýma smutnýma očima. Štěpka se překonávala – mlela, mlela, jen o svatbě a o všech lidech, kteří se jí účastnili, o každém zvlášť – matka bude ta poslední, která se kdy doví o jejím prvním, dosud neobjasněném zklamání. Kilián kouřil sváteční doutník, hejtman si zapálil viržino. Po několika úvodních zdvořilostech jim hovor vyschl. Byli oba stejně rozpačití. Stavitel bubnoval prsty o stůl, voják si pohrával se slaminou. Františka přinesla víno, přinesla suchary, nasládle se usmívala. Poprvé byla Štěpka u rodičů hostem.

O půl hodiny později kočárek, tentokrát řízený Hansem, přehrčel po náměstí, prudce se zatočil před poštou, zaburácel po můstku přes Jilemku, na jehož kamenném zábradlí z jedné strany vypínal hrud', zakrytou pancířem, svatý Václav a na druhé se potácel pod tíhou svých pěti hvězd svatý Jan Nepomucký, mihl se kolem hospody „U koníčků“, odkud to zavonělo dršťkovou polévkou, a potom již novomanžely Jilemnice nespátrila po celý dlouhý týden. Tímto

dobrovolným domácím vězením, které Štěpka sobě a Pavlovi uložila, mělo být veřejnosti naznačeno, že zamilovaná dvojice na Vejrychovsku nemá o nikoho na světě zájem než o samu sebe, že jeden druhému úplně stačí.

Divte se, lidé, a závid'te, my tu za staženými záclonami a pozamykanými dveřmi trávíme líbánky, můj pozorný muž se mnou obírá od rána do večera a od večera do rána, kéž by mi už dopřál odpočinku, ten nenasyta, jsem malátná a zpustošená, ale znova a znova podléhám sladkosti jeho lásky.

Jenomže to tak nebylo. V novém bílém domě na Vejrychovsku to vypadalo poněkud jinak. Hejtman kouřil a přihýbal si z lahví, které ještě od svatby zbyly, chodil po pokojích sáhovými kroky a pískal si vojenské odrhovačky. Štěpka se z nedostatku jiného zaměstnání vrhla na nenáviděné vyšívání a přitom statečně bojovala se svým neklidem. Pavel jako by byl svatebním dnem ztratil schopnost chovat se roztomile. Nedovedl již na tváři udržet zdvořilý, chápavý úsměv, kterým byl ustavičně ozbrojen za mileneckých časů. Při nekonečných Štěpčiných rozpravách, slátaných z několika pramenů najednou, zíval, div že mu ústa nepraskla. V Štěpčině zoufalé snaze o zábavu bylo něco jímavě smutného, hejtman se marně pokoušel přehlušit falešnými hvizdy své špatné svědomí.

Štěpka se nestala Pavlovou ženou ani příští noci, ani žádné jiné noci tohoto vlekoucího se, nudného týdne. Hejtman se několikrát vzmužil a u stolu, na chodbě, před očima děvečky nebo Hanse ji obřadně a okázale políbil, ale tím byly také vyčerpány všechny jeho něžnosti. Když ale Štěpka večer se ukládala na lůžko, snažil se to vždycky zařídit tak, aby nemusil být přítomen této produkci. Nezdařil-li se mu únik v pravou chvíli, aspoň odvracel oči, shýbal se pro nějaký zapadlý předmět, nebo se díval oknem na oblohu a do setmělého kraje – jako by v něm Štěpčiny překypující puvaby budily jen pohoršení.

Taková nepochopitelná ostýchavost se ovšem stala Štěpce brzy svrchovaně podezřelou. Shledávala se vzrůstající hrůzou v srdci, že o ni manžel nestojí, že po jejím objetí netouží. Proč? Proč? Naštěstí

nebyla z těch, které se jen potají souží a mlčí. Jednoho dne pronesla její nezpůsobná ústa nepředloženou otázku, při níž hejtmanovi leknutím zledovatěla v těle všechna krev.

„Řekni mi upřímně, proč mě nechceš mít za ženu teď, když jsem se za tebe provdala? Proč ses tedy o mne tak houževnatě ucházel?“ A aby jí nemohl utéci, podržela si ho za cíp kabátu. Aby se nemohl vyhnout jejímu pohledu, pozvedla mu bradu štipcem prstů.

„Ha-ha-ha!“ Hejtman se pokusil o kdákavý smích. Byl hotov k jakékoli komedii, jen aby nemusil s pravdou ven. „Jsi ty ale chytrá, opravdu, chceš mě asi svést, mne, starého vojáka! To je znamenité, vida, myslím, že jednou budu přece jen sveden. Dnes se ale ještě pokusím o obranu, co říkáš? Budu jako svatí poustevníci.“

„To není odpověď,“ řekla přísně Štěpka. Nebylo jí do žertů a chtěla mít stůj co stůj svou odvalu poctivě zaplacenou vysvětlením.

„Jak to – není odpověď? Nemůže voják chtít, aby se stal svatým? Takových už bylo! Svatý Jiří byl voják, svatý Martin také. Holubičko, já mám mnoho hříchů a teď se kaji, musím se dlouho kát.“

„Cožpak jsi nemocen?“ vyhrkla v úzkostech. Ubohá, bláhová Štěpka, nevěděla toho mnoho z pohlavní zdravotní vědy, za jejího dlouholetého panství se jí však několikrát podařilo nahlédnout do knih, které nebyly napsány právě pro ni, a tak si utvořila o těch věcech jakýsi obraz, třebaže zkreslený. Měla jakési podvědomé tušení, že jsou jisté pánské nemoci, které mužům brání, aby se milovali se svými ženami.

Nyní se teprv hejtman doopravdy rozesmál. Chechtal se dlouho a zajímavě strašlivým, rachotivým smíchem, smál se, až mu slzely oči, byl smíchy červený jako kokeš, musil usednout, aby toho krásného smíchu jaksepatří užil.

„Nemocen – nemocen – já jsem zdrav jako buk! Co ti to jen mohlo napadnout? Nikdy jsem nebyl zdravější.“ Zalomil rukama, až mu zapraskalo v kloubech, hřbetem dlaně si otřel zaslzené oči, vytáhl kapesník a otřel si pečlivě vysoké čelo až k temeni, a pak si ještě osušil ruce, které se mu samým rozjařením trochu zpotily. „Jestli mě

něco zabije, pak to budeš ty se svými nehoráznými nápady. Zabiješ mě smíchem!“

Štěpka ho pozorovala se zatajeným dechem, cosi jako mráz jí přejíždělo po zádech. Co je s tím člověkem? Řekla opravdu něco tak hrozně žertovného? Nebyla si toho vědoma. Ona sama se aspoň ani neusmála. Věc byla až příliš vážná. Ale snad jí ani dobře neporozuměl.

„Víš,“ řekla váhavě, přece jen trochu zviklána, „myslím, nejsi-li nemocen tím způsobem, jako bývají někdy muži, takovou nemocí, která zabraňuje mít děti.“

Rázem zmlkl, stal se chladným a nepřístupným, prkenně vstal, přešel pokoj odměřenými kroky, pak se před ní zastavil, tyl mu planul, oči svítily zle.

„Ach - tak je to! Tak je to!“ Zadrhoval, jako by byl zapomněl česky. „Takové věci ty si myslíš. Já hned nepochopil, ovšem, ovšem.“ Napřáhl proti ní svůj kostnatý ukazovák. „Nevíš, že jsi mě teď urazila? Tak urazila, že se muži víc ani urazit nemohou. Jsem rozhněván. Je to sprosté, co si o mně myslíš. A teď konec té rozmluvě. Já s tím dělám konec, nechci o tom už ani slyšet.“ Okamžik ještě stál, měřil si její postavu od hlavy k patě, pohyboval ústy naprázdno, pak polkl slinu a s ní všechn svůj umělý vztek a odešel do svého pokoje, kde se uzamkl jako řádně dopálený manžel, který si přeje, aby byl odprošen.

Cosi bylo v té bouřlivé scéně, co Štěpku uchlácholilo. Sama se nerozhněvala, naopak, ožila, rozveselila se. Muž, který se dovede takhle urazit pro pouhou nešetrnost, je pravý muž. A je si zřejmě svou věcí jist. Ochotně připouštěla, že ho urazila hrozně. Co jí to jen napadlo? Takové obvinění! Teď ovšem musí pykat. Štěpka byla ochotna k jakémukoli pokání, jenom když svou bláhovou domněnku, která jí tak znenadání kmitla hlavou, bude moci pokládat za nesmyslnou, bezdůvodnou, směšnou. Rozhodla se, že se s Pavlem bez váhání smíří, proto také hned letěla k zamčeným dveřím, aby před ně položila všechnu svou kiliánovskou hrdost -

všechnu – ovšem, pod jednou podmínkou: že na ožehavou otázku přece jen dostane odpověď.

„Pavle, prosím tě, nezlob se na mne, vždyť já jsem to tak nemyslila!“ Tloukla na dveře velmi mírně a velmi vytrvale. Za dveřmi bylo posupné ticho. „Nechtěla jsem se tě dotknout, ty přece víš, jak jsem hloupá!“ A srdce jí bilo bláhovým vzrušením, že se smí takhle doprošovat. „Otevři, prosím tě, abych ti mohla dát hubičku, abys mi mohl dát hubičku na znamení, že jsi mi odpustil!“

Dobrych dvacet minut ji nechal takhle žadonit, pak skutečně šel a otevřel. Usmíval se jí vstříc. Zářil vítězoslávou, rozpínal náruč.

Nešťastná samolibosti, jaké tě čekalo zklamání! Marně jsi uhasil pochodeň svého svatého hněvu, veliký přemožiteli odporu! Sotva se náruč zavřela a nabízené polibky padly, sotva pokorná ženuška otřela svou rozdychtěnou tvář o manželovo strnisko, již jí z úst pomalu lisavě vycházela slova, z nichž asi hejtman Malina neměl obzvláštní radost:

„Pavle, nesmíš se ani trochu divit, že jsem k tobě byla taková ošklivá – vždyť přece víš, jak hrozně ráda bych měla děťátko. Pavle, prosím tě, zaříd', abych na ně nečekala déle, než je nejnmutněji zapotřebí. Tuze mě mrzí, že je nemohu mít hned zítra, že na ně musím čekat celé tři čtvrti roku!“

„Ja, ja, děti,“ pravil suše, bledý jako smrt, sotva se ovládaje. „Ale já nechci žádné děti!“ A když spatřil, že se v Štěpčinych očích rozněcuje jakýsi šílený, nebezpečný plamen, spěšně se opravil: „Alespoň pro tu chvíli nechci mít děti. Ještě nějaký čas musíš počkat, rozumíš? Víím přece, co dělám! Mám rád koně, psy, honitbu... poslyš,“ pokračoval, uchvácen vlastní improvizací, „k statku přiléhá kus panského lesa. Hrabě by jistě za slušnou cenu něco odprodal. Máme k tomu dostatečné prostředky. Představ si – divocí králíci, zajáci, možná, že i nějaká ta srnka. Naučím tě zacházet s puškou, pamatuješ, jak sis to kdysi přála? Ještě tak rok, dva budeme žít nespoutáni žádnými povinnostmi. Musím si také na hospodaření teprve zvykat. Nic neumím. Mám před sebou velikou práci. Není

možno teď myslit na děti, starat se o ně. Víš – ale našim příbuzným o tom zatím nebudeme nic povídat. Nepochopili by nás.“

Štěpka byla dokonale zmatena. Co jí to tu vykládá o králících a zajících, o příbuzných, kteří nesmějí nic vědět? Ach tak – celé to schovávání a vykrucování, uhýbání pohledy a hlučné usínání, řeči o hříších a o svatosti – jest pouhé opatření proti dětem? Snad přece jen trochu nesmyslné! Je přece známo, že mnohé dívky se provdaly a podle svého vlastního tvrzení žily jakýmsi opatrným manželským životem – a nebylo dětí. Proč hnát věci do krajnosti? Ostatně, ona chce mít děti, nebude na ně čekat ani kvůli hospodářství, ani kvůli honicímu psu. Nemíní zabíjet zvířata, nikdy ještě žádnému bezdůvodně neublížila. Tak, a teď bude konec se všemi ohledy, poví to Pavlovi tak, jak si to myslí:

„Nechci se učit střílet!“ A vztekla zadupala. „Chci mít děti. Vdala jsem se, abych je měla. Vůbec ti nerozumím s tvými divnými výmluvami!“

Octli se právě tam, kde byli předtím. Hejtman se z nebezpečné situace zachránil útekem do bratrova statku. Cestou ze sebe chrlil české i německé nadávky, jejichž smysl byl přibližně ten, že je zhola zbytečné pokoušet se rozumně mluvit s umíněnou ženou.

13

Muž neznal dobře svou ženu. Nebyl by ji asi poznal lépe, ani kdyby se o ni byl ucházel ještě několik měsíců. Neznal míru její paličatosti a nevěděl, jak vytrvale dovede dotírat, vězí-li jí v hlavě nějaká záhada. Ale tahle věc byla příliš závažná, aby ji byla Štěpka mohla pustit z mysli. Pevně se rozhodla, že se dostane k jádru problému za jakoukoli cenu.

Po hněvu přišlo smíření. A sotva bylo smíření (smíření na vratkých nohou) pracně dosaženo, již tu byl nový návrh, nová prosba, přednesená tentokrát s velikou obmyslností:

„A co kdybych ti slíbila, že se na mé děťátko nemusíš celý rok ani podívat, že se o ně nemusíš vůbec starat, že to zařídím tak, abys je

nikdy neslyšel křičet? Pak si můžeš koupit třeba deset psů a celý martinický les – nu, řekni, proti tomu nemůžeš mít přece námitek?“

Dlouho a dlouho se na ni díval se zjevným nepřátelstvím, zvědavě a s tajenou bází, jako se díváme na cizokrajné zvíře, které jsme jaktěživi neviděli a jemuž nedůvěřujeme. Obočí se mu naježilo, navoskované kníry se pohybovaly, kdyby byl mohl dát výraz své zbabělé zášti, byl by kvičel jako krysa chycená do želez. Ještě tentokrát se však pokusil své přiznání odložit. Usmíval se, ale zuby by byly nejraděj i kousaly.

„Umínila sis, že bude po tvém. Jsi tvrdohlavá, ale já také. Jsem ze selského plemene, sedláci neradi ustupují. Ne, pravím ti, ne, tak dlouho ne, dokud nebudu chtít a basta. Nemůžeš mne přece donutit – haha!“

Tenhle postoj byl vlastně pro hejtmana nejvýhodnější. Předstírat vzdor – není-li pak to lepší než všechny vytáčky? Škoda jen, že i této obranné pozice se dá použít jen na den, na týden, ne však na dlouhé, vlekoucí se měsíce a roky života. Štěpka se takticky rozložila před jeho pevností jako nepřítel, který vyčkává a soustřeďuje síly. Obležený bude vyhladověn a potom vzat útokem. Hejtman vypověděl boj, ona trpělivě čekala na příležitost, která musila přijít.

Desátého prosince měli první, měsíční jubileum svatby. Štěpka byla už několik dní nesvá, sobě nepodobná, tichá, poddajná, melancholická. Byla to ovšem jen hra. Vše, co chystala, bylo odkoukáno z tragédií, vypočítáno na efekt. Na večer připravila malou hostinu jen pro dva. Vzala si šaty, které pokládala za nejsvůdnější, chovala se velmi tajemně a byla nezvykle něžná. Po dobrém jídle, když Pavel s rozkoší vdechoval kouř drahého doutníku, při sklence vína, z níž spokojeně upíjel, vytasila se s překvapením. Položila před něho na stůl zapečetěnou obálku – vyklubala se z ní podepsaná smlouva o zakoupení části hraběcího lesa. Z vedlejší místnosti přinesla podélné pouzdro – skrývalo znamenitou loveckou pušku. Teď bylo na manželu, aby se rozplýval. Byl opravdu vrcholně okouzlen:

„Och ty, Štěpko, kdo by to byl do tebe řekl! Jak jsi milá! Jsem ti hrozně vděčen. Prostě – žasnu. Udělala jsi mi náramnou radost!“ Znovu a znovu nahlížel do listiny, potahoval si knír, potězkával zbraň. Netušil, co bude následovat. Nežli se nadál, byl připraven o svůj bohatýrský klid.

„A teď,“ vykřikla Štěpka a bojovně zablýskla očima, „vezmi tu svou pušku, nabij ji, zaměř do mého srdce a vystřel, zkrat milosrdně mé trápení, chceš-li se mnou i nadále žít po starém způsobu. Buďto mě učiň svou ženou, jako to učinili všichni muži po svatbě se svými nevěstami, nebo mě zabí!“

Zesinal, byl nadobro přiveden z míry, na něco podobného nebyl vůbec připraven. Ta naivní scéna zapůsobila. Blábolil: „Ale Štěpko, drahoušku, co tě to napadá – už jsem řekl – nemůžeme, to víš!“ Po všem tom velkolepém obdarování nedovedl být hrubý.

Usedla mu na klín a bouřlivě ho objala, přitiskla se k němu celou hrudí a na rameno mu položila obličej, smáčený divadelními slzami. Chtěla mu být milenkou dnes, hned, této noci, tohoto večera. „Teď máš pušku i les, psa si opatříš sám, podle vlastního výběru, a já budu mít své děťátko,“ šeptala mu horkými, cukajícími se rty do huňatého ucha.

Setrásl ji se sebe. Vyskočil. Zrudl jako krocan, hlas se mu třásl. „Tak ti to tedy řeknu, řeknu ti, jak to doopravdy je. Nebudeme mít děti, možná, že je nikdy nebudeme mít, marně ode mne žádáš, abych s tebou po manželsku žil, protože zatím nejsem schopen pohlavního života, rozumíš? Nejsem schopen! Neměla jsi to ze mne mámit pod žádnou záminkou. Měla jsi mlčet a čekat. Kdo ví, snad se to přece časem zlepší. Nebyl bych se ti musil přiznávat. Jsem voják, mám svou pýchu – svou mužskou pýchu – ty jsi ji zabila a já tě nenávidím.“

Už samo slovo „nenávidím“ Štěpku ranilo, poněvadž bylo proneseno s přízvukem, jemuž bylo věřit, ještě hlouběji ji však zasáhl strašlivý smysl jeho řeči. Srdce se jí bolestně sevřelo, až zaúpěla.

„A to jsi nevěděl dřív, už před svatbou, ty - ty -“ koktala. Kolísala mezi žalem a hněvem.

„Ha - ovšemže věděl - jak bych nevěděl - ale pak, milá Štěpko,“ řekl jízlivě, s ďábelským cynismem, „pak by sis mě byla asi sotva vzala, a já bych byl hotov.“

Nepřemýšlela dlouho o obludné nízkosti jeho povahy, která se právě projevila, opět se přenesla o kus dál, opět byla blízka naděje:

„A jak dlouho to může trvat, taková neschopnost?“ Ve svém hoři zapomínala na všechn stud. „Jak se to dá odstranit?“ Ubohá, nevěděla nic o hnusném tajemství odbytých mužů, ale instinkt jí napovídal a zoufalství ji pohánělo.

„Může se to léčit - jestli to totiž půjde,“ řekl o něco mírněji s hořkým úšklebkem.

„Ach - kdyby věděli!“

Nelze říci, koho mínila Štěpka tímto povzdechem, tolik je však jisto, že v něm byla obsažena všechna její ženská hanba, pocházející z choulostivého postavení ženy-panny, a všechna její zklamání, která vyvrcholila náhlým zřícením tužeb, jež byly vesměs prosté a lidské. Mít muže také pro lásku. Mít robátko, na něž by mohla upnout všechnu něžnost svého překypujícího srdce.

Štěpka, která prve slzela jenom z vypočítavosti, propukla nyní v drásavý pláč. Vodopády slz jí stékaly po obličejí, po rukou, kapaly na podlahu. Uvolněný pramen vlasů jí bědně visel po zádech, chvěla se jako v zimnici.

„A léčíš se už? Co řekl doktor?“ zeptala se uprostřed vzlyků.

„Copak se mohu léčit v téhle díře?“ zařval vztekle hejtman. „Než by řekl švec, vědělo by to celé město.“

„Pojedeš do Jičína, tam tě nikdo nezná - ano, již zítra - budeš tam jezdit každý týden, třeba třikrát týdně - máme přece kočár, koně - víš co? Pojedu s tebou. Aspoň budeme oba vědět, na čem jsme, ty i já.“ Napadlo ji, jak se jim teď bude hodit svatební dar otce Kiliána.

„Pojedu sám,“ řekl příkře. „Takové výlety nejsou pro ženy.“

Na tom zůstalo. Jel sám a vrátil se zachmuřen, smrtelně bledý. Co s lékařem mluvil a co mu lékař předepsal, o tom se Štěpce nezmínil

ani slovem. Uchlácholil ji sliby, jimž věřit mohla, ale také nemusila. Vybrala si nejmoudřejší ze všech hledisek: smířila se s neodčinitelnou skutečností. Konečně přece jen pochopila, že svatba s hejtmanem Malinou byla největším omylem jejího života. Přestala doufat, že by se vše mohlo ještě někdy obrátit k lepšímu.

14

Minuly Vánoce, nastal nový rok, život na Vejrychovsku spal, jako spí v zimě na všech selských usedlostech. Štěpka hospodařila, vařila, poklízela, právě tak jako to kdysi činila v domácnosti svých rodičů, jen s tím rozdílem, že ten, o kterého se teď starala, byl nesdílný Pavel Malina, který vyměnil stejnokroj za krátký kabát, podšitý králíččinou, kožené kamaše a zelený myslivecký klobouk se štětkou.

Hejtman se pomalu přestával stydět za podstatný nedostatek své mužnosti. Léčení pokračovalo, ale nevedlo k žádným výsledkům. Intimní poměr manželů se změnil jen potud, že Pavel již neprchal z ložnice, když přišel čas jít spat, neodvracel oči, když se Štěpka strojila na vycházku, naopak, vyhledával kdejakou podobnou příležitost, aby z ní pro sebe čerpal jakési temné potěšení. Již nemusil mít obavy, že se prozradí bezvýsledností milostných her, zanechal všeho předstírání a odložil všechny ohledy.

Jak to za těchto okolností mohlo vypadat v novém domě na Vejrychovsku, který mistr Kilián postavil pro dceru s takovou péčí? Rovnováha mezi manžely byla navždy porušena, vahadlo, na němž stála zdravá, statná žena, žádostivá života, spadlo co nejlouběji, a na druhé, lehké straně balancovala zbabělá, žalostná troska člověka. Pouhý příživník, neduživce s neomalenými žerty, pyšníci se svou bezmocnou nestoudností. Pohrdala jím. Jeho hrubé, vypočítavé lichotky jí byly svrchovaně odporné. Netajila se před ním se svými pocity. Tím víc si k ní dovoloval, tím více dotíral. Blažilo ho, když se mu podařilo vydráždit ji k hněvu. Uhýbala jeho nečistým dotekům, soptila, mlčky a urputně se s ním rvala. Prohrával, ale neurážel se, válel se smíchy, byl šíleně šťasten. Byla to

smutná, draze zaplacená vítězství. Někdy dlouho bez zjevných příčin štkala pod pokrývkou, hejtman ji parodoval, pak si pískal, pak zíval. Kéž bys tu nebyl, kéž bych byla sama! Vědomí, že vedle ní leží ten zbytečný nocležník, ji skličovalo, budoucnost se jevila tak zoufalá! Všechny jeho zvyky se jí už zprotivily. Byl to hrozný úpadek bývalé lásky. Mrtvé naděje se rozkládaly.

Bylo věru s podivem, že se z jejich soukromí nic nevyneslo na veřejnost. Hlavní zásluhu o to měla ovšem Štěpka. Dělal všechno, co bylo v jejích silách, aby městečku vštípila představu dokonalého manželství. Před čeledí se k hejtmanovi chovala s okázalou něhou, na nedělním korze se k němu tiskla s dojemnou odevzdaností. Dovedla pohotově odpovídat na zvědavé otázky, v pravou chvíli se významně usmívat a rdít. Hejtman Malina měl pramálo příčin, aby kazil tuto hru, která zakrývala skutečnosti pro něho vesměs potupné.

Těm, kdo žili dvojici nejbliž, se rovněž nezdařilo nahlédnout do zákulisí jejich chmurné frašky. Snad se o to ani nepokoušeli. Nebo o vstup do zákulisí vůbec nestáli.

Starý Malina celou zimu polehával, jako by byl do smluv a obtížného jednání s opatrným švagrem Kiliánem vložil poslední energii. Polehávání však naprosto nebylo nemocí, možná, že nebylo ani lenošením. Nejspíš bylo součástí lišácké taktiky, vyznačovalo sedlákovy vyčkávání, neboť starý slyšel trávu růst, byl si předobře vědom propasti, která se den ke dni víc a více hloubila mezi Janovým a Pavlovým statkem. Tušil, že v nejkratší době nastanou hněvy a vády, a pokládal za výhodné mít nějaký pádný důvod, aby se jich nemusil účastnit.

Nechtěl se přiklonit na tu ani na onu stranu a zdráhal se přijímat jakékoli úsluhy. Bránil se jim samými výmluvami. Vymlouval se, když se snacha nabízela, že ho ošetří, vymlouval se, že mu nechutná jíst, když se mu pokoušela přilepšit, vymlouval se, že je příliš slab, když ho zvala do své domácnosti. Povaloval se, kouřil a chrchlal. Když si mu Jan posteskl, že byl bratrem oklamán a okraden, zavíral oči a tvářil se, jako by spal. Pořád ta stará písnička! Nebylo vlastně

divu. Pavlův dům stál vedle Janova stavení jako otlý, slušně ošacený pán vedle vychrtlého, polonahého chudása. Ustavičná provokace, ustavičný pocit ukřivdění. Mohl však otec Malina staršímu synu nějak pomoci?

Jan, ach, cožpak Jan, ten důsledně prováděl, co si byl kdysi tajně umínil, že nepřekročí práh bratrova domu. Zatvrdil se, stal se nemluvnějším, než byl kdy předtím, toužil jen po tom, aby hospodářské pokusy na druhé straně dvora skončily neúspěchem, prahl po odvetě, která měla přijít odkudsi z nebe. Nevěděl, pošetilec, jak dávno byla schystána a nalíčena tato odvěta, jenže postihla nevinnou místo pravého viníka.

Jakési příští zlé věci klíčily a rozrůstaly se v podzemí, ale zůstávaly dosud skryty jako zrno pozdě zaseté. V tomto selském prostředí šlo všechno po zákonu ročních počasí, i sváry měly propuknout, až vysvitne slunce. Až se vybalí z mlh, až zhltně sněhy a teplem rozechvěje vzduch, rozlehne se snad křik od nízkých dveří starého statku a vrátí se nakráplý a zdvojený ozvěnami, odražen bílou zdí nového domu. A pak teprve vyjde na zápraží sehnutý otec, aby tupě naslouchal a mlčel, nemaje ani odvahy ani sil k zakročení. Bratři se budou častovat kletbami, žena se postaví po mužův bok, aby hájila svého, slova se promění v kamení a duha míru, tak nákladně sklenutá, bude roztříštěna. Možná však, že do zrádných podzemních příprav sáhne kdosi odvážný silnou rukou, rozerve mrzké oddenky, sémě nevzejde a historie obou statků půjde jinými cestami. Kdo ví? Kdo ví? Snad tento odvážný a statečný bude žena.

Mistr Kilián se na Vejrychovsku tuze často neukazoval. Přišel-li, přišel spíš jako pečlivý stavitel než jako přecitlivělý otec, který chce na vlastní oči spatřit ověncenou slavobránu dceřina štěstí. Postál, opřen o hůl, pohvizdoval si, pohupoval se na špičkách, poučil bledě modré oči na některé místo své stavby, jako by uvažoval o změnách nebo o trvanlivosti. Není vyloučeno, že byl zcela spokojen s povrchem manželského souručenství, jehož základy pomáhal kopat s takovou obětavostí. Nebo mu podvědomí našeptávalo, že není všechno takové, jak se zdá, a jeho veliká otcovská láska ho

pokoušela k otázkám, on však moudře mlčel a nedával na sobě nic znát jako světa zběhlý muž a jako kavalír.

Jen jednou jedenkrát od svatby byla Tonánkem na dvůr dopravena Anna Kiliánová, avšak cesta rozblácenou silnicí, sychravým, deštivým podzimem byla příliš obtížná a zdraví nebezpečná, opakovat ji se nedoporučovalo. Sníh, který později napadl ve značné míře, všechny Anniny návštěvy na Vejrychovsku nadobro znemožnil. Štěpka chodila do městečka beztoho každou neděli a nikdy se neopominula zastavit u rodičů aspoň na chvíli. Sedávaly s matkou naproti sobě u okna, z kterého byla vyhlídka na kostelní věž. Štěpka odívala nahou pravdu do neprůhledných slov. Anna se usilovně snažila rozšířit svými prozloutlými prsty skulinu podezření. Něco tu scházelo, něco se zatajovalo, ale co? Při vši své mnohomluvnosti se Štěpka nedovedla s dostatečným nadšením rozhořit o dobrých stránkách svého manžela. Anna si ji zkoumavě prohlížela – ne, ne, nevyřkne nahlas svou otázku, která se jí lepí na bezkrevné rty. Štěpka by tu zprávu vyklopila sama, bez zdráhání. Ještě je naděje na vnuka.

Napětí mezi mužem a ženou, napětí mezi bratry, napětí mezi otcem a synem, mučivé pochybnosti v matčině srdci – přesto se žilo všedně. Cośi velikého se očekávalo od jara. Starý Malina čekal na rozuzlení. Anna Kiliánová čekala na dobré zprávy, země čekala – a snad byla i trochu zvědavá na hospodáře.

Dříve však, než zavanul první vlahý vítr, než hluchoněmý Franc poprvé vyjel na pole s těžkými koňmi, než Jan naslinil prst, aby zkoumal zítřky a pozítřky, trpělivost hejtmanova byla u konce a on počal po stáru chodit do Semjánovy hospody a sedat v Goldšmídivě kořalně. Štěpka mu povolila jisté kapesné, které považoval za svůj oprávněný příděl majitele, a on počal hrát a prohrávat. Poněvadž jeho kumpáni byli chudobní a skoupí, hrál o málo a prohrával málo.

Štěpka měla dosti moci a dosti odvahy, aby mu v těchto zábavách zabránila, ale nechtělo se jí. Že se opíjí s pobudy, že si zadává se Semjánovou děvečkou – co na tom? Je snad její? Na kterém místě je zasažena její láska a na kterém její ješitnost? Pravda, v městě se

o tom hovoří, již ji dobré duše litují, škodolibí se posmívají a nepřátelé jásají, avšak co je to všechno proti strašlivému tajemství, které skrývá ve svém srdci a které ještě, chválabohu, neproniklo na veřejnost? Konečně – mít Pavla dál od svého domu, dál od zneuctěné ložnice, není-li v tom jistá výhoda? Jen ať si pije, ať sedí tupě a strnule u židova pultu a dívá se kalnými očima na dno své sklenky! Za okny duje vichřice, mrzne, až u žlabů praskají střechýle, na cestě k Vejrychovsku leží hluboké návěje, opilec je sotva schopen se uhnout pádícím saním, snadno zavravorá a usne v prachové peřině sněhu mrákotným spánkem, z kterého není probuzení. Štěpko! Štěpko! Vzpamatuj se! Můj ty bože, cožpak ji v neblahé svatební noci sám netěšil, že bude brzy vdovou?

Ne, Štěpka již dávno v sobě nemá lásky k tomu člověku. Snad to ani nikdy žádná láska nebyla, nýbrž jen nerozumná touha provdat se stůj co stůj, vyrovnat se ostatním, založit si vlastní domov. Všechno ostatní bylo jen tělo. Nyní toto tělo opět promluvílo a jeho řeč byla opovržení.

Když konečně jaro přišlo, hejtman se nezeptal po polních pracích, neprojevil ani sebemenšího zájmu o osev, o chlévy, o stodoly. Ech, dejte mi s tím vším, k čertu, pokoj! Tak se Štěpka dověděla definitivně, jak na tom se svým mužem vlastně je. Chtěl mít pokoj. Dobrá, bude jej tedy mít, ten svůj pokoj! Štěpce ani nenapadlo, aby ho probouzela k životu. A pole? A hospodářství? A budoucnost? To zas jednou bylo něco pro Štěpku! Úkol poněkud obtížný, poněkud vyčerpávající, ale přece jen nějaký úkol! Nemá-li muže ani jako velitele, ani jako pomocníka, pak jí nezbyvá než se sama chopit velení a práce. Hospodář spí, hospodář je mrtev, nevzbudí se. Pole však nebudou opuštěna. Štěpka se sama stane hospodářem.

15

Zrno budoucích rozepří, které tak pečlivě zašil podzim a které tak zdárně klíčilo, přece jen nevzešlo.

Štěpka seděla u starého, rozviklaného stolu, tchán Malina ležel oblečen na rozesílané posteli, Jan s hlavou zarputile skloněnou u otevřených dvířek sporáku kudlal třísky, Štěpka mluvila klidně a bez vášně jako člověk, který přesně ví, co chce – snad ji tomu naučily trpké zkušenosti. Neposunkovala, jak bylo jejím zvykem, nevrátila se přemírou živosti, přizpůsobila se vážnosti chvíle.

„Přišla jsem vlastně k tobě, Jene. Dosud tu sice vládne strýček, ale ty jsi mladý, od tebe ještě mohu něco chtít, obracím se na tebe s prosbou, abys mi pomohl.“

Jan se tvářil lhostejně, skoro nevraživě, ale Štěpku to nezmýlilo. Byla na něco podobného připravena.

„Když jsem se za Pavla do statku vdávala, představovala jsem si to poněkud jinak. Nemohu za to, že odmítá plnit, k čemu se zavázal. Tvrdil, že z něho bude řádný sedlák, ale teď vidím, že to nemyslel upřímně. Ráda bych se stala selkou, ale bez tvého přispění to nepůjde, jsem hrozně nezkušená. Kdybych se pustila do práce docela sama, dělala bych jen chyby, a chyby v hospodářství znamenají ztráty. Nechci ztrácet. Vejrychovsko by ani další ztráty nesneslo. Musíme se spolu, Jene, domluvit. Potřebovala bych, abychom my dva byli spolu zadobře. Nikdy jsem ti neublížila ani tě nechtěla poškodit. Vždyť jsem tě také nepoškodila. Pozoruji však, že jsi proti mně zaujat. Nemohl bys mi říci, co proti mně vlastně máš?“

Na tuto otázku, která byla otázkou jen zpola, neobdržela odpověď. Nepočítala s ní, a proto také na švagra dále nenaléhala. Nebylo v jejím zájmu, aby rozhovor, započatý s takovou odvahou, tak důkladně předem rozmyšlený, uvázl v pouhém slibování vzájemného přátelství nebo ve zkoumání pochybných vin.

„Domnívám se, že proti mně nemáš celkem nic,“ pokračovala neúprosně, „jsi jen trochu roztrpčen tím, co se stalo v minulosti, co provedl Pavel – ale to se už přece nedá napravit. Bylo by mnohem lépe, kdybychom všichni vycházeli ze situace, jaká teď je. Dvůr je rozdělen, ty máš své, já také. Ty jsi vyvázl z nejhoršího a bude se ti teď dařit čím dál líp. Snad je to také zčásti mou zásluhou, že jsem se přivdala, nemyslíš? Jenže nyní jsem se octla v tísní já. Mám muže,

který se o hospodářství nechce starat, a já sama je ještě zastat nedovedu. První mou myšlenkou bylo, přijmout do služeb odborníka, který by mi aspoň zpočátku radil.“

Jan zvedl hlavu, oči mu svítily rozhořčením. Vida, panské nápady! Zatímco on by se tu dřel s jediným čeledínem jako nádeník, vedle u bratra by měli správce.

Jezdili by jen v kočáře a procházeli se po náměstí. Štěpka brzy vystihla, že se ho tou poznámkou dotkla, a přispíšila si, aby nepříznivý dojem smazala.

„Když jsem si však rozvážila, že by měl dvůr živit ještě jednu drahou pracovní sílu, a to jen pro lenost pravého majitele, všechno se ve mně vzbouřilo. Nechci si hrát na velkostatkářku, netoužím po správci. Jsem zdravá a silná, ráda přiložím ruku k dílu, jen když budu vědět jak. Napadlo mi, Jene, že bys toho správce u mne mohl dělat ty.“

To byla pro Jana pěkná zpráva! Nůž mu vypadl z ruky, zůstal na Štěpku civět, jako by vedle něho uhodil hrom.

„Ne, nedívej se na mne tak nedůvěřivě, myslím to docela dobře, není v tom nic, co by tě mohlo ranit. Vždyť ty jsi jediný člověk, který by s mým statkem zacházel jako se svým, s opravdovou láskou. Vlastně bys hospodařil na Vejrychovsku jako kdysi, dělal bys, co jsi dělával dřív, a já bych byla jen tvou pilnou žačkou. Docela ráda bych ti platila totéž, co bych musila platit správci. Sama bych nic neušetřila, ale ušetřil by dvůr. Chápeš? Ta nabídka je pro tebe výhodná. Jene, vezmi ten úkol na sebe, sobě neublížíš a mně pomůžeš!“

„Aha,“ vyhrkl konečně Jan a slova mu sípala ve vyschlém hrdle, staženém hněvem, „už ti rozumím. Měl bych se dřít na tvém dílu, aby si jemnostpán Pavel mohl chodit po hospodách, aby mohl flámovat a hrát, prohrávat statek. Stará komedie by se opakovala. Ani mi nenapadne! Nechci o něčem podobném ani slyšet.“

Štěpka se nepolekala, spíše okřála, zápas ji vzrušoval. „Prohrát statek? Jen se neboj, od toho jsem tady já. Nic není jeho. Za koho mě máš? Nejsem tak hloupá, jak si myslíš. Nezříkej se něčeho, co jsi

dobře nepromyslí. Dělníkům dáš mnohem méně, než si u mne vyděláš za trochu pomoci. Je to pro tebe velmi slušný obchod. Myšlenku o správci jsem zamítla jen proto, abych nevalila na statek nové břemeno. Proč by dvě poloviny měly mít každá jiného pána, když můžeme docela dobře pracovat společně? Myslím, že by pak mezi námi zavládl lepší poměr.“

„Jene,“ zachrčel starý, „myslí to dobře, nebuď zaslepený, nestav si hlavu pro nic za nic, ona za nic nemůže!“

„Ovšemže za nic nemohu,“ chopila se vděčně podávané ruky, „copak jsem vlastně získala, když jsem si Pavla vzala? Řekněte sami! Nerada bych o tom mluvila. Nesluší se to. Možná, že byste žasli, kdybych řekla trochu víc, než se mi chce. Nepřišla jsem si však ponářikat, přišla jsem pro radu a pro pomoc. Snad se mnou o tom můžeš, Jene, aspoň pohovořit, nezdá se ti? Nebo ti nestojím ani za to?“

To byl přímý útok a Jan tentokrát nevěděl, co odpovědět. Mávl jen vyhyčavě rukou a procedil skrz zuby: „Eh vy - páni!“ Chtěl tím asi říci, že se nezajímá o to, co ti dva spolu mají. Díval se však na Štěpku již mnohem přátelštěji než prve. Nemluvila špatně a zdálo se, že opravdu nesmýšlí nic zlého. Jeho nedůvěra se začala rozptylovat.

„Jene,“ pokračovala Štěpka pokorně, „kdybych teď začala svým lidem nařizovat, co a jak mají dělat, kde začít, měli by ze mne smích. Zcela jistě by jim to bylo k smíchu, protože by mé rozkazy byly nesmyslné a oni by to ihned vystihli. Uposlechl by mě leda jen proto, aby mě poškodili. Nikdo si nedá rád od ženské poroučet. Mužští si myslí, že všemu lépe rozumějí, a mají vlastně pravdu. Chopí-li se u mne vlády muž, bude to chodit jinak. Zvlášť, když se jí chopí člověk, který zde už léta hospodařil a poroučel. Se správcem by to byl ještě horší případ. Jakmile by zjistil, že svou věc neznám, dělal by si, co by chtěl. Kdybych ho chtěla komandovat, dal by mi najevo, abych se nepletla do toho, čemu nerozumím. Nebo by věc provedl po mém, ale naznačil by mi, že neúspěchem budu vinna já. Nevidím jiného východiska než dohodnout se s tebou. Jsme přece

blízcí příbuzní, měli bychom si navzájem pomáhat. Odmítneš-li, nezbude mi nic jiného, než se chtěj nechťj vrhnout do té nejistoty. Jestli to však Vejrychovsku prospěje, nevím.“

„Má pravdu,“ vmísil se opět starý Malina, „má svatou pravdu, Jene. Myslím, že by se jí mělo pomoci. Nejdřív by se ovšem musilo všechno jaksepatří smluvit. Vždyť se to, konečně, může aspoň zkusit. Nebude-li to dělat dobrotu, máš vždycky možnost všeho nechat.“

„Já vím,“ řekla trpce Štěpka, „máte mě v hrsti. Kdykoli se vám zachce, můžete mě nechat na holičkách a pak se mi vysmát. Nu, aspoň vidíte, jak jsou mé návrhy bezelstné a přijatelné. Nemůžete nic ztratit.“

„Domáhám se snad u tebe nějakého místa?“ vyjel si na ni Jan. „Žádal jsem tě, abys mě k sobě přijala za šafáře? Chválabohu, ještě ne. Ať jen si bratříček hospodaří. Také jsem měl své plány, ale on mi je překazil. Já měl statek, on vojnu. Nejdřív prohýřil polovinu mého, pak mě s ženitbou připravil o polovinu té mé zbývající poloviny. Mám se znovu zapřáhnout a vydělávat peníze na jeho flámy? Takový trulant přece jen nejsem, za jakého mě má. On je čistý, já špinavý. On je pán, a já pouhý sedlák. Nechme si každý své. Jsme rozdělení. Ať jen si svůj díl propije a prohospodaří, mne to nebude bolet.“

„To je řeč bez hlavy a paty,“ ohradila se Štěpka, „nejde teď o něj, ale o mne. A kdybych chtěla, měla bych vám také co vyčítat. Věděli jste tuze dobře, jaký Pavel je, na jakou budoucnost s ním mohu počítat, ale nevarovali jste mě ani jediným slovem. Nechali jste mě, abych se spálila. Teď to mám. Mé peníze vám byly vhod jen tak dlouho, dokud jsem vykupovala pole, která by byla musila přijít na buben.“

Vypadalo to na hádku. Jan vstal, rozkládal rukama, hulákal. Dokazoval, že mu může být úplně jedno, kdo koupil, zdali sestřenka nebo žid. Není mé, nezáleží mi na tom, čím to je. O své se postarám, po cizím mi nic není. Ať jen se ten, kdo získal, také snaží, aby udržel. Neumí-li to, jeho vina.

Štěpka s hrůzou pozorovala, že jí opět mizí půda pod nohama. Cožpak opravdu nic nezmuže proti Janově neústupnosti? Ale nevzdávala se. Ještě má, zaplať pánbůh, dostatečnou zásobu slov, nedá se jen tak lehce položit na lopatky.

„Nemáš práva, Jene, aby ses na můj díl díval, jako by náležel cizímu člověku. Tvůj otec je vlastní bratr mé matky, která se v těchto zdech narodila. Vždycky mi připadalo, že sem také trochu patřím. Kéž by byla aspoň na chvíli zapomenuta strašlivá slova: můj, tvůj. Ani neodpovídají skutečnosti. Bylo by lépe, kdybychom říkali jako kdysi naši rodiče: náš statek. Pak bychom hovořili o společné věci a radili se, jak jí prospět. Och, Jene, půjde-li mi o to, neublížíš mi. Jestli se dopálím, nechám všeho, prodám, co se prodat dá, a než se naděješ, bude v protějším domě sedět opravdu cizí člověk. Možná, že pak už nebudeš tak tvrdohlavý, ani tak krutý. Vyrovnáš se s tím, jak ses nechtěl vyrovnat se mnou. Jenomže potom to už nebude totéž Vejrychovsko co dnes. Pak tu bude cizí polovina s jiným jménem, a pozdní lítost nemá žádnou cenu. Cožpak nevíš, že lidé jsou chytřejší než ty? Ještě jim nenapadlo rozlišovat naše dvě poloviny. Říká se tu v Malinově dvoře jako před lety. Oni se domnívají, že je nasnadě, abychom svorně hospodařili k společnému prospěchu. Co tomu leží v cestě? Nějaké hloupé, předpotopní hněvy. Proto jsem se hned na začátku ptala, co jsem ti vlastně udělala. Neodpověděl jsi mi. Nemohl jsi mi odpovědět. Neudělala jsem ti naprosto nic, a tak jsi raději mlčel. Hněv však v sobě živíš dál, a věř, není to od tebe hezké.“

Proti takovému vodopádu slov byl Jan zcela bezmocný. Ta dlouhá řeč měla však význam, o jakém se Štěpce ani nesnilo: přišla vhod tvrdošíjnému odpůrci. Jako všichni lidé jemu podobní nechtěl nic jiného než být pádným způsobem přesvědčen. Jemná diskuse, to nebylo nic pro něj, potrpěl si na pořádnou, hlučnou hádku. Potřeboval si na někom vylít svůj nahromaděný vztek, a když si ulevil, nebylo už u něho překážek, aby šel rovnou cestou k smíru. Záští, v kterém si liboval, poněvadž podporovalo jeho sebeúctu, zase odhodil, když ji získal jiným způsobem. Už dávno se nestalo,

aby se někdo tak důrazně ucházel o jeho přízeň. Lichotilo mu to. Ne, o Štěpce se nemohlo říci, že by rozuměla mužům. Nerozuměla jim ani dost málo. Netušila, jak blízka je vítězství. Dívala se na švagra s obavami, jak mlčky, zachmuřen přechází dlouhými kroky po světnici. Ruce měl za zády, hlavu svěšenu, z jeho tváře se nedalo vyčíst, o čem přemýšlí, ani jak odpoví.

„Jestli teď řekne ne,“ myslila si Štěpka, „pak jsem v koncích. Déle se už nebudu pokoušet, abych ho přemluvila. Plán selhal. Nezbude mi než uvažovat o tom správci. Je to hloupé, ale podle všeho to tak přece jen nakonec dopadne. Jistě se teď připravuje dát mi poslední ránu a ještě mě pořádně urazit. Můj ty bože, s jakými nadějemi jsem se sem chystala! A strýc kouří a mlčí, pro tu chvíli drží se mnou, ten starý chytrák, protože tuší zisk, jenže jeho slovo teď nerozhodne. Věčná škoda, že tu se mnou nemůže sedět maminka! V té bych měla přece jen notnou oporu!“

Tím větší bylo Štěpčino překvapení, když se před ní Jan náhle zastavil, zadíval se jí zkoumavě do očí a kysele se usmál.

„Máš ty ale, holka, výřečnost,“ řekl skoro dobrosrdečně. „Ty bys umluvila i mrtvého!“

„Že mám?“ vyjekla Štěpka, pýříc se jako malé děvčátko. V té chvíli pro ni nemohlo být větší chvály. „Ach Jene, Jene, jak jsi hodný!“ Chopila se jeho ruky, ač se vzpíral, tiskla ji, div že ji nerozmačkala, a třela svou tvář o jeho kostrbaté strnisko. Teď už nemohlo být pochybností o tom, že její věc je na nejlepší cestě. Nepřítel je pohnut, přemožen, rozdrcen! Takovou radost nezažila od svého svatebního dne. „Nikdy ti to, Jene, nezapomenu. Jsi opravdu strašně hodný. A já tě, husa, vůbec neznala!“

16

Zatímco Štěpka na Vejrychovsku kráčela trpkou cestou od zklamání ke zklamání, zatímco ze sebe stráasala přeludy bláhových nadějí a plna nezdolnosti se odhodlávala k nové činnosti, zatímco přesvědčovala tupohlavého Jana a sjednávala smlouvy, jiný muž

v městečku se horečně snažil, aby pohnul kolem osudu ve svůj prospěch, či lépe řečeno ve prospěch svého synovce. Tento neúnavný, šlechetný strýc nebyl nikdo jiný než Jan Ev. Trakl. Všechny cesty nejsou stejně obtížné, na světě nevládne jen heslo: „Potřebuješ-li pomoci, pomoz si sám!“ Není jen snaha a práce, tvrdé rány a překonávání jich, jsou také ještě dobří, účinní strýcové, kteří mají z jakýchsi příčin poněkud špatné svědomí.

V jilemnické spořitelně mělo dojít k dalekosáhlým změnám. Ředitel Štajf ochuravěl a otcové města věděli, že se už do úřadu nevrátí. Napověděl jim to doktor Bloudek, který nemocného ošetřoval. Bylo záhodno se podle toho zařídit. Především šlo o to, vyhlédnout příštího ředitele. Kdo jím mohl být? Patrně prozatímní správce, pokladník Kulich. Pokladnu po něm pak převezme účetní Šoupa, kdo však bude jmenován účetním? Jsou tu jen dvě možnosti, buď hrbáček Jandl, pilný, nenáročný človíček, který je také služebně starší, nebo Trakl. Za týden se bude konat schůze představenstva, a tam se o tom rozhodne.

Alois Trakl už dávno nebydlil u svého strýce. Měl slušný pokojík v přízemním domku truhláře Koubka nedaleko sokolovny, nosil pod nosem černý knírek, zakroucený jako myši ocas, bezvadnou pěšinku v ulízaných vlasech, žil střídmě a spořádaně, nekouřil ani nepil. Byl dalek toho, aby si vyhazoval z kopýtko s mladými lidmi svého věku, aby mrhal těžce vydělané peníze. Ve spořitelně byly výzvy k šetření napsány na všech sloupech. Trakl je četl bedlivě a vzal si je k srdci. Měl vkladní knížku se zlatým úlem na červených plátěných deskách, v níž přibývalo pomalu, ale jistě, a ta byla jeho největší pýchou. Jeho ctnosti byly všeobecně známy, a tak se nenápadně stával vytouženou partií pro slečny, které neměly právě přebytek nápadníků.

Ovšem, ovšem, pan spořitelní úředník nebyl tak pošetilý, aby se chytil na všelijaké ty nástrahy sladkých úsměvů a horoucích pohledů, byl příliš dobře vychován pekařskou rodinou, kde každé nové podnikání bylo nejdřív důkladně přezkoumáno úvahou, co asi vynesou. Lojzík nezapomněl na své ubožácké dětství, na putování

dům od domu za dob matčiných posluh, nic mu nebylo tak proti mysli jako bída a stísněné poměry. Nezapomněl však ani na lesk zámožných měšťanských domácností. Snil o blahobytu, jako jiní mladíci v jeho letech sní o lásce. Ne, Alois Trakl nebyl ochoten prodat se jen tak lacino!

Prozatím ani na ženitbu nemyslel. V pětadvaceti letech nemá člověk ještě zmeškáno. Pravda, byl vzorným, spolehlivým úředníkem s mocnou protekcí, ale s pouhým titulem úředníka by byl sotva získal děvče podle svých představ. Zvlášť když se o něm nemohlo říci, že by byl právě půvabný. Och, Trakl si byl svých nedostatků vědom, způsobily mu mnohou krušnou chvíli. Jeho ve spáncích smáčknutá lebka, cožpak ta, vypadal aspoň zajímavě, oduševněle, horší to bylo s jeho šilhavýma očima. Ty, kteří s ním mluvili, notně zneklidňovalo, že se nedalo určit, kam se vlastně dívá. A cožpak jeho tenké pavoučí nožky, rozviklaná chůze! Zakrýval tyto vady tím, že se švihácky strojil. Před soucitem se chránil důstojností a nedůtklivostí. Nevěděl, že jeho chování je odpudlivé. Lidé se mu vyhýbali, ale on si pošetile namlouval, že se ho jen bojí. Působit strach, být přísný, nemilosrdný, hrozný, to se mu líbilo. Ach, dosíci vysokého postavení! Mít příležitost někomu poroučet, poroučet mnoha lidem! Toužebně čekal na postup v úřadě. Účetní, pokladník, to by už znělo poněkud lépe. A ředitel Trakl? Proč ne? Jako všichni omezení lidé věřil, že je vynikajícího ducha, a takto nadán že postoupí vlastní silou na společenském žebříčku. Proto také neměl ani nejmenší pochybnosti, že jednou, až prokáže své vlohy a v úřadě se osvědčí, mohl by být milován nejlíbeznější, nejchytřejší a nejbohatší jilemnickou pannou jen pro své přednosti.

Nuže, a v tomto duševním rozpoložení ho zastihla zpráva o smrtelné povaze choroby starého Štajfa. Rázem odhadl závažnost této příležitosti. Nikdy ještě necítil tak upřímnou nenávist k svému zakrslému kolegovi Jandlovi, který měl daleko větší naději na úspěch než on. Nezdá-li se to teď, bude musit čekat na postup ještě dlouho. Šoupa bude sloužit ještě hezkou řadu let. Kulich byl docela

mladý člověk. Důvěra ve vlastního ducha pobledla, již se mu nezdálo tak jisté, že se vyšine vlastní silou. Nebylo by moudřejší tomu trochu napomoci? K večeru si pečlivě vykartáčoval šaty a klobouk, obul si zánovní, jantarově žluté šněrovací boty a zamířil k náměstí, do strýcova pekařského domu.

Ani dlouho neokolkoval, nebylo to zapotřebí. Jenom naznačil, čeho se doslechl, a pekař již tušil, odkud vítr věje. „Je to tak. Máš opravdu smůlu, že jsi tam nejmladší. Nebo snad myslíš, že by se to mohlo zkusit? Když se to tak vezme, ten Jandl – na účetního nemá ani postavu, za přepážkou ho je sotva vidět. Na čí přímluvu se dostal do spořitelny? Ach, o toho se postaral sám Štajf, ale jeho hlasu teď nebude dbáno. Nemá ani potuchy o tom, že se něco peče. Ovšem, musíme počítat s tím, že to vzbudí zlou krev. Na Čmucharův případ se ještě nezapomnělo.“ Jan Ev. Trakl nemyslel jen na své povinnosti k pokrevnímu příbuznému. Čím větším bude Lojzík ve spořitelně pánem, tím také vzroste jeho, pekařova moc. Člověk nikdy neví – a ruka ruku myje.

Alois Trakl zůstal u strýce na večeri, hovořilo se a šušovalo dlouho do noci. Ráno se radní neúčastnil pečení housek a chleba, ustrojil se do svátečních šatů a vydal se na koledu. K purkmistrovi Bergrovi. Ke Gromanovi. K mistru Kiliánovi. Nezapomněl ani na sedláka Vrbatu, ani na starého Dudu. Dopoledne mu pěkně uběhlo. Ještě mu zbylo nějaké to lítání na odpoledne. Někteří přislíbili hned, jiní se zdráhali, ale neodřekl nikdo. Pekař si vesele mnul své tučné ruce.

Příštího dne se již díval Trakl na svého soupeře Jandla s neskrývaným pohrdáním. Kam se hrabeš, chudáčku? Nedalo mu to. Počínal si už jako vyšší, chorobně bledá hrbáčova tvářička na něho hleděla s bolestným úžasem.

O týden později byl ve schůzi představenstva spořitelny jmenován pokladník Kulich náměstkem ředitele, Šoupa pokladníkem a Trakl účetním. Vyměňovaly se stoly jako v dětské hře na škatule. Od protějšího stolu k honosnějšímu. Vyměňovaly se také služební funkce. Trakl převzal od Šoupy hypotekární zápůjčky a na vkladních knížkách zůstal zatím Jandl sám – na tak dlouho,

dokud se mezi honorací nenajde nějaký vhodný protekční synek na místo praktikanta.

Večer byl Alois Trakl, účetní, v strýcově rodině děkovat. Radní se blahovonně usmíval, jako by podobná úsluha pro něho byla jen hračkou. „Víš co? Poděkuj raději tamhle tetě. Ta tě vychovala jako svého. Nebýt toho, že se tě po smrti tvé matky ujala...“ a naladil melancholickou tvář. Kdykoli se v rozhovoru dotkl nebožky sestry, považoval za slušné projevit mírný zármutek. „Tak a teď se seber, půjdeme spolu do hospody.“

Stalo se poprvé, že pekař synovce vyzval, aby šel s ním. Sedával každý večer při sklenici piva u Sektora na podloubí v kroužku známých řemeslníků a zasloužilých obchodníků. Kouřily se tam dýmky, hledělo se do stropu, jen občas, zřídka kdy, se řeklo nějaké to rozšafné slovo o politice, o denních událostech v městečku a ve světě. Jako každá uzavřená společnost měli svůj stůl, ke kterému se žádný vetřelec neodvážil přisednout.

Alois Trakl vstoupil do klenuté místnosti, v níž to čpělo tabákovým dýmem, s uctivě obnaženou hlavou. Pekař ho před sebou postrkoval jako stvořitel své dílo. Šest párů očí hledělo zkoumavě a přísně na novopečeného účetního.

„Vzal jsem ho s sebou,“ vysvětloval Trakl, „musí svůj postup nějak oslavit. Nepůjde přece za nějakými mladými blázný. Když už má občas sedat v hospodě, ať sedá mezi rozumnými a vzdělanými lidmi.“

Hlavy s uznáním přikývly. Sám pan Adolfek, Sektorův vrchní, přistrčil Traklovi mladšímu židli. Usedl u samého okna pod sádrouvou bystou trocnovského hrdiny. Z červenobílého hedvábného papíru, který zdobil její podstavec, spadlo mu na hlavu trochu prachu. Zvedli půllitry na jeho počest. Obrovský, astmatický překupník Hejna se zelenou vestou a kančím zubem na tlustém stříbrném řetízku ho povzbudivě udeřil do zad, až mu cvakly zuby. Opravdové pasování na rytíře.

Tak se stal účetní Trakl z nadějného mládence usedlým jilemnickým občanem.

Kdyby byla Štěpka psala kroniku svého života, docela jistě by byla vyznačila rok 1901 jako šťastný, snad ze všech dosavadních za nejšťastnější. Je až ku podivu, jak se jí karta obrátila! Ze zklamané ženy, rmoutící se nad svým osudem, se stala hospodyní, cele zaujatou svou prací na statku. V usilovném snažení a starostech našla náhradu za všechny ztracené iluze o manželství, dovedla při nich zapomenout i na svou největší bolest, na děťátko, které, jak se zdálo, se nikdy nemělo narodit.

Jan dostal slovu a ujal se jejího hospodářství, ne-li právě ochotně, tedy aspoň poctivě. Zprvu byl ještě podezřívavý, po selsku se ustavičně bál, kdy bude zaskočen, kdy se ze Štěpčina odvážného plánu vyklube čertovo kopýtko. Domníval se asi, že se Pavel, jakmile pochopí, že se s ním už nepočítá, jakmile sezná, že bratr přebírá jeho práva i jeho odpovědnost, dopálí a vystrnadí ho z jeho přednostního postavení na Vejrychovsku.

Bál se docela zbytečně. Hejtman hleděl na ženinu píli s opovržením a jen se poškleboval jejímu spolku s Janem. Byl příliš líný a příliš zkažený, aby z toho, že je tak přehlížen, vyvodil nějaké důsledky. Každého muže na jeho místě by byl ženin příklad pohnul k práci, Pavel Malina byl však z jiného těsta. Chytře vystihl, že je zbaven i poslední povinnosti o něco se starat, že je zbaven i trapného úkolu, aby svou ženu bavil. Našla si zábavu sama, bez něho. Tím líp! Shledal, že jeho volných chvil nečekaně přibylo. Uměl si již najít způsob, jak jich zužitkovat.

Přesto, že už dávno nejezdil k lékaři – marnost toho počínání byla Štěpce zřejmá i bez vysvětlování – kočár i koně byli nyní hlavně jen k jeho volnému použití. Štěpka zamhouřila obě oči, nechala ho, ať si dělá, co chce. Jako by si jeho odpoutání – konečné a úplné odpoutání – ani neuvědomovala. Nechť si jen hraje na pána, ten dobře oblečený bídák, nechť si drží opratě ve svých kostnatých, od cigaret zežloutlých prstech a jezdí si, kam mu libo, kam ho čerti

nesou! Aspoň se na něho nemusí dívat. Nepřekáží jí v práci se svým cynickým úsklebkem a nezdržuje ji svými nestoudnými řečmi, pronášenými prkenným jazykem, nestraší ji svou holou, vyzáblou lebkou, věrným obrazem své zchátralosti. Tady není místa pro lenochy!

V sešlapaných střevících a v starých, dávno z módy vyšlých šatech běhala Štěpka po polích, posunkovala, hulákala, rozhazovala zrní drůbeží, lezla do chlévů, poroučela v kuchyni, zanášela záznamy do kalendáře ženskou, energickou rukou. Jak se vedle ní tratil její jako louč hubený správce a poradce Jan Malina! Jak byl vedle ní tichý a nenápadný, vyhaslý vedle její bojovnosti, usouzený vedle její jarosti! Och, Štěpka zas jednou žila, pořádně žila!

Na městečko jako by nadobro zapomněla. Ukázala se tam sotva jednou za týden, a to ještě jen v chvatu, měla spoustu obstarávání a kupování, posadila se na půl židle u matky, objala otce, pokropila se v předsíni kostela svčenu vodou a už zas uháněla na Vejrychovsko, až se jí za sukněmi prášilo. Zapomněla na městečko, jako by se tam byla nenarodila, jako by byla své důstojné spoluobčany po celá léta nepohoršovala nemožnými šaty a klobouky, jako by nebyla rušila jejich počestný klid svými výstředními nápady. Co se naběhala po panském korze, vyhlížejíc ženichy, kteří nepřicházeli! Co se nakroutila ústy mezi upjatými přítelkyněmi, co se natropila všemožného pohoršení, a teď jako by toho všeho nikdy nebylo. Zato městečko nezapomnělo na ni. Scházela jim, kde honem najít druhou takovou bláznivou osobu, kterou by bylo lze pomlouvat a odsuzovat?

Jak byla směšná! Či snad nebylo nanejvýš komické vidět tu nadutou pávici, která dřív kdekoho přezírala, jak se lopotí se senem v slunečním žáru? Nebo když k ní na dvůr přišla nějaká její bývalá známá a ona jí podala ruku, zamazanou od hlíny? Na zdvořilé dotazy té dámy sotva odpovídala, všechnu svou pozornost věnovala děvečce, která u pumpy drhla másnici. Jen tam jděte a podívejte se na ni, takhle skončila ta honorace! Netvrdily jsme, že se mezi nás

nehodí? A kdo měl pravdu? Byly jsme prozíravé, správně jsme ji odhadly.

Kde jsou Štěpčiny slavné divadelní úspěchy, její princezny, její naivky, její rekyne a intrikánky? Štěpka neměla teď ani trochu pokdy pro ochotníky. Jednoho dne ji navštívili s úlohou, ale to jen proto, aby se popásli na jejích rozpacích.

„Nemyslíte, milostpaní, že je už na čase, abyste si s námi zas někdy zahrála? V zimě jsme vás nechtěli vyrušovat z lůžek.“

Ale kdepak, Štěpka - a rozpaky! Plácla se do stehna a chtěla se jako chlap, vzala od nich ten úhledný sešit svou umatlanou rukou, ale pak jim jej zase vrátila a řekla, že teď nemá ani pomyslení na takové hlouposti. Až později, páni, až zas někdy později! A utekla od nich za zaběhlým pašíkem, hnala ho před sebou a na milé mládence zapomněla. Odcházeli uraženi, odcházeli potěšeni. Nu, Štěpka opravdu pustila divadlo z hlavy. Chodí do školy k Janovi, k Janu sedlákovi.

Hořela opravdovostí, tahle nová Štěpka, která se dovedla tak pěkně rozkročit na své zemi. Nepřetvařovala se, nechtěla jen představovat takovou majestátní figuru, opravdu jí byla. Docela pěkně jí to slušelo jako selce, mnohem líp, než to kdy slušovalo maloměstské slečně. Že to bylo až pohoršlivě, jaké nosila šeredné záplatované šaty a děravé křápy? Och, takové věci je škoda zahodit, raději je donosit. Byla dobrosrdečná, pro čeled' měla porozumění, neskrblila jako Jan Malina, byla ochotna popovídat si s kdekým, poslouchala cizí bědy bez zvědavosti, poslouchala je proto, aby pomohla. Dovedla radit a dovedla se zastat.

Běda muži opilci, který týral svou ženu a dostal se jí do spárů! Běda ženě běhně, která chodila po tancovačkách a zanedbávala svou rodinu! Štěpka byla jako pánbůh, chtěla do všeho zasahovat, všechno řídit a opravovat. Chtěla být všudypřítomná a nejvýš spravedlivá. Nu, často se jí to zle vymstilo, ne vždy se s dobrou potázala, nadělala si přátel, ale ještě víc nepřátel, sklídila víc nadávek než díky - ale co na tom, myslila to dobře, i když se mýlila. Překypovala silou a rozhodností. Práce a starosti - to všechno jí

nestačilo. Byla by chtěla vládnout zemi i nebi, do všeho se míchat, ze všeho brát svůj díl.

Na statku je práce věčná, kdo chce, může si jí nabrat podle chuti. Štěpka si nabrala pořádnou mužskou dávku. Šla z jednoho do druhého, dřela do únavy, do úplného tělesného vyčerpání. Svědčilo jí to. Osmahla, paže dostaly svaly, ústa pevný, tvrdý rys. Ustavičný pohyb na čerstvém vzduchu ji otužoval. Ošlehána větry a naplněna všemi vůněmi země sama voněla a šířila kolem sebe svěží van, dobře spala a s chutí jedla. Práce byla výborným lékem pro její manželskou melancholii. Bylo jí mnohem, mnohem lépe než jejímu muži, na kterého teď sedaly častěji a častěji chmurné myšlenky. Měl jakési vlastní tajné trápení, s kterým se nesvěřoval a které dosud Štěpka v návalu pilných dní neobjevila.

Když ze země vyrazilo první obilí, Štěpka byla jako pominutá štěstím. Hle, již roste, již se má k světu, co zjara sama zasíla! Když stála uprostřed pole v plném majestátu zrání, Štěpka jako by byla ještě vyrostla a napřímila se mateřstvím země. Chodila mohutná a velebná mezi klasy, div že nepohladila každý vous ječmene, nepřivoněla ke každému kvítku lnu. Jaká to krása, pole! Jaký to půvab skýtá očím i dechu jeteliště plné včel! Je dobré a pokojné dívat se na životodárný déšť, je v tom veliké napětí a strašná krása hledět nedůvěřivě na blížící se černé a žluté bouřkové mraky. Panenská Štěpka měla lúno prázdné a duté, ale její krávy rodily telátka, její vepřici se přisávali k štědrým strukům prasnic, její drobná dvorská havěť se křížila a rozplozovala před jejíma očima, Štěpka měla ze všeho podíl vůně a rozkoše, hrůzy i úžasu. Jak by se mohla cítit osamělá v tomto přepestrém a dobrotivém světě!

Nejpošetilejší z jejích nectností, chvástavost, ji neopustila. Lidská povaha se nemění ani ranami osudu, ani nápory blaha. Svým nerozumným chvastounstvím způsobila, že se jí pošklebovali daleko víc než kdysi jejím vznešeným způsobům a selské hantýrce. Jen ať se smějí! Chtěj nechtěj se musila svěřovat se vším, čím překypovala. Musila mluvit o svých hovádkách, o svých slepicích a o svých polích. Ovšemže to městské lidi nemohlo zajímat. Ale mohly jejich

zlomyslné klepy ji ještě dnes zajímat? V maloměstské společnosti se obyčejně mluví o rodinách a o dětech. Štěpka by byla také docela ráda mluvila o svých dětech, jenomže žádné neměla. Dámy se holedbaly svými zkušenostmi s muži. Mohla snad ona někomu vyprávět o hejtmanu Malinovi? Bylo to její vinou, že tyto ušlechtilé předměty rozhovoru nebyly pro ni? Ale nezasmaušovala se. Tento plodný rok jí dal zapomenout na všechny bývalé strasti. Děťátko. Děťátko se nenarodí, ale jí bylo, jako by kdesi hluboko v útrobach země pro ni klíčila ještě nějaká zázračná naděje.

Potom však náhle nadešel podzim. Obilí bylo požato, odvezeno do stodol, brambory vybrány. Na strništích se rozkvílel vítr a rozdmychoval ohníčky pasáček. Bože, jak bylo léto krátké a jak dlouhá zas bude zima! Co bude dělat celý ten čas s Pavlovou troskou před očima? Zavře se do svého pokoje a bude počítat výtěžek své píce, kout plány, těšit se na nové jaro. Bude se těšit a bude se učit. Koupila si bez ladu a skladu řadu hospodářských knih. Přelouská je. Než přijde jaro, bude učená. Čím vším překvapí Jana! Och, jsou teď dobrými kamarády se švagrem, mnohem lepšími, než kdy byli s mužem.

Mistr Kilián nebyl ani trochu nadšen Štěpčinou selskou vášní. Sedlák! Měla snad jeho dcera zapotřebí, aby se dřela jako nějaký chalupník, aby šetřila a smlouvala do krejcaru, handrkovala se s handlíři a řezníky, s překupníky a obchodníky? Měla snad zapotřebí, aby běhala po polích a po chlévech jako děvečka? Aby skákala po prknech stodoly a počítala mandele? Jeho dcera je městská dívka, která se provdala za vojenského pána. Copak je tomu člověku všechno jedno? Kilián byl vrcholně nespokojen Štěpčinou shovívavostí k muži. (Och, přece jen znal toho panáčka líp než ona!) Byl zle pohněván, že zatímco ona se lopotí, milostpán se prochází po lese a po oraništi se psem a s puškou přes rameno. Dokonce si jednou zetě podal a vykládal mu, co by měl své ženě dovolit a co ne, co se na její stav sluší a co nesluší. Hejtman se jen uchechtával, potahoval si navoskovaný knír, dobře se s tchánem pobavil.

Když s ní otec začal rozhovor o Pavlovi, Štěpka se náhle ztajila a hleděla, aby se raději mluvilo zas o něčem jiném. Nemohla-li mu povědět všechno od plic, dala mu aspoň najevo, že manžela drží hezky zkrátka a že on tu svou volnost má jen z její milosti. „Pro mne a za mne, ať si dělá, co chce. Stačím na všechno sama. A pokud jde o statek a o práci – tatínku, ty jsi přece také celý život pracoval a nebylo ti hanba!“

To bylo ovšem pravda, jenomže Kilián nepřidával zedníkům, nelezl po střechách, pracoval hlavou. Ano, hlavou! O té hlavě jí to řekl.

„Nu, však já také sama nekydám hnůj. Na většinu prací jen dohlížím. Špatný hospodář, který se nestará. Toho nakonec rozkradou. Dohlížím, jako ty jsi dohlížel na stavby. A jednou budu sama řídit osev i žně, hnojení a úhorování; spekulaci i prodej, jako ty jsi kupoval parcely a lámal si hlavu nad svými plány!“

Kiliánovi to tak zcela jednoduché a pochopitelné nebylo, ale co počít s tou svéhlavou Štěpkou, která si zamlouvala marnotratně se rozdávat, jako by byla spletena z provazů místo z nervů?

Zato bylo to všechno zcela pochopitelné Anně – v té měla teď Štěpka nejhorlivější zastánkyni.

Bylo vůbec s podivem, jak se stárnoucí a chátrající Anna změnila. Stala se poddajnou a měkkou. Místo Štěpko říkala dceři Štěpánko a o hospodářství a o polních pracích si dávala dlouze a široce vyprávět. Ubohá, okřávala při zprávě o každém vylihlém kuřeti, žila tak znovu dávné dětství. Škoda jen, že Štěpka k ní přicházela tak zřídky a tak nakrátko. Ale je to od ní hezké, že se o svůj statek tak poctivě stará. Vždyť jde o dvůr, o staré Vejrychovsko! A sařena pokyvovala hlavou a shledávala, že to vlastně v rodině ještě dosti šťastně dopadlo. Hejtman není ovšem tím mužem, jakým by měl být, ale my, děvčata z venkova, tak zcela nespolehneme na velectěného pana manžela. Není všechno jen on, je tu také ještě něco jiného. Nejsme líné, zhýčkané, nepáseme sebevraždy, když se nám zrovna něco nevydaří, když přijde zklamání. Máme zemi pro sebe a pro své děti, máme budoucnost, která je spolehlivá a jasná. Člověk

nemůže mít všechno. Jedno získá a druhé ztratí. Štěpka získala to nejlepší ze všech lidských věcí.

18

Štěpka byla po celou hospodářskou sezónu příliš zaujata svou prací. Ani nepozorovala, že se s jejím vládcem a velitelem děje něco nedobrého. Teprve když poslední strniště bylo zoráno, poslední ozimy zasety a zvalcovány, když v hustých, mokrych vločkách napadl první sníh a nastaly předlouhé zimní večery s praskáním ohně v kachlových kamnech se žlutou září petrolejové lampy, povšimla si, jak nápadně hejtman sešel a jak neuvěřitelně zestárnul.

Proboha, vždyť mu ještě není ani sedmatřicet let. Krmí se vydatně, žije si pohodlně, ale jak je vyschlý, s jakými obtížemi vstává! Opírá se o lenoch židle, bezradně a zmučeně se kolem sebe dívá, pak teprve se pomaloučku rozchází. Má snad nějaké bolesti v nohou, které před ní z mužské hrdosti zatajuje?

Už ho přestala bavit i hospoda, kumpáni, karty, chodil k Semjánovi stále řídkěji. Jistě ne proto, že by se chtěl stát lepším člověkem. Spíš to mělo souvislost s jeho svízelnou chůzí. Styděl se ukazovat. Trávivali teď dny i večery většinou spolu. Pavel byl však velmi špatný, mrzutý, nepříjemný společník.

Seděli proti sobě, hejtman zarputile kouřil, mračil se, Štěpka měla v klíně ruční práci a před očima odbornou knihu. Chtěl hodit do kamen nedopalek viržina, zvedl se, ale opět si sedl, jako by ho ten pohyb nadobro vyčerpal, jako by si musil ještě chvíli odpočinout.

„Tobě něco schází,“ vyhrkla, „něco tě bolí! Řekni, co tě bolí?“ Neměla ovšem zvláštní důvody k mateřské péči o něj, byla to však pořád ta čínorodá Štěpka, která nedovedla opominout žádnou příležitost se uplatnit. Byla vždy ochotna odpustit, prokázat milosrdenství.

„To nic není. Nic mě nebolí. Jsem jen poněkud unaven,“ odpověděl nevlídně. Zřejmě netoužil po rozhovoru.

„To je z toho plahočení s puškou v mokru a v plískanicích, nastydl ses. Něčím bych ti mazala nohy, kdybys chtěl, kdybys myslil, že ti to uleví. Jsi na sebe hrozně neopatrný.“

„Ha - nastuzení!“ řekl s kyselým úšklebkem. „To není nastuzení.“

„Není-li to nastuzení, co to tedy je?“ podivila se Štěpka. Nebyla z těch, které se dají snadno odbýt.

Dopálil se a odplížil se na pohovku. Tam seděl a svítil očima jako raněný kocour. Přímo ji těma zlýma očima probodával. Nechápala, proč se na ni tak nenávistně dívá. Přece ho ničím neurazila!

„Jsi podivín,“ řekla lhostejně. „Ráda bych ti pomohla, a ty se durdíš.“

„Hlouposti,“ utrhł se, „mně nemůžeš pomoci!“

„Nemohu-li ti pomoci já, může doktor. Radím ti upřímně, jdi s tím k doktorovi.“

Avšak slovo doktor nesměł hejtman od jisté doby ani slyšet, hned byl pln jedu.

„Co? Doktor? Kašlu na doktory. S doktory mi dej, prosím tě, jednou provždy pokoj!“ Zlobně škulb ústy, odplivoval, lámal si prsty, až mu v kloubech praskalo.

„Udělal bys líp, kdyby ses mi svěřil,“ pravila, už zase skloněna nad knihou. „Mám snad oči v hlavě, vidím, že s tebou není něco v pořádku.“ Připadalo jí to všechno záhadné, ale tolik zájmu o svého nepodařeného manžela přece neměla, aby z něho slova kopala. „Nechceš-li si nechat pomoci, nechtěj. Prosit tě nebudu.“

V neděli dopoledne pekla zajíce. Obracela ho na pekáči, zkoušela vidličkou, je-li už dost křehký. Děvečka Mařka krájela na stole nudle. Najednou klepání nože o prkénko utichlo. Štěpka se obrátila. Spatřila Mařku, jak se strnule dívá oknem. Něco jí tam náramně zaujalo.

Copak to tam ta holka má? Štěpka byla vždycky zvědavá. Zavřela troubu, otřela si ruce o zástěru a pokročila k oknu. Mařka už zas horlivě krájela nudle. Ječivým hlasem spustila srdcervoucí píseň, jako by chtěla naznačit, že to, co se venku děje, se jí vůbec netýká.

Na dvoře se leskly kalužiny roztáleného sněhu, pes u boudy spokojeně ohlodával pohozenou kost. Podle plotu se šoural hejtman Malina v kamaších, v kožíšku, podšitém králičinou, s kloboukem nedbale posunutým do týla. Má snad namířeno do města? Vždyť bude za chvíli oběd, co mu to napadá? Avšak Pavel neměl v úmyslu jít do města. Přešel okolo vrat a táhl se dál k stájím, ruce za zády, hlavu sklopenou. U psí boudy se zastavil, pátravě se rozhlédl, aby se ubezpečil, že nikdo není nablízku, pak se zas pomalu vracel podle plotu. Teď teprve mu Štěpka viděla zřetelně do obličeje. Vyjadřoval jakousi soustředěnost. Čelo měl nakrabeno úsilím. Prováděl něco, co z neznámých příčin pokládal za hrozně důležité. Cosi zkoušel. Och, Štěpce se začínalo rozbřeskovat: hejtman se učil chodit! Kráčel zdánlivě loudavě, unavenou, vláčivou chůzí, ale nohám se jaksi chtělo křepčit. Zápasil se svými neposlušnými nohama, snažil se je přinutit ke kázni. Oči vyvaleny napětím, zuby vyceněny. Ten člověk zřejmě trpěl! Štěpka už věděla, nač se prve Mařka tak upřeně dívala.

Šla zamyšlena po své práci. Zajíce bylo třeba obrátit. Mlčela. Ta zvláštní podívaná jí nešla z hlavy. V duchu utvářela opatrné otázky, zkoumala jejich smysl, aby se snad nezdály podezřelé.

„Mařko,“ řekla po chvíli jakoby mimochodem, ale hlas byl dychtivý, rozechvěný, přece jen selhal, přece jen zradil. „Vidíte, že teď pán špatně vypadá? Mám strach, jestli snad není nemocen.“

„On - on tak divně chodí!“ přiznávala se neochotně děvečka. Byla rudá jako kokeš, nevěděla, smí-li či nesmí říci, co si myslí. Podívala se po očku na Štěpku, pak si dodala odvahy. „Chodí, jako by dobře nemohl.“

„To je revma, Mařko!“ Štěpka tvrdila něco, čemu sama nevěřila. „Bolí ho to. Rád by to přemohl, ale nejde to. On je tuze svéhlavý.“

Mařka se napřímila. Byla jí dána příležitost, aby projevila svobodně svůj názor. Neodolala.

„Revma, milostpaní? Já bych myslila, že to není revma. Můj dědeček je měl, nohy ho hrozně bolely a kulhal, ale jen když to na něho přišlo. Pak nemohl spát a celé noci nadával. Milostpán to má

už dlouho a nezdá se, že by ho to bolelo. Hádala bych, že to je spíš něco od míchy.“

Štěpka dřepala na židli, zatajil se jí dech. Mařce šklublo ústy něco podobného úsměvu. Byla hrdá na účinek svých slov.

„Něco takového, jako měl nebožtík Machoň.“

Mícha! Nebožtík! Ale to přece není možné! Tenhle Machoň, sedlář, ano, pamatuje se na něj docela dobře.

Říkali mu skákaný Machoň, děti za ním běhaly, byl jim k smíchu. Nohy měl v kolenou jakoby uvolněné. Vždycky tuze pospíchal, to ony ho nutily utíkat, břitce švihaly do vzduchu. Nějaký čas ho nebylo vidět, pak umřel na souchotiny. Může tomu být asi tak dva roky. Souchotiny? Pavel je tak vyzáblý, prožloutlý, což jestli má také souchotiny? Mnoho kouří. Souchotiny, to by bylo zlé. Ale on přece nekašle!

„Myslíte, jako ten Machoň, souchotinář?“ zeptala se stísněně, protože mlčení bylo příliš výmluvné.

„Ale on přece neměl souchotiny, milostpaní,“ poučovala ji ochotně Mařka, „on měl vysychání míchy! Docela jistě vysychání míchy, doktor Blodek to řekl jeho ženě. Machoňová je tak trochu má teta, všechno mi vypravovala. Když umřel, tuze nad rakví naříkala, není také divu, zůstala na světě sama. Blodek se rozhněval, povídal jí, co vyvádíte takové kusy, ženská, máte být z čeho živa, a buďte ráda, že od něho nemáte děti. Tak to řekl. Víte, Machoňová podědila po nebožtíkovi domek v Dolení ulici, nevede se jí zle, řemeslo provozuje dál s tovaryšem.“

Buďte ráda, že od něho nemáte děti. To Štěpce, bůhvíproč, utkvělo. Nejspíš jí tím chtěl naznačit, že má aspoň o starost míň. Také to však mohlo znamenat něco jiného. Ale co? Měla by se na to někoho zeptat. Otce? Rychle ten nápad zamítla, dokonce se trochu zarděla. Představila si vypoulené, vyčítavé oči, otcovo zklamání nebo snad i hněv – ne, to nechtěla. A zeptat se přímo Blodka? Blodek byl však starý, vrčivý pán, ne vždy sdílný. Také se přespříliš dobře znal s Kiliánem. Doktor Hilmar? Ne, Hilmara se Štěpka také nezeptá, pokusí se to vytáhnout z Matyldy Hilmarové. Ano, to

udělá, ale musí si dát záležet, aby otázka vypadala docela nenápadně. Nu, uvidíme, uvidíme, teď na to nebudu myslet. A přitom jí samé bylo s podivem, že se tak zahloubala nad výroky nezkušené a hloupé služky. Co ta může vědět? Taková děvčata jsou hned hotova s úsudkem. Myslí si, že všechny nemoci, které se trochu podobají, jsou stejné. Bah, stojí to vůbec za to? Zřejmě to však stálo za to. Machoň jí nešel z hlavy.

„Jestlipak máte namočené prádlo? Zítra přece pereme!“ řekla ostře. Znamenalo to ukončení debaty. Také trochu nespokojenost. Býváme obyčejně nespokojeni s těmi, kdo nám napovědí nepříjemnou pravdu.

Děvče beze slova odešlo do kouta kuchyně a sklonilo se nad prádelním košem. V síni se ozvaly nejisté, tápavé kroky. Hejtman, jak by ne! Vejde do kuchyně? Ne, šel jenom kolem a začal obtížně stoupat po schodech. Štěpce spadl kámen ze srdce. Z nezjistitelných příčin teď netoužila po Pavlově společnosti. Raději chtěla být sama. Proč? Sama nevěděla. Nahoře se otevřely dveře a s bouchnutím zapadly. Jak se ten člověk teď straní lidí! Je raději sám. Sám se svým tajným soužením. Trápí se. Je ustavičně ponořen do sebe. Ví vůbec, co mu vlastně je? Vypadá to, jako by věděl. Věří v zlepšení? Nebo tuší, že se to nikdy nezlepší? Dojista je to vážné. Má snad děvečka Mařka přece jen pravdu?

Na plotně zasyčelo a Štěpka přiskočila, aby odkryla pokličku hrnce, v němž klokotaly a vířily nudle. Pak otevřela dvířka sporáku a lopatkou oheň malounko přidusila. Co je to za nemoc, takové vysychání míchy? Z čeho se to asi dostane?

19

Štěpka stála s paní doktorovou Hilmarovou na radničním podloubí. Tak znenadání jí ta ženská padla do rukou. Obdivovala se Helence, jak vyrostla, jaká z ní je už slečna. Ta bude po mamince, hezká po mamince!

„A jak vám se daří, paní Malinová? Od té doby, co jste se vrhla na hospodářství, vás není ani vidět. Tuze krásné, opravdu, úctyhodné, to my v městě... a copak dělají páni rodiče?“ Zdvořilost za zdvořilost.

Jen na to Štěpka čekala. „Tatínek, copak ten, chválabohu, ale maminka, chudák, pořád leží, pořád to je stejné. Celá záda ji už bolí od ležení. To bych také ráda věděla, co to vlastně má. Nikdo nám ještě její nemoc nevysvětlil. Nohy má úplně bezvládné. Jako by je měla mrtvé. Tak mi napadlo – co je to vlastně takové vysychání míchy?“ Řekla to naoko lhostejně, ale hlas se jí trochu zachvíval. To mohlo být také dojetím. Jen když to bylo venku.

Paní Hilmarová nezjistila nic podezřelého. Bylo to opravdu dobře poličeno. Také však nic neobjasnila. „Má milá,“ pravila s vlídným úsměvem, „tomu já nerozumím. Opravdu, nevím, nemám ani ponětí, můj muž se mnou nikdy nemluví o svých pacientech. Snad by bylo nejmoudřejší, abyste se zeptala jeho?“

Nu. Štěpka není konečně tak dalece zvědavá. Co platno, známe-li jméno choroby, když stejně nemůžeme pomoci? Zeptala se jen tak mimochodem, ať jí paní doktorová promine. Chápe, že nemůže mít manželovy vědomosti v hlavě, ženy mají jinou práci a jiné starosti, ach, ovšem. Děti – a zas tu byla ona konvenční a bezvýznamná rozmluva. Rozloučily se a paní Hilmarová odcupitala. Štěpka zamířila k domku u školy.

Škoda, nepovedlo se. Na Hilmara s tou věcí ovšem nepůjde. Vždycky se tak pátravě na člověka dívá, je náramně upjatý a třeba by jí ještě něco jízlivého řekl, vždyť maminku stejně neléčí, chodí k ní doktor Blodek. Raději se už nebude nikoho na hejtmanovu nemoc ptát. Lidé už beztoho ledacos vědí. Vědí toho až příliš mnoho. Čeleď není zvyklá mlčet a taková senzace, jako je Pavlovo náhlé a očividné chátrání, se brzy roznese. Kdo ví, jaké pomluvy už po městečku kolují. Ne, nebude je ještě víc rozdmýčávat svými všetečnými dotazy. Zůstane nevědomá, jakáž pomoc. Však ono se to snad přece časem objasní.

Hejtmanu Malinovi nebylo o nic lépe, ale také se nezdálo, že by mu bylo hůř. Nemoc, která se nehorší, může být na dobré cestě. Nemoc, která trvá a nelepší se – tak trochu se na ni zvykne. Minul únor, blížilo se jaro. Jaro, období nové práce, nového činného života, na který se Štěpka těšila po celou zimu. Možná, že je Pavlova nemoc jen nemocí zimní. Vysvitne slunce – a co všechno slunce nevyhlídí?

Zatím si ještě Štěpka nemohla stěžovat, dosud jí nedošlo k sluchu, že by se o Pavlově nemoci mluvilo. Ani Jan si jí ještě nepovšiml. Jen děvečka Mařka, ovšem, ale ta má vůbec příliš slídivé oči. Všechno jimi prokoukne a všechno si jimi přisvojí. Nepříjemná holka, ta Mařka. Nebylo by dobře dát ji pryč? Ne, pryč ji nedá, ještě by se jí mstila, pak by teprve mohly vzniknout pěkné klepy. Ostatně, je možné, že už na nedělní rozhovor zapoměla. To by bylo vlastně ze všeho nejlepší – zapomenout na to.

Štěpka se však mýlila, když se domnívala, že Jan nic neví, že se ve statku o hejtmanově nemoci nemluví. Přesvědčila se o tom na jedné z prvních cest na pole. Vlahý vánek sladce voněl táním. Jan vzal do ruky hrudku hlíny a zkoumavě ji drtil, chtěl vědět, jak je asi ještě země promrzlá.

„Nu, a co dělá Pavel?“ zeptal se znenadání. „Měl v zimě něco s nohama. Je na tom už lépe?“

Teď zas Štěpce nebylo do sdílnosti. Otázka ji vyvedla z klidu, do kterého se tak násilně ukolébala. „Ano, měl něco, ale on je tak tajný, k ničemu se nikdy nepřizná. Posílala jsem ho k lékaři, ale odmítl. Snad to nic není.“ A dívala se jinam, obličej jí zrudl nevolí a zklamáním. Tedy přece! Kdyby tak viděla do švagrova nitra! Jistě by se byl nezeptal, kdyby tu věc bral na lehkou váhu.

Avšak je jaro, vytoužené jaro, nejsme tu proto, abychom uvažovali o nemocech a nemocných, zvláště když jsme sami zdraví, když se nám tak bláznivě chce žít a být šťasten. Radost je silnější, odedávna je silnější než smutek a starosti. V jarním návalu práce není pokdy na chmurné myšlenky ani na přepjatou citlivost. A kdo si zdraví vlastní vinou zkazil, ten přece vůbec nestojí za litování.

Ovšem, bylo by něco jiného, kdyby se sám hlásil a žádonil o pomoc, kdyby chodil od doktora k doktorovi a žehral na svůj neblahý osud. Co by však člověka táhlo k takovému protivnému samotáři, který má na soucitnou otázku jen ironický úšklebek nebo hrubé slovo? Hejtman byl den ode dne nesnesitelnější. Schválnosti a zlomyslnosti se staly jeho jedinou denní zábavou. Jeho mozek se snad zabýval jen úvahami, jak by koho sužoval a otravoval.

Když neměl nablízku Štěpku, dráždil a popichoval čeleď. Jak ten dovedl týrat! Mařka si teď často pobřečela. „Ach, ten milostpán mě pronásleduje, je takový popudlivý! Nic mu dobře neudělám.“ Boty nebyly nikdy dost čistě vycíděny. Límce neměl nikdy vyžehleny do patřičného lesku. Ale hlavně ty boty. Po nejpilnější práci v domácnosti a na dvoře se zaměstnávat s jeho zablácenými botami! Když je měl nejčistší, vyštrachal se do polí, chodil největším bahnem a pak s nimi přišel do pokoje a pošlapal celou umytou podlahu. Jeho rozmary byly nevyzpytatelné. Byl-li obzvlášť vtipný, zamazal boty třeba čtyřikrát, pětkrát za den. Toho ustavičného a marného cídnění a drhnutí! Buď byl tak roztěkaný a hledal po mezích a po cestách své zatoulané myšlenky, nebo byl tak neuvěřitelně zlý. Dělal mu náramnou radost cpát se do popředí se svou žalostnou, k ničemu nepotřebnou osobou právě ve chvíli, když lidé měli dost své vlastní roboty.

Štěpka věděla, že má děvečka pravdu, šlo však jen o Mařku, která všemu přespříliš dobře rozuměla. Trp si, já také trpím. Štěpku hejtman také jen proháněl a sekýroval. Ponejvíce s jídlem. Nic mu nebylo dost chutné, polévka se mu nezdála osolená, maso nebylo dostatečně uvařené. Čím víc se držel doma, tím horší byly jeho nálady. Už také roztrískal několik talířů. Nu ovšem, s takovou si na Štěpku nepřišel, nebyla taková putička, aby sebrala střepy a plakala. Spustila povyk jaksepatří, pořádné hromobití. On se jen chechtal. To právě chtěl, důkladně ji dopálit. Usmířilo ho vždycky, když se doopravdy zlobila. Zřejmě vyváděl ty své kousky z nudy, nikoli ze skutečného rozhorlení.

Bylo to hloupé a smutné, mít doma takového protivného tyrana, zvlášť teď, když nebylo pokdy se s ním obírat. Dovedl člověku zkazit každou radost. Štěpce bylo teď na jaře do zpěvu a do veselí. Jen pohled na manžela ji zbavoval dobré nálady, v jeho společnosti jí píseň na rtech umrzla. Fuj, takový šeredný čert! A ta jeho pavoučí chůze – cosi ho Štěpce činilo odpornějším než dřív. Ona plná života, a vedle ní takový neduživec. Štítla se ho. Ta jeho nemoc má jistě nějakou divnou příčinu. Štěpka o tom nepochybovala, ač teď, na jaře, o tom nijak zvlášť hluboce nepřemýšlela.

Hejtman byl teď po celé dny odkázán jen na sebe. Když neměl chuť a odvahu vyjít ven, seděl pěkně doma. To domácí vězení si ovšem ukládal sám. Co dělal? Sežíral se a pěstoval si své špatné nálady. Bavil se ohavně v té své samovazbě. Jeho největším potěšením bylo někoho mučit. Když kolem sebe neměl lidi, hledal si oběť mezi němou tváří. Nejbliže mu byl pes. Chudák pes!

Umyslil si, že ho naučí chodit po zadních nohou. Hloupý, nesmyslný nápad, mohlo by se snad myslit, že jen chvilkový, ale kdepak! Rejdil po dvorku se svými chvějivými, podklesávajícími koleny, pískal, řval, práskal karabáčem – nu, nešťastné zvíře! Bylo až dojemné dívat se, jak se pes poctivě snaží a jak je zahanben, že svému pánu nemůže vyhovět.

Když se k takovým produkcím naskytl Štěpka, bývaly křiklavé vády. Štěpka nesnášela podobné surové drezúry, zvlášť když nebylo vyhlídek, že by mohly mít nějaký úspěch. A jak vůbec na ten bláznivý nápad přišel? Copak chce jít s tím zvířetem k cirkusu?

„K cirkusu? To tedy ne. Učím psa tomu, co už sám dobře neumím.“ Asi že se mu ten cynický vtip hrozně líbil, protože se mu dlouho smál, ještě potom se mu smál, když už byl zase sám. Nu, aspoň ho to přivedlo do dobré míry.

S blížícím se létem začal provozovat nový sport; vyjížděky do okolí. V kočáře na něm nikdo neviděl, že by mu něco scházelo, to bylo asi to celé. Mimo jeho strašlivou vychrtlost, propadlé tváře a jejich popelavou barvu. Ale jaké na něho bylo trapné podívání, když lezl na kozlík nebo když z něho sestupoval! Opravdu smutné

podívání. Musil zvednout nohy nezvykle vysoko, a nešlo to, můj ty bože, a pomoci si nedal! To bylo právě to nejhorší, nic ho nemohlo víc dopálit, než když někdo z přihlížejících milosrdných lidí dal najevo, že si povšiml jeho mrzáctví. Ale zato, když už držel otěže v rukou, to bylo práskání bičem, to byl trysk! Jakým právem tak zacházel se Štěpčinými koňmi? Kolikrát se vrátili celí zchvácení! Štěpka ovšem nemlčela. Hejtman byl však na své výkony náramně pyšný. Po návratu vypadal mnohem svěžeji, jeho pleť se dokonce malounko zardívala a také byl potom trochu snesitelnější. Bůh ví, co měly znamenat ty divoké jízdy! Možná, že to byl jen vzdor proti chorobě, možná, že to měla být náhrada za vlastní nepohyblivost, možná - možná, že si přál někde srazit hlavu, a když vyvázl z nebezpečí, které si sám nastrojil, jeho nitro, jeho zbabělé nitro se radovalo.

Ještě jeden rozkošný zvyk si hejtman přisvojil za dlouhých hodin svého osamění: začal k sobě mluvit. Ovšem, nedělal to každý den, jen občas, jen zřídkakdy. Štěpka ho slyšela, jak si tam vedle za dveřmi pro sebe něco povídá, jak si nesrozumitelně pobručuje. Nejdřív ji to hrozně rozčililo. Se zatajeným dechem se sehnula ke klíčové dírce. Seděl na pohovce, žmolil v prstech cigaretu, mhouřil oči a chytrácky se uškleboval. Myslíla si, že se skácí. Copak začíná bláznit? Nebo ví, že je pozorován, a má to být nějaký originální způsob strašení? Mráz jí běhal po zádech. Později si zvykla. Musila zvyknout horším věcem.

Čas od času, ať už z pouhé účasti nebo z přebytku dobré nálady, dovolila si Štěpka předložit muži otázku po zdraví. Se zlou se potázala. Odpovídal jí čím dál drastičtěji, čím dál hruběji a neslušněji. V nejrůznějších variacích ji častoval sprostými úslovími. Nakonec se to Štěpce znechutilo, být za svou dobrou vůli tak odbývána. Když jsi takový krobián, prosím, jak ti libo, dotírat se k tobě nebudu.

Krutý, nesnesitelný ubožák! A venku byly louky plné zvonků a kohoutků, na mokřinách kvetly zářivě žluté blatouchy, obilí se už zas zvedalo z brázd, nad krajem létali a prozpěvovali skřivani,

obláčky putovaly oblohou jako bílé říditelné vzducholodi, hovádka klidně přežvykovala v chlévě a dívala se na Štěpku moudrýma, pokojnýma očima. Můj ty bože, jak je život krásný! Nechtělo se myslet na zlého mrzáka, který seděl doma jako pavouk v temném koutě a vymýšlel si stále nové důvody k vádám a nové způsoby, jak někoho pokořit nebo zarmoutit.

20

Svatá Anna, to byl pro Štěpku den pouti do městečka, k židli matky Kiliánové obložené peřinami, Štěpka bude lhát úsměvy i slovy plnými naděje a nemocná bude obojí odmítat vzdechy a malátným mávnutím ruky: „Milé dítě, to je už jistě můj poslední svátek, napřesrok tu nebudu.“ Bude nutno ji těšit, přesvědčovat, zoufale vymýšlet kdejaké komické příběhy, nepřetržitě mluvit o statku a o polích, jen aby nenastalo zrádné ticho, v němž by se srdce sevřelo zatajovanou bolestí a z očí vytryskly slzy.

„Zítra je mamínčin svátek, půjdu do města. Nechceš snad jít se mnou?“ Štěpka se ptala muže spíš jen ze zdvořilosti. Nemohlo se říci, že by byla stála o jeho společnost při této intimní návštěvě.

„Svátek, gratulace,“ ušklíbl se mnohoznačně hejtman. „Gratulovat k svátku! Mnoho zdraví a dlouhá léta – a hubičku sem, hubičku tam – he? Myslíš, že opravdu dlouhá léta? A copak nám dobrého dají? Bude víno? Šunka nebo něco podobného? Slavnostní přesnídávka? Nu, to bych si dal říci. Ale pověz – bude?“ Nebylo možno zjistit, zda se jí posmívá či myslí-li to vážně.

„Na dobrém jídle ti snad nemusí tolik záležet. Najíš se dosyta doma. Jde o to, potěšit matku.“ Hleděla na něho pátravě s obavami, nekaboní-li se a nechystá k sváru.

„Tedy potěšit.“ Hejtman se rozhodl, že dnes bude nezvykle roztomilý. „Mohu snad já někoho potěšit? To je velká čest, smět někoho potěšit. Kdo ví, jestli dovedu? Myslím, že ani nedovedu.“

„Nepůjde,“ řekla si s oddechem Štěpka. Tím líp, mohl by tam ztropit nějakou neplechu. Nepříjemnost o mamčině svátku! Proboha, jen to ne. Dobrá, tím by to tedy bylo vyřízeno.

Ale nebylo. Jaké bylo Štěpčino překvapení, když se ráno současně s ní hejtman strojí k odchodu!

„Copak ty opravdu chceš jít se mnou?“ zeptala se zklamaně.

„Já? Jak bych nešel? Bylo řečeno potěšit. Má úcta, stará paní, máme na kahánku, co? Račte přijmout ještě mnohá léta. Zdraví, ha, zdraví! Toť se ví, že jdu. Potěším. Řeknu – na shledanou v hrobě! Sejdeme se co nevidět. Tam si teprve pořádně porozprávíme. Na zemi jsme k tomu nikdy neměli čas. Krásné vyhlídky pro tetičku, nemyslíš?“

„Nech si své sprosté řeči, ano?“ rozkatila se Štěpka. Co jí to jen napadlo, že se mu včera vůbec zmínila! Teď se ho nezbaví. A bude-li tam něco podobného vykládat? On je toho schopen. To by bylo hrozné. To by bylo do nebe volající. Co teď?

Hejtman se dlouho a hlasitě řehonil.

„Ale uvaž,“ řekla opatrně Štěpka, „já půjdu pěšky. Předně jsem Hansovi nenařídila, aby zapráhl, a pak – nu, mně se chce jít pěšky. Připadá mi to hloupé jet tam kočárem. Při takové příležitosti.“ Myslíla si, že ho to odradí, ale opět se zmýlila.

„Nu což, půjdeme tedy pěšky. Procházka, hnáty rozejít – velkolepé! Ať vidí konečně ti blbci v městě pravý vojenský krok! Hu!“ Oči mu svítily. Byl neobyčejně vtipný, nezvykle živý. Byl snad opilý? Vždyť neměl, co by pil! Štěpka se na něho bezradně dívala. Co asi zamýšlí? Ach, jistěže něco chce. Ta výprava nebude zadarmo. Má něco za lubem. Rozhodl se, že půjde, a teď mu v tom již nikdo nezabrání. Bože, jen aby to špatně neskončilo!

„Pak mi ale musíš slíbit,“ vyhrazovala si, „že se u nás budeš chovat slušně. Slibuješ? Neprovedeš tam něco hrozného?“

Opět se rozchechtal. Potácel se na svých nepevných nohou, dokonce pozvedl hůl, bez níž teď už neudělal ani jediného kroku. „Mám ti snad jednu vrazit, ty nedůvěřivá osobo? Co si myslíš

o starém oficíru? Oficír – to je kavalír. Já byl vždycky kavalír, rozumíš? Tetička bude mít radost.“

Tak tedy šli. Pěšinou k silnici a pak silničním prachem k můstku přes Jilemku, svorně do sebe zavěšení. Zavěšení! Štěpka ho táhla a on se o ni celou svou vahou opíral. Strašná cesta! Jak by byl mohl hejtman jít bez její opory? Zcela spolehl na její ochrannou paži. Klesl již tak hluboko, že se pranic neostýchal. Štěpka pevně svírala loktem jeho hubené, tuhé klepeto. Teď teprve viděla, co to vlastně je, ta jeho nemoc. Do klidného, jistého rytmu její chůze se přenášelo chorobné, neveselé staccato jeho poskoků. Jaký to šotek vězel v jeho bezvládných nohou? Pozorovala, jak se kolena samovolně zvedala, ale holeně visely na stehnech jako dřevěné tyčky. Prudký pohyb, a již zas letěly kamsi jinam, než si mozek přál. Mozek, který nedovedl poroučet svým vzbouřeným poddaným. Nevyzpytatelné nohy! Celé hejtmanovo tělo bylo rozutíkáno jejich ďábelskou neposlušností.

Kdyby Štěpka nebyla tak silná, byla by se svým průvodcem neslušně šněrovala silnici jako po nesmyslném a pokárání hodném flámu. Maně vzpomínala na své dávné bály, kdy s sebou vláčela z kouta do kouta neméně špatného tanečníka.

„Takhle jistě nedojdeme,“ děsila se, když cesta ubíhala tak neuvěřitelně pomalu. A opět: „Přece jen jsem ho měla odbýt, i když se na mne tak nečekaně přilepil.“ Avšak hejtman naprosto neměl špatnou náladu. Ještě dělal vtipy a hlučel cynickými řečmi jako prázdný sud.

„Nemůžeme se shodnout,“ šklebil se, povytahuje obočí. „To nic. Jde to docela pěkně kupředu. Ty hnáty! Kdyby tak dovedly mluvit! Ty by tě pobavily na téhle ušlechtilé a povzbuzující procházce! To nevíš, co by ti říkaly. Ha! Staří čerti v nich jsou zakleti. Staří čerti z mých mladých let. To je ta shnilá, kdysi nepokojná krev, korutanské milenky s černýma očima. Mädchen s odulým krkem, krasavice se zapudrovanou vyrážkou. Doufám, že nežárlíš? Pochybuji, že bys se mnou byla poznala něco, nač bys mohla žárlit. Leda snad na to, co jsi nikdy nepoznala. Ženská pomsta – haha!“

Ženské se mstí zase na ženských. Přišla jsi jim do rány, těm nebožkám. Na tobě si smlsly!“

Štěpka lapala jeho průhledné narážky, ale nebyla z nich moudrá. Neměla vlastně ani pokdy o nich důkladně uvažovat. Myslíla jen na jediné: „Kdy dojdeme, a dojdeme tam vůbec?“ Kěz by již měla tu zlou cestu za sebou! Ale to je teprve jedna cesta, bude přece nutno se také vrátit. Pane bože! Dokonce cítila se svým společníkem cosi jako soustrast. Soustrast a malý kousek obdivu, že to s ní podstoupil. Ale proč to podstoupil? Snad v něm přece ještě dřímalo trochu dobroty – kdesi hodně hluboko.

Teď jsou však již v městě a všude kolem jsou lidská obydlí. Kořalečníci od Koníčků se za nimi zvědavě dívali a nahlas se šklebili. Kdyby se Štěpka obrátila, jistě by byla spatřila stát lidí uprostřed silnice. Ne, neudělá to, bylo by jí hanba. Rovně dopředu, ustavičně dopředu tou potupnou ulicí posměšných a užaslých očí. To nejhorší teprve přijde. Křižovatka u pošty, náměstí. Teď teprve vyjde najevo celá bída jejího manželství! Podívejte se, lidičky, jak se ten hejtman Malina potácí! Štěpka Kiliánová se provdala za ubohého mrzáka!

Kdosi pozdravil, Štěpka důstojně odpověděla, hejtman neustával žvanit. Hulákal, aby ho všichni lidé slyšeli. Jistěže přehlušoval svůj vlastní stud. Má-li totiž vůbec nějaký stud. Jak se kdysi Štěpka chlubila tím vojákem, kterého ulovila! Tohle má být patrně její slavnostní pochod. Poražena, zkrušena ve své pýše. Ano, bývala pyšná. Hejtman mluví a mluví, ale Štěpka ho už neposlouchá. Ten výlet si udělal beztoho jen proto, aby ji pokořil. Nebo snad, aby měl tohle představení také jednou za sebou a aby při něm nebyl sám? Co to bylo jiného než žalostná provokace? Nebo kající přiznání? Ne, ne, toho byl hejtman dalek. Jemu po čertech málo záleží na tom, co si o něm kdo myslí.

Potkali několik známých paniček, mezi nimi mladou paní Gromanovou. Tu také? I ten kalich musila Štěpka vypít. Nu, vem to nešť, jí to je už také docela jedno. Prostředkem náměstí kráčel vážně Synáček, pravý obr s mohutnou hřívou vlasů. Nakrátko se Štěpčino

srdce sevřelo strašnou lítostí nad sebou samou. Synáček zvedl klobouk, trochu zaváhal, bylo na něm znát, že pokládá za svou povinnost potřást jim rukama a pohovořit. Jak by ne, bývalý svatební svědek! Jeho zorničky se rozšířily překvapením. Něco asi věděl, ale takhle si to přece nepředstavoval. Dokonce se jeho široký, blahobytný obličej poněkud zarděl. Ještě jednou zamával kloboukem, již méně bujaře – a šel dál. Možná, že byl tak šetrný, spíš však ho přemohl odpor.

Tak se Štěpčina cesta do města na matčin svátek proměnila v cestu křížovou. Bezděčně ukázala celému městečku manžela, jaký teď byl. Vytouženého, vymodleného manžela. Byla to kajicná cesta. Kdysi zpupná Štěpka šla špalírem zlomyslných bližních a její oči pravily: „Jsem zdrcena. Život se mi nepodařil. Jsem potrestána za svou chlubitost. Pamatujete, jaká jsem bývala živá a nezdolná, jak jsem bývala nezpůsobná a jak jsem urážela váš vkus? Pamatujete, jak jsem se nad vámi vypínala a jak jsem hlaholila? Teď jsem pokorná a tichá. Po mém boku vleču cosi nepodobného člověku. Zlý oheň tomu sálá z očí, skřehotá to, poskakuje, je to však ztracené a nekonečně ubohé. A také já jsem ubohá a ztracená.“ Městečko hltalo ta nevyšlovená přiznání. Rozumělo dobře. Zažívalo svůj zasloužený triumf.

Od toho dne hejtman Malina podědil přízvisko nebožtíka Machoně a stal se *skákovým* hejtmanem.

Zatímco Štěpka na prahu nízkých dveří domku u školy sahala chvějící se rukou po rukojeti zvonku, vběhla udýchaná paní Hilmarová do ordinace svého muže. Ani neodložila klobouk a slunečník, prudce usedla na kraj židle naproti doktorovi, který šlapal kolo zubařského přístroje a brousil umělý chrup. Naštěstí tam byl sám, kdyby tam však byl měl pacienta, také by se asi neostýchala. Spustila:

„Jdu rovnou z náměstí. Viděla jsem tu Malinovou s mužem. Jak ten chodí! To je hrozné. Hrozné! Prosím tě, co tomu člověku vlastně je?“

Doktor se na ni podíval zpod brýlí svýma krátkozrakýma očima a samolibě se usmál. „Ach ten! To je – tabes. Myslím aspoň, že je to tabes. Musil bych se hrozně mýlit, kdyby to nebyl.“

„A co je to za nemoc? Od čeho to má?“

Doktor ustal v práci, položil chrup na okenní rám, kolo se přestalo točit. Otřel si ruce o bílý pracovní plášť a sňal s nosu brýle. V jeho očích zajiskřil pořouchlý smích rozumného, zachovalého člověka.

„To je, děvuško, nemoc náramně zlá. Delikátní nemoc. Může se říci – nemoc z lásky. Chudák, měl asi někdy lues, a to hodně časně. Syfilis, víš? Nyní přichází pokračování. Lues je totiž nemoc na pokračování.“

„Ach,“ povzdychla si paní Matylda a cudně se zapýřila. V duchu si umiňovala, že se napříště vyhne širokým obloukem ženě *takového* člověka.

21

Štěpka se obávala celkem zbytečně. Hejtman na návštěvě neuplatnil ani jediný ze svých hrozných šprýmů. Choval se velmi korektně. Na tetu se přelíbezně usmíval, tchánovi v ničem neodporoval. Sotva se však za Štěpkou a za jeho rozklíženými kroky zavřely dveře, obrátila Anna Kiliánová vyděšené oči k muži a zeptala se ho chvějícím se hlasem:

„Ten člověk stůně. Je už skoro stejný ubožák jako já. Co se mu to jenom stalo? Nic jsem netušila. Proč jsi mi nic nepověděl? Štěpka – och, Štěpka je nešťastná!“

Kilián chodil po pokoji těžkými kroky, hryzl si knír, prkna podlahy pod ním sténala.

„Ten, ach, ten –“ nenalézal vhodné pojmenování, jímž by vyjádřil svou ošklivost, „stůně na svůj špatný život, na svůj mizerný, bídný život a co nejdřív na něj dostůně. Ty se tím netrap. Já jsem vlastně rád, ano, jsem rád! Umřu s pokojem, až on – až ona zas bude sama. Už se nemusím bát o její budoucnost. Co jsem jí dal, zůstane její. Ale

on!“ Zastavil se před Annou a vypouklil na ni své bledé oči. „Ať si nemyslí, že jsem hrobku stavěl také pro něho! On do ní nesmí, rozumíš? Nechtěl bych, aby tam, kde budu ležet já, byl také on. Pro něho by bylo dobré – takhle někde za plotem. Takový chlap! Takový shnilý chlap!“ Hlas mu ochraptěl, nedovedl již ovládnout své vzrušení, modré žíly na spáncích mu naběhly. Konečně jeho stará zášť k Pavlovi propukla, hněv, živený a tajený po celá dlouhá léta.

„Bože, bože,“ naříkala nemocná, „vždyť je to bratrův syn! Naprosto tomu nerozumím. Vysvětli mi to blíž! Proč ho tak proklínáš? Každá nemoc je neštěstím. Mírní se, prosím tě, a nerozčiluj se tolik! Sama se už celá chvěju. To mám dnes pěkný svátek. A ty to víš už kdovíjak dlouho!“ Vyčítala mu nejvíc, že dosud žila v klamu, jako by jen to bylo nyní tak důležité.

Pravda, otec Kilián věděl o zeťově nemoci již dávno. Jak by si jí byl nepovšiml on, který tak žárlivě střežil dceřino štěstí? Jeho občasné návštěvy ve dvoře postačily k tomu, aby viděl. Viděl dokonce mnohem bystřeji než Štěpka, která byla s mužem v každodenním styku a již unikaly podrobnosti pozvolného zhoršování. Kilián si v hlavě pečlivě skládal výsledky svých pozorování a došel k jistotě. Ta věc se nikdy nevyléčí. Je to začátek konce. Co sám nechápal, vysvětlil mu doktor Blodek. Ne, mistr Kilián neměl o povaze ani o průběhu zeťovy choroby nejmenších pochybností.

Jenže nebyl z těch hovorných. Nedovedl se svěřovat se svými obavami, dokonce ne své nemocné ženě. To tak ještě, znepokojovat tím ji, chudáka! Blažejí, dokud nic netuší. Otec Kilián byl velkodušný. Svá podezření si nechával pro sebe. Měl-li nějakou příčinu se užírat, nehledal těšitele, jemuž by si postýskal, nemínil se s nikým o svůj zármutek dělit. Mluvit o tom se Štěpkou? Zbytečné. Nemohl jí pomoci, proč by jí tedy ztěžoval její tak dost už trpký los?

Pocity, s nimiž Kilián sledoval Pavlovo chřadnutí, byly ostatně velmi smíšené. Jeho stanovisko bylo hněvivé. Odpor k bídáku, který si tu zdravou holku vzal, sám jsa nemocen, na pokraji záhuby, připoutal ji k sobě, sobecky ji ukradl i s jejími penězi, zostudil ji

svými starými ohavnými hříchy a zařídil si pěkné, blahobytné umírání. Tedy umírání – tu jsme u toho, u příjemné stránky té věci. Ještě trochu trápení, a Štěpka bude vdovou. To, co vložil do manželského podniku, nebude zcizeno ani promrháno. Všechno se zas vrátí do kiliánovských rukou, jen jméno bude jiné. Nu, na tom už konečně nezáleží, s tím se už Kilián smířil, ta bolest dobolela. A Štěpka si pak bude moci vzít nějakého rozumného, slušného člověka a začít život znovu.

Pohříchu se stavitel Kilián jen zřídka dával do mlhavé budoucnosti svého rodu s takovým optimismem. Většinou u něho převládala nedůvěra, zklamání. Může se říci, že ho už delší dobu na světě pranic netěšilo. Cožpak ho zlomyslný osud po celý život nepronásledoval víc, než bylo slušno? Svou jedinou dceru se mu nepodařilo výhodně provdat. Žena se mu roznemohla. Teď, když je už stár, ještě tenhle ošklivý případ se zetěm. Když se to tak vezme, nedá se přesně říci, jak dlouho ještě bude ten zloděj otravovat vzduch kolem sebe svou ohavnou nemocí!

Kiliánovo stáří se nedalo ani porovnat s bezstarostným stářím takového Gromana, který žil v úctě a vážnosti se svou zdravou dosud a čilou ženou, obklopen dětmi a vnuky. Kilián osaměl, to se nedá popřít. Nedočkal se vnuků a už se jich asi nedočká. Kéž by byl aspoň nenechal svého stavitelského řemesla! Činnost mu scházela jako žíznivému voda. Samotářsky chodil po procházkách ve svém šosatém kabátě, na hlavě polocyindr se širokou stuhou, na nohou perka s ohnutými špičkami. Majestátně nesl své těžké tělo, pohupoval se v kolenou a astmaticky oddechoval. Jedna cesta vedla na hřbitov, tam postál, pokochal se pohledem na svou nádhernou hrobku, druhá vedla do dvora. Díval se jen jaksi mimochodem, ale nic mu neušlo. Sledoval zetě, jak vrtošivé tančí na svých nepevných nohou. Vlasy toho předčasného starce již notně prořídly, vyzáblý nos se ještě víc protáhl, navoskované kníry trčí z proláklín tváří jako jedovaté bodliny, na týlu je vidět každý obratel, v nalomené postavě haraší všechny kosti. Byl by mohl ovšem snadno říci s vítězným úsměvem: „Štěpko, kdo měl pravdu?“ Takový však Kilián nebyl.

Nikdy by se byl nesnížil k tomu, aby zkrušené dceři vyčetl její osudnou paličatost.

Samotářsky si žil mistr Kilián, tím ovšem není řečeno, že by byl neměl ani jediného přítele. Stará generace šetrilů a zbohatlíků od krejcaru byla jeho generací. Purkmistr Berger, tichý, diskrétní, s bradavicí na čele a s prošedivělými mrožími kníry, Groman, první radní, s plnovousem bílým jako mléko, s květovanou kupeckou čepičkou na lysé hlavě, řídící a regenschori Karban, kolohnát s rudým, chmýřnatým týlem, v černém císařském kabátě, podobném sukni, malý, otlý, vzdychavý doktor Blodek se zlatými brýlemi na nose podobném knoflíku a pak ještě dva či tři ze staré gardy.

Někdy chodili zvolna po náměstí nahoru dolů, šermovali holemi, debatovali, zastavovali se za každým druhým krokem. Berger vždycky uprostřed, Groman po jeho pravé, Kilián po levé ruce. Nemluvili nikdy naplano. Někdy nemluvili vůbec. Byla to každodenní přehlídka hodnostářů a stařešinů, defilé, které připomínalo mladým, že ještě žijí, že ještě vládnou a že je předčasné vztahovat ruce po moci a po nastřádaném jmění.

Ještě žijí a vládnou staří mušketýři, strašící módou z minulého století. Nudí kdekoho svou starosvětskou opatrností a starosvětskými názory. Žijí – či snad už jen spí? Pomalu koluje krev v jejich žilách, pokojně tepou srdce. Stará generalita! V mnohém byli poraženi, v mnohém přehlasováni, v mnohém již ustoupili, ani si sami neuvědomujíce, že ztrácejí pole za polem, píď za pídí. Přesto ještě sedí na svých čelných místech, setrvačnost důvěry, strach z neznámého, úcta k šedinám – to vše jim pomáhá udržet se v nejbezpečnějších půtkách. Vida, i nová radnice je pryč už těsná, bylo by třeba postavit nákladnou budovu pro spořitelnu. Mlčte raději, vy mladí, stačila nám, musí stačit i vám, nezaujímáte víc místa na zemi. Marně hlučíte a rozséváte nespokojenost. Elektrické světlo, vodovod, regulace – samé nebezpečné novoty. Nikdy! Nikdy! Jen přes naše mrtvolky. Tráva zarůstá náměstí – necht' si zarůstá. V té trávě jsme si hrávaly my a naši dědové, necht' si

pohrají i vnuci a pravnucci. Starý svět je bezpečný. Držíme pevně svůj starý svět.

Občas si starci před obědem usednou v novém Králově hotelu na náměstí, popijí čtvrtku červeného vína. Nepijí jako labužníci, ale jako lidé, kteří vědí, co se sluší a patří. Málokdy se stane, že v té posvátné chvíli k nim přisedne nezvaný host. Sedí tu Berger ve vši slávě své moci, s šestašedesáti lety na rovném dosud hřbetě, naproti němu Groman se staletou tradicí svého závodu, o pouhé čtyři roky mladší než Berger. Právě tak na jilemnickém hřbitově na sebe hledí gotické pomníky obou rodin, Bergrů a Gromanů. Dvaasedmdesátiletý mistr Kilián k nim vlastně ani nepatří, je to jen přistěhovalec a nemá rod, byl však mezi ně přijat a zůstal jim věren. Karban je syn sedlákův, ale čtyřicet let učil jejich děti a vnuky, hrál revmatickými prsty na kruchtě k svatbám i pohřbům. Je mu osmašedesát, zato Blodkovi je už skoro osmdesát, má tváře jako z tvarohu, ruce se mu chvějí a oči mžikají pod skly brýlí. Léčil je i jejich děti a troufá si je všechny léčit i v poslední, nevléčitelné nemoci, která na sebe nedá už příliš dlouho čekat.

Opatrně pozvedají sklenky, pijí a mlaskají, otírají si ústa kapesníky velikými jako rubáše. Nevědí, že jejich dny jsou sečteny. Nevědí, že než uplyne osm let, bude Berger dohasínat v zapomenutí a na jeho místě že bude sedět a vládnout nedůvěryhodný Rittich, a o málo později Groman, ubohá troska člověka, že bude tupě, bez paměti sedět v rozviklaném plyšovém křesle a blekotavým jazykem se ptát vnuků, jak se ten či onen předmět jmenuje. Netuší, že Blodek opustí své pacienty do tří let a že Kilián, mistr Kilián, který postavil tolik domů, který si umínil přežít umírajícího zete, nejvíce ze všech si pospíší. Bude uložen pod šmolkově modrou klenbou své hrobky, pod kmitavou hvězdičkou uplakaného věčného světla se vši svou hněvivou pýchou, nedočkav se rozřešení ožehavé otázky, co učiní a jak si povede Štěpka, až tomu zhýralci, který ji uloupil, ustele naposledy.

Štěpka hádala správně, že za nezvyklou ochotou a obětavostí manžela, který se odhodlal navštívit Annu Kiliánovou v den jejího svátku, bude vězet nějaká žádost, nějaké tajné přání, které jen čekalo na příležitost, aby mohlo být vysloveno. Hejtman se vyjádřil, dřív než měli za sebou polovinu ponuré zpáteční cesty, dřív než překročili můstek přes Jilemku.

„Chtěl bych, Štěpko,“ brebtlal klopýtaje, „chtěl bych, abychom si objednali víno. Víno! Víš ty, Štěpko, co to je víno? Víno, to je slunce. Slunce se vtělilo do vína a člověk je přelívá do svých útroh.“ A počaly se chvalozpěvy na víno, pošetilé chvalozpěvy žádostivého a tvrdohlavého muže, který již počal dětinštět. „Mít tak víno neustále doma ve sklepě! Veselé, ne? Slunce ve sklepě. Nemusit si pro ně posílat.“ Jeho obličej se sraštil do grimasy, vyjadřující nejvyšší odpor. „Fuj, Štěpka, když si pomyslím, jaký ocet to někdy pijeme! A na světě jsou dobrá vína! Vyznám se v nich. Dovedu je ošetřovat. Na ošetřování záleží, a na výběru!“

A Štěpka, ztrápená únavou, se srdcem pukajícím lítostí, místo aby sršela vztekem proti příčině své hanby a svého ponížení, nalezla ve svém ztýraném nitru místo pro soucit k mrzáku, který se pohyboval vpřed jen s její pomocí a jenž přes všechnu svou důmyslnou vypočítavost, přes všechny své zřejmé podvodné úmysly přece jen dokázal navštívit její ubohou matku v tom špatném stavu, v jakém sám byl. Kromě toho byl tak šetrný a tak dvorný u nich doma! Ne, v tomto duševním rozpoložení nemohla, nedovedla mu nic odříci. Přikývla skoro ochotně, se smutným úsměvem v tváři. Aťsi je tedy má, to své víno. Aťsi pije. Bude aspoň pít doma. Zbývá mu na světě něco lepšího? Sotva. Kdo ví, snad je to dokonce poslední přání, které mu vyplňuje. A hejtman vířil holí, zajíkal se radostí, poskakoval na bezvládných nohou a žvanivě Štěpce blahorečil.

„Jaká ty jsi, Štěpko, dobrá – klisna! Jaký jsi dobrý kus masa! Masa, ovšem masa, kterého jsem neokusil. Ale byl bych rád okusil, opravdu! Nu, nemrač se, nemrač, nemyslím tím nic špatného!“ Pokorněji udobřoval, když viděl, že odvrací hlavu s výrazem lítosti a studu.

Než minul měsíc, měl hejtman své víno. Ani dlouho nevybíral a nekorespondoval, rázem se rozhodl a objednal. Zatímco se čeleď lopotila v polích, zatímco Štěpka stávala na zápraží, hledíc s obavami na blížící se inkoustová mračna, zatímco běhala, ohýbala se, křičela a přikládala ochotně ruce k dílu tam, kde toho bylo nejméně zapotřebí, seděl hejtman u okna svého pokoje, točil sklenkou, usmíval se na odraz světla v její rubínové hloubce, usrkával, válel po jazyku, opět usrkával, opět chutnal. Když zela sklenka prázdnotou, pomalu, obtížně se shýbl, vytáhl zpod křesla láhev, nalil, opět točil v prstech a opět pil.

Svět, zrádný svět, který ho přivedl až sem, šel kolem a už nebolel. V červené kalužině, podobné tratolisku krve, zračil se divoký život neodpovědného chlapce, probitá kadetská léta, proflámaná léta vojenské slávy a postupu, husarské kousky, které způsobily, že dvůr málem přišel na buben. Film promítaný před jeho zrakem se nezastavoval, záda se shýbala, ruka nalévala, víno hrálo v útrobách. Vše, vše kolem něho defilovalo, ústa otcova, stažená trpkostí, zlé pohledy bratrovy a nakonec marná kořist ženy, která mu nikdy neměla náležet.

Nikdy se neopil. Štěpka se někdy zhrozila spousty vypitého moku, avšak viditelného účinku nebylo. Jeho chůze nebyla o nic horší a prožloutlá tvář bývala nyní dokonce zbarvena ruměncem. Byl to ovšem jen ruměncem alkoholiků. Navoskované kníry zplihly, víčka se ustavičně chvěla jako zasažená reflektorem světla, ta víčka vyžilá a nevyspalé sovy, na čele se perlil pot vnitřního žáru, z úst páchla přiboudlina, ale povstal-li voják ze svého křesla, nezakolísal a neupadl. Neřval a nezpíval. Byl suchý jako pergamen, tupý jako pravítko, tichý jako mrtvola.

Kluci pálili v polích pýřavku a opékali brambory, podzimní létavice kreslily po obloze ohnivé čáry, ze slatin stoupaly mlhy, rána byla chladná a svěží, listí žloutlo a opadávalo, a hejtman pil.

Dávno přestal drezírovat psa, hroživé nálady přešly. Uklidnil se. Prozatím se Štěpce víno vyplácelo. Koně spokojeně tloustli v stájích. Muž, kterému se nechtělo hynout tak pomalu, zanechal teď svých bláznivých jízd. Ten, který si občas rád zahazardoval, nyní již nechtěl hazardovat. Oddal se požitku, při kterém nepotřeboval nohy. Tonul v blaženosti, jíž sice nekynula žádná budoucnost, v níž však bylo zapomenutí.

Štěpka se připravovala k novým zimním prázdninám, musila už poněkud brzdit svůj navyklý chvat, aby se přizpůsobila ležáctví bezútěšné sezóny. Vracívala se zvenci ošlehaná větrem, s odleskem západů v očích, ševelila rty, jako by přepočítávala vlašťovky chystající se k odletu na telegrafních drátech. V uších jí zvonila ozvěna kukaččina tesklivého volání. Tato melancholická Štěpka byla vždy znovu překvapena, když se ve dveřích setkala s bezvýrazným pohledem vojákovy nehybné tváře, v níž nebyl již ani posměch, ani vzdor, ani zpupnost, ani zloba. Nemohla uvěřit, že tam v tom křesle opravdu sedí tentýž chlapec, s kterým kdysi zápasívala za čertovou stodolou, s kterým se dělívala o křížaly a který ji cvičíval v střelbě lukem do slunečnic.

Někdy jí připadalo, že na Vejrychovsku opět straší nebožtík kouzelník Vejrych. Tak asi musil vypadat ten nešťastník, který se upsal ďáblu, s tímto šíleným leskem v očích hleděl vstříc neodvratně se blížícímu peklu, když jeho termín skončil. Jistěže se právě tak opíjel před děsnou nocí svého sňatku, takhle tupě a trpně očekával, kdy se pod okny ozve strašlivý rachot třinácti kočárů.

Vlastně bylo teď ve dvoře mnohem smutněji než dříve. Dokud hejtman láteřil a řádl, prováděl své zlomyslnosti, byl tu aspoň nějaký ruch. Štěpka se měla s kým zlobit, měla se s kým potýkat. Někdy byl dokonce vtipný, bylo se čemu smát. Nyní se věnoval již jen svému vínu. Seděl a seděl. Nebylo už slyšet jeho neklidné,

potácivé přecházení. Bude to takové až do konce? A probudí-li se ještě někdy ze své netečnosti, jaké to bude probuzení?

Kilián přicházel nyní častěji, hledíval na hejtmana s uspokojením. Pije - tím líp, aspoň se upije, zajde dřív, než aby zašel svou potměšilou nemocí. Štěpka dovedla číst v otcových očích. Rozuměli si, ale skrývali před sebou své myšlenky. Se stejným uspokojením hleděl na pijáka Jan, bratr vítězný. Pije. Je tichý. Nepřekáží. Hle, kam došly chvástavost a nesmyslná pýcha. Hle, jak hynou vychytralost a nadání. Odměna ctnosti přichází pomalu, ale přichází vždycky. Jan stojí opět pevně na své hroudě a kořist záludníková byla marná. A starý Malina? Právě tak lhostejně kouřil svou dýmku, jako jeho mladší syn upíjel ze své sklenky. Byli si něčím podobní ti dva starci, mezi nimiž byla propast jednoho lidského věku. Možná, že časem jeden o druhém přemýšleli. Možná, že se občas do otcova srdce vedral smrtelný smutek, a syn snad někdy otce politoval pro vrásky na jeho čele, mezi nimiž bylo psáno jeho bezohlednou rukou. Možná, dýmka však o tom mlčela stejně jako sklenice.

První sníh. Padal a točil se kolem balkónu, lehal na pole, vršil se na střechách domů a stodol, rostl v pitvorných čepicích na pilířích plotu. Šlápěje se v něm tratily jako myšlenky, zahnané v noc. Městečko mrkalo v chumelici žlutými ohýnky svých světél jako stařec, který už ztratil zájem o věci tohoto světa a klímá v modrém závoji svého dýmu. Mžouralo svýma petrolejovými očima jako opilec, k němuž se pomalu sklání ledová náruč smrti a který už netouží procitnout ze svého blaženého snu.

Štěpka měla bradu podepřenu pěstmi, uši jí hořely, dívala se z okna u vytržení, jako by chtěla rozluštit svůj osud. Před ní ležela třetí neradostná zima jejího manželství.

ČÁST TŘETÍ

LAMPY ZHASÍNAJÍ

1

Po Hromnicích se dalo do deště a celý týden vytrvale a úporně lilo. Sníh roztál a proměnil se v řídkou, špinavou kaši, po chodnících stružkami tekla voda. Jedenáctého února neočekávaně uhodil mráz, kalužiny se pokryly ledovou korou, u okapů narostly střechy. Ještě večer se obloha zatáhla pytlovitými mraky a začal se sypat sníh.

V noci se rozkvílela meluzína.

Stavitel Kilián měl obyčejně výborné spaní, toho dne se však velmi časně probudil. Prudké závany vichřice hučely jako bouře, strašidelně pohybovaly záclonami, vířící vločky se lepily na okenní tabulky. Z vedlejšího lůžka k němu doléhal tlumený šepot – to se Anna tiše modlila.

Nechtělo se mu do rozmluvy, také se mu však nelíbilo tak nečinně ležet a dívat se do tmy. Znovu a znovu zavíral oči – marně, usnout se mu už nepodařilo. Nějaká vzdorovitá žilka mu rytmicky tepala v hlavě – rány lehkého, neústupného kladívka – cítil nepřijemné teplo, na čele mu vyvstávaly krůpějky potu. V žaludku palčivá, kyselá chuť. Na zámecké věži odbila tenounce třetí hodina a vzápětí potom slavnostně zabouřily radniční opakovačky. Kilián se převaloval z boku na bok, slyšel bít půl čtvrté, pak čtyři a opět půl. Opravdu, bdít nebylo zrovna záviděníhodné. Nyní teprve chápal, jak hrozně se žije takové Anně, která již po léta nevěděla, co je to spát celou noc.

Poněvadž Kilián nespál, byl vydán napospas myšlenkám, které nepřivolával. Byly to stále tytéž dotěrné myšlenky o zeti, který umírá a nechce umřít, o ženě, pro jejíž trápení není léku. Pomalu, pomaloučku začínalo svítat, bylo to však svítání neobyčejně ubohé a rmutné. Obnažilo po jeho boku sešlou, prožloutlou tvář s trpícíma očima, plným bezmocných slz, vyhublé ruce, sepjaté na svrchnici.

Před osmou Kilián mlčky vstal, navlekl si kalhoty, obul se do bačkor a začal přecházet po místnosti. Vedle v kuchyni Františka Pelcnerová rachotivě mlela kávu a stařecky pokašlávala. Protivná, úlisná Františka! Zvuk jejího hlasu, každý její pohyb, každý její pohled byl Kiliánovi svrchovaně nepříjemný. Proč zrovna ta se musila usadit v jeho domě? Nenáviděl její prohnanost a její předstíranou pokoru. S hlubokou nedůvěrou sledoval její hospodaření, s nechutí jedl pokrmy, které mu připravovala. Připadal si jako král, obklopený proradnými ministry a zakuklenými traviči.

Občas se zastavil u okna a zasmušile se díval, jak se žáčkové trousí do školy. Ti nejmenší byli oblečení do zimníčků s ohrnutými límci, maděry měli staženy přes uši, od brašen jim visely hubky. Všechno to štěbetalo a vřeštělo. Vytáhlíci z měšťanské povykovali nejvíce, v podpaží si nesli kreslicí prkna, v rukou pouzdra s houslemi. Zvoneček v papírníkové krámku drncel bez ustání. Nemohlo se říci, že by ho byla ta podívaná nějak dojala nebo aspoň přivedla do lepší nálady. Cítil se nesvůj, byl náchylný k sváru, hledal záminku k vybuchnutí. Dnešní den bude mnohem delší než jiný den, mnohem prázdnější, zřejmě plný rozličných protivenství. Kilián tak trochu věřil, že co špatně začalo, neméně špatně skončí.

Hned po snídani se vydal na svou každodenní obchůzku po městě, aby aspoň zabil kus toho zbytečného času. Jak správně předpokládal, nepříjemnosti začaly, sotva vyšel před dům. Na samém prahu uklouzl a byl by si šeredně natloukl, kdyby se byl šťastně nezachytil okapní roury. To způsobila ta nevychovaná školní čeládka! Pln zášti se rozhlížel, hledaje, komu by si postěžoval, na kom by si vylil vztek, ale žáčkové již dobrou hodinu tenkými hlásky odříkávali abecedu nebo zuřivě třískali koulemi počítadla. Nikdo nebyl nablízku, kdo by si dal bez protestů vynadat, kdo by trpělivě vyslechl jeho kázání o té dnešní drobotině, která neumí ani způsobně chodit do školy a ze školy, a o učitelích, kteří pranic nedbají o to, aby chodníky počestných měšťanů nebyly proměňovány v klouzačky.

Rozezlen a nespokojen se procházel po náměstí od hotelu U modré hvězdy k staré radnici, ještě však neudeřila hodina, kdy purkmistr Berger chodil do úřadu. Kilián podvědomě doufal, že se přece jen někoho dočká, ať již doktora Blodka nebo regenschoriho Karbana nebo někoho jiného ze staré gardy, ale tato naděje ho zklamala. Potkal jen stavitele Mohra a zdálo se mu, že v očích toho mladého člověka kmitlo cosi podobného výsměchu, jiskřička vítězoslávy. Vítězoslávy? To tak! Byl snad on, Kilián, Mohrem poražen? Položen na lopatky? Ustoupil mu z cesty, pravda, ale učinil tak z vlastního rozhodnutí. Protože měl jiné starosti, protože zestárnul, chtěl si již odpočinout. Chodil dále po náměstí sám a sám, chtěj nechtěj musil o svém protivníku přemýšlet. Co je proti němu takový Mohr? Pouhý břídil. Až vykoná tolik co on, pak teprve bude mít právo se usmívat, ten floutek! Vskutku, Kilián měl dosti důvodů, aby se ukolébal do pyšného uspokojení, jenže klid, uspokojení, to dnes nebylo v jeho programu. Bouře v jeho nitru zle burácela. Podobná bouře jako ta, která mu ráno nedala dospat. Běda tomu, kdo mu dnes položí stéblo přes cestu!

Konečně se Berger objevil, ale byl nějak uchvátaný a duchem nepřítomný, snad měl něco nepříjemného před sebou, snad měl jen naspěch, kdožpak ví, ať tomu bylo tak nebo jinak, nebyla s ním žádná řeč. Žehrání na klukovské klouzačky vyslechl bez poznámky, kariéra Kiliánova nástupce Mohra se ho nikterak netýkala. Dobrá, dobrá, když ty tak, já se ti také vtírat nebudu. Stavitel, který jindy doprovodil přítele až ke dveřím radnice, ho dnes opustil uprostřed náměstí, své zklamání mu dal najevo provokativně chladným podáním ruky. Nejhorší bylo, že si purkmistr jeho hněvu nepovšiml. Och, ani noc ani den, země ani lidé dnes s mistrem Kiliánem nezacházeli dobře!

Nejmoudřejší bude vrátit se pěkně domů. Ale co doma? Již opatrně přešel zrádné náledí, stál na prahu a sahal do kapsy po domovním klíči, a tu mu napadlo, že by se mohl podívat k starému Gromanovi. Dobrá, půjde ke Gromanovi, snad aspoň u něho najde trochu porozumění pro své trampoty. Když kráčel kolem

Goldšmídovy kořalny, jakýsi raný opilec otevřel dveře krámu a zatuchlý vzduch, nasáklý lihovinami, mu vnikl do chřípí. Vždycky mu byl ten zápach odporný, dnes se jím přímo zalkl. Musil se opřít o hůl, aby nezakolísal, před očima se mu udělala ohnivá kola, v hlavě mu zašumělo, jako když vítr haraší podzimním listím. Špatně spal a nyní se hlásí žaludek – tak je to. Polohlasem huboval na židovský krám jako ráno na klouzačky a později na Mohra, dokonce by byl docela rád zažil ještě nějakou nepříjemnost, aby ten dnešní zlořečený den opravdu stál za to, avšak do Gromanova obchodu se dostal již bez jakékoli další příhody. Neměl tam chodit, všechny ty smíšené zápachy slanečků v sudě, koření, kávy a kyselého zelí mu jen znovu podráždily žaludek, bylo mu na zvracení.

Groman mu přes pult váhavě podal ruku, pátravě se mu zadíval do tváře, v Kiliánově zjevu bylo dnes asi něco nezvyklého, co budilo podezření. Horlivě, po sousedsku ho zval do kuchyně. Je právě sám doma, stará paní je nahoře zaměstnána úklidem – nemusila by, to víte, ale nedá si to vzít – syn odjel včera za obchodem, mladá si odběhla, uložila mu, aby ji zastal v krámě, kdyby snad přišel nějaký zákazník. Ve velikém hrnci na sporáku klokotem vřelo prádlo – to ještě Kiliánovi ke všemu scházelo! Vyváření mu bylo vždycky proti srsti, vzduch prosycený párou nemohl ani cítit, vždycky z domova utíkal, kdykoli se s prádlem začalo. A horko tu bylo jako v pekle, kamna důkladně kouřila. Nu, tuze dlouho se nezdrží, odejde co nevidět, teď si však musí aspoň na chvíličku sednout, nějak se mu podlamují kolena.

Seděl, bradu opíral o knoflík hole, těžce oddechoval, vypoulené oči mu slzely. Groman chodil šouravými kroky po kuchyni. Pozoroval jeho rozšafnou, spokojenou tvář, naslouchal bublání mydlin. Jak mu byl odporný kupcův velebný plnovous, modrými žilkami protkaný nos, podobný slonímu chobotu! Nikdy si ještě nepovšiml, jak je ten nos vlastně šeredný, jak vyzývavě trčí z blahobytného obličjeje. Panebože, kdyby se tak na něj nemusil dívat! Nos ho však k sobě přitahoval jako hadí oko, jeho špička se

leskla jako knoflík Kiliánovy hole. A Groman mluvil, mluvil, pedantský od sebe odděloval slabiky, chrchlal, dýmal, potom usedl za stůl proti staviteli, položil žilnaté ruce na pomoučený váł a bubnoval prsty jakýsi rozpačitý pochod. Kupcovy nehty byly černé, nátepníčky v zápěstí také černé – samé hrobařské barvy! Gromanovo bubnování slyšel Kilián až uvnitř lebky.

„Továrny! Továrny!“ hlaholil Groman. Kritizoval nedávno dostavěnou Cíchovu továrnu u martinického lesa. „Co jsou takové továrny? Stroje na bohatství jedněch a na chudobu druhých. Lidé, kteří se dosud živilí poctivou prací, budou bez chleba. Musí do továren. Tam už ze své práce nebudou mít radost. Bude se jim poroučet, oni budou poslouchat. Tkalci na horách vyhynou. Co se tu nadělá zbytečného díla! Kdo to všechno spotřebuje? Cizina. Veliký svět. Ach, náš svět byl malý, ale byl lepší.“

Kilián slyšel cosi o velkém a malém světě, ale dosti dobře to nevnímal, slova ho ukolébávala do nepříjemné mrákoty. Studený pot se mu perlil na čele. Cítil, že nevstane-li a neodejde hned, v tu chvíli, nezdrží se již, položí hlavu na stůl a hlasitě se rozvzlyká. Bože, jaký to děsný stav! Jaká úzkost u samého srdce! A ten s velebnými vousy a s rozeklaným nosem nepřestává horlit, koulí očima, posunkuje. Cožpak nevidí, že mu není dobře?

„Nikdy mi nevymizí z paměti,“ kázal neúprosně Groman, „jak jsem šel poprvé z domova na vandr. Můj nebožtík otec stál na zápraží, díval se za mnou a kynul mi, dokud jsem nezašel. Teď se končí věk vandru, věk slavných řemesel, továrna pohltní muže, sotvaže dospěje, a vyvrhne ho, aniž ho čemu naučí, stará zlatá zkušenost –“ Nedomluvil. Mlčelivý, podivně se tvářící host se náhle křečovitě zachytil stolu, avšak neudržel se, již se kácel! Kupec byl naštěstí duchapřítomný, podepřel ho dřív, než se svalil na podlahu. V téže chvíli vcházela do kuchyně mladá Gromanová. Byla to činorodá osoba, ihned věděla, kolik uhodilo, nikdo jí nemusil nic vykládat. Chopila se Kiliána pod rameny, Groman mu poslušně pozvedl nohy a odnesli těžké tělo na pohovku.

Ústa byla černá a široce otevřená, z levého koutku tenkou stružkou vytékala krev. Obličej byl bílý jako papír. Položili mu na čelo kapesník namočený ve studené vodě. „Pane Kiliáne! Pane Kiliáne!“ domlouvala mu rozechvěle Gromanová. Avšak Kilián necítil ani neslyšel. Ruka se svezla na podlahu a měkce buchla, jako by byl z válu spadl kus těsta. Oči se obrátily v sloup a už se nepohnuly.

Groman vyběhl z krámu, v týle měl naraženu huňatou čepici, cestou si oblékal zimník. Za chvíli se vrátí a přivede s sebou druhého stavitelova přítele, doktora Blodka, který jen potřeše svou malou, bílou, tvarohovou hlavou a zkonstatuje smrt. Třetí, Karban, šlápne za tři dny čapíma nohama na pedály varhan, aby mu zahrál naposledy. A čtvrtý, purkmistr Berger, cituplně promluví nad jeho rakví.

2

Patnáctého února se v městečku málokde klidně obědvalo. Slavný pohřeb je něco stejně zábavného jako slavná svatba. Na dveře nízkého domku u školy přibili černé smuteční závěsy, zledovatělý chodník, který tak dozlobil mistra Kiliána v poslední den jeho života, posypali škvárou. Na škole, na radnici, na hospodě U božího oka, kde měla sídlo Řemeslnická beseda, visely černé prapory. Portál kostela byl stejně vyzdoben jako dům smutku, na hlavních ulicích byly rozžaty svítilny.

V jednu hodinu byl již domek obklopen smutečními hosty a zvědavci. Dveře byly dokořán otevřeny, lidé vcházeli a opět vycházeli, černé jupky, černé zimníky, třásnité šátky, černé klobouky, bílé kapesníky, závěs se ustavičně vlnil a pohyboval. V síni tály nášlapky sněhu. Světélko olejové lampičky pod křížem na konci chodby se kmitalo jakoby dechem něčího neslyšného štkaní.

V půl druhé přihrčely před dům současně dva povozy, div že se nesrazily. Jeden byl pohřební vůz první třídy, dva páry koní jej táhly, na hlavách bílé chocholy, na střeše ležel sněhový poprašek,

skleněné tabule byly osleplé mrazem, po stranách lkali čtyři pozlacení andělé. Druhý byl dvorský kočár, který přivezl Pavla, Jana a starého Malinu. Hejtman vylézal z jeho útrob jako nestvůrný krab. Podpírán bratrem, stoupal po schodech, klepety se křečovitě zachycoval smutečních závěsů. Konečně přišli kněží v ornátech, naditých zimním oděvem, provázení ministranty. Muži smekli, hlavy se obnažily, hlavy bílé, kadeřavé i lysé. Kdesi uvnitř se ozval táhlý, tlumený zpěv.

Pak náhle ticho, jako když utne. Jen občas něčí nesmělé zakašlání, rozpačité přešlápnutí. Chodba se rozezvučela dunivými ozvěnami, pohřební zřízenci, černí admirálové, vynášeli z domu Kiliánovu rakev. Na Svatém Vavřinci se rozhlaholily zvony. Ze školy vyšli v dvojstupech žáci vedení svými učiteli. Průvod se začal řadit. Strážník s kohoutími péry na klobouku, za ním kluk v černé sukni a bílé komži, kvadrátek na hlavě, uši zmodralé mrazem, v ozáblých rukou třímал žerď křížku, ozdobeného flórem. První řady školních dětí byly již u kašny, když trouby a klarinety spustily smuteční pochod.

Průvod se táhl ke kostelu zbytečnou oklikou přes náměstí, zrovna tak jako kdysi hrčely kočáry v den Štěpčiny svatby. Za pohřebním vozem, ověšeným věnci a kyticemi, kráčela Štěpka v černém plášti a v širokém klobouku s neproniknutelným závojem, jímž prosvítal jen kapesník, přiložený k očím, opuchlým pláčem. Do její malátné paže byl zaklesnut hejtman, oblečený do parádního stejnokroje. Místo šavle měl sukovatou hůl, o niž se opíral, poněvadž na Štěpku dnes nemohl zcela spolehnout. Krok za nimi šli Malina otec a Malina syn. Anně lékař na pohřeb nedovolil. Poručili ji do ochrany Františky Pelcnerové, posadili ji u okna do jejího pojízdného křesla. Odtamtud se dívala, jak se průvod vzdaluje, a trpělivě vyhlížela, až se zas vrátí z druhé strany ke kostelu.

Městská rada s purkmistrem v čele, spolky s prapory, sousedé a známí, každý s dlouhou těžkou svící. Lidé tarasili ulice, kupili se ve všech rozích náměstí. Kdo by si dal ujít nezapomenutelnou podívanou na hejtmana Malinu! Plášť na něm visel jako na polním

hastroši, ztrhané oči, zapadlé v hlubokých hnědých důlcích, mu svítily nepřirozeným ohněm, ďábelským ohněm, snad to byl jen úšklebek hrůzy? Umírající doprovázel mrtvého na jeho poslední cestě. Strašné! To nebyl už člověk, to byla mumie, vytažená z krypty! Hle, skákavý hejtman! Vlastně už ani neskáče, jen se bídne vleče, táhne za sebou ochromené nohy jako obludný žnec, který pracuje v obilí, obloukem jednu a zas obloukem druhou, ano, jako by topornými hnáty kosil neviditelná stébla. Hudba hřměla a pronikavě kvílela, ještě chvíli, a tím hlukem se zřítí nebesa, obtěžkaná ledovou sutí. A zvony na Svatém Vavřinci hlaholily ustavičně, do Štěpčiny uší se vrývalo srdcervoucí: Kili-án, Kili-án, Kili-án.

V kostele byla rakev postavena doprostřed chrámové lodi, nastalo ticho, lidé smrkali a kašlali plni očekávání. Štěpka hleděla z první lavice na katafalk vytřeštěnýma očima, zoufale se snažila představit si otcovy rysy, jak je viděla naposledy, než na kovovou rakev přibili víko, ale nemohla, obraz se jí rozplýval v slzách, v hlavě slyšela bouřlivý tepot vlastního srdce. Plápolavé světlo které si svíce se obráželo ve vyleštěném knoflíku hejtmanova stejnokroje, ze strany na ni potutelně šilhalo, tak se jí vtíravě připomínal její obtížný společník, který zlomyslností osudu, falešnou boží hrou ukořistil titul pozůstalého. Proč on ne místo dobrého, laskavého otce Kiliána? Hlas knězův v tom chladném klenutí jako hlas volající z hrobu, hlas zvoucí do nezbadatelná, varhany duněly jako vodopád řeky zapomenutí, pára se srážela před tolika ústy, mračno krůpějí z hlubin tohoto vodopádu – a rakev stála tak dojemně tiše, tak nádherně, tak hrdinsky osamělá! Tamhle sedí doktor Blodek, jak je už také starý! A Berger, Groman, všichni jsou staří, také oni budou již brzy nebožtíky a to jí, hořem zdrcené a zmatené Štěpce, bylo nesmyslnou útěchou.

Potom se rakev zakymácela na ramenou bývalých Kiliánových zedníků, tvářili se smutečně a ustrašeně, ti hodní lidé nesli jejího drahého tatínka, jejího tatínka s těžkýma, změkklýma rukama, toporně svírajícíma křížek a s načechranou hřívou bílých vlasů,

v nichž se živou mocí nedala udělat posmrtná pěšinka. Pouť ke hřbitovu se začala. Každý krok krvavější a krvavější, nyní již není vyhnutí, nic je nezadrží, vzali jí ho a už jí ho nevrátí, je bezmocná proti strojové práci těch, kteří pohřbívají mrtvé. Cesta Zvědavou uličkou vzhůru, to byla cesta na Kalvárii, ne, nestane se zázrak, koně s bílými chocholy se nezastaví v kroku, lidé se neshluknou kolem rakve, jejíž víko se nadzvedlo olbřímí silou živého, který byl jen omylem pokládán za mrtvého. Tato cesta není sen, jak by si byla Štěpka ráda namluvila, nevyskočí náhle z postele za jasného, mrazivého rána se šťastným oddychnutím, to jsem ráda, že to není pravda! Hudba hraje tak drásavě, proč si lidé vymyslili tak strašlivé pohřby? Vždyť je to opravdu zcela zbytečné, ještě víc rvát nebohé srdce!

U hřbitovních vrat se průvod na okamžik zastavil, bylo nutno vytáhnout rakev z vozu. Chopila se jí sama městská rada. Štěpka se bezděky ohlédla. Dlouhý had pohřbu se vinul celou ulicí, poslední řady ještě nezahnuły za roh u nové dívčí školy. Co je tu lidí! Štěpka se důvěřivě domnívala, že všechny sem přivedla jen úcta a láska k zesnulému. Její žalost se promísila s velikou vděčností, pocítila teplou lidskou solidaritu se všemi těmi známými i neznámými, blízkými i vzdálenými, oděnými do smutečních šatů.

Cesta mezi pomníky a kříži, syrová, vlhká cesta hrbolatou sněhovou plání. Zde spí příští otcova společnost, dávní i nedávní mrtví, oplakávání i zapomenutí. Zde jednou ulehne i ona, i ona! A bouřlivou láskou zmítané srdce zatoužilo, aby to bylo již dnes, hned, nebo aspoň co nejdříve. Ne, život již nebude mít pro Štěpku žádné půvaby. Dvůr, pole, každodenní starosti, radost z práce, naděje do budoucnosti – všechno se stalo dokonale bezvýznamným. Její vlastní manželské neštěstí – také naprosto bezvýznamné.

Schodiště, z něhož byl pečlivě vymeten sníh, otevřená hrobka, červené světélko, visící na řetízcích z výše hvězdnaté klenby – smutné vyplakané oko – jsme u cíle. A v kupoli zacinkal zvoneček, tenounce, stříbrně, vládně, mladistvě – nikdy ještě nezněl, dnes

zazněl poprvé – a také on si stýskal dětským, žalujícím hláskem: Kili-án, Kili-án.

3

Hejtman Malina už neseďá u okna se sklenkou krvavého vína v ruce, neutápí se v blaženém opilství, neprožívá znovu svou dávnou, bujarou mladost, nehoní se za prchlými, vábnými vidinami, pod židlí baterii lahví, v tváři idiotský úsměšek. Opíraje se o hůl, plouží se od rohu k rohu, přidržuje se nábytku, zase se zastavuje, údy se mu třesou, krk je napjat úsilím, oči vytřeštěné šílenou představou. Vyschlá sanice mu poskakuje bezhlasou hrůzou. To smrt strýce Kiliána ho vyšinula z klidu. Opustil křeslo, v němž se oddával sladké nečinnosti, a už nikdy do něho neseďne s bezmračnou pohodou v uspané duši.

Smrt! V den pohřbu vstoupil do domu mrtvého se škodolibým úšklebkem, lhotejný k vlastní nemohoucnosti, cynicky pyšný na své neočekávané vítězství. Hle, on, hejtman Malina, luetik, jehož osud je zpečetěn, přežil toho sebevědomého starce a teď ho před sebou spatří bezmocného, sraženého k zemi, bez hlesu a bez pohybu.

V rakvi, mezi plápolajícími svícemi, ležel Kilián velmi přísný, velmi slavnostní, s kamennými rysy, jedno oko pevně zamčené, druhé pootevřené, ústa probodena strašlivou skulinou, vedoucí do hloubi nitra, promodralé ruce, pokryté koží, podobnou pomačkanému papíru, sepjaty na prsou jakoby k modlitbě. Avšak to pootevřené oko – nedívalo se snad na Pavla poněkud vyzývavě? Neposmívalo se mu to oko? Nekynulo mu? Neříkalo: „Příteli, na brzkou shledanou?“ Tento nový mistr Kilián byl jiný, byl nesrozumitelný, ironický. Ještě nikdy ho hejtman takového neviděl. „Ještě maličko,“ pravil podšitý obličej mrtvého Kiliána, „ještě maličko, a budeš zrovna tak hloupě ležet ve své truhlici jako teď já, tvé vlastní vyhaslé oko bude skelně hledět zpod ztrhaného víčka, ale

ty neuvidíš. Ústa ti zkříví nesmyslný smích, ale ty nebudeš ani slyšet, ani cítit.“

Nebo snad přece něco je za touto pitvornou maskou? Nějaký život, který ještě nadobro nevyprchal, nějaký děs, který již nelze vykřičet do ponurého vzduchoprázdna? Po celou dobu, co se belhal za pohřebním vozem, hejtman Malina rozmlouval s mrtvým.

„Co, že umřu?“ ptal se furiantsky voják. „Vím to a nebojím se. Smrt jako život, život jako smrt. Všechno je docela jedno. Být je stejně dobré jako nebýt. Když jsem opilý, žiju a vnímám sotva víc než vychládající mrtvola. Kdosi jiný sedí v mém křesle, má rozmařilá, pohoršlivá minulost. Nechť jen se prohání ta minulost v mém rozkládajícím se mozku jako podzimní vichřice pod pustým obzorem! Já a ona jsme si zrovna tak cizí jako ty a tvá ctihodná minulost. Rozdíl, který tu je, nestojí vlastně za řeč. Teď jako potom, nebojím se!“

Avšak Kilián, který plul tam vpředu v nepříjemném přítmí své rakve, obložen věnci a kyticemi, se po něm ohlížel, po unaveném, vratkém ubožáku, a tvářil se nesmírně zpupně. Byl si vědom své převahy. Byl si jist svou věcí. „Marně se chvástáš, marně se vypínáš. Však ty se přece jen bojíš!“

„Ech, život!“ Hejtman, jehož údy byly takřka bezvládné, s perspektivou blízkého umírání před očima, s jedem v žilách, s jedem v kostech a v mozku, zahořklý strašlivou beznadějí, vyžilý, vyčerpaný, zbavený možnosti sbírat drobtý milování, odkázaný na pouhé sebezapomnění, si opovržlivě odplívl. „Jakápak je tu výhoda proti smrti? Nebýt je skoro lákavější.“

Kilián hněvivě chmuřil husté obočí, nadouval rty, pootevřené oko nespouštěl ze svého protivníka. „Aťsi je život sebedědnější, vždycky je lepší než smrt!“

Pavel byl svědkem toho, jak lhostejně se chovalo tělo mrtvého k horkým dotekům dceřiných rtů, jak bylo dokonale netečné k pompě i k slzám. Představoval si, jak se v rakvi převaluje sem a tam, jak hlava při výkyvech vozu naráží na kovové vězení, viděl před sebou temné sklepení hrobky, kde bude nebožtík tlít

nekonečně dlouho, nekonečně dlouho, a živý Kilián mu zlomyslně šeptal u ucha: „Právě tak ty. Právě takové to bude s tebou.“

Od tchánova pohřbu neměl již hejtman nikdy klid. Nedovedl pokojně sedět, nedovedl se opít do úplné tuposti. Musil se vláčet ode dveří k oknu, od okna ke dveřím, musil se přít s mrtvým Kiliánem.

„Už to bude brzy,“ tvrdil stavitel. Poulil na něj oči, podkreslené krvavými žilkami, samolibě se pohupoval na špičkách.

„Ne, ne, ne – kdož ví, třeba to ještě potrvá,“ ohrazoval se Malina.

„Měsíc? Dva?“ strašlivě žertoval stařec.

„Vždyť hnuju a páchnu už teď,“ vychloubal se Pavel, „valný rozdíl v tom nebude.“

„Myslíš? Ale považ, hlína, hrob, červi,“ našeptával mu mrtvý.

„Nebudu o tom nic vědět,“ jásal živý.

„Kdo ví? Kdo ví?“ pokoušel stín.

Zmučená kostra se táhla od stolu ke skříní, od skříně k prádelníku: „Zdá se, že chodím o něco lépe!“ Ale naděje opět hasla, hlava padala na prsa, kolena se třásla, bezmezná nicota vítězila.

Dokud se ploužil, věděl aspoň, že žije, myšlenky se hýbaly, i on se hýbal. Jakmile usedl, aby si odpočinul, nastalo ticho, a on se nyní ticha bál. Být tichý, toť tolik co být mrtev. Musil dělat nějaký hluk. Do omrzení bubnoval na okenní tabulky vojenské pochody. Rumpumpum tara, rumpumpum, rumpumpumtara bum. A znovu a znovu. Vojsko táhlo v sevřených řadách po cvičišti, příšerný bubeník bubnoval, vpravo toč, vlevo toč, uprostřed jako v jízdnárně stál rozkročen on, divoký, znamenitě postupující důstojník, a řval a řval. Scenérie se točila i s vojáky, s hejtmanem, kolem vojáků, kolem hejtmana, kolotoč se točil, mrtvý se nedostával k slovu. Jakmile však ruka zmalátněla, objevila se ta bledá, odulá tvář s nelidským výrazem, pokušitelská, výsměšná tvář s pootevřeným okem.

Ukázalo se nutným sobě samému něco vyprávět. Blábolit nesmyslné, sáhodlouhé historie, posádkové vtipy, záletnické

nehoráznosti, chechtat se z plna hrdla, hlaholit oplzlé vojenské písně. Jenom aby nebylo ticho! Jen ne sedět unaven, bez hlesu, malátný, melancholický. Příliš se to podobá smrti.

Největší potíží byla s usínáním. Usínat - není-li to totéž jako umírat? Hejtman nikdy neusínal s rukama sepjatýma na břicho. Nezavíral oči, zatímco prsa pokojně oddechovala. Spánek musil přijít náhle, bez přechodu, z plného denního života, aby strašlivé myšlenky a obrazy nebožtíka Kiliána neměly pokdy se vkrást pod podušku. Dlouho do noci se hejtman na lůžku s kýmsi vadíval, sáhodlouze komusi něco vykládal, šermoval rukama, koulel očima. A spánek ho mýjel, spánek ho zrazoval. Někdy se nad ním smíloval až za svítání, voják upadl do nicoty, jakoby zasažen ranou zezadu, šťastnou zákeřnou ranou. Báł se večerů, poněvadž večer znamenal blížící se noc, báł se jiter, poněvadž den mohl přinést leda únavné chození z rohu do rohu, bubnování, násilné vzpomínky na minulost, nekonečný, žalostně prázdný čas. Ach - utéci tomu všemu! Avšak, jak a kam tomu utéci?

Pavel by se byl teď hrozně rád bavil, ochotně by si byl s někým poklábosil, hádal se, vtipkoval, přijímal návštěvy, žil, přímo horečně žil, běda však, nikdo k němu nechodil. Všichni ho opustili. Bídáci! Jan chodí po polích, vede účty, vládne jeho penězi a jeho statkem, když nemusí, ani se na něho nepodívá. Jako by nebyl jeho bratr! Vejde-li přece jen někdy k němu do pokoje, jeho pohled po něm udiveně klouže, jako by chtěl říci: „Copak ty jsi ještě živ?“ Řekne to či ono jednoslabičné slovo, nebo mu dokonce vyčítá. „Nesmíš tak hluchet, když jsi sám. Lidé se tě bojí. Děvečky mi utečou. Jednoho dne neseženu nikoho, kdo by tě obsluhoval. Co si tu pak sám počneš? Nesmíš se chovat tak přepjatě. Lidé nedůvěřují podivínům. Buď klidný, bav se tiše. Hulákáš jako na lesy. Zpíváš hrozné písně. Ještě štěstí, že ti nerozumějí. Tak jako tak nás pomlouvají. Roznášejí o tobě, že ses zbláznil. Nedovedeš se trochu mírnit?“

Cožpak může takový Jan, hloupý sedlák, pochopit soužení svého vznešeného bratra? Je vůbec hoden toho, aby mu hejtman o svých

tajnostech vykládal? Svěřovat se s takovými věcmi – je to i obtížné. Jaksi se nechce. Jazyk se vzpírá, hrdlo by snad ani nevydalo hlas.

Jan chvíli posedí, ale má na mysli jen svůj večerní odpočinek. Těší se, jak se po celodenní dřině natáhne na svém pelechu. Uvažuje o zítřejším orání a setí. Nemocný ho nezajímá. Nemá tu již být. Překáží. Hejtman čte svůj rozsudek smrti i na tomto sourozeneckém čele. Mrtvému Kiliánovi jako by přibývalo stoupenců.

Otec ho nenavštívil ještě ani jednou. Proč ten nepřichází, když nemá tak jako tak nic na práci? Miloval ho kdysi víc než trulanta Jana. Nyní na něho zanevřel. Stává na zápraží a kouří, ani se nepodívá do oken. Cožpak aby se hejtman sám vyškrabal na dvůr, vyzval ho k družnému rozhovoru, pověděl mu o své rozepři s mrtvým, požádal ho o pomoc proti Kiliánovi? Díval by se na něho asi s tupou lhostejností. Vždyť je skoro hluchý! Vykřičet mu do uší všechny své hrůzy? Vyděsil by se, dýmka by mu vyhasla, odplížil by se na svůj výměnek jako starý pes, kterému ublížili. Zdali by ho vůbec pochopil? Spíš by se stal jen spolumajitelem jeho ohavného strachu, tento druhý umírající, jehož dny jsou také sečteny.

Hejtman by potřeboval společnost někoho výbušného, nebojácného, hlučného, mateřského – ale kde je, u čerta, Štěpka! I ta bláznivá, nevděčná Štěpka na něho zapomněla. To je právě to nejhorší, že i ona ho zradila, že ho zanechala jeho myšlenkám a jeho trápení, jako by nebyl mužem, který ji k sobě pozdvihl. Od ní si to opomíjení nejméně zasloužil! Od ní, kterou by ze všech nejvíc potřeboval! Odevzdala ho děvečkám, jako se odevzdává zboží, nebezpečné zboží, dejte na ně pozor, aby se nevznítilo, aby se nerozbilo, aby nevybuchlo! Zacházejte s ním opatrně! Tohle mu můžete povolit, tamto mu musíte vzít. Je snad opravdu už jen pouhou věcí? Nebo snad dokonce malým dítětem? A tak s ním jedná Štěpka, která s ním udělala smlouvu na celý život, až do hrobu!

Hejtman se dá do proklínání, kleje strašlivě, česky i německy, kleje talijánsky, proklíná své narození, po řadě proklíná všechny,

kteří ho opustili, proklíná svůj život, statek, městečko, lidi i boha, až okna řinčí, a děvečka prchá do kuchyně, cestou se potají křížující.

4

Hejtman měl opravdu dosti příčin, aby na svou ženu žehral. Přicházela na Vejrychovsko, jen aby zjistila, že ještě žije, že dům stojí, koně žvýkají oves a krávy řinčí řetězy, že slepice pokojně hrabou na dvoře jako za jejich nejslavnějších časů, půl roku před skonem Kiliána. Přelétla muže nevidoucíma očima, dala nové rozkazy, možno-li ještě potupnější předešlých, pohovořila s Janem a odešla, aniž se ho zeptala, jak se mu žije, jak se mu to skřípe zuby v jeho pekle, jak ho straší ozvěny v domě a jak ho rdousí blížící se smrt. Neměla pro něj ani vlídného slova útěchy. Již ji nezajímalo ani tolik co ropucha přejetá žebříňákem a dokonávající v koleji.

Anna Kiliánová odešla se nastěhovat do dvora. Myšlenka na umírání s kostelní věží před očima, na téměř lůžku, na kterém její dlouholetý společník, manžel, spával po jejím boku, myšlenka na zvony tak blízko hlaholíci, na mše sloužené takřka na doslech jí bránila opustit nízký a nevzhledný domek u školy.

„Tak jsem si tu už zvykla, Štěpánko! Tak jsem si tu zvykla, už odtud neodejdu. Přijď často, přijď častěji, můžeš-li, jsem tak ráda, když jsi u mne, ale přestěhovat se? Ne, toho ode mne nežádej!“

„Tatínek by si to byl jistě přál,“ nesměleji ujišťovala Štěpka. „Na Vejrychovsku ti bude dobře. Tam ses narodila, tam zas okřeješ. Budeš sedávat na výsluní. Přestanu se starat o dvůr, budu pořád jen u tebe. Statek povede Jan. Je tak rozumný a spolehlivý! Všechno půjde docela dobře i beze mne. V sadě rozkvetou třešně. Vlastovky, které mají hnízda v podstřeší čertovy stodoly, přiletí už co nevidět. Zkus to, uvidíš, jenom to zkus! Budeme se spolu zaměstnávat nejvýš jen drůbeží. Jsi zkušená, budeš mi radit.“

„Ne, ne, kostel je odtamtud tuze daleko. Narodila jsem se tam, pravda, ale v městě jsem žila a také tu zemřu. Kdo by mě vozil na služby boží, až by napadl sníh, za plískanic, za deštivých

a bouřlivých dní? Slunce už pro mne mnoho neznamená. Ptáci zpívají zdravým. Ani to už nestojí za to, Štěpánko!“

„Budeš, maminko, ještě dlouho živa. Tvá nemoc, to není žádná nemoc. Nezhoršuje se.“

„Dlouho živa? To tak ještě! Nerouhám se ti, pane bože, ale nemělo se stát, abych svého muže přežila.“

Anna zůstala, kde byla. Jednoho dne se o jejím přestěhování do statku přestalo mluvit. Štěpka rozbila v domku u školy svůj hlavní stan. Nebožtík otec jí zanechal odkaz – matku. U Kiliánů si nikdy nepotrpěli na zvláštní pozornosti, nyní si však Štěpka umínila, že matce vynahradí všechno, čeho se jí v životě málo dostalo. Františka Pelcnerová konala už jen nejhrubší práce. Štěpka vařila, ošetřovala nemocnou, spávala nejméně pětkrát týdně v bývalé otcově posteli.

Jaro se ohlašovalo. Zaseté zrno začne klíčit, ozimy, na nichž taje sních, se brzy zazelenají obilím. Stromky v sadě mají už pupence na prasknutí. Nechťsi. Vším vládne Jan. Jen ať si vládne. Protivné, zlořečené Vejrychovsko! Pro ně Štěpka starého otce dosti neužila. Statek ji od něho vzdálil. Statek byl jeho poslední velikou starostí. Nenáviděla jej – tak byla nespravedlivá.

V novém domě na Vejrychovsku je usazen odporný hmyz, hejtman. Dvůr, do něhož bylo pro její proklatou svéhlavost investováno skoro celé její věno, připomínal Štěpce už jen svatbu, která jí přinesla zklamání. Skvělý ženich se proměnil v smrtelně nemocného muže. Touha provdat se ji zradila, naděje na vlastní dítě ji zradila, úsilí uprostřed práce na všechno zapomenout ji také zradilo. Teď se přimkne k tomu jedinému, co jí ze všeho zbylo, k jedinému věrnému – k matce.

Štěpka by se byla docela ráda vrátila do let, kdy ji bigotní Anna nutila chodit do kostela. Nejen to, snila, jak by to bylo krásné, kdyby se jí mohlo vrátit celé dávné dětství. Minulost, v níž by však vůbec nebylo Malinova dvora. V této recidivě dětství by Štěpka byla jenom děťátkem svých rodičů. Poslušným, hýčkaným, milovaným děťátkem, které by lásku odplácelo láskou. Zřejmě šlo o citový omyl, u Kiliánů nebyvalo skleníkové prostředí, v kterém jedině tak

vzácné a dojímové choulostivé květinčky jako něžnost a úzkostlivá péče mohou zdárně kvést. Štěpka si však namlouvala, že by se byly poměry v rodině vyvinuly docela jinak, nebýt její nespoutané, klukovské povahy, tíhnoucí za indiánskými hrami.

Podobná reakce se u Štěpky jevila i v jiných věcech. Otcova smrt ji opravdu nadobro vyšinula z rovnováhy. Její dravá životní síla letěla zpět do minulosti jako odražený míč. Byla to však spíš křehká skleněná koule než míč, se vší tou horečnou snahou po pokání a obětování co nejdřív musila někde ztroskotat a rozbít se na kusy. Prozatím Štěpka věřila, že je na nejlepší cestě napravit všechny omyly svého bohatýrského dětství. Uléhajíc po matčině boku, utěšovala se každý večer, že zase část svých starých hříchů odčinila.

Byly to ovšem jen bláhové, klamné představy. Štěpka, ovládaná nerozumnou vášnivostí, natropila svým zuřivým samaritánstvím mnohem víc zlého než dobrého. Její neutuchající péče byla nemocné stařeně spíš obtíží než potěšením. Anna, zvyklá za celá dlouhá léta své choroby tichým, bolestným modlitbám, samotě, vzpomínání a pokojným vzdechům, byla nyní zachycena uragánem Štěpčiny pozdní lásky. Neměla již ani chvilku pro sebe. Sotva její tvář ztklivěla přemýšlením, které jí bylo spíš lahodné než trudné, již tu byla Štěpka a snažila se jí vší mocí nějak rozptýlit. Hlučela, vykládala, až se nemocné točila hlava závratí. Chudák Anna toužila jen po jediném, aby tento mlýn zarazil svá stavidla, aby Štěpčino ušlechtilé úsilí konečně poněkud ochablo.

Zcela upřímně posílala dceru domů k hospodářství, k muži, ale Štěpce ani nenapadlo poslechnout, domnívala se, že se jen nemocná zdráhá obírat ji o její drahocenný čas. Nedorozumění se kupilo na nedorozumění.

Stejně hroznou jako ustavičná a nežádoucí zábava byla Anně strava, jíž si ji Štěpka zamanula častovat. Doufala, pošetilá, že silnými polévkami a hutnými pokrmy nabude nemocná sil, že se její choroba ne-li právě radikálně zlepší, tedy aspoň zmírní. Výsledkem bylo nechutenství, zažívací potíže a pak ovšem také zoufalství přehorlivé kuchařky.

Štěpka si umínila zahnat od nemocné ticho. To, co by byl tak nesmírně potřeboval hejtman, jehož mozek se víc a více rozpouštěl v jedovatínách a blížil se totálnímu šílenství, byla by mohla velmi dobře postrádat Anna. Chuděra, dostávalo se jí toho všeho vrchovatou měrou, způsobem, o nějž nestála. Štěpka si například vzpomněla, že jí bude předčítat. Nikdy neměla valný rozhled po literatuře a vybírala pro nemocnou knihy dobrodružné nebo hloupě zamilované, které pak čtla překotně jednu za druhou. Stařena div že na tyto knihy neumřela, brněla jí z nich hlava, šly na ni mrákoty.

Mezi dvorem a domkem u školy vznikl neblahým Štěpčiným nedorozuměním převrácený poměr. Čeho se na jedné straně nedostávalo, na druhé přebývalo. Tady zabíjející osamění, tam unavující společnost. Hejtman volal, řval, vztekal se - marně. Byl vydán napospas své zruďné fantazii, nikdo ho však neposlouchal nebo ho dokonce ani nikdo neslyšel. Anna Kiliánová, svázaná něžnými pouty dceřiny pozornosti, zeslabená chorobou a změkčila lítostivostí, neodvážila se Štěpce říci pravdu, aby ji nezarmoutila. Tak se stará Anna poddávala násilí na ní páchanému ze samé lásky a dcera z téže lásky ničila klid jejích posledních chvil. Obě se domnívaly, že si navzájem vyhovují. Anna si umínila, že bude k Štěpce shovívavá, když tak náhle ztratila otce. Štěpka se utěšovala, že koná veliké a záslužné dobro osamělé stařeně.

Přitom si ovšem Štěpka ani neuvědomovala, jak velice se vzdaluje kladným cílům svého života, jak nesmírně přepíná svou citovou stránku, jak se vyčerpává neplodnými oběťmi, zatímco původní optimistická a činorodá podstata její bytosti zahálí, rozkládá se a hyne. Stávala se popudlivou, vrtošivou, dokonce náchylnou k bezdůvodným slzám.

Těch několik měsíců po otcově smrti bylo pro Štěpku období, kdy sama sobě nerozuměla. Jediným snad obdobím v životě, kdy dělala něco jiného, než k čemu tíhla svou pudovou a nesentimentální přirozeností.

5

Bylo ke konci května, ve školní zahradě kvetly bezy. Štěpka se vracela ze hřbitova. Šero nepozorovaně houstlo, obloha probělávala, vzduch chladl. Z otevřených kostelních dveří zněl mnohohlasý zpěv. Za kostelem se pomalu, vážně procházela dvojice milenců. Před Kiliánovým domkem netrpělivě přešlapovala ženská postava. Štěpka poznala dvorskou děvečku Karlu.

„Copak tady děláš?“ podivila se a současněji proniklo tušení něčeho nedobrého.

„Milostpaní, přišla jsem vám vyřídit, že pán si dal po obědě zapráhnout a ještě se nevrátil.“

První Štěpčinou myšlenkou bylo, že otcův svatební dar, kočár a koně, jsou ve velmi špatných rukou, ihned potom ji však počalo hrýzt svědomí. Tak dlouho Pavla zanedbávala! Odjel hned po obědě a teď se už začíná stmívat. Co jestli se mu cestou něco stalo? Nic však tolik nesvádí jako svalit vinu na druhého. Zlobně zablýskla očima.

„Proč jste ho nechali sednout do kočáru? A to mi přicházíš říci až teď?“

„Nemohli jsme vědět, že nebude do večera doma. A také jste nikdy nenařídila, že se pánovi nemají půjčovat koně.“

To bylo ovšem pravda, Štěpce však nenapadlo, že by byl schopen provést něco takového. Domnívala se, že s jízdami je už nadobro konec. Prásknout do bot! Je přece nepochybné, že utekl. Ale proč utekl a kam? Co si počne on, nemocný člověk, v noci sám mezi cizími lidmi? Vždyť s sebou nemá skoro žádné peníze!

Františka Pelcnerová se zvědavě dívala z prahu na celý ten výjev, na rozpačitou služku a na bezradnou Štěpku.

„Víš něco maminka?“ vyjela si na ni Štěpka ostře.

„Ne, nic neví, nikdo jí nic neřekl.“

„Tak jí také nic nepovídejte. A řekněte jí, že jsem šla dnes spat na Vejrychovsko.“ Obrátila se a již pádila ke dvoru. Děvečka za ní téměř poklusem.

Jan se procházel před domem, spokojeně si pokuřoval, jako by se ho bratrův podivný výlet nijak netýkal.

„Bože,“ dopálila se Štěpka, „Pavel je sám někde s koňmi, noc je na krku, kdo ví, co se mu přihodilo, já sem utíkám bez dechu, a vy tady jakoby nic. Nikdo se ani nepohne, aby v té věci něco udělal!“

„Vždyť jsme pro tebe vzkázali,“ pravil lhostejně Jan. „Ostatně, sám odjel, sám zas přijede. Jen o něj neměj žádnou starost.“

Takové řeči, to nebylo nic pro Štěpku. Nesnesla nečinnost. To by tak hrálo, složit ruce do klína a čekat! Především je nutno zjistit, kam jel. Říkal něco, když mu zapřahali? Snad něčím prozradil své úmysly? Na to jí nedovedl nikdo odpovědět. Do kočáru mu pomáhal Hans. Dověděla se od něho jen to, že byl hejtman nezvykle cílý a bujarý, když bral do rukou otěže.

„Dobře, dobře, a kterým směrem se dal?“

„Inu, jel k městu, ale kam potom, to ovšem nevíme.“

Štěpka udílela rozkazy jako generál. Prsa se jí ještě dmula nedávným spěchem. Hans a Karla poběží do města získat nějaké zprávy o Pavlovi, a to hned, žádné otálení. Franc zapřáhne hnědku do staré dvorské bryčky – dovolíš, Jene? Jan se poškrabal za uchem. Bylo to hrubé porušení jeho pravomoci, bryčka patřila k starému domu, ne Štěpce.

„Kobylna si ani neodpočinula. Zítra ji čeká perná práce. Proč taková komedie? Však on se vrátí. Bude tu dřív, než se naděješ.“

„A nevrátí-li se?“

Janovou tvář se kmitl vychytralý úsměv.

„Ty jsi to věděl, že odjíždí?“ Štěpka se mu podívala podezíravě do očí.

„Já?“ podivil se Jan. Z jeho obličej se nedalo vyčíst, zdali je opravdu v té věci tak nevinný, nebo zda se jí jen posmívá.

Chtěla ještě říci, že by se teď měl za bratrem vypravit, ale spolkla to. Nu, má, co si zasloužila. Špatně muže hlídala. Poprvé za dlouhou dobu pocítila zase soucit s tím ubožákem. Upřímný, bolestný soucit. Dobrá, udělá pro něho, co se jen udělat dá. Odběhla se domů přestrojit. Za chvíli byla zpátky, přes ruku měla přehozen šál,

ukusovala z namazaného krajíce. Jan sledoval její počínání s neutuchajícím zájmem.

„Kam se chystáš? Ty ho chceš sama jet hledat?“

Mlčky přikývla. Pokrčil rameny, odplivl si širokým obloukem a zmizel ve stavení. Štěpka si oddychla. Aspoň jí tu nebude překážet.

Hans se vrátil první, měl víc štěstí než Karla, našel stopu. Hejtman jel Dolení ulicí k Hrabačovu. Je to docela jisté, lidé ho viděli. Štěpka mu nedopřála mnoho času k výkladům. Předpotopní archa již stála připravena, němý Franc si starostlivě a výstražně pobroukával. Hans musil nahoru, na své místo na kozlíku. Štěpka pokynula, kočí zamlaskal, kobyla se dala do klusu.

Zastavili se až dole v Hrabačově před kovárnou. Několik kroků před nimi se silnice dělila, bylo nutno se znovu ptát. Hejtman se mohl dát zrovna tak dobře k Víchové a dále přes Sytovou a Přívlaky na Raketnici, jako podle hrabačovské myslivny a nového bělidla ke Štěpanicům. Na lavičce mezi rezavými obručemi a okovanými koly seděla kovářova matka. Sedala tu tak celé dny, někdy chovala vnuky, někdy se modlila růženec, oči ze silnice nespustila, nic jí neušlo. Štěpka slezla z bryčky. Pová-li jí někdo o Pavlovi, pak to bude jen tahle stařena, konzervovaná svou neúmornou zvědavostí.

„Tam jel, tam,“ ukazovala babka k horám hubenou paží, podobnou uschlé větvi. Hejtmana sice neznala, dovedla však popsat muže, který brzy po obědě kolem kovárny uháněl na lehkém kočáře, taženém dvěma koňmi. „Zelený klobouček měl, byl to podivný pán, práskal bičem, koně se mu plašili, a on se tomu jen smál.“ Kovářově matce se asi hejtman tuze nelíbil.

Víc nebylo Štěpce třeba vysvětlovat. Dosedla, péra bryčky pod ní zaskřípěla a už se zas jelo. Vlastně by se byla měla již také rozžehnout světla, ale škoda času. Čím dál se dostanou před úplnou tmou, tím lépe. Jakmile jednou lidé ulehnu k spánku, bude vyptávání velmi obtížné.

Bryčka rachotila hvězdnatou, sladkou jarní nocí. Naštěstí nebylo žádného nebezpečí, že by se hejtman mohl do městečka vrátit

oklikou. Obě silnice vedoucí k horám byly slepé. Ať někdo jel Štěpanickým údolím k Mrklovu a vzhůru na Benecko, nebo podle Jizerky ke Křižlicům a do Skelných Hutí, musil se chtěj nechťej týmiž cestami vrátit. Jen odvahu a vytrvalost, uprchlík musí být dostižen, kočár s dvěma koňmi není ztracená jehla. Silnice končící v horách zajišťuje pronásledovateli úspěch zrovna tak jako kočce osamělý strom, na který se uteklo zoufalé, letu neschopné ptačí holátko.

Přešli kolem posledních hrabačovských stavení. Jen tu a tam seděli ještě lidé na prazích a rozprávěli. Psi divoce štěkali, v kteréši chalupě zaplakalo dítě, v jiné hrčel při svíče tkalcovský stav. Zastavili u železného můstku přes Jizerku. Tam se do říčky vléval potok Gedron a tam se také silnička dělila naposledy. Za mostem byly první domky Dolních Štěpanic. Nahoře na kopci svítilo několik chalup Štěpanické Lhoty. Štěpka rozdělila úlohy. Sama zaběhne do vsi, Hans se vydá k pile, vzdálené dobrých dvacet minut. Je to dlouhé zdržení, ale není jiného východiska. Hnědku přivázali pro jistotu k telegrafnímu sloupu.

A opět měl Hans štěstí. Zatímco Štěpka marně bouřila již asi na desáté dveře nedůvěřivých vesničanů, příklusal kočí od pily s dobrou zprávou. Dělníci z pily, kteří ještě pokuřovali na kládách, tvrdili, že v odpoledních hodinách jel kolem pily na kočáře hubený chlapík, hulákal a práskal bičem. Nevšimli si, měl-li na hlavě zelený klobouk, bylo však jisté, že byl namol opilý.

Nyní již stačilo jen klidně jet a jet, někde na této horské silniče musí být nalezen Pavlův kočár. A jakmile bude objeven kočár, jeho pán nebude daleko. Nyní musil už také Hans rozžehnout obě lucerny. Cesta vedla hlubokým údolím, tam nebude vidět ani na krok. Údolí nevypadalo v noci obzvlášť přívětivě. Po lidském obydlí nikde ani památky, po pravé ruce rozsochatá stráň s vyčnělými skalami, po levé říčka. Silnice byla úzká a špatně udržovaná, povoz poskakoval po šterku a kymácel se. Milníky, dávno neobílené, bylo vidět jen matně v záři kočárových svítilen. Podobaly se vykotlaným zubům.

Hans se pokoušel svou velitelku bavit. Zdálo se mu asi, že v této nepřátelské tmě, plné záhadných a strašlivých ozvěn, je to jeho kočovskou povinností. Štěpka si však uvědomovala jen jednotvárný zvuk jeho hlasu, naprosto nevnímala, co jí vyprávěl. Když Hans shledal, že ho neposlouchá, ztratil chuť k rozhovoru a umkl. Kýval se na kozlíku ze strany na stranu, jako by klímal. Tím víc se Štěpka cítila osiřelá. Stejnoměrný rachot kol a dusot kopyt ji utupoval, málem již ani nechápala souvislost mezi hejtmanovým bláznivým útekem a svou cestou do neznáma. Najednou jí připadalo beznadějně celé její úsilí, nebylo možno uvěřit, že by tyto černé, výhružné stráně a ta lhostejná obloha byly ochotny vydat jí ztraceného manžela. Snad měl chytrák Jan přece jen pravdu, když ji ujišťoval, že hledání je zbytečné a že se Pavel vrátí sám, až se výletu nabaží. Les mírně šuměl, říčka dole pod strží hučela. Co chvíli poroučela Štěpka Hansovi, aby zastavil, domnívající se, že slyší hrčení blížícího se kočáru. Byl to však jen tesklivý nářek vody, klam rozbouřených smyslů a únava noci bez spánku.

Jako bílý had se vinula silnička mezi stráněmi. Jeli tak již nejméně hodinu, ale ani Štěpka ani kočí neměli s sebou hodinky. Jak byla noc kouzelná! Štěpka si povšimla, že se v křoví podle cesty míhají světlušky. Maně vzpomněla milenců, kteří se mlčky procházeli kolem kostela. Teplá a bolná vlna jí stoupla do hrdla. Již tři měsíce neměla na mysli nic jiného než hřbitov, hrobku s ponurým obdélníkem, pod nímž se rozpadalo otcovo srdce. Svě dny, své nekonečné a prázdné hodiny trávila u nemocné matky. A nyní to jímavé jaro! Bylo jí, jako by se probouzela ze zlého sna. Hruď se jí prudce dmula. Vždyť vlastně dosud ani nežila! Oči se jí naplnily slzami. Nechala je téci.

Konečně se údolí rozšířilo a před nimi se objevily první křižlické chalupy. Jen několik roztroušených stavení, v žádném se však již nesvítilo, vesničané dávno pokojně spali. Obec zmizela za zatáčkou a zase byla pozdním cestovatelům průvodkyní jen Jizerka, tentokrát po pravé straně. Nové hřebeny kopců. Nové kontury lesů. Štěpka se již zas uklidnila, ospalost ji přešla, zachtělo se jí přijít na kloub

záhadě. Proč se vlastně Pavel tak zčistajasna vzbouřil proti svému osamění a ujel? A proč se dal zrovna k horám, místo do Paky, do Jičina nebo do Semil, kde by se byl daleko lépe pobavil než ve vesnických hospodách? Byla-li totiž jeho cílem zábava a hospoda. A ne-li, co bylo jeho cílem?

Jeli již dlouho po Vítkovicích, Štěpka o tom ani nevěděla, tak byla zadumána. Až jí přišlo ohlédnout se, a spatřila vzadu nad sebou báh kostelíka a několik střech, lesknoucích se odrazem hvězd. Střed obce jako by stoupal do stráně, podoben stádu ovcí, vedených beranem. Domky však pořád ještě lemovaly obě strany silnice, ves se táhla donekonečna. Štěpka by byla bývala už zas ráda sama se svými myšlenkami, společnost říčky a lesnatých strání jí byla milejší. Kdeže to prve přestala? Ach ano, už ví, co bylo asi Pavlovým cílem. Patrně nic, podlehl jen okamžitému nápadu, šílenému nápadu, a jel, kam ho oči nesly. Cožpak nebyl hejtman Malina v poslední době vlastně šílený? Šílený - brrr! Štěpka se zachumlala těsněji do svého šálu, lehce ji zamrazilo. Kéž by už byl konec té nesmyslné jízdy. Zanedlouho budou ve Skelných Hutích a po uprchlíku dosud ani památky.

Nedomyslila. Kdesi daleko vpředu se ozval rachot kočáru. Tentokrát to nebylo mámení smyslů, říčka klidně tekla dole pod strání, nebylo ji ani slyšet! Hejtman! Hans strhl kobyle uzdu, a už stála bryčka stranou silnice, kolo zadržlo o milník. Štěpka i kočí vyskočili a bez dechu se dívali do tmy. Povož se blížil zběsilou rychlostí. Nade vši pochybnost je to ztracený Pavel, nyní se však naskytá otázka, jak ho zastavit. Nemohl být vzdálen již ani sto kroků! V záři luceren se objevily obrysy uhánějících koní. Hans se odvážně postavil s rozpráženými rukama doprostřed silnice.

Zastavili se tak prudce, že jeden z nich upadl. Hans mu však již pomáhal na nohy a chlácholil ho. Koně stríhali ušima, rozčileně pofrkávali. Byli to známí koně. Štěpčini koně. Vypoulené oči polekaně mžouraly po světle luceren. Byli zpocení, jen se z nich kouřilo. Kočár byl sice neporušený, ale - prázdný.

6

Jak to tedy bylo? Koně se z neznámých příčin splašili, hejtman vypadl, leží někde v příkopě potlučen nebo zabit. Srdce jim divoce bušila, když obraceli kočár. S těmi vyděšenými zvířaty to nebyla lehká práce. Nyní šla Štěpka pěšky, v rukou držela oštěže, rozhlížela se na všechny strany. Několik kroků za ní jel Hans na kozlíku hejtmanova kočáru. Štěpce již nebylo do snů ani do pláče. Tváře jí hořely, ostražitě naslouchala. Za každým milníkem mohlo číhat strašlivé překvapení. Cesta však byla pustá, jako ohon obrovské vlasatice se nad ní klenul třpytivý pruh Mléčné dráhy, nikde ani hlesu ani stonu.

Za půl hodiny této vzrušující pouti se dostali do Skelných Hutí, k hospodě pro turisty a formany, kde končila silnice. Tam se proti všemu očekávání dověděli spolehlivé zprávy o uprchlíku. Bylo to vlastně už poslední místo, kde jim o něm mohli něco říci. Hans zůstal u koní a Štěpka šla vzbudit domácí lidi. Dlouho bouřila na okno, než vyšlo na práh rozespálé děvče, oděné jen košilí a spodničkou.

„Ano, ano, přijel sem takový člověk, chromý muž, seděl tu, jedl a pil, hlavně ale pil, povykoval a zpíval.“

„Pobyl tu dlouho?“

„Asi hodinu. Vyptával se, jak se dostane nahoru. Víte, co nejvš, až někam na vrchol Kokrháče. Nevěřili jsme mu, že tam chce opravdu jít s těma svýma ubohýma nohama. Když jsme poznali, že to myslí vážně, zráželi jsme ho, ale on si nedal říci. Ani nezaplátil útratu. Že prý nám tu nechá zástavou kočár a koně, zaplatí, až se vrátí. Dívala jsem se za ním, když odcházel, bylo to hrozné. Namáhavě se opíral o hůl, sotva se ploužil. Do stráně se drápal skoro po čtyřech. Volala jsem na něj, aby šel raději pohodlnou spodní cestou, ale on byl tuze nedočkavý, chtěl být nahoře co nejdřív. Co nejdřív tam v těch skalách a roklích.“

„Jak je tomu dávno, co odešel?“

„Dávno. Šel odtud asi ve čtyři, teď už bude skoro jedenáct. To víte, zajímalo nás, kam se až dostal. Ptala jsem se lidí, kteří svázeli dříví. Viděli ho odpočívat pod hřebenem u lovecké budky. Na Ptačí vrch je to odtamtud ještě asi půl hodiny, na Kokrháč dvě. Jemu to jistě trvalo přinejmenším čtyři. A když se pováží, že nahore ještě místy leží snůh, patrně ještě déle.“

„A koně?“

„Zajeli tady dole na louku, celé odpoledne se chovali docela pokojně. Když už byla noc a on se nevracel, šli jsme spat. Nemohli jsme na něho přece čekat. Také jsme neměli zvláštních příčin starat se. Před chvílí je něco vyplašilo, snad se polekali svých vlastních stínů. Než jsme vyběhli před dům, byli na silnici a utíkali jako o závod.“

Štěpka svírala v ruce peněženku. Bylo třeba zaplatit mužovy dluhy. Snad jeho poslední dluhy. Kotelné jámy, skály, které ční kolmo nad propastí - teď už Štěpka věděla, jaký měl hejtman cíl. Někam hodně vysoko a srazit vaz. Co jiného? Přece ho nezajímala horská příroda. Měl již toho bídného živoření dost a rozhodl se, že mu udělá konec. Furiantský, efektní konec, ten se mu právě hodil. Když se Štěpka vracela od hospody k Hansovi, třásla se jí trochu kolena.

„Ty oba vozy obrátíš,“ nařizovala kočímu, „a počkáš tu na mne, až se vrátím. Dej pozor na koně a neusni, já tu tak hned zpátky nebudu.“ Vytáhla z bryčky jednu z rozsvícených luceren. Byla těžká, ale Štěpka nemohla jít přece hlubokým lesem v noci bez světla. Hans na ni civěl pln úžasu, ale namítnout něco se neodvážil.

Kráčela rychle, a tak byla u opuštěné lovecké budky dřív, než se nadála. Volala: „Pavlée! Pavlée!“ Proč volala, sama nevěděla. Tady přece nezůstal, v lese se neskrývá, nepřišel sem, aby si tu s ní hrál na schovávanou. Proč lezla nahoru, také vlastně nevěděla, beztoho leží někde dole v rokli s rozbitou hlavou. Její jediná naděje vězela v tom, že snad neměl dosti síly, aby se vydrápal až na vrchol skalnatého hřebene. Šla, rozhlížela se, opět volala. Ani ozvěna jí neodpověděla.

Občas vyplašila ptáka, který pak zděšeně létal mezi větvemi. Před svitem její lucerny prchali plazi a žáby.

Čím výš stoupala, tím víc les řidl a stromy zakrňovaly. Z Ptačího vrchu sešla průsekem na turistickou cestu. Překročila ji a dala se vzhůru po úbočí Kokrháče podle telefonních drátů, vedených nízko při zemi. Tam mohla již lucernu klidně zhasit, srpek zapadajícího měsíce obléval holou pláň svým zeleným jasem. Štěpka se rychlým pochodem zadýchala, srdce jí prudce bilo, pot se z ní jen lil. Přesto nedovedla zůstat lhostejná ke vší té nádheře kolem sebe. Ojedinéle stromy, pokřivené vichřicemi, vrhaly na trávu magické stíny, kamkoli pohlédla, ležely ve skupinách balvany jako zkamenělá stáda, obloha se zdála neuvěřitelně blízka a voněla vesmírem. Zbytečná lucerna Štěpku tížila. Položila ji na ploché skalisko, podobné obrovskému stolu, a hned se jí šlo lehčeji. Až se tudy bude vracet, zase si ji vezme.

Dole v údolí, jako odraz hvězd v rybníce bez břehů, bylo vidět světla vzdálených osad. Vysoko nad ní, pokryt černou rakovinou kleče, rozryt morénami, tyčil se vrchol hory. Vystoupí až k triangulačnímu bodu, který odtud vypadal jako popravčí kolo, a podívá se dolů, do závratné hloubky veliké Kotelné jámy. Pavla tam ovšem nespatří, ale aspoň splní úkol, kterého se podjala, puze na pozdní lítostí. A opět ji zachvátila marnost celé té únavné pouti. Studený větřík, který vždycky vane na vrcholech kopců, jí lepil propocenou košili na tělo, mrazil ji až v kostech.

Za každým druhým krokem se zastavovala a volala Pavla. Znovu a znovu. Snad volala jen z hloubi své osiřelosti. Z hlubin své úzkosti. Kameny byly němé, obloha byla němá, její hlas zněl jako skřehotání nočního ptáka. Příkrá pěšina se tratila v kamenité suti. To mléčně bílé, k čemu se přiblížila, byl dlouhý pás rozbředlého sněhu, nohy se jí do něho bořily a klouzaly. Ovšem, sníh! Stoupání bylo velmi obtížné. Toužebně hleděla k vrcholu, který se zdál pořád stejně vzdálen. Kéž by tam už byla! Postojí, chvíli si odpočine a vrátí se dolů – sama.

„Pavlééé!“ A tu se náhle zarazila. Neklame ji snad zrak? Na kraji sněhového pole, na skalnatém ostrohu nad srázem seděla schoulená postava. Srdce se jí rozbušilo možno-li ještě prudčeji. Učinila ještě dva váhavé kroky. Ano, je to on, sotva pět metrů od ní. Hůl mezi koleny a ještě cosi, nějakou pokřivenou větev – dvě berle – slyšel ji, ohlíží se, ale mlčí, jen se na ni tesklivě dívá žhnoucím, uhrančivým zrakem.

„Ach Pavle,“ brebtala, „to jsem se tě lekla, už jsem nedoufala, že tě tu najdu! Jak jsi bledý! Nebo to snad dělá ta měsíční zář? Proboha, pověz mi, proč jsi nám ujel? Co tu vlastně děláš? Pavle, co jen ti to napadlo?“

Nehýbal se, neodpovídal, pořád se na ni tak těžkomyslně díval. Bylo to příšerné.

„Aspoň se ozvi! Aspoň něco řekni!“ zaprosila Štěpka.

„Ha - ha!“ Konečně známka života. Podobalo se to však spíš psímu zaštěkání než lidskému hlasu. „Ne-ne-nemohu.“ Zuby mu drkotaly. „Zi-ma!“

Štěpka pochopila, že je nadobro zkřehlý a ochromený chladem i hrůzou. Seděl tu patrně již velmi dlouho. Co tu asi prožil ten ztracenec, osamělý a zapadlý v nekonečném tichu noci? „Prostydli, onemocní a stejně mi umře,“ kmitlo jí hlavou. Sehnula se a vzala do svých rukou jeho zimničně se chvějící ruce, dýchala na ně, mnula je, kladla si je na rozbouřená prsa. Šeptala mu úryvkovitě a chvatně, aby se jen vzmužil a pokusil se vstát, půjdou spolu dolů, pojedou zpátky na Vejrychovsko, ano, dole čekají jeho koně, dobří koně, nikdy ho už nenechá tak samotného, postará se, aby se mu doma líbilo, aby odtamtud neutíkal do takových ošklivých, smutných míst. Jak se tak k němu tiskla a horlivě mu domlouvala, podobali se spolu dvojici milenců. Vypadali jako milenci, jimiž nikdy v životě nebyli. Marně se však do něho pokoušela vlévat teplo svých žil, marně před ním kreslila útěšné a lákavé obrazy. Byl zaměstnán jen svým vlastním žalostným stavem.

„Ne-nemohu na nohy – je – je mi zima.“

Tu nabyla jistoty, že se sám nezvedne. Uchopila ho v podpaží a odtáhla ho od kraje srázu. Pak ho oběma rukama objala kol pasu a postavila ho na nohy jako hadrového panáka. Běda však, postavit ho bylo málo, sotva ho pustila, už se zas kácel. Prostě se na svých nemocných, prokřehlých nohou neudržel. Co teď? Nezbylo než ho nést. Aspoň nějakou chvíli, než přijde trochu k sobě. Dřepala vedle něho do sněhu a něžně mu domlouvala, hladila ho po tváři jako malé dítě.

„Nohy ti neslouží, já vím, ale v rukou máš přece sílu, Pavle, v rukou máš jistě mnoho síly, chyt' se mne okolo krku a drž se, dobře se drž!“

Poslechl ji. Vzepřela se, vstala. Zakolísala pod jeho tíhou, ale nepovolila. Visel jí na zádech jako obrovská pijavka, pažemi jí svíral hrdlo. Byl však neklidný, ustavičně se vrtěl. Co to tropí? Ach, ohlíží se po své holi! Pravda, hůl! Ještě jednou se sehnula, sebrala ji, aspoň se bude mít oč opírat. Začala opatrně sestupovat.

Jaká to byla cesta! Po všem tom rozčilování, po dlouhé noční jízdě a po obtížném výstupu do hor ještě tohle! Štěpka se sotva vlekla se svým břemenem. Byl přece jen větší než ona, špičkami bot drhl po sněhu. Jako by táhla z lesa ukradený strom! Takhle to dál nepůjde, vždyť by si níže, na kamení, otloukl nohy do krve! Zastavila se, nalehla na hůl a trochu si ho nadhodila, docela tak jako cikánka nemluvně, pak mu hůl podsunula pod zadek. Držela ji na obou koncích, takže na ní seděl jako na bidélku. Nyní to šlo o něco lépe, aspoň ji nebrzdil. Ještě že byla tak silná. Ano, byla silná, to on si ji vycvičil. Co se spolu nazápasili! Tenkrát ještě netušil, že ho jednou ponese na zádech jako pytel mouky.

Štěpce již nebylo zima. Těžké krůpěje potu se jí perlily na čele, stékaly po tvářích a kanuly na zem. Po půlhodině tohoto strašlivého sestupu si musila na chvíli odpočinout.

„Teď dej pozor, Pavle, položím tě na zem, pusť se včas, aby ses neudeřil!“

Pustil se však hned a svalil se jako kláda. Krátce se zachechtal, nic se mu tedy nestalo. Konečně smích! Usedla vedle něho do vlhké

trávy a se zájmem se nad ním naklonila. Zřejmě mu bylo značně líp. Na Štěpčíných horkých zádech se mu rozproudila krev. Už ho také přešla hrůza z osamění a z naprosté bezmocnosti. A také to sem už tak studeně neválo ze zasněžených roklí.

„To byla veselá jízda,“ šklebil se, „tuze veselá! Ty ses ale zpotila! Legrace! Haha!“

„Žvaní,“ uvědomovala si. „Nemá všech pět pohromadě. Zbláznil se, to je to celé.“

„A já chtěl jít ke všem čertům!“ Zvázněl, provinile se na ni zadíval. „Tak, ke všem čertům.“

„Proč?“ zeptala se rozechvěle.

„Tam nahoře – říká se – čerti se tam žení, či ne?“ Vrásky v obličeji se mu zas rozběhly k zlomyslnému smíchu.

„Vejrých,“ vzpomněla si s děsem. „Opravdový Vejrých!“

Rozhovořil se s překypující veselostí. „Myslíl jsem – rozchodím hnáty. Všivé hnáty! Já, starý horal. Tolik let v Alpách. Bylo to zlé. Také po břiše, slyšíš? Po břiše. Čerti mě nechťeli. Přál jsem si, ale nešlo to, víš?“

Tu seznala, jak byla blízka pravdy. Přece jen myslíl podvědomě na rychlou smrt. Pak dostal strach. Zatřásla se odporem, když si představila, jak tam nahoře stál a jak nedokázal.

Taková slimáčí slabost! Obličej se jí stáhl do bolestné grimasy. Nevěděla, má-li se radovat, že ho zachránila, nebo si nad ním zoufat. Domníval se, že se na něj usmívá. Vděčně se na ni zašklebil. Dokonce ji přátelsky rýpl do zad. Jeho nízká, zbabělá duše se radovala, že smí opět žít.

Vzala ho znovu na záda a táhla se s ním dál. Za chvíli byla v kříži jako přeražená, ruce, které držely hůl, jí ochabovaly. Pokusila se tedy o jiný způsob dopravy. Opřela si ho o nejbližší vzrostlý strom, přiměla ho, aby sepal ruce na jejím týle a nesla ho v náruči. Domnívala se, že se jí tak půjde lépe, ale zklamala se. Bylo to ještě mnohem obtížnější. Hejtman musil znovu na záda. Potom přišli k balvanu, na kterém ležela lucerna. Nové zastavení. Nechat ji tu? Ne, přece jen by jí bylo škoda. Vzala s sebou tedy ještě lucernu.

Naštěstí byla opatřena drátěnými držáky. V hejtmanově kapse našla zápalky, rozžehla ji a pověsila na hůl. Bylo to vlastně důmyslné, takhle si svítit na cestu. Lesní tmou by se jí to jinak špatně klopýtalo.

„Hyje, Štěpka, hyje,“ čím dál víc se rozjařoval hejtman. „Jaký ty jsi výtečný kůň! Mít bič, to by teprve bylo veselé. Kokrháč – kikirikí! Haha! Nahoře sám, hvězdy sbírat oběma rukama! Do klína pro tebe, má paní!“ A dal se do zpěvu na tento motiv. Zpíval německy, chraplavým hlasem. Pak najednou ztichl, jako když utne. Položil jí hlavu na rameno. Usnul snad? Tu pocítila, že jí po krku stéká něco teplého. Ohlédla se. Proboha! Z pootevřených úst mu vytékala slina. Idiot! Nic než idiot! Musila se přemáhat, aby se nedala do pláče.

„Každý jiný na mém místě by ho shodil a nechal ležet,“ konstatovala pyšně Štěpka. „Tohle je nad lidské síly!“

Konečně po dlouhých útrapách, po nesčetných zastaveních, smrtelně znavena, když se jí už zdálo, že vydechne naposledy, spatřila pod sebou světlý pás silnice. Chtěla si právě odpočinout, ale teď jako by jí byla narostla křídla. Silnice! Ještě chvíli, a bude to odbyto. Tam dole je hospoda, Hans, koně! Vlekla statečně dál své hrozné závaží.

Když ho složila do bryčky bez ohledu na to, zda se udeří, v jediné vášnivé snaze po osvobození, musila se na okamžik opřít o vůz, aby nepadla do mdlob. Malátnou rukou si setřela s čela pot. Hejtman ležel na dně bryčky jako mrtvý, široce otevřenýma očima se díval na hvězdy. Nepohnul ani údem. To tak žertoval.

Kočí na tu scénu hleděl vyjeveně z kozlíku hejtmanova kočáru.

„Jeďte, Hans, s prázdným napřed,“ pravila tvrdě Štěpka. „Žádné zdržování, za chvíli bude svítat. Jeho si odvezu sama.“

7

Pavel Malina se neroznmohl po svém bláznivém výletě, nebylo mu dopřáno tak lidsky umřít. Byl Štěpce zachován k starosti i k hrůze. K hrůze i k starosti, neboť Štěpčin den musil být nyní docela jinak rozdělen. Jak? Matka potřebovala její péči a společnost,

ale stejně potřeboval její péči a společnost hejtman. Nezbylo než být neustále na nohou. Neustále mezi městečkem a Vejrychovskem. Neustále u těch dvou pacientů.

Štěpka se zmnohonásobila. Nyní měla teprve ukázat, co v ní je. Měla ukázat, co všechno dokáže.

Červen, červenec – jeden druhému nezadal, po deštích nebylo ani památky. Slunce nemilosrdně pálilo. Hospodáři naříkali na suchý rok. Žně se hlásily předčasně. Jan huboval, že je obilí řídké, že budou malé výdělky. Štěpka neumdlévala. Kde se v ní braly ty zázračné zdroje síly a vytrvalosti? Člověk zapřažený do nezvládnutelného díla hledá aspoň, komu by si postěžoval. U koho by si odpočinul. Štěpka od Pavlova útěku Janovi nedůvěřovala. Nemohla si postesknout ani matce, jejíž život zvolna dohasínal, ani tchánovi, který byl již jako pára nad hrcem.

Hejtman byl choromyslný, o tom nemohlo být už žádných pochybností. Nemluvil, jenom blábolil. Nesloužil mu jazyk. Vyjádřit se mu dalo notnou práci. Stal se tím popudlivější. Naštěstí se nemohl pohybovat, jinak by byl nebezpečný. Trpěl však mání všeho rozbíjet. Musili z jeho blízkosti odstranit všechno, co bylo ze skla nebo z porcelánu. Nezbylo než mu jídlo předkládat v plechových miskách a hrcích. Hrozně se na to zlobil. Tloukl jídelním náčiním, klel, nadával, že se mu je nepodařilo roztřískat. Pustošit, ničit, to byla nyní jeho jediná radost.

K oknu mu postavili postel a stůl, aby je nemohl rozbít. Vzali mu hůl. Jeho šílenství bylo zlomyslné a vynalézavé. V jasnějších chvílích si uvědomoval, že je všem na obtíž. Nesmírně ho to blažilo. Chechtával se po celé hodiny strašlivým, hýkavým smíchem. Ačkoli ho při jídle bedlivě střežili, přece se mu několikrát podařilo hodit svou misku nebo lžici do okna. Ostré předměty mu nebyly svěřovány, a přece našel způsob, jak rozpárat svou svrchnici. Když se mu nějaká neplecha podařila, zmítal se blahem, říčel štěstím.

Ustavičně musil být hlídán. Vždycky mu byl někdo nablízku, aby aspoň naslouchal u dveří nebo nahlížel klíčovou dírkou. Z bývalého úspěšného důstojníka se stal podšitý uličník. Choval se jako zlé,

rozmazlené dítě. Umínil si, že nebude chodit na záchod. Štěpka dřela jako pes, celé dny lezla po podlaze, drhla, smýčela. V hejtmanově pokoji byl vzduch k zalknutí. Samozřejmě se všechna ta špinavá práce nemohla žádat od služek. Nebyly by vydržely ani týden v tom proklatém místě. Beztoho na Vejrychovsku žádná dlouho nepobyla. Mnoho práce, samé peskování, ale hlavně strach. Nikdy se nemohlo vědět, čeho je ten strašlivý mrzák schopen.

Hejtmana bylo nutno strojit, mýt, česat. Štěpka se poctivě starala o to zvrhlé nemluvně. Musila být velmi opatrná, aby jí neublížil. Dovedl si své ostré nehty uhájit před stříháním a oháněl se jimi jako šelma drápy. Hotový ďábel! Pil víno z plecháče, jako někdo pije vodu. Otupělý alkoholem byl ještě nesnesitelnější. Jan ho nechtěl ani vidět. „To hnusné zvíře,“ říkával a odplivoval si. Zbavil se tak aspoň povinnosti být také někdy nahoře užitečný. Starého Malinu ovšem nevodili na návštěvu do tohoto páchnoucího doupěte. Byl již tak starý, tak sešlý! Na jaře mu bylo osmdesát let.

Štěpka se nezajímala o to, co se děje v městečku, nezajímala se ani o život kolem sebe. Pohubla. Libovala si, že je štíhlejší a sviznější, že se jí lépe shýbá. V jejích černých, havraních vlasech se objevily stříbrné nitky. Starost? Pravda, byla zdánlivě pořád stejně bodrá, veselá, výbojná a nezlomená, pořád stejně energická, neklesala na duchu, ale uvnitř se počínalo čehosi nedostávat. Ještě nějaký čas tohoto utrpení, ještě trochu málo, a ochabne i její nezdolná životní síla.

Konec července se ohlásil četnými bouřemi. Blesk bil častěji než jiná léta. Hořivalo na několika místech obzoru najednou. Jekot hasičských trubek, odlesk požárů – Štěpka však nevycházela z lhostejnosti ke všemu, co se netýkalo jejích dvou pacientů. Bylo by jí snad jedno, i kdyby byla vzplanula její vlastní stodola, do níž bylo horečně sváženo obilí vždy mezi dvěma bouřemi. Jan se vracíval z pole unaven a zkrúšen starostmi. Často byl nespravedlivý, byl to Jan, drsný a sobecký Jan. Měl výhodu, že na něm byla Štěpka závislá, směl si něco dovolit, mohl si dupnout. Nikdy neměl mnoho pochopení pro trápení druhého, soucitem se příliš nezatežoval.

„Musíš si také trochu hledět hospodářství. Je toho na mne mnoho! Praštím s tím, to udělám!“

„Je toho na tebe mnoho?“ Štěpčina ústa ozdobil úsměv bezmála krásný. „Chudáku Jene, je toho na tebe mnoho?“ Nechtěla se mu tím posmívat. Byla by mu mohla říci něco o vlastní námaze, něco o vlastním tělesném i duševním vyčerpání, ale neřekla. Otec Kilián býval také kavalír, dovedl zatnout zuby a snést křivdu bez hlesu, byl příliš hrdý na to, aby se hájil. Štěpka se mu podobala v těchto měsících utrpení.

Posledního srpna Anna tiše skonala v Štěpčině náruči. Štěpka shledala s úžasem, že je teď na světě nadobro sama. Pochopila celou propast své siroby, která ji postihla v nejtěžší době jejího života. Velmi se však změnila od otcovy smrti. Nelamentovala, nelíbala chladnoucí skráně jako tenkrát. Neštěstí jí už nebylo tak cizí, nabyla zkušenosti, že jsou pitvornější rány osudu, než je žal a ztráta, naučila se brát všechno tak, jak to přichází. Ano, Štěpka se velmi změnila! Stala se praktickou a rozšafnou i v bolesti. Sama ustrojila mrtvou do rakve, ten ubohý uzlíček kostí, na kterém snad nebyl již ani gram masa, a pak sama kráčela za rakví - opět zbytečnou oklikou po náměstí. Tentokrát bez manžela.

Druhý kamenný obdélník v Kiliánově hrobce byl vyzdvižen a zalit, na druhé polovině dlažby byly rozžaty svíce. Manželé spali svorně vedle sebe. Hejtman ještě tentokrát vyhrál svůj závod.

Štěpce se skoro ulevilo. Ubylo jí mnoho běhání, polovina práce a starostí. Nebylo již zapotřebí chodit z jednoho místa na druhé, věnovat se dvěma nehybným ubožákům zároveň. Přece jen měla nyní trochu víc času. Bohužel, musila téměř všechnen ten získaný čas věnovat Pavlovi. Pavlovi, své domácí příšeře.

Hejtman přijal zprávu o úmrtí své tchyně se záhadným úsklebkem. Po jistou dobu Štěpka vůbec nevěděla, zdali jí porozuměl. Později seznala, že jí rozuměl náramně dobře. Snad se vjemy a obrazy spřádaly v jeho hnilobném mozku v myšlenky a úvahy až za jistou dobu. Uvědomování bylo u něho asi velmi zdlouhavým procesem.

„Mrtvý - mrtvá,“ počal jednoho dne slabikovat těžkým jazykem. „I ty mrtvá, Štěpko - dřív než já - já zůstanu! Ta stará rachota zavřela oči - hle - já nesmrtelný. Já ještě koukám - takhle!“ Vykulil oči a otevřel ústa. „Já živý - takhle!“

Štěpka snášela pokorně všechna příkoří, která jí působil, od rána do noci se plahočila po podlaze a poklízela jeho nečistoty, trpěla mlčky rozbíjení nádobí a ničení bytu, ať je prováděl plecháči, úlomky stěpů, lžící nebo poleny, avšak urážku, cynickou urážku své drahé, mrtvé maminky snést nedovedla. Rozpřáhla se a udeřila. Hejtman ztichl. Hleděl na ni vyděšeně kalnýma očima. Přišlo jí ho líto. Když však začal podruhé se svými děsnými vtipy, postačilo mu jen pohrozit. Štěpka si to zapamatovala. Pochopila, že její moc nad ním má být nadále podepřena fyzickou převahou.

Byla také jen člověk, ubohá Štěpka, byla jen prostý, uštvaný člověk, první zvednutí ruky k ráně ji svedlo. Byla již víc než syta toho věčného posluhování. Měla už také právo na trochu klidu. Začala hejtmana odvykat jeho nepěkným zvykům - bitím. Kdysi - jednou - dal se do pláče. Sedla si na zem u jeho nohou a plakala s ním. Plakala pro tak mnohé.

Později, když na toto období vzpomínala, nebyla si jista, zdali se jí to všechno přihodilo doopravdy, nebo zda se jí to jen zdálo. Její sny byly zrovna tak vzrušující jako každodenní shon. Celé dny trávil u šíleného muže - připadala si už také napolo bláznivá. Naštěstí to všechno trvalo jen krátký čas. Události měly neobyčejně rychlý spád. Bylo je obtížné zaznamenávat ve zmučené hlavě.

8

Stalo se to brzy po pohřbu Anny Kiliánové, když Jan přišel poprvé s tím návrhem:

„Tak co, Štěpko, nebylo by teď nejlépe, abychom ho dali do blázince?“ Rozkročil se jako pravý sedlák a hrál si s řetízem u vesty, druhou rukou se hrabal v kapse - byl si velmi jist sebou samým, byl velmi pyšný na tento nápad, který měl být výrazem

velkodušnosti k švagrové. Dobrák byl ochoten obětovat vlastního bratra jejímu blahu.

„Ale kdepak, Jene, copak ti to napadá, vždyť on je celkem pokojný, nezuří, to jen nebezpeční blázni se dávají do ústavu!“

„Nezuří, já vím,“ ušklíbl se Jan a odešel rozdurděn. Od té doby se však vracel ustavičně k tomuto rozhovoru.

„Je nečistý, ohavný, dům je plný smradu, je zlý až až! Jednou něco provede. Vidím mu na očích, že se k něčemu chystá. Blíží se podzim, nastane zima,“ pokračoval po krátké pomlčce, „kdo tu s ním má být celé dny pohromadě? Pořád aby se na něho dávalo pozor. Mohl by například podpálit.“

„Podpálit! Jak by mohl?“ hájila muže Štěpka. „Jeho je lehké uhlídat, sama na to stačím. Ručím za něj. A kdopak s ním má práci? Jenom já. Nežehráám na ni.“

Šel na to z jiného konce. Začal kout plány pro jaro. „Teď už to na polích nějak strhnu sám, ale příští rok – ne, ten bych nechtěl prožít takhle. Dvojí lopota, na svém i na cizím, to je prostě k nevydržení. Ty jsi přece jen zdatná selka. Všude scházíš, to se musí říci. Jak by se nám to pěkně spolu hospodařilo, kdyby ten hnusný chlap byl z domu!“

„Ale on nepůjde z domu,“ postavila si Štěpka hlavu. „Je to můj muž a tvůj bratr, Jene!“

Nebylo dne, aby se Štěpka aspoň na skok nepodívala k svým mrtvým. Tu půlhodinku si dovedla z denní práce vždycky utrhnout. Cesta na hřbitov byla její jedinou cestou do městečka. Koupila si několik svíček a rozžehla je nad kryptou hrobky. Poseděla v lavici, pomodlila se, hledíc zádumčivě na obraz Lazarova vzkříšení nad oltářem, vstala, poopravila knůtek věčné lampičky, pokřížovala oba vlhké, studené kameny a spěšně se vrátila domů. Bylo až s podivem, jak málo si jí lidé všímali. Pozdrav, němé pousmání, nic víc. Teď už jí dávali pokoj. V jejím pohledu, v jejím chování bylo něco, co nesneslo hany. Možná, že se styděli za stará nactiutrhání. Nebo jen trpělivě vyčkávali.

Od jistého dne, vždycky když se vrátila ze hřbitova, setkala se u dveří Pavlova pokoje s Janem. „Pomáhám ti ho hlídat,“ vysvětloval jí s podivným, nejistým úsměvem. Nerozuměla tomu, ale byla mu povděčna. Pak se jí začalo zdát, že po Janových návštěvách je hejtman nezpůsobnější a vzdorovitější než jindy. Sápal se po ní, pokoušel se jí pustě nadávat blekotavým jazykem. Štěpka nevěděla, čemu má tuto viditelnou změnu v jeho chování přičíst. Dráždí ho snad Jan? Posmívá se mu? Vyčítá mu staré i nové hříchy? Byl by toho schopen. Denně v tuto dobu byla Štěpčina autorita u nemocného ztracena. Běda, odvážila-li se mu odporovat.

„Nedotýkej se mne! Ne - ne - ty mě chceš bít, já to vím, ale nedám se ti!“ V tomto stavu byl nebezpečný. Úskočný a krvežíznivý. Troufal si víc než obvykle. Štěpka podvědomě tušila, že by jí byl schopen vážně ublížit. Nesnažila se zlomit jeho vzdor násilím. Těšila ho a chlácholila. Jak hodiny ubíhaly, stával se zas takovým, jakým byl obvykle: slintajícím idiotem, drzou, nezpůsobnou opicí.

Jednou se podřekl: „My dva - počkej, my ti dáme! My spolu, počkej, uvidíš!“ Štěpka se polekala. Cožpak se bratři proti ní smlouvají? Uvažovala o tom, ale pak se tomu sama musila smát. Nesmysl, jak by mohli! A proč? Čeho by tím Jan chtěl dosáhnout? Přece jen ji to však tajně hlodalo. Nedalo jí to, zeptala se švagra přímo:

„Vysvětli mi, Jene, proč je vždycky tak popudlivý a zlý, když od něho odejdeš? Tak urputný a neovladatelný? Dělá mi, co nejhoršího může. Nedávno mi naznačil, že ty a on - že mi něco provedete.“

„Tak? To že říkal?“ zeptal se chladně Jan. „Proč by neříkal? Vždyť je blázen.“ A po chvíli přemýšlení vybuchl: „Copak si myslíš, že já bych mohl mít společného s takovým olezlým netvorem? Mám jen strach, aby nespískal nějakou neplechu, když nejsi doma.“

Čím víc se chýlilo k zimě, Janovi přibývalo volného času. Po Dušičkách zamrzla země a venku již nebylo celkem nic na práci. Vlastně to od něho bylo hezké, že se snažil Štěpce její nezáviděníhodný úkol ulehčit. Snad jí tak chtěl vynahradit

dosavadní bezohlednost a necitelnost. Jan se choval vždycky tak, jak se mu to právě hodilo. Také dovedl mít ohledy, ale jen když mu to samému napadlo. Štěpka důvěřovala, důvěřovala opět, čekalo ji tedy zas jedno nepříjemné překvapení.

Na začátku prosince napadly spousty sněhu. Mrzlo jen praštělo. Prokřehlá, ale svěží se vracela ze hřbitova. Sníh – měla jej tak ráda! Vlastně ji už zas život začínal trochu těšit. Jak by ne! O jednoho pacienta míň, jednu nezbytnou bolest za sebou, někde se to musilo objevit. Již ani nepamatovala, kdy se cítila naposledy tak mladá a zdravá. Bujaře stoupala po schodech, cestou si prozpěvovala. Nic zlého netušíc, odemkla Pavlův pokoj. Byl prázdný. Strnula hrůzou. Práskla dveřmi a utíkala k Janovi. Brala dva schody najednou.

Na dvoře se srazila s Hansem. „Myslíl jsem, že o tom víte,“ hlásil jí rozpačitě kočí. „Pan Jan s Francem vzali pana hejtmana do kočáru a někam s ním odjeli. Dali se po martinické silnici, řekl bych, že jeli na nádraží.“

Odjeli! Štěpka zůstala, jako by do ní uhodil hrom! Kam odjeli právě teď, před obědem? Na nádraží – to snad není ani možné!

Na vysvětlení nemusila dlouho čekat. Kočár se vrátil, dřív než se nadála, ale na kozlíku seděl jen samotný Franc. Jan s Pavlem se domů nevrátili.

„Co je? Co je?“ zlobně posunkovala Štěpka.

Němý se zubil. Němý byl rád. Rukama i obličejem naznačoval, jak ochotně konal tuto cestu. „Tam, tam,“ ukazoval, „veliké město – dráha – pán s vojákem sedli na dráhu a jeli – hú, hú – do velikého města.“

„Proboha, co s Pavlem v městě?“ Štěpka pořád ještě nechápala.

Čeledín se mohl uchechtat. Co s bláznem v městě? „Voják – nemá rozum – voják je blázen, patří do vysokého domu, ve vysokém domě jsou mříže – hm, hm – ehm, ehm – mříže pro lidi, kteří nemají v hlavě kolečka v pořádku. Blázen patří do blázince. Pán s vojákem jeli do blázince.“

„Do blázince!“ spráskla ruce Štěpka. Ale ona to nedovolí, opře se tomu. Do blázince a bez jejího souhlasu! Jakým právem? Překážel

snad Janovi? To bylo to štvaní a smlouvání, teď už Štěpka rozuměla. Podněcoval hejtmána k vzpouře. Líčil mu asi zlý život v jejím područí a nabízel mu krásný výlet a výborné ubytování. Zkrátka, nízký, bídný podvod spáchaný na tom ubožáku. Janovi to asi dalo hodně práce. Hejtmán snadno zapomínal, v jeho slabé hlavě nic neutkvělo, trvalo dlouho, než se do měkhoucí šedé hmoty vtiskl plán útěku. „Počkej, my ti dáme,“ to znamenalo: „My ti spolu utečeme, co si tu pak bez nás počneš? Zůstaneš tu sama.“ Spiknutí proti ní, nic jiného. Jak se toho Jan mohl odvážit?

Němý se smál a smál. „Do vlaku se vzpíral vlézt, němý ho vzal takhle, pán za nohy – takhle – a už tam byl. Zvláštní kupé,“ vysvětloval Franc. „Mnoho peněz to stálo, ó, mnoho peněz, ale teď zas bude dobře.“ Lísal se k Štěpce: „Paní bude klidně spát – takhle spát.“ Zavěťřil nosem. „Tam zápach – otevřou se okna, padá sníh, mrzne. Všechno vymrzne, bude pokoj!“

Štěpka neměla chuti dále poslouchat. Vrazila do starého domu, k strýci. Tam si postěžuje. Získá spojence proti Janovi.

„Víte, strýčku, co mi udělali? Unesli mi ho. Ano, dali ho do blázince. Proti mé vůli, ujišťuji vás, nic jsem netušila. Je to podlé, chudáka takhle obalamutit. Budou tam s ním špatně zacházet!“

Starý pozvedl bílou hlavu z peřin, v nichž jako každou zimu dřepěl od rána do večera. „Vím, Štěpko, vím, Jan mi to řekl. Musilo to být. Musilo to být! Sám si zkazil život, já za to nemohu. Ty také ne.“ A dal se do bezútešného, stařeckého pláče.

„Strýčku,“ pravila Štěpka mírně, „přivezu ho zpátky. Nikdo mi ho nesmí vzít násilím. Nebude už dlouho živ. Víte, jak je chatrný. Ať zemře doma. Když jsem to s ním až dosud vydržela, teď už to také vydržím.“

„Ne, nechci,“ zavrtěl stařec vzdorovitě hlavou. „Nechci, abys pro něho jezdila. Janovi to dalo mnoho práce. Nepleť se mu do toho, zlobil by se. Jan,“ dodal přísně, pozvedaje ukazovák, „Jan je tu hospodářem!“

„Ach, odtud vítr fouká,“ pomyslila si Štěpka. „Nu, je-li on tu hospodářem, jsem já hospodyní. Ještě mu ukáži, zač je toho loket.“

Ale neukázala. Za dva dny se vrátil, široce se usmíval, zřejmě si na svém znamenitém činu velmi zakládal. Kráčel jí vstříc s velkopanskou nenuceností, jako všichni muži, vracející se z velkého města, kam se v životě málokdy dostali. Očekávala ho s chmurným čelem, rudá jako krocán. Podepřela si ruce v bok.

„Co sis to dovolil? Já jsem ti k tomu souhlas nedala. Kam jsi mi ho odvezl? Ještě dnes si pro něho pojedú.“

Nejdřív se polekal, pak se zakabonil. Nečekal takový nevděk. Myslíl to s ní tak dobře! Jako se sestrou. Jenom ať si pro něho jede, nevydají jí ho. Je zralý pro blázinec. Způsobil tam děsný výstup, vědí dobře, co v něm je. Štěpka to má marné, nedostane ho domů, alespoň ne tak hned. A potom opět změkl:

„Víš, Štěpko, brzy budou Vánoce, ztratila jsi v tomhle roce otce i matku, bylo by na čase, abys měla už také jednou konec všeho soužení. Jsi přece ještě docela mladá žena!“

Přesto do Prahy jela, ale vrátila se bez muže. Mladý lékař s pronikavýma očima, trpělivý, vlídný, si ji odvedl do své ordinanční místnosti. Nevymlouval jí její úmysl, seděl jen a poslouchal ji. Nechal ji, aby se vypovídala. Pak se dal do řeči sám. Štěpka byla příliš rozechvěna, nezapamatovala si všechno, co jí vykládal. Postihla jen tolik, že jí přátelsky radí, aby ho klidně nechala, kde je. „Víte přece, oč jde, či ne? Starý luetik, neželte ho příliš, nezaslouží si to od vás. To, co vám provedl, každý slušný člověk odsoudí. Kolikpak let jste vlastně provdána? Jak jste spolu žili?“ Štěpka se rděla, ale přiznala se ke všemu. Prvnímu člověku na světě. „Vidíte, vidíte,“ pokyvoval hlavou. Všechno jí důkladně objasnil. Všechno, co Štěpka dávno tušila, ale nevěděla. „A vy byste ještě chtěla, abychom vám ho vrátili. Nu, je to od vás hezké, ale nerozumné. Samotná s ním tak jako tak nemůžete jet, nedal bych vám povolení, jsem za něho teď už odpovědný. Ledaže by s vámi jeli naši zřízenci. Uvažte však, že by mu ten transport mohl být osudný. Víte, mnoho života už před sebou nemá. Musila jste to s ním mít ale práci! A to jste toho neměla ještě dost? Bude to později ještě horší, víte? Nebylo

by přece jen moudřejší, abyste se na něho jen občas jezdila dívat? Ovšem, ne příliš často. Jednou dvakrát za měsíc.“

Podlehla spíš uklidňujícímu zvuku jeho hlasu než slovům. Jako omámená přikývla ke všemu, všechno chápala, ve všem ustupovala. Je to pravda. Nechá ho tedy zde. Poslechne, je panu doktorovi vděčna, ne, nebude bláhová. Takový člověk! Jak by mohli Pavlovi ubližovat tam, kde vládne takový vlídný člověk?

„Přijdete, ohlásíte se v kanceláři, my vám rádi vyhovíme, dáme vám s sebou zřízence, ten vám ho ukáže okénkem – ostatně můžete ho vidět třeba hned, chcete-li.“

Štěpka chtěla. Vedli ji temnými chodbami, strašidelnými, chmurnými chodbami. Štěpce bylo později úzko, kdykoli si vzpomněla na tuto smutnou procházku. Kdosi nablízku řval, příšerně řval. „Ten je v kleci,“ vysvětloval jí lékař, „ale nebojte se, to vašeho manžela nepotká. Uvidíte sama, je docela spokojen.“

Štěpka spatřila hejtmana, jak sedí v těžké židli u okna, jeho mrtvé nohy byly nataženy, pokryty tlustou houní, tvář byla vyschlá, zasmušilá, ale nezdálo se, že by se mu vedlo hůř, přestěhování mu zřejmě neublížilo. Šerموval pažemi, rty se pohybovaly, oči divoce planuly. Snad začal znovu starou rozepři s otcem Kiliánem. Možná, že se hádal se samým pánembohem.

9

Zima po odvezení Pavla do blázince byla Štěpce obdobím reakce po těžkých zážitcích roku. Konečně byla unavena. Cesta na hřbitov, rozprávky s Janem a se strýcem, tak tomu bylo den ke dni. Potřebovala odpočinek. Nyní jej měla. Odpočívala jako člověk smrtelně znavený. Městečko mohlo být spokojeno. Osud ji vysál jako zlý pavouk. Nechal ji ležet v prachu, svázanou na rukou i nohou. Chodila zasmušile, nelepila se na nikoho, nesmála se na nikoho, nerušila svatý mír a klid korza na náměstí svými nevkusnými šaty a klobouky, měla svůj černý stejnokroj, stejnokroj dvojího smutku.

Vlastně se cítila vdovou. Věděla, že se Pavel již nikdy nevrátí. Netrpěla již. Byla lhostejná. Jako zvíře, které v zimě hledá útulek před mrazem, sedávala zimomřivě u kamen, halila se do starého vlněného šálu, víc poslouchala, než mluvila. Den a zase den, přece jen ubíhaly. I Jan se na ni díval starostlivě. Přece jen ji to zlomilo? Nebyl příliš útlocitný, chvílemi však litoval, že ji zbavil muže. Neměla teď co na práci. Neměla komu sloužit. Sedala zamyšlena, vlastně ani na nic nemyslíla. Minulost byla mrtva. Budoucnost ji nezajímala. Nevěděla si rady se svým volným časem.

Zima byla zlá. Havrani krákali, sedali na pole a mrzli. Vločky se sypaly s tesklivou jednotvárností. Nedaleký les, Pavlův les, byl ustavičně zahalen do bílé clony. Takový byl leden. Takový byl počátek února. Snad zima nikdy neskončí. Po Hromnicích odjela Štěpka do Prahy, podívat se na muže. Jan se nabízel, že pojedje s ní, nechtěla. Když se vrátila, odpovídala jednoslabičně a neochotně. Ano, ano, je mnohem zchátralejší. Vůbec už nemluví. Poslední vlasy mu vypadaly, má obrovskou, strašlivou holou lebku, je v obličejí bílý, jakoby odulý. Ovšemže Štěpku nepoznal. Snad už ani nevidí. Není to již člověk, je to jen bezduchý odlitek člověka.

Únor byl stejně krutý jako leden. Štěpka mohla jet znovu do Prahy, ale nejela. Byla dosti rozumná, aby pochopila, že je to zhola zbytečné. Jan počal nadhazovat něco o polích. Chtěl Štěpku získat pro hospodářství, nebyla s ní však řeč. Příkyvovala, ale zájem neprojevila. A opět se sypal sníh, opět krákali a v polích hynuli havrani. Štěpčino srdce se svíralo nevysvětlitelnou úzkostí. Litovala zvěř, hynoucí v lesích, litovala stromy, které se prohýbaly pod tíhou sněhu. Země byla nemocná, Štěpka byla také vlastně nemocná. Stonala ztrátami, stonala tisícerým zklamáním, které na ni konečně lehlo celou tíhou. Zdalipak se vůbec vystůně?

V noci z dvacátého na jedenadvacátého února měla Štěpka podivný sen. Zdálo se jí, že je opět mladou ženou, první měsíc po svatbě s Pavlem. Byla právě tak nevědomá a plná důvěry jako tehdy. Utržených ran ještě nebylo. Neurčité očekávání leželo na dně jejího srdce. Byl to přibližně týž stav jako tenkrát, když tak

důmyslně uspořádala první jubilejní hostinu pro svého muže, hostinu první a také poslední.

Všechno bylo zrovna takové jako tehdy, jen oné utkvělé myšlenky, stůj co stůj zvědět příčinu mužovy nelásky, jen té nebylo. Vše bylo nepoměrně čistší, nezkalené žádným rmutem. Šlo jen o to, vystrojit hostinu a pít a hodovat z pouhého přebytku radosti. První veliké stolování – a její Pavel! Pavel nebyl oním bědným stínem člověka, jak ho znala v posledních letech, onou troskou muže, za kterého se provdala, nýbrž oním bláhovým, chtivým, chlubitvým kadetem, který s ní podnikl nezdařený zápas u čertovy stodoly, když jí bylo patnáct let.

Tomuto svižnému, výbojnému jinochu, vystrojenému do zánovního stejnokroje, chystala hostinu. Ano, tehdy se mu nevzdala, ale dnes se mu vzdá. Překypovala touhou odvděčit se mu za dlouhé čekání, neboť on jí byl věrný tam v daleké cizině, musil být za to odměněn, odměněn láskou, jakou jen Štěpka byla schopna dát.

Odkudsi z nebeských výšin, z jakýchsi rajských pecí si opatrovala své pokrmy a nápoje, které byly jen nádherou a dekorací. Prostírala stůl, bíle jej prostírala a zpívala. Každou chvíli se podívala na hodiny, měla strach, aby nev kročil dřív, než všechno bude připraveno. Byl večer. Stůl se skvěl. Vše bylo urovnáno, ve vázách voněly květiny, líbezné květiny úžasných barev, uprostřed stál starý, stříbrný svícen, svíce zářily. Štěpka se oblekla vábně, tak vábně, jak jen se můžeme obléknout, čekáme-li milence, který se co nevidět objeví. Ustrne překvapen, rozpřáhne ruce, poklesne na kolena. Strhne ji na kolena a líbá ji, dřív než spolu zasednou k hodování.

Štěpka nebyla tou všední, obyčejnou Štěpkou, hromotlukem s černými vlasy podobnými žíním, s bliznou na tváři a s hrubou, cihlově červenou pletí. Byla tou, kterou kdysi toužila být v dětských usínáních, když si hrávala na přitahovanou s paprsky nočního knůtku. Měla útlou, vzdušnou postavu, její pleť byla pletí Sněhurky, lehký, skoro churavý ruměncem jí krásnil líčka, rty byly krvavé jako rána. Vlasy měla rusé a dlouhé a spuštěné po zádech, nebyla

bouřlivá, hubatá, zlostná, ba ne, ale něžná a usměvavá, z průsvitného roucha jí vyrůstaly paže jako stvolý leknínů. Její šat měl bledě modrou barvu jako obloha a hluboký, vyzývavý výstřih na delikátní hrudi.

Vše bylo připraveno a bylo to přesně takové, jaké si to přála mít. Usedla v radostném očekávání. Svíce hořely, ticho se sunulo, kdesi v dálce nějaký zpěv, snad zpěv permoníčků, princ měl přijít, ale nepřicházel.

Seděla s rukama v klíně, byla sama, čekání houstlo jako tma, měnilo se v tíseň a smutek. Láhve drahého vína se truchlivě třpytily, osiřelé jídlo na talířích chladlo, orosené ovoce ztrácelo svou svěžest, všechno, všechno marně čekalo. Pavel – kde byl Pavel?

Svíce dohořivaly jedna za druhou, ticho, které se proměnilo v smutek, začalo kolem ní vířit, komnata se prodlužovala donekonečna, a náhle byla ta tam milostná jarní pohoda, stůl, připravený k hodování, nestál v místnosti, ale uprostřed pustých podzimních polí. Mrazivý vítr vál silněji a silněji, princezna se halila do svých bohatých vlasů, kde se vzal, tu se vzal, na jejích ramenou ležel náhle huňatý plášť s kožišinou upjatou ke krku, nebylo jiného světla než jakýsi ponurý odlesk západu, listí pršelo, vítr si s ním hrál. Štěpka čekala, ženich nepřicházel. Začala sama sebe litovat, musila se přemáhat, aby nevypukla v pláč, hleděla před sebe do dálky široce rozevřenýma očima. A nyní počali krákat havrani. Zoufale krákali havrani, kteří hynuli hladem a ucítili vůni pokrmů. Štěpka se smutně dívala na zbytečnou krásu své ubohé hostiny a čekala s hrůzou, kdy první z černých, truchlivých hostí sedne odvážně na kraj jejího stolu, zamává vítězně těžkými křídly a zaboří nečistý zoban do pochoutek, připravených pro lásku. Vzduch páchl neštěstím, mraky bobtnaly, víc a více se tmělo. Odnikud žádné volání, nikde hlasu, nikde stenu.

Probudila se malátná, nesmírně smutná, se zavlhlyma očima. Plakala asi v noci. Pohlédla do okna – vířil za ním sníh. Ani starou dvorskou budovu nebylo vidět. Přivykla časnému vstávání, ale dnes nevstávala. Ležela na posteli s rozpaženýma rukama, jako by ji byli

přibili na kříž, zírala upřeně ke stropu. Pořád ještě plula na vábných, tesklivých vlnách svého podivného snu. Nechtělo se jí s ním rozloučit, přerušit bolestné kouzlo, stoupnout bosou nohou do holého, zbytečného všedního dne.

Slyšela nějaké hlasy dole před domem, ovšem, Jan a ještě někdo, nestarala se o to, proč tak vzrušeně hovoří, o čem se spolu dorozumívají. Až cizí a rušivé kroky, okované kroky, začaly chvatně stoupat po schodech. Náhle se polekala. Vyskočila z lůžka, přehodila si přes ramena šál a neučesaná, neustrojená vykoukla ze dveří. Na prahu stál listonoš a podával jí telegram. Srdce jí tlouklo jako poplašný zvon. Rozlepila list třesoucími se prsty.

Správa ústavu jí oznamovala, že její muž v noci zemřel.

Usedla na rozestlanou postel a podepřela si čelo dlaněmi. To byla ta zpráva, kterou v úzkostech a strachu čekala každý den. Konec utrpení. Konec dlouhé, marné cesty, plné odříkání. Dívala se vyčítavě, nechápavě očima na papír, ležící jí na kolenou. V té chvíli nebyla schopna ani rozumné myšlenky, ani rozumného činu.

10

Štěpka se vracela vlakem z Prahy. Snad již zítra, snad pozítří poputuje za ní mrtvé tělo jejího muže, aby našlo poslední odpočinek na jilemnickém hřbitově. Vše bylo zařízeno. Vše bylo skončeno. Ještě poslední cesta městečkem, cesta s hudbou, za slavnostního vyzvánění zvonů, tak známá cesta, a pak teprve bude doopravdy vdovou.

Seděla sama v kupé, v jednom z prvních vagónů s uličkou po straně, se zasouvacími dvířky a sítěmi pro zavazadla, které teprv nedávno vyšly z dílen. Loktem se opírala o hranu okna a dívala se na krajinu, která kolem ní prchala se svými vesničkami, lesy a lukami, ploty a mosty. Sníh, samý sníh, návěje sněhu, koleje v sněhu vyryté, čepice sněhu. Stmívalo se. Obloha byla růžová, vzduch modrý.

Ratatata, ratatata, zpívala kola konejšivou ukolébavku, která se hodila na každý nápěv. Štěpka v duchu prožívala události posledních měsíců. Viděla před sebou opět otcovu ztrhanou tvář ve vší její strašlivé věrnosti, jak ji před sebou spatřila na kuchyňské pohovce u Gromanů, hejtmanův bláznivý útěk do hor, ponurou pouť po úbočí Kokrháče s hrůzným břemenem na zádech, matčin pohřeb, jízdu za Pavlem do blázince. V monotónním doprovodu kol jako by žal a lítost ztrácely svou palčivost, zasmušilé zešeřivání jí vlévalo do žil svůj laskavý klid. Kalužinky slz na dně srdce se pokrývaly ledovou korou. Ryzí prázdnota a ryzí mráz. Co zbývá člověku než přijímat události tak, jak za sebou jdou, bez trpkosti a bez zoufalství, byť byly sebekrušnější? Na minulosti se nedá nic měnit. Život letí vpřed, ustavičně vpřed. Teď se jeho běh – aspoň zdánlivě – na chvíli zastavil. Vlak kamsi ujíždí, ona sedí, sedí uprostřed času a zažívá krátkou vteřinu nehybnosti.

Znovu a znovu se vracela k melancholickému snu dnešní noci. Byla dosti pověřčivá, aby věřila, že sen byl rozloučením. Čekala na muže, který nepřišel. Mohla by čekat navěky, nepříjde již nikdy. „Nikdy nepříjdu,“ pravil usměvavý mladý kadet, „tenkrát, před lety, se mé chtivé ruce vztahovaly po každém ovoci. Později, když se mi podařilo přelstít tě pro pohodlnější umírání, byly to už jen dvě suché sněti. Provádala ses za mou mrtvolu, Štěpko. Naše svatba byla ďábelskou fraškou, kterou zplodil můj chorobný mozek. Stala ses obětí, jíž jsem nikdy nelitoval. Řekni, nač jsi čekala dnes v noci v šatě utkaném ze svých dětských snů?“

Nač čekala? Štěpka seděla a usilovně přemýšlela, zvolna se jí rozjasňovalo. Ratatata, ratatata, skandovala kola. Onen prostřený stůl pro nikoho! Sama byla dosud takovým prostřeným stolem. Její tělo se nabízelo. Hostina, k níž nikdo nepřišel!

Ovšem, měla vždycky daleko do Sněhurky. Nyní se Štěpka viděla jasně, dívala se na sebe střízlivě, zrovna tak, jako by vedle ní, sotva na dosah ruky, klábosila, natřásala se, kroutila jiná Štěpka. Seděla s hlavou v dlaních, podobna vlakovým spáčům, seděla téměř nehmotná, soustředila se celou myslí, celým svým vzrušeným

mozkem na svůj obraz, slátaný z nevkusu a všemožných nectností, neustále se pohybující a sám sebe zkreslující přílivem a odlivem dravé životní síly, mohutnější lety, rostoucí a zrající – v co? To ovšem nevěděla.

Nikdy se o sobě nedomnívala, že je hezká. Vždyť byla vlastně důkladně ošklivá, nyní to věděla jasně. Zplihlé, mastné vlasy, tlusté rty, překypující tvary. Nemohla být a nebyla milována láskou. Co však odrazila útoků, co posměchu se po ní svezlo! Teď byla ochotna se posmívat sama sobě. Jaká to hlava! Mazanec s povídky. Vše nápadné, vše přehnané. Mnoho masa. Ještě tak maso! To mají mužští rádi, ale jací mužští? Wurm, Groman, ba snad i Synáček, všichni se u ní něčeho báli. Báli se toho, co podrobovalo. Toho, co nemilosrdně bralo za vlasy a vleklo s sebou. Panovačná. Schopná práce, to ano – ale ne víc než každá dobrá služka. Měla peníze. Nikdo nesedl na lep jejích peněz, až nemocný hejtman. Měla vůbec nějaké ctnosti?

A přece byl její život až dosud téměř dojemně nepodařený. Její tělo mělo tolik přání! Ani jediné nebylo vyplněno. Ani jediné! Čekala. Připravená hostina, bohatá hostina. Byla ochotna poslouchat a milovat muže, ale kdo jí uvěřil? Myslili asi, že to nedovede. Ó, jak by to byla Štěpka uměla! Zřejmé nedorozumění. Čekala trpělivě. Nebylo to v pohádkové zemi, bylo to právě jen na této zemi. Svýma silnýma nohama stála pevně na této divoké zemi. Narodila se příliš pozdě. Patřila jinam, do věku bojovnic, uchvatitelek, do doby, která nebyla ještě zjemnělá. Její sen by byl jinak skončil, kdyby byla neseděla v zešeřelé komnatě, u stolu vybraně prostřeného, ale v pralese, mezi stromy, páchnoucími kouřem, u vchodu do jeskyně, smolné vlasy spleteny v primitivní cop, oči ostražitě upřeny do tmy. Ten, který nepřišel, nemohl přijít, byl mrtev tisíc let. A její děťátko se nikdy nenarodí.

Vyjížděli z jakéhosi nádraží, ztopeného v mlhu, v níž se rozplývala zelená, bílá a červená světla. Nějaká lokomotiva dýmala a její kouř byl bílý. Štěpka si podvědomě dopřávala požitku otrásání a prchajících světél, všeho toho, co vzrušovalo děti minulého století

při jízdě vlakem. Hlavu měla pořád ještě v dlaních a oči široce otevřené. Právě proti ní usedl na lavičku do kouta starší muž, vytáhl z kapsy noviny, ale pak u nich klímal.

Jak jím vlak cloumal ze strany na stranu, ruka s novinami klesala níž a níž. Štěpce padl do očí tučně vytištěný nápis:

OBLEŽENÍ PORT ARTHURU

Válka! Ano, od počátku února je opět válka. Rusové bojující s Japonci. Japonci začali útokem na Port Arthur. Nyní válka trvá. Bylo úplně jasné, proč právě nyní musil umřít její muž: „Všechny veliké události vašeho života se stanou za války.“ Jaká to pravda! Za války se narodila, za války se vdala, za války ovdověla. Viděla se opět v chalupě staré Hanouskové. Karty pleskají o stůl, vrásčitá ruka je rozkládá na hromádky. „To je zlata, to je zlata,“ diví se babka, „až se lekám! Ty peníze nemají dobrý původ, jsou vydřeny z chudých lidí. A tu je dům, prokletý dům, jedno s druhým se váže, pojde z toho mnoho zlého.“ – „Jak by ne,“ trpce si myslí Štěpka, „mnoho zlého, ovšem!“ Jak přišla na Vejrychovsko, stíhalo ji neštěstí za neštěstím. Všechno z karet se do písmene splnilo. „A nakonec se všechno v dobré obrátí!“ Jen jestli, můj ty bože, jen jestli! Ale dvacetiletá, dychtivá dívčina ruka znovu rozkládá hromádky, běda však, o děťátku v nich nic není. A Hanousková umřela, karty už nepromluvily. Nepověděly jí ani, že bude brzy vdovou!

Vdovou! Jak směšné to pro ni slovo! Nikdy vlastně nebyla provdána. Bylo jí stydno pokaždé, když ji někdo nazval paní. Po tři dlouhé roky ji lidé sledovali podezřívavými pohledy, odhadovali objem jejích boků, činili si klamně závěry. Její přesmutné líbánky! Lhala vlastnímu otci, před matkou hrála podlou komedii. Musila, nechtěla-li klidit soucit a slzy. Tím vším je vinen on, on! Maně začala pěsti. Husté obočí se zachmuřilo.

A přece jen je nutno mu odpustit. Zemřel a na mrtvé se nemáme horšit. Ublížil jí těžce, tento nový dvorský Vejrych, jen co je pravda. Možná, že onen neblahý zeman nebyl také nic jiného než pouhý

blázen. Byl bohat, choval se výstředně, užíval světa, neodpíral si vína ani žen, byl krutý, cynický, podivný oheň mu sálal z očí, lidé se ho báli, potají se křížovali, když na ně pohlédl. Sešel, onemocněl, umřel. Stará Strouhalka v roli vysvoboditelky – bílá holubička nad její hlavou. Ano, odpustí také, také hodí posvěcenou cihlou. Snad tu již někde krouží bílá holubička, osvobozená, ponurá hejtmanova duše. Snad tu někde tluče křídly a ještě se rmoutí. Štěpka tu duši přísně soudila. Přestane soudit. Bůh ti odpusť, ubohý, pošetilý muži! A holubička nad hlavou se vznese k výšinám!

Bezděky se podívala ke stropu, kde blikala petrolejka v drátěné kleci. V poslední stanici ji rozsvítili, dlouho dupali nad její hlavou. Petrolejka se kývala, stíny se hýbaly, jako by byly živé. Vlak táhle zapískal. Jako křik probuzeného ptáka tam na horách! Tehdy volala: „Pavle! Pavle!“ Neozval se. Zrovna tak marně by volala dnes. Upravovala si pomalu pěknou slzavou náladu. Soucit ji zaplavoval. Soucit s ním, soucit se sebou samou.

Připomněla si malou podrobnost z dětství. Ona a Pavel stojí před hlídačskou boudou, Pavel vyřezává prut a Štěpka se na něj dívá. Dívá se a diví se. Jak krásné zářezy! Jak dokonalý prut! „Líbí se ti?“ ptá se mimochodem Pavel. „Líbí,“ přisvědčují Štěpčiny oči. „Na, vezmi si jej!“ Jak mu tehdy byla vděčna! Ne, nikdy nebyl lakomý. Nebyl lakomý jako Jan. Dával rád. Tenkrát si ten prut odnesla domů, byla na něj hrdá. Později se ztratil. Nejspíš jí jej spálili. A najednou jí bylo neskonale líto toho ztraceného prutu. Co by za to dala, kdyby jej někde našla! Ovšem, nemůže jej nalézt, jistě je ztracen. Ztracen, jako celé její dětství. Domek u školy je prodán papírníkovi. Co bylo na půdě, je dávno vybrakováno a přestěhováno nebo vyházeno. Lepší kusy nábytku jsou odvezeny do dvora, ostatní je rozprodáno. Ne, prut není nikde. Pro ten prut však musí Pavlovi odpustit jeho podvod se sňatkem a léta utrpení.

Přece jen ho neměla bít! Bodlo ji bolestně u srdce. Těžký vzdech se jí vydral z úst, až klímající pasažér proti ní otevřel oči a zvědavě se na ni zadíval. Nešlo to opravdu bez toho? Kéž by to bylo šlo, pak by byla proti němu bez viny. Pak by ji nikdy netížilo svědomí, že

tomu bezbrannému ublížila. „Nevzdychej, nelituj,“ zašeptal kdosi moudrý a věrný a tichý až u samého jejího ucha, „vždyť to už nebyl on! To už nebyl ten hoch, který k tobě býval vlídný, který byl k tobě vždy štědrý. Ten je mrtev už dávno. Rozmazlené dítě také udeříme, zlobí-li příliš. On byl ještě méně než zlomyslné dítě. Nemáš si co vyčítat, buď klidná a nezapomeň, že není na světě člověka dokonalého.“

Kdo to promluvil? Nic než rachocení vlaku. A ona přece slyšela ta slova docela zřetelně! Štěpka však už ví, ví to dobře: to otec promluvil. Z kulovitého, matného skla petrolejky u stropu na ni hleděl utkvělým, vytrvalým, nic neříkajícím pohledem!

Počala se v kupé cítit jako doma. Někdo byl u ní. Ten hlas! Ne, není tak nadobro opuštěna! Otec promluvil. Promluví také ještě matka? Krvavé snopy jisker se křížovaly, letěly podle vlaku jako ohnivý chvost, rozptylovaly se v dálce. Otec, jeho oko a rozumný hlas! Promluví také sešlá, nehybná bytost, která umřela v její náruči? Která jí umřela v loktech jako opelichaný starý pták? A tu jí napadlo jako z hlubin jasnozření: Vejrychovsko! Dvůr!

„Na dvoře jsem se narodila,“ skandovala kola, jako by ta slova Štěpka uslyšela včera! „Tam jsem běhávala a hrávala si jako dítě, tam jsem bývala šťastná. Sedláctví není hana, je to radost.“ To byla matčina slova. Nyní také ona promluvila. Upozornila ji, že celá její oběť nebyla marná. Muž ji vrátil tam, odkud přišel její rod, rod jejich společného děda. Ten čeledín, který sbíral zlaťáky z pařezů, který koupil dvůr a zakusil lidského pohrdání, ale nakonec přece jen měl v majetku zemi a všechno překonal, postavil se do brázdy, a opíraje se o pluh, zkrápěl hroudy svým potem, ten čeledín měl v žilách její vlastní krev! Viděla před sebou obilí slavnostně vlát a klanět se, spatřila stodoly, plné zrní. Ano, mrtvá maminka má pravdu!

Štěpka jela v rachotu kol, obklopena svými mrtvými. Zdalipak promluví k ní také ještě on, poslední ze všech, ten, kterého poznala z tak špatné stránky v letech jeho zlomené mužnosti, který se kolem ní mihl jen ve své poslední, chmurné herecké masce? Úporně si ho vyvolávala v mysli, chtěla ho nyní vidět, chtěla ho mít živého

a skutečného před sebou, takového, jaký vpravdě byl. Až ho tu bude mít, neuteče jí, musí také promluvit své závažné slovo.

Odpoutávala se od sebe, mučila se do nebytí - ano, ano, tak vypadal, přímý, jako by byl spolkl pravítko, navoskované kníry, ostrý pohled, ochmýřený malinovský tyl, ironický úsměšek - inu, již tu stojíš, již jsi tu, otevři ústa! A rty se pohybují, odhalují dlouhé, žluté řezáky, otvor do hloubi rozkládajícího se nitra se šíří, šíří: „Ty jsi, Štěpko, taková dobrá klisna!“ A povzbudivěji udeří do zad.

Štěpka se rozplývá blahem nad tou neohrabanou mužskou lichotkou, neboť v těch slovech tuší drsnou pochvalu, nejasné povzbuzení. Ano, to je to, co jí scházelo, ocenění, odůvodnění jejího místa na světě, byť jen strohé a zdánlivě nesmyslné. Je něco výstižného v těch slovech, právě v těch: „Ty jsi dobrá klisna.“ Kdyby byl řekl „duše“, byl by lhal. Celá se hrbí pod tíhou vděčnosti a radosti, a zatímco vlak hvízdá a jiskry stehují obzor, zatímco petrolejka bzučí a kola skandují jednotvárnou melodií, veliké, horké, osvobozující slzy stékají po tlustých tvářích.

11

Hejtman Malina nebude ležet v nádherné kamenné hrobce, ale v obyčejném hrobě, jako si to přál mistr Kilián, Štěpka však na něho nezapomene. Štěpka mu jeho smutný příbytek ve vlhké hlíně ozdobí, jak jen živí dovedou okrášlit hroby svých mrtvých. Bude mít pomník s nápisem, ne jako Vejrych hrob beze jména, bude mít kvítí, svíčky a to všechno, nebude opomíjen, nebude osiřelý, ne, to nebude! Štěpka si to odpřísáhla. Květiny a světlo, slzy a vzpomínky, všechno bude mít jako ostatní slušní nebožtíci. O Dušičkách papírovou podušku s růžemi, nakadeřenými na vlásence, a stuhy z věnců, které mu dnes darovali.

Uprostřed bílé sněžné plochy červená jílovitá jáma, čpící chladem a syrovostí. Štěpčino srdce se sevřelo hrůzou z představy, být takhle pohřbena a zasypána. A mít pouhých osmatřicet let! Byla pobledlá, ale nesklonila hlavu, aby se oddala drásavému pláči. Měla v sobě již

všechno vyřízeno. Všechno důležité se zběhlo přede dvěma dny, za jízdy z Prahy. To, že zde stojí v černém, vlajícím závoji nad otevřeným hrobem, je už jen dodatek, trochu parády pro zvědavé lidi. Tečka na konci věty, víc nic.

Několik větviček choje bylo vrženo na rakev, několik hrud zadunělo na jejím víku při oficiálním rozloučení, lidé se začali rozcházet. Štěpka se dívala do hrobu v tesklivém zamyšlení, v jakémsi tupém údivu, stála a stála, až Jan začal být netrpělivý a lehce se dotkl jejího ramene. Tázavě se na něho podívala. Tvářil se tak prosebně a rozpačitě, byl tak neohrabaný v roli truchlícího pozůstalého, že se na něho musila usmát.

Šerá, neprůhledná obloha. Smrčí hřbitovního plotu ozdobené krajkovinou jinovatky. Štěpka si všechny podrobnosti toho dne bude pamatovat až do smrti. Okolní mohyly jako kupky sněhu, panensky bílé, cesta k Pavlovu hrobu rozdupána nesčetnými šlépějemi. Kráčela zvolna za Janem, občas se ohlížela. Tam byl zanechán, tam byl uložen, zbývá ho jen zahrabat. Nikdy již nezazní jeho výsměšný chechtot, nikdy již se neustrojí do svátečního stejnokroje. Jeho lovecký pes vyje tesklivě u boudy. Ručnice, za níž bylo zapláceno tím, čemu se říká štěstí ženy, visí na rohatině v hoření předsíni. Bude třeba občas setřít prach z osiřelé zbraně, pohladit psa, který ztratil pána.

Před hřbitovními vraty přešlapoval trpělivě hluchoněmý Franc vedle dvorských saní. Z huňatého kožichu hleděla ostražitě malá, vrásčitá hlava starého Maliny. Byl již příliš vetchý a lítostivý, aby ho nechali brouzdat vysokým hřbitovním sněhem a kdovíjak dlouho stát nad okrajem truchlivé jámy. Již je Štěpka zachumlána v kožichu vedle starce, němý s čepicí na uších bere do ruky bič. Jan si důstojně sedá proti otci a švagrové. Koně se pohnou a rolničky vesele zazvoní na cestu do života.

Od hřbitova do nového, neznámého života cinkají rolničky, cink-cink-cink místo smutečních hran. Štěpka se poklidně rozhlíží. Již ji nemůže zabolet žádná ztráta, vždyť všechno, co se dalo ztratit, je už poztráceno. Rolničky zvoní a koně klušou, odfrkávají páru od

nozder, chvílemi je cítit ostrý zápach jejich trusu, padajícího do sněhu. Koňské zadky poskakují, kýta se tře o kýtu tak stejnoměrně, tak směšně!

Milí koně, milé rolničky! Jan je tak komický se svou snahou udržet v obličejí výraz zarmoucenosti! A strýc je tak ubohý, jistě si ani neuvědomuje, koho to zanechal tam vzadu, na zasněženém hřbitově! Saně vjíždějí na náměstí, předjíždějí roztroušené skupiny posledních funusníků v černých zimnicích, se svícemi v rukou. Ty svíce! Nyní budou přezkoumány zrakem šetrných hospodyň a uschovány na dně skříní a prádelníků, a až zas nadejdou dlouhé zimní večery, bude tu hojnost levného a dobrého svícení. Při jejich blikavém světle budou otcové rodin číst noviny a romány na pokračování, matky látat a podplétat punčochy, žáčkové psát své školní úlohy, jen na nešťastného hejtmana Malinu, který se na bezvýznamné maloměšťáky díval hezky z vysoka, nebude při nich vzpomenuť.

Pozůstali, sedlák, stařec a žena, přejíždějí most přes Jilemku, nad nímž se pod sněhovými kápěmi hrouť oba světci, Václav a Jan, a již zvoní rolničky Nádražní ulicí. Do tváří jim vítr věje od martinického lesa ledové krupky, ale již je zřít střechy dvorských stavení, v Štěpčině velikém domě se hrdě kouří z komína. Teplo! Štěpka je prokřehlá a těší se na vlídný žár svých kachlových kamen. Ve špíži je připravena do hněda upečená bábovka a Manča má jistě již kávu uvařenu. Zahýbají k Vejrychovsku. Hle, otevřené okno! To se větrá pokoj, kde Pavel naposledy nocoval. Tím oknem se mají rozptýlit do vesmíru poslední stopy jeho pobloudilé duše. Šťastnou cestu na tu věčnou pouť, na ten nekonečný koloběh, který ozdravuje a k novému, čistšímu životu znovu připoutává to, co bylo poskvřeno.

Oklepávají si boty na prahu, a nyní do síně, do útulné síně, kde už mrazivý vítr neřeže do uší. Štěpka cítí, jak se jí v prsou rozrůstá opojný pocit svobody. Vzácný dar života je jí vrácen, bude moci opět naložit se svým časem podle svého, naplnit své dny podle vlastního přání. Je paní pěkného statku a příbuznou sedláka Jana,

nikdo jí nemá co poroučet, budou spolu svorně pracovat v jednom spřežení. Vyvine všechen svůj důvtip a všechnu svou sílu k zdaru společného díla, svou kiliánovskou opatrnost soustředí na to, aby nebyla ošizena. Teď se teprve ukáže, co Štěpka dovede. Drahý dvůr! Všechno, co proti němu měla v dobách zármutku a trudnomyslnosti, bylo pustým rouháním. V duchu jej odprošuje. Vždyť byla vlastně nemocná, jistěže byla nemocná, ale teď se jí zas vrací její staré, veselé zdraví.

Odložila v kuchyni na služčinu postel svůj smuteční klobouk se závojem a opásala se modrou zástěrou hospodyně. V čele stolu usadila strýce, po své pravé straně švagra, vlastní rukou nakrojila bábovku. „Dejte si dobře chutnat!“ A už to není zamyšlená a sklíčená vdova, ale žena, ne sice krásná, ale kyprá a svěží, vlastně dívka, která dosud nepoznala muže. „Jezte a dejte si chutnat!“ a přistrkuje hrneček k Janovi, který ji pozoruje s ostýchavou nedůvěrou, potom strýci, jehož kostnaté ruce se třesou. Vpadlá ústa nemají už ani jediný zub.

„Vypadáš, jako bys přišla z bálu, ne z pohřbu svého muže,“ kysele se usmívá Jan nikoli bez ostnu výčitky. Jemu samému ani nenapadne truchlit, ač právě pochoval jediného bratra, teď je však poněkud uražen, že vdova není dostatečně zkrušena. Nastává chvíle, kdy by se hodilo častovat ji mužnými útěchami.

„Jen ji nech, ať se dívá vesele do světa, ať se směje,“ snad poprvé v životě stařec upřímně hájí svou snachu s trojitou bradou. Štěpka sedá ke stolu, míchá lžičkou kávu, zakusuje se zdravým chrupem do bábovky. Její oči bloudí k oknu, vidí venku poletovat snůh v rozmarném tanci. Padá, padá na vejrychovská pole, kde pod studenou duchnou spí Štěpčino obilí, vrší se na střeše čertovy stodoly, staré zchátralé stodoly, která by mohla mnoho vyprávět o Štěpčině dětství. Tam na mezích kolem statku, v aleji, na mokřině u lesa, všude jsou vytlačeny stopy jejích dávných kroků. Všude kolem je její stará zaslíbená země. Tu zemi si poctivě koupila, zaplatila ji prací i hořem. Dostala za ni výměnou strašlivá zklamání. Teď je však její! Je její! Vítězná radost Štěpku zaplavuje.

„Kdypak to tam venku přestane?“ ptá se znalecky švagra.

„Za týden máme konec února,“ počítá sedlák na prstech, „v polovině března by mohla přijít obleva, možná však také, že až počátkem dubna.“

„A potom se pustíme do práce!“ Štěpka se červená ostychem, že vyslovila tak veliké slovo, červená se jako holčička.

„Pustíme se do práce,“ příkyvuje Jan. I on je celkem spokojen. Strašidlo, které tu kazilo vzduch, je to tam. Není již příčiny k svárům ani k obavám. Štěpce nelze upírat právo na to, co ze dvora získala. Ostatně, je jisto, ta ženská má svou cenu. Musí se jí přiznat, že tehdy v zimě, když se dohadovala o smíru, jednala velmi diplomaticky. Milerád jí i napříště poradí a pomůže, však mu za to slušně platí. Bláznivý Pavel, který dal život za trochu flámů, který dal přednost lenošení před poctivou prací, zmizel v propadlišti. Už teď je vidět, že tu po něm nikde nezůstane prázdné místo. Naopak! Až Štěpka nadobro zapomene, stane se z ní teprve pravá žena na svém místě. Není tomu ani tak dlouho, co vinou tamtoho vojáka viselo všechno takřka nad propastí. Teď je už zas, chválabohu, všechno v pořádku. Statek je zachráněn Štěpčinými penězi, jenom jejími penězi, to se také musí uznat. Dokonce je naděje, že se to teď hne trochu kupředu. Och, jistě se to hne kupředu. Jan, vychytralý sedlák, vidí před sebou, v mlhách nepřiliš daleké budoucnosti, obraz příštího, většího a bohatšího Vejrychovska.

„Ještě dobře, že spolu neměli děti,“ myslí si uvnitř své kulaté, krátce ostříhané hlavy. „S dětmi by byla potíž. Matce dětí není radno důvěřovat. Sotva bychom se tak dobře shodli, kdyby tu seděly Pavlovy děti.“

„Kdyby tak ještě byly děti,“ touží zádumčivě Štěpka po ještě úplnějším štěstí, „to by teprve bylo to pravé!“ Je ochotna dříst se do úpadu pro přelud Vejrychovska svého dětství, pro tklivé Vejrychovsko mrtvé matky, pro památku svého neúnavného, svědomitého otce, pro pouhou rozkoš ze vzkvétajícího díla, ale ještě raději a ještě zuřivěji by pracovala pro docela prostý lidský cíl, pro budoucnost krve ze své vlastní krve!

Strýc hledí před sebe sivýma, vyhaslýma očima, láme po drobtech bábovku. Znenadání odpovídá na jakési vlastní toulavé myšlenky, které s tím, co se zde mluví a sní, nemají žádnou spojitost: „Co není, může být.“

„Co tím myslíš?“ děsí se, diví a vzrušuje Štěpka, náchylná k pověřivosti, vždycky ochotná k nějaké naději. V starcově blábolení nalézá odpověď na skryté touhy svého nitra. „Co není, může být,“ opakuje si v srdci to, co se odlepilo od malátného mozku jako pavučina z trávy za větrného dne. Co není, může být! Najednou je Štěpce do zpěvu. Vždyť má ještě celý život před sebou, celý dlouhý život! Je ho utracena jen docela malá část. „Co není, bude!“ přislubuje jí její naděje, a nová radost se mísí s jásavými myšlenkami o příští činnosti.

„Tváří se blaženě, přespříliš blaženě,“ všímá si jí starostlivě Jan. „Je tu přece ještě jedna věc, která se nesmí pustit ze zřetele, jedna hrozivá věc, která by mohla dvoru ublížit. A v tom jí nelze tak docela důvěřovat. Co když si zamane, že se znovu provdá? Pak by nastaly nové, nečekané zápletky. Ženská plná života – och, v tom je pěkné čertovo kopýtko!“ Jeho čelo se krabí vráskami, prsty zajedou do vlasů, ústa se kříví – obraz usilovného přemýšlení. „Provďá-li se, přijde polovina dvora do cizích rukou. Pak by se mohly objevit také ještě děti. Ne, to se nikdy nesmí stát! Nesmí, pravda, ale jak tomu zabránit?“

Zešeřilo se zatím a tma rychle houstne. Štěpka vstává, aby rozsvítila stahovací petrolejku nad stolem. Vztahuje oblé paže, snímá opatrně cylindr, povytahuje knot, škrtá. Sedlák i stařec sledují mlčelivě pohyby jejích rukou, dívají se nábožně vzhůru, jako by na tom, vznítí-li se či nevznítí knot od oharku zápalky, bylo závislé všechno blaho budoucnosti. Světlo vzplanulo, pohaslo a konečně přiklopeno sklem, znovu zaplálo.

„Neměla ženichů na vybranou, když byla o deset let mladší,“ v duchu se utěšuje Jan a zkoumá její širokou tvář, ozářenou lampou, „tím spíš se o ni nebudou zajímat teď. Ale co kdyby přece? Pak by snad bylo moudřejší, abych je předešel. Co? Já? Předešel? Ne, není

to hloupý nápad. Když mohl Pavel, proč bych nemohl já? Štěpka – co je to Štěpka? Polovina Vejrychovska. Spojit obě poloviny, mít jediné, veliké Vejrychovsko, nebylo by to krásné? Ovšem, jestliže by si dala říci.“

Petrolejka se malounko kývá. Štěpka jde k oknu, aby zatáhla roletu, tam se však zastavuje, okamžik váhá. Ještě jednou, na rozloučenou před nocí, obejme pohledem svá pole, obrysy hospodářských budov, linii blízkého lesa. Potom se vrací ke stolu k svým hostům, statná, pevná, září úsměvem a za ní roste na zdi její stín, smeká se na výstupek komína, tam se lomí v groteskní rohatou obludu.

„Zkusím to,“ umiňuje si Jan. „Počkám tak dva tři měsíce a pak jí to řeknu. Co se mi může stát? Nanejvýš mě odmítne. Ona mě však neodmítne. Také pochopí, co by to pro nás oba mohlo znamenat. Statek nás spojí.“

Starý Malina mžourá do světla zapadlýma, kalnýma očima jako churavý pták. Manča v kuchyni hlučně přikládá do kamen.